

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

KOLOZSY-KISS ESZTER

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ JAPÁN VERSFORDÍTÁSAI

Irodalomtudományi Doktori Iskola

Vezetője: Dr. Kulcsár Szabó Ernő egyetemi tanár

Összehasonlító Irodalomtudomány Program

Vezetője: Dr. Szegedy-Maszák Mihály egyetemi tanár

A bizottság elnöke: Dr. Györffy Miklós CSc., egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Angyalosi Gergely CSc.

Dr. Székács Anna PhD.

A bizottság titkára: Dr. Kappanyos András PhD.

A bizottság további tagjai: Dr. Hidasi Judit CSc., egyetemi tanár

Dr. Ferber Katalin PhD.

Témavezető: Dr. Szegedy-Maszák Mihály MHAS., egyetemi tanár

Budapest, 2010

I. FEJEZET

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, A FORDÍTÓ

Bevezetés

„Fordítani nem lehet, csak átültetni, újraköltetni.”¹

Az irodalom művelőinek, a költőknek, íróknak fontos szerep jut a társadalomban, s pontosan meg tudjuk határozni az irodalomtörténész és az irodalomkritikus helyét is. A műfordító azonban mintha kimaradna e felsorolásból. A közvélemény – melyet semmiképpen sem ajánlatos értékformáló mérceként beállítani – még a mai napig is azt a véleményt osztja, miszerint annak a műfordítónak, aki prózát fordít, egyben írónak is kell lennie, és nem nevezhető „igazi” műfordítónak az, aki lírát annak ellenére fordít, hogy önálló kötete valaha is megjelent volna. Sokat változott az idők folyamán a műfordítói szerep, maga a fordítás a szakfordítás szinonimájává vált, melyről sokaknak egy gyári munkához hasonló mechanikus folyamat jut eszébe. Amíg azonban egy tolmáctól elvárható, hogy folyékonyan beszélje az adott idegen nyelvet, a fordító munkájához még ez a feltétel sem szükséges, hiszen az esetlegesen adódó ismeretlen szavaknak bármikor utánanézhethet a szótárban. A kérdés, hogy mit is várunk a műfordítótól, szervesen hozzátartozik Kosztolányi Dezső fordítói munkásságához.

Kosztolányi életét és utóéletét végigkísérik a fordításaival kapcsolatos csatározások, magával a műfordítói folyamattal foglalkozó írásaiban pedig szinte mindig a saját igazáért harcoló Kosztolányival találkozunk, aki folyamatos önvédelemre kényszerül a munkáját bírálókkal szemben. Bár a fiatal Kosztolányit ért éles hangú bírálatok az évek

¹ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Nyelv és lélek*. (3. bővített kiadás) Válogatta, sajtó alá rendezte RÉZ Pál. Osiris, Bp., 2002. 508. (A továbbiakban: Kosztolányi 2002)

során elhalkultak, a 30-as években ugyanis már szinte csak pozitív, a fordításokat lelkesen dicsérő recenziók láttak napvilágot, a magyarított versek kötetbe rendezésekor a szerkesztők nem minden esetben tartották a fordító munkáját vitán felül állónak. Kosztolányi összesen 203 japán verset fordított magyarra. A keleti fordításokat az irodalmi köztudatban a mai napig körülengi egyfajta gyanú, s az a tévhit, miszerint a Kosztolányi fordításkötetekben közreadott fordítások nem is fordítások, hanem saját versek, máig tartja magát irodalmi körökben. Nem tudni, mi az oka annak, hogy a japán költemények magyar variánsai „már a maguk idejében egyenesen a játékos misztifikáció hírébe keveredtek”², de tény, hogy idős, Kosztolányit még ismerő írók, költők elbeszéléseit hallgatva azzal kellett szembesülnünk, hogy meggyőződésük: Kosztolányi pusztán játékoságból, az önálló poétai hang keresése, szárnypróbálgatás végett formálta át a feltehetőleg nem is létező japán verseket saját verseinek képére. Hogy bizonyítsuk: Kosztolányi pontosan kidolgozott koncepció alapján fordított, dolgozatunk első fejezetében részletesen foglalkozunk fordítással kapcsolatos hitvallásával. Megvizsgáljuk továbbá, hogy a fordítástudomány hogyan hatott a szépirodalmi szövegek fordítására, van-e kapcsolat, és ha igen, milyen jellegű a mára már különvált tudományágak között.

Bár minden költőt és szinte minden közvetítő nyelvű szöveget sikerült beazonosítani, egy esetben az eddigi kutatások során nem sikerült megállapítani, hogy milyen forrásból dolgozott Kosztolányi. Az bizonyítható, hogy a Kosztolányi által lefordított valamennyi Horiguchi Daigaku versnek Horiguchi a szerzője, azt azonban, hogy hogyan jutott a fordító a versekhez, mind ez ideig nem sikerült kimutatni. Horiguchi beazonosításáról és életművéről bővebben az I/3-as részben szólunk.

² KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán költők*. Szépirodalmi, Bp., 1957. (A továbbiakban: Kosztolányi 1957) 216.

Kosztolányi nem csekély feladatot vállalt, mikor nekikezdett a kínai és japán versek fordításának. A korszellem segítette munkáját, hiszen a 20. század elején különösen nagy figyelem jutott a keleti – elsősorban a japán – művészeteknek, s a képzőművészet mellett az irodalomba is bekerültek e távoli kultúra kincsei. Japán versfordításain érezhető, hogy a költőt nem a keleti versek egzotikus volta ragadta magával, hanem egész lényével vonzódott hozzájuk, különösképpen a világlíra legrövidebb gyöngyszeméhez, a haikuhoz. Ő valóban közel akart kerülni a „japáni lélekhez”, de nem értelmével akarta felfogni, sokkal inkább érzékeivel akarta megismerni ennek az európaiától oly sok szempontból különböző kultúrának mesterműveit. Nem az önálló poétai hang keresése, nem is a japán versek átformálása saját verseinek képére az, amit a Kínai és japán versek fordításkötetében³ találunk. Nem a Hajnali részegséget írta bele fordításaiba, de azt sem állíthatjuk teljes meggyőződéssel, hogy a japán versek hangulata árad későbbi verseiből. Azzal a szándékkal olvastuk el Kosztolányi összes verseit⁴, hogy a japán hatásra keressünk bizonyítékokat, ennek ellenére arra jutottunk, hogy a természeti képek már egészen korai verseiben is megjelentek, még mielőtt egyetlen japán verset lefordított volna, a szóhasználatban pedig semmilyen egyezés nem mutatható ki. Az egyetlen hasonlóság a japán versek és Kosztolányi saját versei között a rímhasználatban van. A szavak szintjére lebontott vizsgálatunk azt az eredményt hozta, hogy a rímjátékok, csacsi rímek az egyedüli kapocs a költő versei és a japán költemények között. Saját verseinek ebből a szempontból vett vizsgálatával zárul az I. fejezet.

³ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Genius-Lantos, Bp., [1932] (A továbbiakban: Kosztolányi 1932)

⁴ KOSZTOLÁNYI Dezső *összes versei*. (szerk.: Réz Pál) Osiris, Bp., 2000. (A továbbiakban Kosztolányi 2000.)

Kosztolányi először a 30-as években írt tanulmányt a japán versekről, annak ellenére azonban, hogy az összes 203 általa lefordított versnek csak kicsit több mint a fele hokku, illetve haiku, a tankákról, a dodoitsukról, a sedōka-król és a szabad versekről azonban soha nem esik szó. Ez azzal magyarázható, hogy Miyamori antológiájában találta a legteljesebb elemzést a japán versekről, s mivel Miyamori gyűjteménye csak haikut tartalmaz, így Kosztolányi is csak erről a formáról írt. Disszertációnk teljes II. fejezetét a japán versnek szenteljük, a fordításokról ugyanis csak úgy tudunk érdemben nyilatkozni, ha ismerjük az eredeti versformákat. Mivel a legtöbb Kosztolányi által magyarított vers gyűjteményben jelent meg, így sorra vesszük azt a 8 antológiát, melyben megtaláltuk az eredeti verseket. Hosszasan tárgyaljuk a hokku, illetve a haiku fordításának kritériumait, és azokat a nehézségeket, melyek e 17 szótagos versforma fordításánál jelentkeznek.

Kosztolányi és a japán vers kapcsolata a III. fejezet témája. Viszonyulásáról a japán kultúrához az I/3-as részben lesz szó. Mind a mai napig megfejthetetlen, hogy milyen csatornákon keresztül jutottak el hozzá a keleti kultúra tárgyai, a tusképek, rajzok, hiszen a II. világháborúban az ostrom idején elpusztult a hagyaték nagy része, annak pedig nincs nyoma, hogy a kor keletkutatóival szorosabb kapcsolatban állt volna. 1923-ban a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum megnyitotta első állandó kiállítását, 1929-ben, majd 1933-ban pedig keleti magángyűjtemények anyagából rendezett kiállítást a múzeum igazgatója, Felvinczi Takács Zoltán. Annak viszont semmi nyoma, hogy Felvinczi Takács segítette volna Kosztolányit keleti versfordításainak elkészítésében. Fajcsák Györgyi, Kalmár Éva és Kardos Tatjana alapos kutatómunkával átvizsgálta a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Múzeum gyűjteményeit, de Kosztolányi Dezsővel kapcsolatban semmit sem találtak. A japán versfordításoknak

kézirata nem ismert, a Kosztolányi hagyaték kb. 80 versfordítása között egyetlen japán vers sincs.⁵

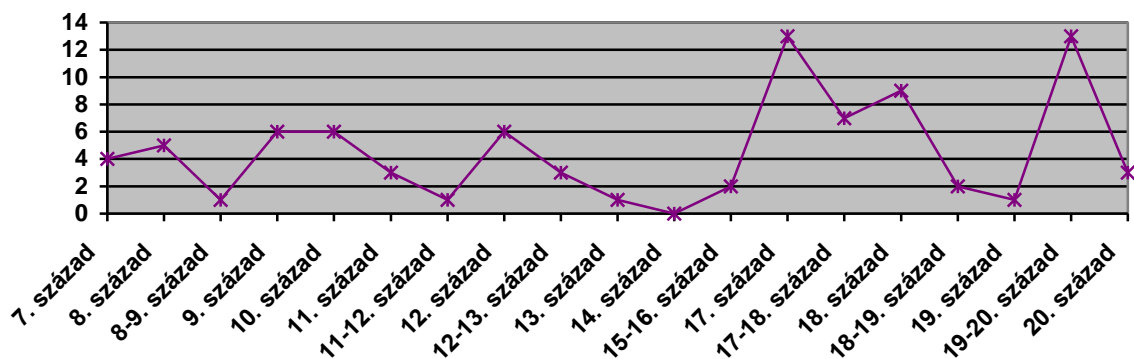
A költemények között vannak jelentős japán költők művei, de akadnak olyanok is, melyeket alig ismert, vagy költői munkásságukról egyáltalán nem ismert poéták jegyeznek. Az ismeretlen szerzők műveinek felkutatása komoly nehézségekbe ütközik, s néhány vers eredete máig meghatározatlan, kizárólag közvetítő nyelvű szövegből ismerhetjük őket. Kosztolányi 10 népdalt is magyarított Bonneau közléséből, ezek eredetijének felkutatása nem sikerült, valószínű ugyanis, hogy a francia professzor saját gyűjtéséről van szó. Arról tehát, hogy minden Kosztolányi által lefordított japán vers eredetijét megtaláljuk, eleve le kell mondanunk, hiszen a Nyugatban megjelent⁶ haikukról szóló ismertetőben írtakkal ellentétben, nem csupán egy kötetet használt fordításaihoz, hanem több mint 13 közvetítő nyelvű forrást. A 104 japán költő közül csupán 19, a 20. században is alkotó költő van, az anyag döntő többsége a régi japán irodalomhoz köthető. Ez egyben azt is jelenti, hogy nem csak a szövegek szóhasználata tér el a mai modern japán nyelvtől, hanem az írásrendszer is. Erről bővebben a versgyűjteményekről szóló fejezetben lesz szó. Abban az esetben, amikor a költemény antológiában szerepel, a költőt név alapján is kereshetjük, ha viszont a versgyűjtemények utáni évszázadokban élt az alkotó, úgy marad az önálló kötet felkutatása. Ez abban az esetben a legnehezebb, amikor nem jelentős költőről van szó, vagy olyan laikusról, aki fordításairól, irodalomszervező tevékenységéről ismert, és nem irodalmi alkotásairól. Ilyen például a híres filozófus, politikus Inoue Tetsujirō

⁵ SÁFRÁN Györgyi: Kosztolányi Dezső hagyatéka. Kosztolányiné Harnos Ilona hagyatéka. Hítel Dénes Kosztolányi-gyűjtemény. Az MTA Könyvtára Kézirattárának katalógusai 11., sorozatszerk. F. Csanak Dóra. Budapest, Akadémiai, 1978.

⁶ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Új japán versek*. Harminc haiku. Nyugat 1933. 7. szám, 386–389. (A továbbiakban: Kosztolányi 1933.)

(1855–1944).

A legrégebbi vers a 7. századból, a legújabb pedig a 20. századból való. Az alábbi ábrán az alkotások időrendi grafikonját látjuk, melyből kitűnik, hogy a japán irodalom virágzó korszakai a versgyűjtemények megjelenéséhez köthetők. A polgárháborúk korából például egyetlen vers sem szerepel a Kosztolányi fordítások között, míg a sógunátus által megteremtett béke, a politikai-kulturális bezárkózás évszázadaiban született a legtöbb idegen nyelvre átültetett költemény.⁷ Nem véletlen, hogy a világhírű Matsuo Bashō vagy Ibara Saikaku éppen ebben a korszakban alkotott. Az ábrából az is kitűnik, hogy a magyar fordítások készítője saját kortársai alkotásaiból is sokat fordított.

Kosztolányi japán fordításairól részletesen a III. fejezetben lesz szó, de bemutatjuk a japán versek és a közvetítő szövegek kapcsolatát is. A versek hírlapokban jelentek meg, csupán egy kötet látott Kosztolányi életében napvilágot. A disszertáció végén található jegyzetekben nem tüntettük föl az 1936 után megjelent köteteket, a III/4. részben

⁷ A 11-12. és a 15. század a belháborúk kora. Az Edo-korban (1600-1867) pedig bekövetkezett az izoláció (1637-1867).

azonban az összes valaha kiadott Kosztolányi japán versfordításait tartalmazó kiadványról szót ejtünk. Külön tárgyaljuk a hírlapban és folyóiratban megjelent, és a kötetben publikált verseket. A posztumusz kiadványok kritikáit nem érintjük, de a más nyelvekből készült versfordításairól szóló bírálatokat sorra vesszük. Kosztolányi ritkán írt a japán versről, leghosszabb tanulmányában pedig súlyos tévedésekkel találkozunk. A félreértelmezésekről és téves kijelentésekről a III. fejezet utolsó részében szólunk.

A IV. fejezet magával a szövegkorpusszal foglalkozik. Külön tárgyaljuk a japán nyelvű és a közvetítő nyelvű anyagot. A 203 japán vershez 11 közvetítő nyelvű kötetet párosítottunk, valamennyit külön is ismertetjük. A japán versek közlése több olyan kérdést is fölvet, melyek közül bőven maradt megválaszolatlan, de a problémák megoldásáról való gondolkodás szerves részét képezi a dolgozatnak.

Disszertációnknak nem az a célja, hogy mentegesse Kosztolányit az ellene felhozott vádak alól, hanem hogy munkásságának e méltatlanul elfeledett területére felhívja a figyelmet. A kutatás 2010-ben, halálának 125. évfordulóján különösen aktuális, s ez egyben jó alkalom arra is, hogy a fordításköteteket végre méltó hely illesse meg az életműben. Célunk tehát, hogy bebizonyítsuk, a Kosztolányi fordításoknak létezik eredetije, bár a fordító nem a japán szövegeket használta, s nem is nyersfordításból dolgozott, hanem közvetítő nyelvű szövegekből. Az általa fordított 203 japán vers korábban sosem jelent meg önálló kötetben, így az értekezés végén található versgyűjtemény nem csupán szövegközlés, hanem a japán eredetiek első közlése, Kosztolányi fordításaival és a közvetítő nyelvű szövegekkel kiegészítve. Most először látnak tehát napvilágot azok a versek, melyeket maga Kosztolányi sem ismert eredetiben, s halála után csak 74 évvel állíthatjuk biztosan, hogy egyetlen vers sem az ő alkotása.

1. Kosztolányi fordítással kapcsolatos hitvallása

Kosztolányi Dezső minden vonatkozásban újszerű, a maga nemében páratlan munkát végzett az idegen nyelven írt versek magyarra fordításában. Ő maga ezt a munkát missziónak, szent küldetésnek hitte. „Ami egy nemzedék munkája, azt nem végezheti el egy ember. Ha társaim, a modern költők mind csatlakoznak hozzám, akkor pár évtized alatt egy nemzedék egészen visszatükrözheti a külföld líráját.”⁸ Ugyanakkor azt is írja: „Mindenekelőtt nem szeretném, ha ennek a könyvemnek – a külső megjelenésénél és a benne rejlő kétségtelenül sok munka folytán – nagyobb fontosságot tulajdonítana, mint magam. Gyaluforgácsok ezek, egy művész műhelyéből.” [...] „Cél sohase volt számomra a műfordítás, csak eszköz. Bevallom, azzal a hittel fordítottam le ezeket a verseket, hogy egykor majd eldobom őket. Hogy most megjelennek, pusztán véletlen.”⁹ Arról, hogy mennyire „gyors és könnyűkezü” volt fordítóként, felesége visszaemlékezése tanúskodik: „Egészen rendszertelenül élünk. Terv és cél nélkül. Hajnaltájban kerülünk ágyba, délutánig alszunk. Megír egy-egy novellát vagy verset, vagy fordít valamit. Az Élet antológiájának fordításait rendezi. Olyan észrevétlenül, játszva dolgozik, úgy árad belőle a bőség, hogy érzésem szerint nem is lehet ezt munkának mondani, inkább játéknak.”¹⁰

Kosztolányi műfordításról alkotott elképzeléseit lényegében már középiskolás korában

⁸ *Modern költők*. Külföldi antológia, szerk., ford. KOSZTOLÁNYI Dezső, Budapest: Élet, 1914. [1]. [Sorozat: Az Élet” könyvei.] (A továbbiakban: Kosztolányi 1914.) 2.

⁹ *Modern költők*. Külföldi antológia a költők arcképével. 1. Franciák, 2., Németek, 3. Angolok, olaszok, spanyolok stb., szerk., ford. Kosztolányi Dezső, Budapest, Révai, 1921. (A továbbiakban Kosztolányi 1921.) 10.

¹⁰ KOSZTOLÁNYI Dezsőné: *Kosztolányi Dezső*. Révai, [Bp.], [1938] (A továbbiakban: Kosztolányiné 1938.) 204.

papírra vetette. Hatodikos diákként még csak megfigyelő a szabadkai gimnázium önképzőköri ülésén, rendes tag még nem lehet, de már naplójában ezt olvashatjuk: „Borzasztó önképzőkör. Kétségbeesett munkássággal dolgozik, és mindegyik verset ír, verset, boldog, boldogtalan.”¹¹ Megjelennek az üléseken a műfordítások is, az önképzőkör titkára, Szeifert Ernő pl. „Catullus egyik epigrammáját úgy fordítá le, mely a rómaiak affektációját gúnyolja, hogy a hehezetet kelleténél erősebben ejtik ki. Valóban oly abszurd helyzet fejlődik ki a műfordításnál, hogy kénytelen lesz az ember nevetni.”¹²

Hetedikes diákként végre teljes jogú tag az önképzőkörben, de nem sokáig mutatta be saját munkáit, 1902-től már csak kritikusként szerepel, s bírálta többek között Grüner Andor nyolcadikos gimnazista Goethe-fordítását. Bori Imre idézi könyvében Kosztolányi véleményét, azt, hogy a fordító „a szavak merev fordítását tűzte ki célul”, és így „teljesen elvétette feladatát.”¹³ Ebből a dolgozatról kiderül, hogy a gimnazista Kosztolányi jól ismerte a magyar műfordítás történetét, Batsányi János és Péczely József ellentétes felfogásáról pl. így vélekedik: „az első a szolgálai, szóról szóra való fordítás mellett tör lándzsát, a másik a teljesen szabad, sőt pongyola fordítás híve.” Egyértelműen Arany véleményével ért egyet, s őt idézi: „a fordító bizonyos körülmények közt eldobhatja az eredeti mértéket, ha a külső szellemét kifejtheti oly idomban, mely nemzeti nyelvén amazzal analog s mint nemzeti idom jobban behízelgi magát.” Arany, Kazinczy, Dóczy Jenő és Radó Antal hatására használja már ekkor a „*híven és szépen*”, „*hűtlen hívség*”, „*ne azt, hanem úgy*” fogalmakat.

¹¹ Kosztolányiné 1938. 52.

¹² U.o.

¹³ BORI Imre: *Kosztolányi Dezső*. Fórum, Újvidék, 1986. 15. (A továbbiakban Bori 1986.) A műfordítás bírálat címe Vigasz a könnyekben. Bori idéz Kosztolányitól, de azt, hogy milyen forrást használ, nem tünteti föl, így csak feltételezhetjük a részletes és hosszú szövegekről, hogy az önképzőköri jegyzőkönyvből vett idézetek.

A Hollóval kapcsolatban írt szövegének¹⁴ részletei későbbi műfordítással kapcsolatos írásaiban is visszaköszönnek, több mondat közülük mára már klasszikussá vált. A Nyelv és lélekben¹⁵ időrendi sorrendben találjuk fordításról szóló írásait *A fordításról és fordításról* címmel. Kosztolányi 1913-ban leírt elképzelései lényegüket tekintve nem változtak az évek folyamán.

Ha a fordításról szóló írásai alapján pontokba szednénk hitvallását, akkor a kulcsszavak, a fordítás szinonimái ezek lennének:

1. szépség
2. zene
3. szobor
4. festmény
5. tánc
6. saját alkotás
7. kompromisszum az ideál és a valóság közt
8. kritikai munka
9. természeti kísérlet
10. csalás

Az *A „Holló”*, az *Előszó a modern költők első kiadásához*¹⁶, a *Horvát Henrik antológiája*¹⁷, az *Előszó a modern költők második kiadásához*¹⁸, az *Ábécé A fordításról*

¹⁴ KOSZTOLÁNYI Dezső: *A „Holló”* (Válasz Elek Artúrnak). Nyugat 1913. 21. sz. (A továbbiakban Kosztolányi 1913.) 641-644.

¹⁵ Kosztolányi 2002. 495-530.

¹⁶ Kosztolányi 1914. 1-4.

¹⁷ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Horvát Henrik antológiája*. (Neue ungarische Lyrik In Nachdichtungen von Heinrich Horvát) Nyugat 1919. 8. sz. (A továbbiakban Kosztolányi 1919.) 556-560.

¹⁸ Kosztolányi 1921. Itt először az 5-7. oldalon közli az 1914-es előszót, majd *Előszó a második kiadáshoz* címmel egy másik bevezetőt is közöl.

és fordításról,¹⁹ az *A téli rege új szövegéről*²⁰ az a hat tanulmány, melyből kiderül, hogy Kosztolányi milyen irányelvek alapján dolgozott. Azt már az elején le kell szögeznünk, hogy sohasem ad-hoc módon fordított, hanem pontos, előre felépített elvek szerint. Időrendi sorrendben közölve a fenti 10 pontról szóló gondolatokat, azt találjuk, hogy hitvallása az évek során mit sem változott.

1913 novemberében veti papírra először a szépség és a hűség relációjában a szépség győzelmét: „Nekem a legfőbb ambícióm, hogy szép magyar verset adjak, amely az eredetit lehetőségig megközelíti. A szó szerint való hűség és a szépség többnyire ellenségek.”²¹ A szépségre alapozza műfordítói munkásságát, olyannyira, hogy kötetrendező felfogását is ez irányítja: „Teljességre nem törekedtem, és ezt a beosztásnál is hangsúlyoztam, amennyiben a költőket és verseket tüntetően nem csoportosítottam irányok, iskolák szerint, betűrendi vagy időrendi szempontból, hanem úgy rendeztem el, hogy egyik lehetően emelje és megvilágítsa a másikat. A szempontom pusztán a szépség szempontja volt.”²²

A műfordítás erényének tekinti, ha az alkotás egy idegen nyelven *szép vers*, s ahogy a fenti idézetben saját legfőbb ambíciójának tekinti a szép magyar vers létrehozását, ezt keresi mások fordításában is: „Jogosan szemére lobbanthatnám e kötet költőjének, hogy miért vett be könyvébe olyan költeményeket, melyek líránkban egyáltalán semmit se jelentenek, ő azonban épp oly jogosan védekezhetne azzal, hogy alkalmat adott neki egy másik szép német versre.”²³ A hűség és a szépség harca később ismét

¹⁹ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Ábécé A fordításról és fordításról* Új Idők, 1928. május 20. (A továbbiakban Kosztolányi 1928.) 621-624.

²⁰ KOSZTOLÁNYI Dezső: *A téli rege új szövegéről*. Vita és tanulmány Nyugat 1933. 19. sz. 308-319.

²¹ Kosztolányi 1913. 641. Kis változtatással 1921-ben: „Nekem itt legnagyobb becsvágyam, hogy szép magyar verset adjak, mely az eredetit lehetőségig megközelíti. De a szó szerint való hűség és a szépség többnyire ellenségek.” Kosztolányi 1921. 11.

²² Kosztolányi 1914. 2-3.

²³ Kosztolányi 1919. 557.

megjelenik: „Eszményem a teljes formai, tartalmi hűség és a teljes szépség. De ha – művészi célokért – meg kellett alkudnom, akkor nem a szépséget ejtettem el.”²⁴

A zene Kosztolányi életében fontos szerepet tölt be, nyilván nem véletlen, hogy ez a másik leggyakrabban használt fogalom a fordítással kapcsolatban. Baráth Ferenc Kosztolányiról szóló életrajzában az alábbi kérdést fogalmazza meg: „Mi lett volna helyes és elfogadható? Kétséggkívül az, ha a tisztán zenei momentumokat csak azokban a versekben akarta volna kiaknázni, amelyek az eredeti szövegükben is a zenére építették fel hatásukat, mint azt a *Holló* esetében is látni. Azonban a tartalmi hűséget itt is jobban kellett volna tisztelnie, mint ahogy tette.”²⁵ Kosztolányi gyakran együtt használja a szépség és a zene fogalmát: „Mondanom sem kell, hogy másutt a műfordítástól én is pedánsul megkövetelem a hűséget, éppúgy, mint a szépséget. De a szépség, a zene ennél a költeménynél fontosabb.”²⁶ [...] „Öntudatosan formáltam meg az egész költemény tervét, és mert rájöttem, hogy e gazdag, muzsikáló ritmus mellett mind a kettőt megtartani lehetetlenség, az intenzív munkám és az aritmetikai tervezgetésem együttes eredménye az lett, hogy inkább a szavakhoz voltam hűtelen a zene javára, inkább adtam zenei verset, mint egy langyos átköltést, amelyről adatok segítségével kell beigazolni, hogy mégis jó és szép.” [...] „Népdalaink lelkét akartam megszólaltatni e helyütt és másutt is, aminthogy Poe is egyszerű, mint a népdal. Közben teljes zenekarral kellett dolgoznom.”²⁷ „E két nehézség közt tétováz az, ki idegen verset akar átültetni. Valahogy módot kell találnia, hogy mind a két követelménynek, az értelmének és a zeneinek is eleget tegyen.”²⁸ A zenét nem csak a

²⁴ Kosztolányi 1914. 3.

²⁵ Baráth 1938. 121.

²⁶ Kosztolányi 1913. 641-642.

²⁷ Kosztolányi 1913. 642.

²⁸ Kosztolányi 1928. 622.

fordításnak, hanem magának a lírának is szinonimájaként használja, amikor például a magyar versek német átültetéseiről ír: „Megérti-e, nem az egyes költeményeket és költőket, de az egészet, mely egy lelket jelent s túl az európai formákon érzi-e a különbséget, mely létjogot ad neki a világ hangversenyében?”²⁹ „A líra majdnem minden ember számára annyira érthető, mint a muzsika.”³⁰ Egy helyütt a költemény lelkének is nevezi a zenét: „De a szó szerint való hűség és a szépség többnyire ellenségek. Mert a versből épp a lelkét, a zenét veszi el.” A vers tehát a zene, a fordító pedig a karmester: „Aki foglalkozik vele, kell, hogy a szók és betűk karmesterének tudja magát, teljesen értse és érezze az eredetit, és pedig oly fölényesen, hogy szükség esetén – és erre mindig szükség van – változtatni is tudjon rajta, az eredeti szellemében. Verlaine *Art poétique*-je ezt mondja: «*De la musique avant toute chose.*» Zenét, zenét és újra zenét kívánt a költőktől. Ha pedig a költő egy-egy verset át akar ültetni, akkor tisztában van azzal, hogy nemcsak betűk és szavak állnak előtte, hanem hangjegyek is. A modern vers olyan, mint a *libretto*, csak zenéjével együtt teljes. Szöveget és zenét tehát együtt kellett lefordítani.”³¹

Az értelmi megfelelés a szövegben sokszor szorul háttérbe: „Ha pontosan fordítok, úgy, hogy egyetlen árnyalat se sikkadjon el, akkor a fordított szöveg majdnem azokat a fogalmakat kelti föl ugyan az olvasóban, mint az eredetié, de a fogalmak színe más lesz, merőben más, minthogy a szavak a versben nem csak a fogalmak jegyei, hanem zenei értékek hangjegyei is. Az olvasó a költő nemcsak gondolattal óhajtja megragadni, hanem – legalább oly mértékben – érzékien is, hangokkal, összecsengésekkel.”³²

Arról van tehát szó, hogy Kosztolányi tökéletesen tisztában van a fordítás

²⁹ Kosztolányi 1919. 556.

³⁰ Kosztolányi 1914. 1.

³¹ Kosztolányi 1921. 12.

³² Kosztolányi 1921. 10-11.

pontosságának alapkövetelményeivel, csupán megkérdőjelezi a „pontos”, „hű” fordítás létjogosultságát. Ő a kérdésfeltevést, miszerint egy fordítás hű vagy sem, eleve elveti: „Ezért mosolygok, valahányszor egy versfordítás hűségéről hallok. Kihez, vagy mihez hű, a szótárhoz vagy a vers lelkéhez?”³³ Igaz, annak is pontosan tudatában van, hogy a műfordító feladata valójában az értelem és a zene közti kapcsolat megteremtése. „Valahogy módot kell találnia, hogy mind a két követelménynek, az értelmének és a zeneinek is eleget tegyen.”³⁴ Ugyanakkor a hangulat szót használja, amikor azt próbálja érzékeltetni, hogy neki a zeneiség a fontos: „Mindössze csak ezt akartam: olyan magyar költeményt, amely ugyanazt a hangulatot kelti, mint az angol.”³⁵

Kosztolányi műfordításról szóló írásaiban gyakran megjelenő fogalom a szobrászat, s a műfordításról való gondolkodásmódjában ahogy a szépség és a zene összetartoznak, úgy tartozik össze a zene és a szobrászat: „Egy szobrot kell más anyagból megformálni, vagy egy zenedarabot kell más hangnembe, más hangszerre transzponálni.”³⁶ Kosztolányinak a képzőművészet is mindig a látóköréhez tartozott, így mint ahogy a zene esetében is, természetesnek vehetjük, hogy a képzőművészetet párhuzamba állítja a műfordítással: „Elek Artúr, aki nemcsak az irodalomnak, de a képzőművészetnek is szorgalmas bűvárja, tudja, hogy a szobrász másképp oldja meg a feladatát, hogyha márványból vagy terracottából, vagy fából kell megmintáznia egy alakot. Az anyagszerűség változtatást parancsol rá, és a szobron mindig ketten dolgoznak: a szobrász és maga az anyag. Ilyen munka a műfordítás is.”³⁷ Itt is

³³ Kosztolányi 1921. 11., Kosztolányi 1928. 622.

³⁴ U.o.

³⁵ U.o.

³⁶ Kosztolányi 1913. 641. Csaknem szó szerint 8 évvel később: „Egy szobrot kell más anyagból kiformálni, egy zenedarabot kell más hangnembe, más hangszerre transzponálni.” Kosztolányi 1921. 11.

³⁷ U.o. Ebben az esetben is csak apró változtatásokkal jelenik meg 8 és 15 évvel később: „A szobrász másképp oldja meg feladatát, hogyha márványból, vagy terracottából, vagy fából kell

találkozunk a líra szinonimájaként való használatával: „Maguk a magyar versek a német nyelv keményebb bronzába öntve, kivésve és megmunkálva egy gyengéd művészi kéz által úgy hatnak rám, mint a szobrok.”³⁸

Szintén a képzőművészetből vett példával él, amikor a festményhez hasonlítja műfordításait: „Műfordításaim nem úgy viszonylanak az eredetihez, mint a festmény a festmény másolatához, inkább úgy, mint a festmény ahhoz a tárgyhoz, melyet ábrázol. Úgy érzem, hogy a festmény hübb, becsületesebb, izgatóbb, mint a fotográfia.”³⁹

A különböző művészeti ágak műfordítással való összevetésének sorát a tánc követi. Ma már szinte nem is születhet úgy tanulmány a műfordításról, hogy Kosztolányi e szemléletes példáját ne idéznék: „A költeményt a törvényszéki hites tolmács hűségével oly kevéssé lehet lefordítani, mint egy szójátékot. Újat kell alkotni helyette, másikat, mely az eredetivel lélekben, zenében, formában mégis azonos. Hamisat, mely mégis igaz. Műfordítani annyi, mint gúzsbakötötten táncolni.”⁴⁰

Kosztolányi elutasítja a műfordító alárendelt szerepét, számára a műfordító önálló, saját művet létrehozó alkotó, és ez a műfordításhoz való hozzáállás merőben különbözik attól, melyet Babits képviselt: „A műfordító is a világirodalom munkása; mintahogy a méh, ki egyik virágot a másikkal megtermékenyíti, munkása a

kimintáznia egy alakot. Az anyagszerűség változtatást parancsol rá, és a szobron mindig ketten dolgoznak: a szobrász és maga az anyag. Munkánk hasonló ehhez.” Kosztolányi 1921. „A szobrász másképp oldja meg feladatát, hogyha márványból, vagy fából kell kimintáznia egy alakot. Az anyagszerűség változtatást parancsol rá s a szobron mindig ketten dolgoznak, a szobrász és maga az anyag. Hasonló ehhez a műfordító munkája is.” Kosztolányi 1928. 622.

³⁸ Kosztolányi 1919. 556.

³⁹ Kosztolányi 1914. 7. „Az igazi műfordítás nem is úgy viszonylik az eredetihez, mint a festmény másolatához, hanem inkább úgy, mint a festmény ahhoz a tárgyhoz, melyet ábrázol: a festmény hübb, becsületesebb, igazabb, mint a fotográfia.” Kosztolányi 1928. 622.

⁴⁰ Kosztolányi 1921. Ez a mára már klasszikussá vált fogalom először az Elek Artúrnak írt válaszban szerepel. Kosztolányi 1913. 644. 1928-ban változtatás: *hűségével helyett pontosságával, lehet helyett szabad*. Kosztolányi 1928. 622.

virágtenyészetnek, bár maga nem virág.”⁴¹ Kosztolányi az általa lefordított szöveget saját műként értelmezi: „Alkotásnak látom a műfordítást, nem másolásnak.”⁴² A saját maga által sokat használt, kedvelt szavainak gyakori használatát műfordításaiban szükségesnek tartja, és nem ért egyet azzal a kritikával, hogy fordításait a saját verseinek képére formálás jellemzi. Elek Artúr szigorú kritikáját, miszerint: „Mert ez az eredeti alkotásnak ható fordítás valójában csak annál távolabb esik eredetijétől, hisz igazában nem Poe költői stílusát mutatja, hanem Kosztolányiét.”⁴³ több helyen elveti: „Egyik-másik bírálóm az első kiadás megjelenésekor főlemlítette, hogy az antológiámban lévő minden versen át-átérzik tulajdon hangom. Ezt tudom. De nem is lehetett véka alá rejteni egyéniségem.”⁴⁴ Megint tanúi lehetünk tehát a tudatos elkötelezettségnek, Kosztolányi a fordítás lehetetlenségének paradoxonját oldja így fel: „Lehet-e verset – egyik nyelvről a másikra – fordítani? Nem lehet.”⁴⁵ Ugyanez a gondolat kiegészítve: „Fordítani nem lehet, csak átültetni, újraköltöni.”⁴⁶ Kosztolányi nagy költő – s ezt maga is tudja –, aki saját műnek tekinti fordításait. „Az angol és a magyar nyelv, Poe egyéniségének és az én egyéniségemnek természetes eredője a munkám. Hiszen azon a versen, ami a *Nyugat*-ban megjelent, nemcsak Poe neve szerepel, hanem az enyém is.”⁴⁷

És ha a fordítás lehetetlen vállalkozás, akkor is keresni kell a megoldást, leginkább így: „A műfordítás művészi munka, kompromisszumok sorozata, sok kompromisszum

⁴¹ BABITS Mihály: *Az európai irodalom története*. Nyugat, Bp., 1934–1935. 395.

⁴² Kosztolányi 1914. 7. 14 évvel később: „A műfordítás alkotás és nem másolás.” Kosztolányi 1928. 622.

⁴³ ELEK Artúr: *Poe „Holló”-jának legújabb fordítása*. Nyugat 1913. 20. sz. (A továbbiakban Elek 1913.) 593.

⁴⁴ Kosztolányi 1921. 10.

⁴⁵ U.o.

⁴⁶ Kosztolányi 1921. 11., 7 évvel később: „Fordítani nem lehet, csak újraköltöni.” Kosztolányi 1928. 622.

⁴⁷ Kosztolányi 1913. 644.

legügyesebb megoldása – ha úgy tetszik –, zseniális csalás.”⁴⁸ Ez azon gondolatok egyike, mely 1913-tól minden műfordítással kapcsolatos szövegének része.

Kritikai munka alatt Kosztolányi egyfajta szöveggel való bánásmódot ért, a művész szabadságának tudatában újraalkot, hiszen „Annyira szereti a verset, melyet megszólaltat, hogy átlelkesül tőle és bátorságot kap az újra megformálásra.”⁴⁹ Munkáját pedig igazán csak ő látja, csupán saját maga alkalmas arra, hogy eldöntse, egy-egy megoldás jó-e, vagy sem: „Ebben a pörben a műfordító a bíró s munkáját elsősorban kritikainak tartom.”⁵⁰ Egyfajta bizalmi kérdésnek tekinti az ügyet, mintha arról lenne szó, hogy a műfordító műhelyében másoknak nincs keresnivalójuk, ne is firtassák hát, hogy a fordító milyen oknál fogva dönt fordítói megoldásai mellett. Amennyiben a műfordítás lehetőségét nem zárjuk ki, akkor bizalmat kell szavaznunk a fordítónak. Elek Artúr kritikájára⁵¹ írt válaszban az önkényesség vádjára így felel: „Ha itt, ennyi szabadságot nem engedünk a műfordítónak, akkor mindörökre le kell mondanunk a műfordítás lehetőségéről.”⁵² 8 évvel később így szól erről: „Ezért kell a költőnek – de költő legyen a talpán, ki ilyesmire vállalkozik – teljes szabadságot adni, és művészi, illetve bizalmi kérdésnek tekinteni, mit tart meg és vet el az eredeti szövegből.”⁵³

Bár Kosztolányi ritkán vesz példát a természettudományból, a fordítást több helyen is

⁴⁸ Kosztolányi 1913. 641. Kibővíve 1919-ben: „Nyilvánvaló, hogy minden műfordítás csak egyezmény, kompromisszum az ideál és a valóság közt.” Kosztolányi 1919. 558. Majd 1921-ben a végleges változat: „Nyilvánvaló, hogy minden műfordítás csak egyezmény, kompromisszum Eszmény és Valóság közt, megalkuvások sorozata, a feladat legügyesebb megoldása – ha úgy tetszik: – elmés csalás.” Kosztolányi 1921. 12. Ugyanez Kosztolányi 1928. 622.

⁴⁹ Kosztolányi 1919. 558., Kosztolányi 1921. 12.

⁵⁰ U.o.

⁵¹ Elek 594. Elek Artúr kritikájában kétszer is használja az *önkényességet*. „Kosztolányi interpretálásának önkényességéről jó fogalmat ad ennek az utolsó versszaknak a fordítása.” A másik helyet a 157. lábjegyzetben idézzük.

⁵² Kosztolányi 1913. 643.

⁵³ Kosztolányi 1921. 11.

természeti kísérletnek nevezi. Először 1919-ben: „A műfordítás a művészetben az, ami a valóságban kísérlet, mely a természeti jelenségeket mesterséges úton idézi elő. Íme az üvegbúra alatt fénypázmák villognak, mennydörgést hallani, ugyanolyant, mint a völgyekben és a hegyekben s a villámról el kell ismernem, hogy villám, bár tudom, hogy csak gyantalemezekből született. Még az ózon illatát is érezhetem, akárcsak a fizikai szertárakban villamos kísérletek után.”⁵⁴

A japán költemények fordítója a versek rendkívüli tömörsége miatt sokszor kifejtésre kényszerül, melynek különösen akkor van jelentősége, amikor az oly gyakran használt szójáték jelenik meg a japán költeményben. Vannak olyan esetek, amikor hiába törekszünk 17 vagy 31 szótagba belesűríteni az eredeti tartalmat, sehogyan sem sikerül visszaadnunk az eredeti jelentését. Ekkor két lehetőség van: vagy prózában adjuk vissza az eredeti verset, vagy kihagyjuk a megoldhatatlan problémát, és lábjegyzetben fűzünk megjegyzést a vershez. Ezek egyike sem elfogadható azonban Kosztolányi számára. A prózától Kosztolányi már 1913-ban elzárkózik, a prózában való közlést minden esetben elveti: „Elek Artúr például a saját prózai fordításában közöl egy részt, amely hű, és én belőle mégse ismerem Poe-ra. Ezért tartom vele szemben teljesen hamisnak a prózai fordítást.”⁵⁵ Elfogadhatatlan számára a lábjegyzet is, illetve minden magyarázat, melyet vershez fűznénk: „Nem szeretek a versekhez előszót írni és utószót sem. A vers magáért beszél.”⁵⁶ A műfordító céljának Kosztolányi nem azt tartja tehát, hogy az eredeti tartalmat hűen visszaadja, hanem hogy az magyar versként állja meg a helyét. „A műfordítónak úgy kell dolgoznia, hogy célt találjon. A cél az eredeti költemény. Ha görcsösen ragaszkodik hozzá, nem jut oda, ahova akar.”⁵⁷

⁵⁴ Kosztolányi 1919. 556-557., ugyanez a szöveg Kosztolányi 1921. 13., Kosztolányi 1928. 624.

⁵⁵ Kosztolányi 1913. 641.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Kosztolányi 1913. 642.

2. Fordítástudomány és műfordítás

Kosztolányi japán versfordításai kapcsán is felvetődik a kérdés, vajon milyen kritériumoknak kell megfelelnie a fordítónak. Elvárhatjuk-e, elvárjuk-e, hogy a nyelvről behatóbb ismeretekkel rendelkezzen, netán magas fokon bírja a nyelvet, vagy megelégszünk a nyersfordításokból, közvetítő nyelvű szövegekből készült műfordításokkal. Kosztolányi esetében ez utóbbival kell számolnunk, mivel bár szép számban megjelent nyelvészeti témájú írásaiból tudjuk, hogy érdekelte a nyelvészet, a japán nyelvről ismeretei rendkívül hiányosnak mondhatók. A nyelvet nem ismerte, viszont – amint azt az előbbi fejezetben taglaltuk –, a fordításról már fiatal korában kialakult, egyéni, sajátos nézeteket vallott, és a fordítással kapcsolatos elméletei lényegében élete végéig nem változtak.

A 20. század elején egy olyan korban kezdett el fordítani, amikor még a fordítás nem hogy önálló kenyérkereseti lehetőségnek, szakmának nem volt nevezhető, de az irodalmi berkeken kívül nem is igen próbálkozott vele senki. Arany János⁵⁸, Brassai Sámuel⁵⁹, vagy a kortárs Babits⁶⁰ fordítói tevékenységét kiegészítették azok az írások, melyben a fordítók fordítás közben szerzett tapasztalataikról értekeztek, a fordítás technikájáról szóló egzakt fordításelméleti művek viszont ekkor még nem léteztek. Gáldi László 1969-ben nehezményezi, hogy magyarul nem jelennek meg a költői műfordítás műhelytitkairól szóló művek, és még Arany János fordítói munkásságáról

⁵⁸ Arany Shakespeare fordításai kapcsán lényegében letette az irodalmi műfordításról való gondolkodás alapjait. ARANY János: *Prózai művek*. Szépirodalmi, 1975.

⁵⁹ BRASSAI Sámuel: *Mégis valami a fordításról*. Szépirodalmi Figyelő 1861. 19-20., 27-28., 30-33., 48-50. sz.

⁶⁰ BABITS Mihály: *Dante fordítása*. Nyugat 1912. 8. sz. 659-670.

sincs monográfia, a kétnyelvű kiadások pedig fordítástörténeti kutatásokra ösztönözhetnének.⁶¹

A fordítástudomány, más szóval fordításelmélet szakirodalma alatt csak a fordítók műhelytanulmányait érthetjük, az 1960-as évek elejéig ugyanis nem csak magyarul, hanem más idegen nyelven sem született mű e tudományágban. A nemzetközi kapcsolatok, a kereskedelem bővülésével, a multinacionális vállalatok külföldi térnyerésével azonban egyre több szakfordítóra lett szükség, és megjelent a fordítás oktatására való igény, az intézményesülés pedig magával hozta azt a fordulatot is, hogy a műfordítás helyét egyre inkább átvette a szakfordítás, az irodalomtudományt pedig felváltotta a nyelvtudományi megközelítés. Ennek szükségszerűségét támasztja alá az a tény is, hogy ma az Európai Parlamentben megközelítőleg 700 fordító, 430 alkalmazott tolmács és 2500 külső tolmács dolgozik, a 23 hivatalos nyelv pedig összesen 506 kombinációs lehetőséget jelent.⁶²

Elgondolkodtató tény, hogy míg a szakfordításnak komoly műhelyei vannak Magyarországon: egyetemeken, főiskolákon és tanfolyamokon lehet elsajátítani a fordítás elméletét és gyakorlatát, doktori fokozat megszerzésére is van lehetőség, addig az irodalmi művek fordítása, azaz a műfordítás iskolai keretek között önálló tudományágként nem tanulható. A kérdés adja magát, vajon lehet-e tanítani a műfordítást olyan objektív törvényszerűségek alapján leírt tananyagok segítségével, mint a szakfordítást? Ha abból indulunk ki, hogy a műfordítás ugyanolyan szakma, mint a színészet, az újságírás vagy a pedagógia, akkor kell lennie olyan szakmódszernek, melynek segítségével műfordítókat lehetne képezni. Bár szokás a

⁶¹ GÁLDI László: *Petőfi kisebb műfordításai*. Irodalomtörténeti Közlemények 1969. 73. évf. 4. sz., 407.

⁶² <http://www.europarl.europa.eu>

fent nevezett tevékenységeket úgy jellemezni, mint iskolai keretek között nem oktatható területet, a Színművészeti Egyetemen példának okáért művelődéstörténet, költészet, dráma-, és színháztörténet, műelemzés és szerepelemzés jelenti az általános tantárgyakat. Még ha önmagában az egyetemi oktatás nem is elegendő ahhoz, hogy valaki jó színész legyen, azt semmiképpen sem lehet állítani, hogy intézményi keretek között fölösleges a színészképzés. Ennek analógiájára mondhatjuk, hogy bár nem mindenki alkalmas a tanári pályára, a pedagógiának, mint tudománynak mind elméleti, mind gyakorlati szinten létezik kidolgozott terminuskészlete, a tanárképzés pedig hosszú múltra tekint vissza. Minek köszönhető akkor az, hogy magyar nyelven olyan csekély számú szakirodalom olvasható a műfordításról?

Ma, amikor a kompetencia alapú nyelvtanításban egyértelműen a kommunikációra került át a hangsúly, egyre inkább háttérbe szorul a fordítás, mint tanítási eszköz. Míg 100 évvel ezelőtt mind a holt nyelvek, mind pedig az élő nyelvek tanításának alappillére volt a fordítás, addig ma elsősorban a beszélt nyelv elsajátítása a fő cél. Ennek egyik oka, hogy 100 évvel ezelőtt auditív adathordozók hiányában a nyelvtanulók kizárólag írott szövegen keresztül ismerkedhettek az idegen nyelvekkel, a hallott szöveg értelmezése nem képezte, nem képezhette a tananyag részét. A nyelvtanulás így mindenekelőtt szépirodalmi szövegek fordítását és memorizálását jelentette, a nyelvtanulók – köztük Kosztolányi – pedig már kisdíakként kipróbálhatták a műfordítást, mely az iskolában gyakori házi feladat volt. Sok költőnk köszönheti első verseit ezeknek az iskolai feladatoknak.

Klaudy Kinga A fordítás elmélete és gyakorlata című könyvében az irodalomtudományi és a nyelvészeti megközelítés fő különbségeit abban látja, hogy míg az előbbi esetében „kiemelkedő írók, költők műveinek”, illetve „kiemelkedő

fordítók munkásságának” vizsgálatáról van szó, addig az utóbbi alatt „nem csak irodalmi szövegeket” és a „fordítók és tolmácsok óriási tömegének mindennapi munkáját” értjük.⁶³ Ezzel mintegy hallgatólagosan beleegyezünk abba, hogy a műfordító író vagy költő, a szakfordító pedig szakfordító, hiszen az előbbi szakterület esetében sem szakirodalomra, sem pedig a „kiemelkedő fordítók” tömegeire nem támaszkodhatunk.

Kosztolányi kötetben megjelent versfordításainak száma eléri a 800-at. Nélküle a világlíra bizonyosan nem képviseltetné magát magyar nyelven ilyen szép számban, a fordított anyag felbecsülhetetlen értékű. Fordított verseket, novellákat, regényeket, meséket, melyek közül jelen dolgozatunkban kizárólag a lírát elemezzük. A sokat emlegetett és kritizált Hollófordítást még nagyon sok versfordítás követte, és ahogy Kosztolányi írja, ez nem csupán a fordítói munka szeretetéből, esetleg a megélhetés okán fakadt, sokkal inkább ujjgyakorlatnak, erőpróbának, nyelvcsiszolásnak tekinthető, különösen a fiatal költő esetében. 1913-ban még csak 28 éves, mégis 10 évi munka áll mögötte, a *Modern költők* első kiadás anyagán ugyanis kereken egy évtizedet dolgozott.⁶⁴

Az, hogy cél sosem volt számára a műfordítás, csak eszköz, a bevezetésben már idéztük, mint ahogy azt is, ahogy a költő megkéri olvasóját, hogy a fordításoknak, azaz a gyaluforgácsoknak ne tulajdonítson nagyobb jelentőséget, mint ő maga. Hogy miért is fordított oly sokat, arról így ír: „A háború és forradalmak alatt, mikor majdnem minden magyar költő némaságra volt kárhozthatva, vagy ha szólhatott, futott tulajdon érzéseitől és gondolataitól, én is felejteni akartam. Minden napnak megvolt a maga

⁶³ KLAUDY Kinga: *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica, Budapest, 1994. 24. (A továbbiakban Klaudy 1994.)

⁶⁴ „Tíz évig dolgoztam könyvem anyagán.” Kosztolányi 1921. 5.

feladata. Sokszor nem gyakorolhattam erőmet. Ekkor legalább az erőm tudatában akartam lenni. Mint a légtornász, kitől elvették hintáját és porondját s szűk szobájában svédturnázik, próbálgatja, érzékenyek-e még idegei, erősek-e izmai, képes-e még arra, amit egykor tudott, s készül az egyetlenre és nagyszerűre, a halálugrásra.”⁶⁵

A fordítás tehát csak eszköz egy magasabb cél, a saját vers eléréséhez, Kosztolányinál azonban a kettő nem válik élesen el egymástól. Bírálói pont azt kifogásolták munkájában, hogy a költő nem tudott visszahúzódní, háttérbe vonulni, szerepet cserélni, fordítóként is költő maradt, nem tudott kibújni a bőréből. Kérdése jogos, hogy mit is jelent a hű kifejezés a fordításnál, kihez vagy mihez hű a fordító, ugyanakkor a pontossággal, mint kifejezéssel nem találkozunk műfordításról szóló írásaiban. Fordításai mindig „kosztolányisak”, jellegzetes, tudatos változatai az eredetinek, még ha sokszor az eredeti följavított, fordítói szakszóval élve felfényezett variánsai is az eredeti nyelvű műnek.

A Holló fordítás talán a legszemléletesebb példája annak, melyet Kosztolányi „hangulatkeltésnek” nevez, s a célszöveg elsődlegessége ebben az újraköltésben érzékelhető a legjobban. Bár a költő azt vallotta, hogy a „betű szerint való hűség hűtlenség”⁶⁶, a fordított műnek szavakra lebontott vizsgálatát pedig határozottan elítélte, ha szavak szintjén vizsgáljuk a Holló fordítását, arra a figyelemreméltó eredményre jutunk, hogy a fordításban szereplő 828 szó⁶⁷ közül mindössze 437 szerepel Edgar Allan Poe versében, ami csupán 53 %-ot jelent. A kérdést máshogy megközelítve, a Kosztolányi fordításban 391 olyan szó szerepel, mely az eredeti versben nincs benne. Kosztolányi tehát 47 %-ban használta saját kifejezéseit

⁶⁵ Kosztolányi 1921. 10.

⁶⁶ Kosztolányi 1913. 641.

⁶⁷ Az összesítésben minden szót számoltunk, beleértve a névelőket, a kötőjeles szavakat is, kivételt csak az -e kérdőszócska képez.

átköltésében. Leegyszerűsítve: a magyar fordításban átlagosan minden második szó nem szerepel az eredetiben. Ha abból az egyszerű tényből indulunk ki, hogy egy mű mondatokból, azon belül is szavakból áll, a fordítónak legalábbis törekednie kell arra, hogy az eredeti szórendet, mondatszerkezetet megőrizze, azt talán külön meg sem kell jegyeznünk, hogy az eredeti költeményben nem szereplő szavak elhelyezése a fordításban legalábbis módosítja a jelentést.

Bár nem a líra fordításával kapcsolatos, idevág Kundera egyik írása regényeinek fordításáról. Élményeit Kundera így összegezte: „A megrendülés, amit a *Tréfa* fordításai okoztak, egész életemre nyomott hagyott bennem. Szerencsére később hűséges fordítókkal is találkoztam.”⁶⁸ Elek Artúr nem véletlenül írja: ”Kosztolányi a végül magától jelentkező hatást siettetni akarja, halmozza a jelzőket, fölös képeket alkot, szinonimákat szaporít, és mindenáron a résszel akarja már fölkelteni azt a hatást, amit Poe az egészre bízott.”

Bár a szavankénti vizsgálat túl szigorú követelmény felállításának tűnhet a fordítóval szemben, a tapasztalat az, hogy fordításkor általában a legkisebb egységet tartja szem előtt a fordító. Newmark szerint mivel a forrásnyelvi szöveg szavakból áll, így a fordító elsősorban szavakat fordít.⁶⁹ Elek Artúr kritikájában felkiáltójeleket tesz az

⁶⁸ Kundera *Tréfa* című regényének 1968-69-es pontatlan fordításairól így ír: „Franciaországban a fordító átírta regényemet: felékesítette stílusomat. Angliában a kiadó az összes elmélkedő passzust kihúzta, törölte a zenei vonatkozású fejezeteket, megváltoztatta a részek sorrendjét, átszerkesztette a regényt. Egy másik ország: találkozom a fordítómmal. Egy árva szót sem ért csehül. „Hát akkor hogy fordított?” „A szívemmel”, feleli, és előveszi tárcájából fényképemet. Olyan rokonszenves volt, hogy már-már elhittem: a szív telepátiája csakugyan elég a fordításhoz. Persze a helyzet egyszerűbb volt: a francia áttünetésből fordította. Ezt tette argentinai fordítóm is. Egy másik ország: csehből fordították. Kinyitom a könyvet, tekintetem Helena monológjára esik. A hosszú mondatokat, amelyek nálam bekezdésnyi terjedelműek, egy csomó tömondatra bontotta a fordító...” Milan KUNDERA: *A regény művészete*. (ford.: Réz Pál) Európa, Budapest, 2000.

⁶⁹ „Many translators say you should never translate words, you translate sentences or idea or messages. I think they are fooling themselves. The source language texts consist of words, that is all that is there, on the page.” Peter NEWMARK: *A Textbook of Translation*. Prentice Hall International, London, 1988. 36-37. (In. Klaudy 1994. 55.)

eredetiben nem szereplő szavak után. Ha versszakonként vizsgáljuk az eredetiben található szavaknak a magyar fordításban való szerepeltetésének arányát, azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb arány 80,5 %, míg a legalacsonyabb 28 %. 43 Kosztolányi által használt szóból csupán 12 kapott helyet az eredeti versben. Elek Artúr mintájára felkiáltójellel jelezzük a csak a magyar verzióban szereplő szavakat:

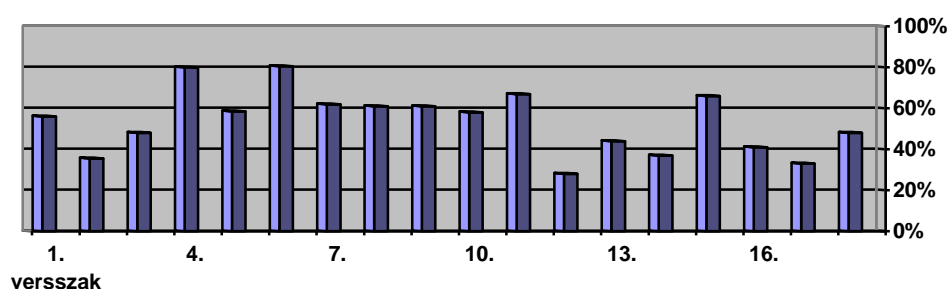
Még! Nevettem!, hogy! az! ében! Holló! ott! ül! feketében!
S párnás, mély zsöllém elébe gördítettem sebesen!,
Bojttal-rojttal! elmotoztam! és a zsibbadt! csöndbe! hosszan!
Tépelődtem, álmodoztam, mért! néz! e! két! csodaszem!,
Mért! mered! rám! e! két! sanda!, kúsza!, kósza! csodaszem!,
Mért károgja: "Sohasem".⁷⁰

A japán versek fordításánál gyakran megfigyelhető túlzás itt is mutatkozik, amikor az eredetiben csak mosolygásról van szó Kosztolányi nevetést ír, az eredetiben más versszakban igen, itt azonban nincs utalás a holló színére, szemére, annál inkább szó van a madár visszataszító voltára, a grim, ungainly, ghaftly, gaunt, and ominous szavakkal, a borzalmas, ijesztő, nyomasztó, suta, idétlen, szörnyű, rettenetes, komor, kísérteties, baljós – hogy csak néhányat soroljunk fel e sokatmondó jelzők jelentései közül –, a sanda, kúsza, kósza szavaknak azonban vajmi kevés közül van az angol eredetikkhez, a csodaszem pedig, amellet, hogy nincs benne az eredetiben, a jelentést zavarossá, félrevezetővé teszi. Ebben a versszakban Kosztolányinak lehetősége lenne arra, hogy az általa olyan sokszor használt jelző halmozással éljen, ehelyett ezt inkább

⁷⁰ Nyugat 1913. 18. szám. But the Raven still beguiling all my sad soul into smiling/Straight I wheeled a cushioned seat in front of bird and bust and door;/Then, upon the velvet sinking, I betook myself to linking/Fancy unto fancy, thinking what this ominous bird of yore--/What this grim, ungainly, ghaftly, gaunt, and ominous bird of yore/Meant in croaking "Nevermore."

más versszakokban teszi, ahol viszont erről nincsen szó. Poe egyszerű és nyugodt előadását ezekkel a sorokkal helyettesíti Kosztolányi:

Bús külön volt a gazdája, bizton az kapatta rája,
 Folyton erre járt a szája és hörgött keservesen.
 Benne lelke átka zörgött és hörgött keservesen,
 Hogy már többé "Sohasem."⁷¹

72

Elek Artúr kritikájában azt találjuk erről, hogy: „Az ezután következő két sor pedig lihegő, szenvedélyes hangjával egészen kiesik a poei költemény hangulatából. De nem is Poe hangja ez, hanem Kosztolányié.” A zeneiséget valóban sikerült megragadnia Kosztolányinak, a szavak jelentése, a stílus, az árnyalatbeli különbségek a szóhasználatban azonban elsikkadnak, így pedig végeredményben az eredetitől mégis eltérő hangulatú magyarítást kapunk. A Holló, melyről Elek Artúr azt írta, hogy „minden költőnemzedékünk fordító tehetségének és verselő készségének próbaköve lesz”, a mai fordítókat éppúgy foglalkoztatja, mint ahogy első fordítóit, Lévay Józsefet,

⁷¹ Startled at the stillness broken by reply so aptly spoken,/"Doubtless," said I, "what it utters is its only stock and store./Caught from some unhappy master whom unmerciful Disaster/Followed fast and followed faster till his songs one burden bore--/Till the dirges of his Hope that melancholy burden bore/Of 'Never--nevermore.'"

⁷² A 18 Kosztolányi versszakban előforduló szóegyezések százalékos arányai.

Szász Károlyt, Babitsot, Tóth Árpádot, Faludy Györgyöt, Radó Györgyöt, Franyó Zoltánt, Harsányi Zsoltot, Telekes Bélát, Endrődy Jánost vagy Csillag Imrét. Nehéz megállapítani, de minden bizonnyal Kántás Balázs a legfiatalabb Holló-magyarító, alig 23 évesen próbálkozott a vers fordításával. A legújabb műfordítások már nem folyóiratokban, kötetekben jelennek meg, hanem az interneten fordítói blogokban olvashatjuk őket. A kérdést, hogy kit nevezhetünk műfordítónak, ez a tény csak még összetettebbé teszi, hiszen ha nincs egyfajta bírálói rendszer, a folyóiratok szerkesztősége, lektor, stb., akkor nemhogy a nem minőségi fordítások kiküszöbölése válik lehetetlenné, de a saját internetes portálján mindenki azt közöl, amit csak akar, a kritika lehetőségét kizárólag az olvasókra hagyva. Szegedy-Maszák Mihály azon megállapítása, miszerint „Verses műveknél a fordítás sikere nagyrészt attól függhet, jó költő-e a fordító” azért lesz egyre nehezebben megfogható, mert ha egy huszonéves bölcsészhallgató az interneten wikipédia oldalra teszi fel, hogy ő költő, műfordító, szerkesztő, akkor a *költő* kifejezés irodalmi, művelődéstörténeti értelemben elveszti értelmét. A sokat kritizált babitsi szigor a Nyugat szerkesztőségében egyben azt is jelentette, hogy ha egy pályakezdő költő beküldte versét, a folyóirat szerkesztősége pedig méltónak találta a megjelenésre, akkor a fiatal költő biztos lehetett tehetségében, a kritika pedig végigkísérte szakmai pályáját, mint ahogy a 28 éves Kosztolányi Holló fordítása sem maradt visszhang nélkül. Kántás Balázs költői tehetségét nem kisebbíti, hogy összességében Holló fordítása, bár sokkal pontosabb mint Kosztolányié, mégsem adja vissza az eredeti vers hangulatát, rímei erőltetettek, döcögősek. A 9. versszak pedig a többi versszaknál is kevesebbet ad vissza az eredetiből:

.

Mélyen elcsodálkoztam a furcsa néven,

Elállt szavam
Elmémben millió talány, száz kérdés
Válaszra várt
Megfejtteni próbáltam hát furcsa látogatóm
Titkát...
Nem rettentett, inkább csak
Meglepett e látogatás...
Szobromra telepedett egy furcsa, gyászos
szörnymadár
Ilyen névvel: „Sohamár...”⁷³

Az eredeti versszak 57 szavából csupán 36 szerepel a magyar fordításban, tehát a magyarítás rendkívül szűkszavú, az eredetiben szereplő szavak 63 %-a szerepel csak a fordításban, azaz 37 %-át a fordító elhagyta. Ha viszont az alapján vizsgáljuk, ahogy Kosztolányi fordítását, akkor a 36 szóból csupán 7 szerepel az eredetiben, a megfeleltetési arány tehát 19 %-os, jóval elmarad Kosztolányi legrosszabb arányával szemben is. Bár a fordító nyelvismerete átlagon felüli – angol szakos hallgató –, műfordítást tanult az egyetemen, és több verseskötet szerzője,⁷⁴ tehát elvileg minden a műfordítóval szemben támasztott elvárásunknak megfelel, fordítása nehezen illeszthető be a magyar verselési hagyományba. Továbbra sem kerültünk ahhoz a kérdéshez közelebb, hogy mitől lesz egy műfordítás elfogadható.

Az internet adta lehetőségek közül az internetes portálok automatikus fordítása az egyik legérdekesebb újdonság. Ha például a Google fordítóval fordítjuk le a Holló első versszakát magyarra, akkor ezt kapjuk:

⁷³ Much I marvelled this ungainly fowl to hear discourse so plainly/Though its answer little meaning - little relevancy bore;/For we cannot help agreeing that no living human being/Ever yet was blessed with seeing bird above his chamber door –/Bird or beast above the sculptured bust above his chamber door,/With such name as `Nevermore.'

⁷⁴ http://hu.wikipedia.org/wiki/Kántás_Balázs

Volt egyszer egy sivár éjfélen, én pedig elgondolkoztam, gyenge és fáradt,
több mint sok különös és furcsa mennyisége elfeledett tudomány
Miközben bólintottam, szinte szunyókált, hirtelen jött egy menettel,
Az a valaki finoman kopogó, rappelt a szobám ajtaját
"S nem egy látogató," motyogtam, "megérinti a szobám ajtaját
Csak ez és semmi több."⁷⁵

Erről a fordításról elmondható, hogy a szavak jelentésének tekintetében 100 %-os egyezés mutatható ki az eredetivel, vagyis minden idők legpontosabb Holló fordítását kaptuk. Minden kétséget kizáróan objektív magyarázatot találtunk a fordítói folyamatra, a gép esetében tehát nem kell számolnunk a szubjektív fordítói döntéssel. Így abból a tényből kell kiindulnunk, hogy nem lehet azonos ekvivalencia-követelményeket támasztanunk a vers fordítójával szemben, mint ahogy azt tennénk egy jogszabály, használati utasítás, reklámszöveg fordítójával szemben.⁷⁶

A fordítástudomány nyelvészeti és a műfordítás irodalmi megközelítésének összehasonlításakor azt a tényt is figyelembe kell vennünk, hogy Klaudy Kinga érthető okokból *A fordítás elmélete és gyakorlata* című könyvében lírafordítással nem foglalkozik, és bár választott példái mind szépirodalmi művekből vett kölcsönzések, egyetlen verssort sem találunk közöttük. A könyvben idézett Nida-féle ekvivalencia elméletnek⁷⁷ csak az egyik változatába illeszthető be a költészet fordítása, mert a formális ekvivalencia esetében azon feltételek, miszerint a fordító a grammatikai egységek hű visszaadása érdekében minden szófajt azonos szófajjal helyettesít, a szóhasználat egyezik, és nincs változtatás a mondatok határaiban, a terminusok értelme

⁷⁵ Once upon a midnight dreary, while I pondered weak and weary,/Over many a quaint and curious volume of forgotten lore,/While I nodded, nearly napping, suddenly there came a tapping,/As of some one gently rapping, rapping at my chamber door./'Tis some visitor,' I muttered, 'tapping at my chamber door -/Only this, and nothing more.'

⁷⁶ Klaudy 1994. 69. A Reiss féle ekvivalencia elmélet szerint ahány szövegtípus, annyi ekvivalencia-követelmény létezik.

⁷⁷ Klaudy 1994. 72-73.

megegyezik, valamint nincs változtatás a központosáson, bekezdéseken, stb., csak abban az esetben teljesülhetnek, ha a költeményt prózában fordítja, de legalábbis a formai-metrikai követelményeknek nem tesz eleget a fordító. Az ilyen jellegű, a forrásnyelvi szöveget előnyben részesítő fordításra Nida szerint pl. Platón fordításánál van szükség.

Ezzel szemben a dinamikus ekvivalencia esetében a célnyelvi szöveg kerül a középpontba, a célnyelvi befogadók kultúrája az irányadó, ehhez pedig el kell végezni bizonyos grammatikai és lexikai változtatásokat a szöveg fordításakor. Bár még ebben az esetben sem beszélhetünk kifejezetten a lírafordítás elméletéről, ezek a feltételek már sokkal közelebb vannak a költészet fordításához, mint a formális ekvivalencia követelményei. A „természetes fordításban” a „mondatok intonációja és ritmusa”, valamint „az eredeti szöveg stilisztikai jellegzetességeinek visszaadása”, „azonos hatás elérése” sokban emlékeztet Kosztolányi felfogására. Kosztolányi tapasztalatai alapján vélekedett úgy, hogy nem a forrásnyelvi, hanem a célnyelvi szövegből kell kiindulni, mert a cél a szép magyar vers, azaz a célnyelvi szöveg.

Számtalan ellenpéldát találunk azonban a jó költő jó fordítására, az okot pedig véleményünk szerint a szerepek összetévesztésében kell keresnünk. Ha elfogadjuk azt a felvetést, hogy a költő saját gondolatait saját költői eszköztárával fejezi ki, míg a fordító nem a saját, hanem valaki más gondolatait, egy másik személy szókészletével, szóhasználatával kell hogy kifejezze, akkor világossá válik, hogy a két művelet gyökeresen különbözik egymástól. A fordítónak más a motivációja, azaz esetében „közvetett motivációról” beszélünk, vagyis „nem a saját kommunikatív igényeit elégíti ki, hanem másokét”,⁷⁸ így ha nem kapcsolja ki a saját intuitív alkotó énjét, és nem tud

⁷⁸ Klaudy 1994. 37.

belehelyezkedni egy másik személy gondolatvilágába, függetlenül attól, hogy a szöveg szerzője milyen nyelven alkotott, akkor valóban önálló alkotás lesz a fordítás, és nem egy szöveg hiteles átültetése egy másik nyelvre.

Kosztolányi sokszor hangsúlyozza a fordító önállóságát, és mondhatjuk, hogy túl nagy szerepet enged a szubjektivitásnak, de talán mindez azzal is magyarázható, hogy a 20. század elején még nem léteztek fordításelméleti munkák, a fordítástudománynak nem voltak terminus technikusai, mindössze „spontán megfigyelésekről”⁷⁹ beszélhetünk, melyeket elsősorban írók, költők, papok, és nem alkalmazott nyelvészek vetettek papírra. Attól kezdve azonban, hogy beszélhetünk a fordítói szakma önállóvá válásáról, a modernkor igényeit kielégítő szakfordítói munkáról, tehát miután a fordítói mesterség túlmegy a kedvtelésen, és megélhetést biztosító tevékenységgé vált, mely magával hozta a tömeges fordítóképzést, és a fordítás az irodalom művelőinek köréből az alkalmazott nyelvészek hatáskörébe került át.

A fordítás minősége tehát úgy véljük, elsősorban attól függ, hogy amennyiben költő fordít verset, ki tud-e lépni a költői szerepkörből, vagy sem. Ugyanez vonatkozik próza fordítása esetében az íróra, aki ha a saját szája íze szerint formálja át a regényt, akkor inkább beszélhetünk adaptációról, mint műfordításról. Ez a félreértés azonban egyáltalán nem ritka, s jó példa az írói szerep és a fordítói szerep összekeverésére Kundera tapasztalata regényének fordításai kapcsán. Amikor Kosztolányi arra hivatkozik, hogy „a német Manfred mennyire fausti és az angol Faust mennyire manfredi” azaz hogy Byron és Goethe „átköltő szellemének” „beszüremkedése” a művekbe elkerülhetetlen,⁸⁰ akkor valójában amellet teszi le a voksát, hogy a fordítás

⁷⁹ Klaudy ezen belül spontán kontrasztív nyelvészeti, spontán szövegnyelvészeti, spontán stilisztikai és spontán szociolingvisztikai megfigyeléseket különít el. Klaudy 1994. 21.

⁸⁰ Kosztolányi 2002. 508.

csak a fordító *filterén* átszűrődve képzelhető el, és a szubjektív műveletsor nem írható le objektív törvényszerűségként.

3. Kosztolányi a „csaló”?

Mint ahogyan azt már az előszóban említettük, Kosztolányit nyíltan, vagy éppen burkoltan sokan vádolták már meg azzal, hogy versfordításait hamisította. Bármennyire is azt gondolnánk, képtelenség, hiszen Kosztolányi sosem szorult rá arra, hogy holmi japán hangzású nevek alatt közölje verseit, Zágonyi Ervin két tanulmányáig⁸¹ kétségeink lehettek a japán fordításkötetben szereplő költők kilétét illetően. A Kosztolányi által lefordított japán versek szerzőinek azonosítását Zágonyi Ervin tanulmányaiban megtaláljuk. Egy költő esetében azonban itt is találkozunk némi bizonytalansággal.

Horiguchi D. Nico versei 1994-ben, *Rainbows, Selected Poetry of Horiguchi Daigaku* címmel, Robert Epp tolmácsolásában másodszor jelentek meg angol nyelven.⁸² Hogy honnan a Nico név, arra hosszas keresgélés után egyik verse kapcsán sikerült ráakadni, *Memories* című versében ugyanis a következő sor szerepel: „Many women wept because of me. I no longer remember who they were. [...] Still another has my ‘N’ tattooed below her left breast.”⁸³ A fordításkötet végén pedig az alábbi magyarázatot

⁸¹ ZÁGONYI Ervin: *Kosztolányi japán versfordításai – forrásaink fényében*. ItK 1986/3.; *Kosztolányi japán versfordításai – forrásaink fényében*. (2.) ItK 1990/1. (A továbbiakban: Zágonyi 1986., Zágonyi 1990.)

⁸² *Rainbows* 堀口大学英訳詩集『虹』 *Selected poetry of Horiguchi Daigaku*. Yakusha, Stanwood, WA, 1994. (A továbbiakban: Horiguchi 1994.) Míg Robert Epp az eredeti japán nyelvű kötetből fordít, addig az első angol fordításkötet szerzője az 1921-ben megjelent, Horiguchi által fordított francia kötetet használta. (*Tankas*. Nico D. HORIGOUTCHI. Translated from the French by Louise Kidder SPARROW. Erskine Macdonald, Ltd., London, 1925.)

⁸³ Horiguchi 1994. 176.

találjuk a fordító tollából: „‘N’ refers to Daigaku’s Western name, Nico (likely Portuguese, presumably meaning ‘older brother.’)”⁸⁴ S valóban, a nico portugálul bátyot jelent, s mivel a költőnek két húga és egy öccse volt, feltételezhetően nem véletlenül választotta ezt a szót európai névként. Arra a kérdésre pedig, miért volt szüksége e japán költőnek európai névre, életrajzában kell keresnünk a választ. Nevét többféleképpen írta, Nico Daigaku Horigutchiként találjuk például egy 1933-ban Georges Bonneau-nak ajándékozott fényképen.⁸⁵

Horiguchi Daigaku 1892-ben született Tokióban. Apja diplomataként járta a világot, Korea után Hollandiában, Brazíliában, Svédországban, Mexikóban, Spanyolországban, majd ismét Brazíliában, végül pedig Romániában teljesített külügyi szolgálatot. Horiguchi 3 éves volt, mikor anyja meghalt, s apja távollétében apai nagynyja nevelte. 1899-ben apja újranősült, második felesége belga, s Horiguchinek két féltestvére is született e házasságból. Ez rendkívül fontos körülmény további sorsát illetően, hiszen az Új Vers Csoport (Shinshisha) tagjaival Tokióban megismerkedett fiatal költő családi körben gyakorolhatta a francia nyelvet. Miután félbehagyta tanulmányait a Tokiói Császári Egyetemen, Brazíliába utazott apjához, aki megismertette a modern francia irodalommal, elsősorban Paul Verlaine-nel. Horiguchi ezt követően külföldről küldte haza verseit, s meggyengült egészségi állapota miatt – többek között Davosban is gyógykezelték –, csak 6 év múlva, 1917-ben tért haza, de ezután is sokat utazott.

Első fordításkötete egy évvel később jelent meg. Érdekes, hogy nemcsak francia verseket fordított japánra, hanem saját verseit is franciára.⁸⁶ Az általa sokat fordított

⁸⁴ Horiguchi 1994. 308.

⁸⁵ Georges BONNEAU: *Anthologie de la poésie Japonaise*. Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1935. 3.

⁸⁶ Nico-D. Horigoutchi: *Tankas: Petits Poèmes Japonais*. Éditions du Fauconnier, Paris, 1921. (A továbbiakban: Horigoutchi 1921.)

szerző, Jean Cocteau tokiói látogatása alkalmával 1936-ban ő a kísérője, 1938-ban pedig Georges Bonneau-val dolgozott együtt Natsume Sōseki *Kokoro* című regényének francia fordításán.⁸⁷ Horiguchi Daigakut a japán irodalomtörténet elsősorban fordítóként tartja számon, nem véletlenül, hiszen nevéhez sok versfordítás fűződik.⁸⁸ Georges Bonneau, a Kiotói Egyetem tanára, a Kiotói Francia Intézet igazgatója, minden általa szerkesztett antológiában említi a szabad vers képviselői között Horiguchit, bár mindig ugyanazt a nyolc verset idézi tőle, melyek egyike sem egyezik a Kosztolányi által fordítottakkal.⁸⁹ Érdekes, hogy a *Rythmes Japonais* című Párizsban megjelent kötetet, valamint a *Le Problème de la poésie japonaise*⁹⁰ címűt Paul Valérynek ajánlotta,⁹¹ a *Bulletin de la Maison Franco-Japonaise Série française*, és a *La Sensibilité japonaise*⁹² címűbe pedig egy Valéry-idézet is került.⁹³

Az eddigi kutatások azt ugyan bizonyítják, hogy a Kosztolányi által lefordított valamennyi Horiguchi-versnek Horiguchi a szerzője, azt azonban, hogy hogyan jutott a fordító a versekhez, mind ez ideig nem sikerült kimutatni. Kosztolányi életében csupán egy Horiguchi-vers (*Festmény*) fordítása jelent meg idegen nyelven, 1921-ben franciául,

⁸⁷ Francia fordításban: *Le pauvre coeur des hommes*. Institut international de coopération intellectuelle, Paris, 1934.

⁸⁸ Például Apollinaire, Marguerite Audoux, Baudelaire, E. Bourdet, Chamson, Cocteau, Curel, Saint-Exupéry, Paul Fort, Ghéon, Gide, Rémy de Gourmont, Max Jacob, Francis Jammes, Kessel, Van Lerberghe, Maurice Maeterlinck, Martin du Gard, Montherlant, Morand, Musset, Paulhan, Charles-Louis Philippe, Porto-Riche, Radiguet, Henri de Régnier, Rimbaud, Jules Romains, Rostand, Samain, Supervielle, Paul Valéry, Valéry-Larbaud, Verlaine.

⁸⁹ A nyolc vers: 踊る女 *Femme Dansant*, 泥鼠 *Le rat boueux*, 記憶の女 *Femme du Souvenir*, 十文が *Le Suffisant*, 恋のない日 *Days sans Amour*, 私 *Mon moi*, ハンモック *Hamac*, 五輪の笛 *Flû de deux sous*. A versek megtalálhatók: *Le Problème de la Poésie Japonaise: technique et traduction, Histoire de la Littérature Japonaise Contemporaine (1863–1938), Rythmes Japonais, Anthologie de la poésie Japonaise és Bulletin de la Maison Franco-Japonaise Série française (Tokyo, 1933)* című könyvekben.

⁹⁰ Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1938.

⁹¹ „A Monsieur Paul Valéry” 7.

⁹² Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1935. 9.

⁹³ Paul Valéry (*Dédicace à la Maison franco-japonaise, -et Regards sur le Monde actuel*) aláírással, illetve az utóbbiban *Dédicace, sans date, à la Maison franco-japonaise à Tōkyō* szerepel.

1925-ben pedig a francia fordítás angol fordítása.⁹⁴ Hogy a másik öt vershez hogyan jutott hozzá, rejtély. Tudjuk, hogy Kosztolányi ismerte Paul Valéryt, nyelvről szóló tanulmányaiban említést tett róla, azt azonban, hogy a Horiguchi-versekhez Valéryn keresztül jutott hozzá, minden bizonnyal ki kell zárunk. Elképzelhető azonban, hogy a francia kapcsolatokkal rendelkező Horiguchit mások is fordították franciára, ezek a fordítások azonban sosem láttak kötetben napvilágot. Tudvalevő, hogy Kosztolányi járatott külföldi, elsősorban francia folyóiratokat, melyekben találkozhatott Horiguchi-versekkel.

Horiguchi saját verseit megjelentette Párizsban, s a mindössze 10 példányban megjelent *Tankas: petits poèmes japonais* című kötetben nem az angol Hepburn-átírást alkalmazta, hanem a francia nyelv kiejtési rendszerét vette alapul. Így fordulhat elő, hogy Utamaro neve Outamaro-ként szerepel, hiszen a franciák egyébként Ūtamaro-nak ejtenék, Yosano Hiroshi nevét pedig e logika szerint írja Yoçano Hiroshi-nak. Ennek fényében pedig már korántsem tűnik olyan furesának a magyar szövegben szereplő elírás, az Outamaro neve helyett előforduló Ontomaró. Nyilvánvaló, hogy Kosztolányi francia fordításból dolgozott, és az is elképzelhető, hogy már a francia szöveg hibásan jelent meg. A Kosztolányi által lefordított Horiguchi-versek a dolgozat végén helyet kapó versgyűjteményben található.

4. Saját versek és fordítások

Végigolvasva Kosztolányi összes versét⁹⁵ arra a meggyőződésre jutottunk, hogy két versciklus kivételével egyetlen versben sem mutatható ki közvetlenül a japán költészet

⁹⁴ Horigoutchi 1921.; Nico D. Horigoutchi: *Tankas*. Erskine Macdonald, Ltd., London, 1925.

⁹⁵ Kosztolányi 2000.

hatása. Kosztolányi költészetének fő motívuma, a halál már legkorábbi verskezdeményeiben is megjelenik. 1900-ban, 15 évesen ilyen sorokat vet papírra: „Híves őszi este/Fázik mindenem,/Temetőben, temetőben,/Ott az én helyem.”⁹⁶ 1901-ben írt Sírvirágok című költeményfüzére előrevetíti azokat a problémaköröket, melyekkel későbbi verseiben, novelláiban, regényeiben foglalkozik: a betegség, az elesettség, a halál, az elmúlás gondolatát. Minden művének alapgondolata az emberi szenvedés, a megalázottság, a tehetetlenség a hirtelen jelentkező betegséggel szemben, melynek végső stációja a halál. Amikor tehát 16 évesen „egy általános képet akar nyújtani azokról a fehér arcú, tüzes szemű betegekről, kik naponként zajtalanul sóhajtanak el a világból, mint ősszel a falevelek”⁹⁷, akkor tulajdonképpen egész alkotó pályájának alappilléret írja le.

16 évesen már tudja, hogy az emberi szenvedés iránt sosem lesz közönyös: „Ez a szürke kép lelkem megragadta, s benne egy tragédiát látott, azoknak a szegény betegeknek sóhajtását még az élet zűrzavarában is meghallottam. És én megértettem azt.”⁹⁸ A Sírvirágokon kívül 1901-ből több verscím is foglalkozik a betegséggel, a halállal: Sápadtan, mereven fekszőm,⁹⁹ R. Gy. sírján,¹⁰⁰ A temetőben.¹⁰¹

Később a Négy fal között c. kötetében is szinte valamennyi versben találunk egy-egy sort, melyet e gondolatvilág köré fűzhetünk. Saját betegségét, szerelemi bánatát sokszor pátosztól sem mentesen jeleníti meg: „Az est leszáll. Fáradt szívem beteg.”¹⁰² [...] Éjpalástba jő a vég”¹⁰³ „A sír felé húz e nehéz kő, mindent örök borúba

⁹⁶ Híves őszi este. Kosztolányi 2000. 505.

⁹⁷ Sírvirágok. Kosztolányi 2000. 509.

⁹⁸ U.o.

⁹⁹ Kosztolányi 2000. 508.

¹⁰⁰ Kosztolányi 2000. 514.

¹⁰¹ Kosztolányi 2000. 515.

¹⁰² Lámpafény. Kosztolányi 2000. 8.

¹⁰³ Lámpafény. Kosztolányi 2000. 9.

látok...¹⁰⁴ „S beint az ősz magányos, bús szobámba:/«Jöjj el velem, a sír nyugalma vár.»¹⁰⁵

De arra is találunk példát, amikor más sorsát zengi, pl. egy komédiásét: „Pusztán csak a parancsra várok,/ti vagytok és – nem élek én.”¹⁰⁶ Leggyakrabban azonban a halál sorsszerű, általános, ki nem kerülhető végzet voltát hangsúlyozza: „E honba térnek, kik elmennek innen/egy misztikus, dicső feltámadásra./És a halott, kit könnyel, énekekkel/a sírnak éjjeli szádjába visznek,/szoborszerű...”¹⁰⁷ „Ó, társaim, tekintsetek ide!/Így távoznak majd mind a semmibe.”¹⁰⁸ „Tán messze, máshol a ködös múlt/zokog a szemfedő alatt,/késő reménnyel hí ölébe/és a sírok vonaglanak...”¹⁰⁹ Egyik legszemléletesebb példája a halottak vonatának leírása: „...bámulsz utána, amint elhalad/s egyszer megáll az ablakod alatt.”¹¹⁰

A szegény kisgyermek panaszaiiban is az élet velejárójaként, sőt, szinte a kisgyerekek privilégiumaként mutatja be a betegséget és a halált: „Ó, a halál./Mi ismerjük csak, pici gyerekek./Utunkba áll/s könnyes, pityergő szájunk megremeg.” A kisgyermek szemszögéből láttatja életének egyik legmeghatározóbb élményét is, apai nagyapja halálát az Azon az éjjel kezdetű költeményben.¹¹¹ Erről felesége így ír: „Tízéves volt, mikor meghalt az imádott nagyapa. [...] Azt írta és azt hitte, hogy költő voltának legdöntőbb előidézője nagyapja halála.”¹¹² E sorokat alátámasztják Kosztolányi feljegyzései is: „Engem igazán mindig csak egy dolog érdekelt: a halál. Más nem. Azóta vagyok ember, mióta nagyapámat láttam holtan, tízéves koromban, akit talán

¹⁰⁴ Egy átok Kosztolányi 2000. 48.

¹⁰⁵ Betegen. Kosztolányi 2000. 104.

¹⁰⁶ A komédiás dala. Kosztolányi 2000. 12.

¹⁰⁷ Az árkádok alatt. Kosztolányi 2000. 11.

¹⁰⁸ A gyászmenet jő. Kosztolányi 2000. 24.

¹⁰⁹ A sírok vonaglanak. Kosztolányi 2000. 36.

¹¹⁰ A holtak vonatja. Kosztolányi 2000. 78.

¹¹¹ Kosztolányi 2000. 123.

¹¹² Kosztolányiné 1938. 22.

legjobban szerettem ekkor. Költő, művész, gondolkozó is csak azóta vagyok. Az a roppant különbség, mely élő és halott között van, a halál hallgatása, megértette velem, hogy valamit tennem kell. Én verseket kezdtem írni.”¹¹³

A japán versek világa egészen más. Soha nincs szó explicit a halálról, a mulandóság kérdése mindig burkoltan, egy-egy természeti kép részeként jelenik meg. Az, hogy Kosztolányi saját verseiben nem foglalkozott a japán kultúrával, magyarázható a fenti idézettel. Nem lehet kimutatni egyezéseket belemagyarázás nélkül, hiszen ha össze is gyűjtjük a Japánnal kapcsolatos szavakat, kifejezéseket, az semmiképpen nem nevezhető japán hatásnak, ha pedig a természettel kapcsolatos gondolatokról, úgy mint hold, virág, tenger, szél, felhő, próbálnánk meg kideríteni, hogy japán versek ihlették, akkor az ellen az az érv szól, hogy Kosztolányi jóval a japán versek fordítását megelőzően gyakran használt természettel kapcsolatos szavakat.

Olyan verssorok, mint például a „Krikszkrakszokat, japán betűket írnék” 1910-ből,¹¹⁴ vagy a „Az illatos, japáni égből/hull a napfény és hull a zápor”¹¹⁵ kevés ahhoz, hogy közvetlen japán hatásról beszéljünk, a természet mint téma pedig már azokban az években is megjelenik, amikor még csak két Inoue Tetsujirō verset fordított magyarrá. És bár ebben a két versben is feltűnik a hold: „A felhőn a hold sugara kél,/Hosszú jajjal sír-zihál a szél.”¹¹⁶ „Hold sugárzik a hegyek fölött”¹¹⁷, Kosztolányinál ezt megelőzően is találkozunk a hold motívummal pl. a Szeszélyes futamok a holdról című versben, melynek egyik versszaka szinte megegyezik egy 1933-ban megjelent Uzawa Shichō haiku sorral: „Olyan buta-bámész,/bandzsítva reám néz,/némán.”¹¹⁸ „Tudod, milyen a

¹¹³ Kosztolányiné 1938. 20.

¹¹⁴ Kosztolányi 2000. 125.

¹¹⁵ Kosztolányi 2000. 156. keletkezési ideje ismeretlen, Réz Pál kérdőjelet tesz az 1923 után.

¹¹⁶ Inoue Tetsujirō: Éji út. Kosztolányi 1914. 260., Kosztolányi 1921. 222.

¹¹⁷ Inoue Tetsujirō: Magányos éjszaka. Kosztolányi 1914. 261., Kosztolányi 1921. 221.

¹¹⁸ Kosztolányi 2000. 251.

lángész?/Mint télidőben/a tébolyult hold, mely bandzsán reánk néz.”¹¹⁹ Az eredeti vers szó szerinti fordítása: zseni/őrülthöz közeli/téli hold. A bandzsítás Kosztolányi betoldása, melynek eredetét tehát 20 évvel korábban kell keresnünk. Később a kancsal szó jelenik meg a bandzsít helyett a Könyörgés az ittmaradókhoz c. versben, a gondolatmenet azonban hasonló:

A kancsal emlék szépítsen tovább,
mint hold, mely a felhőkön oson át
s széthordva megbocsátó mosolyát
ezüstté bűvöl minden pocsolyát.¹²⁰

A Szeszélyes futamok a holdról formailag és tartalmilag is különbözik a haikutól, a 3 sorba rendezett 6-6-2-es versforma a 3. sor csattanójával mégis emlékeztet a japán rövid versre. A hold Kosztolányinál „sárga kobold”, „baljóslatu sarló”, aki „kísérteni feljött”, a költőre pedig ráveti „gyarló fényét”, a „meg is halok, érzem”, „meleg vér”, „vér fűszere buggyan”, sorok pedig végképp távol álnak a japán költészet témáitól, a „Félarca nevet le,/a fénye kezembe/tallér” versszak hangulata mégis emlékeztet Yamazaki Sōkan Holdvilág esőben című versének holdjára: „Mutasd nekünk szép arcodat hát/Éjféli hold, bárhogy hull az eső”¹²¹, vagy a nevető holdra ismeretlen költő Hold című versében: „Jaj, hold, mutasd meg arcát egy tükörben,/Engedd az édesemet visszahínom,/De hold marad a hold, kacagva kínom.”¹²²

A hold versbe foglalására másik jó példa a következő verssor 1907-ből: „Szomorkodik a vén jegenye-szál/s a hold ezüst lepelbe leng elő.”¹²³ A hold és az ezüst asszociációja több fordításban is megjelenik később, pl. Ishikawa no Iratsume tankájában:

¹¹⁹ Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

¹²⁰ Kosztolányi 2000. 493.

¹²¹ UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587.

¹²² PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7.

¹²³ Kosztolányi 2000. 128.

„Fölbukkan a felhők felett,/a fénye szétnyílal mesésen,/ezüsthálókat tereget”¹²⁴ Bashō hokkujában: „A holdsugár, mint az ezüst eső”¹²⁵ vagy Naitō Jōsō hokkujában: „A téli holdvilág fakó/ezüstje hull ezüst hajamra.”¹²⁶ A három közül két eredetét ismerünk, egyikben sem szerepel az esüst szó. A fent említett „ezüst eső” egy 1931-es fordításban szerepel, míg az „Áprilisi ezüst eső”¹²⁷ című Kosztolányi vers 1908-as keltezésű.

Azt mondhatjuk tehát, hogy Kosztolányi gondolataiban összekapcsolódott a hold és az ezüst, illetve az eső és az ezüst, és ezt a képet nem csak saját verseiben, de versfordításaiban is használta. De saját versében találkozunk a kék jelzővel is: „Kék hold cikázik a fehér tavon.”¹²⁸ Az impresszionista kép előrevetíti a japán versek hangulatát. De ennél többet nem mondhatunk, közvetlen hatásról nem beszélhetünk.

Az őszi koncertben 1911-ből megint mintha csak a japán költészet fő témái bontakoznának ki. Már a címek is ezt sejtetik: A fák, A tó, A folyók, A liget, A rét, Az ég, A viharok, A pálmák, A virágok, Az eső, A fellegek. A természeti jelenségek közül Kosztolányinál különösen sokat szerepel a szél, a köd, az éj, a csillagok, a harmat ugyanúgy, ahogyan a japán költészetben is gyakran találkozhatunk ezekkel a fogalmakkal. Az 1912-es Mágia kötet több versében is találunk japán versfordításokban használt képeket: „A hosszú, hosszú, hosszú éjszakán”¹²⁹ verscím és Hitomaro „Hosszú az éj – oly hosszú”¹³⁰ kezdetű tankája, Az árnyak találkozásában „a nyári ég künn izzó”¹³¹ és Bashō hokkujának egyik sora: „A Nyár, az izzó, édes”¹³²

1930-ban 52 japán verset magyarít, s ebben az évben jelenik meg a Zsivajgó természet

¹²⁴ UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. december 25., 796.

¹²⁵ PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6.

¹²⁶ UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

¹²⁷ Kosztolányi 2000. 215.

¹²⁸ Kosztolányi 2000. 135.

¹²⁹ Kosztolányi 2000. 196.

¹³⁰ UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160.

¹³¹ Kosztolányi 2000. 223.

¹³² UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. Kosztolányi 1932. 98.

című kötete. Azt gondolhatnánk, hogy Illyés Gyula azon megállapítása, miszerint: "[...] hogy ha közelebbről arcukba néznénk e kitűnő és ünnepélyes költőknek, egyik-másik szeméből vajjon nem a Zsivajgó természet szerzőjének élénk tekintete csillogna-e felénk."¹³³ valamilyen közvetlen hatásra vonatkozik a japán versek és a Zsivajgó természet c. kötet között. Ennek ellenkezőjét támasztja alá az a tény, hogy maga a kötet ugyan 1930-ban jelent meg, az Ásványok beszéde és a Drágakövek beszéde kivételével azonban a versek keletkezési ideje 1928. Kosztolányi pedig 1928 előtt csupán 2 japán verset fordított a 10-es években és 6-ot 1923-ban. Az összesen 8 költeményben egyetlen állat szerepel, mely később a Zsivajgó természetben is, a Madarak beszédében a Hattyú című vers 2. sorában a veréb, de a vers első két sora: „- Hogy énekelnek mindenféle fattyúk,/pimasz veréb, csicsörke, banka, vadtyúk”¹³⁴ és Issa hokkuja: Verebek,/Árvák ti is, hadd játszadozzam/Veletek¹³⁵ kizárólag a rím szerepeltetésében mutatnak hasonlóságot.

A madarak, állatok és ásványok bemutatkozásáról összességében ugyanazt lehet mondani, amit Kosztolányi a korai japán versfordításairól: a rímek összecsengnek, inkább zeneiségükben, mint tartalmilag különlegesek, sokszor mulatságos egybecsengéseik humoros, ironikus bemutatásai a természetnek, s nem pontos természetábrázolások. Egy-egy asszociációt rímesít meg, a vadkanban Zrínyi gyilkosát, a Hollóban Poe versének főszereplőjét látva. Ezek a szójátékokra emlékeztető rímek ugyanúgy megvannak ezekben a saját versekben, mint az 1923-as fordításokban, a „gyilkosa-öltök-magyarral-agyarral-költőt”, a „jó-szó-nyiló-kiló-millió-vízió-víziló” sorvégi összecsengések és a „kél-szél-zene-intene-romok-homok-valahol-bagoly”,

¹³³ Kosztolányi 1942. 8.

¹³⁴ Kosztolányi 2000. 425.

¹³⁵ PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4.

valamint az „élek-születtem-lettem-lélek” rímek ugyanannak a koncepciónak részei. Érdekes, hogy egy 1923-ban megjelent verset 1930-ban újrarendít, az első variáció kevésbé, a második viszont annál inkább emlékeztet a Zsivajgó természet verseire: „Ragyog a holdfény reszketőn./ Ha meghalok és ujrászületek/ Legyek fenyő a bérctetőn.”¹³⁶ Fönn jár a Hold./Most hág az ég fennkölt ormára Ő./Jaj, bérctetőn mért nem vagyok fenyő?¹³⁷ Ez azonban inkább magyarázható az első változat esetében az 1910-es Revon kötet, a második esetében pedig az 1926-es Adler-Revon gyűjtemény használatával, mintsem a Zsivajgó természet verseinek hatásával.

Az 1927-1935 között született Negyven pillanatkép is több olyan verscímet tartalmaz, mely valamilyen kapcsolatban van a természettel: Nyár, Októberi táj, Vidék, Késő ősza ludasi pusztán, Jégzajlás a Dunán, Naptalan decemberi délután, Február, Daltalan fa, azaz a 40-ből 8 címben van effajta utalás, ugyanakkor szinte minden versben van kapcsolat a természettel, szám szerint 40-ből 30-ban. Sorrendben a kulcsszavak a következők: 1. vers: sár, virág, villám, Ég 2. sziget 3. napfény, égi 4. pusztát, nyári délből, szalma 5. szélnél 7. kajszinbarack, gyümölcsre 8. hajnalban borban 9. nyár, ősza 10. ég, föld 11. égi, égbe 13. állatok, sarat 14. földre 15. levéltől, venyigék 17. holdfény, bor 18. őszi égbolton, holdat 19. tengeri, nap, paprikák, őszebe, szélbe 20. hó 23. por 24. ár, jég 25. föld 27. fűz 28. zefír, gránit 29. orkán, köd 30. deres telek, este, éjére 32. éjjel, tél 35. fákat, téli, zuzmarás, fagy 36. partját, villámai 37. hó, téli fa, erdőn, madártalan 38. dióhéjt 40. partján.

A hasonlóság a saját versek és a japán versfordítások között abban figyelhető meg, ahogy a fordító saját szófordulatait felhasználja a fordításokban, de a költő témáiban, a versek tematikájában nehéz lenne összefüggéseket találni. Az egyezés egy egészen más

¹³⁶ PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4.

¹³⁷ PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16.

síkon, a költő életfelfogása, világlátása, pozíciója szempontjából mutatható ki, hogy Kosztolányi költészetében az egyéniség ugyanolyan „passzív”, hasonlóan „élénk, éber, világos tudat, amelynek nincs meg a legtermészetesebb kitöltője: az emocionális élet, és nincs meg az irányításra, a közbelépésre az ereje”¹³⁸, mint a japánoké, és ugyanúgy „csak nézni tud, a passzív világosság állandó szédületében és a tehetetlenség nyugalmaiban, apró pont gyanánt, amely az életnek igazán részesévé válni nem bír,”¹³⁹ mint ahogyan a japán költők. Ahogy ez az állítás igaz Kosztolányi verseire, úgy igaz a japán versek szemléletére is, „hiányzik az érzületek, az igazi szenvedély, az indulat hullámozó, áramló lüktetése.”¹⁴⁰

Ehhez kapcsolódik, hogy amit Barta „gyermekes, szenzuális affektivitásnak”¹⁴¹ nevez, az a japán líra sajátja: a lírai én háttérbe szorítása az európai olvasó számára talán szokatlan, a passzív, kívülről megfigyelő költői hozzáállás azonban a japán versek jellemzője, különösen a hokku, majd a haiku műfajától elválaszthatatlan. Halász Gábor megállapítása is arra vonatkozik, hogy Kosztolányi verseiben szemlélődő, külső megfigyelő marad, aki saját mély lelki életét is a külvilág történéseivel együtt éli, „önmaga szerelmese, és lázában a környezet, tárgy és embertársak furcsa-bús alakjai az elmaradhatatlan vízió. Éppen mert mindent magára vonatkoztat, éli felnagyítva, kínos élességgel a mások esettségét és fájdalmát; a részvét érzékenység.”¹⁴²

Részvéttel fordul embertársaihoz, de mindig kívülállóként, „elmélyedésről, tökéletesülésről nála alig lehet szó, csak a kor kikényszerítette más és más irányú

¹³⁸ Barta 1976. 439.

¹³⁹ U.o.

¹⁴⁰ U.o.

¹⁴¹ Barta 1976. 440.

¹⁴² HALÁSZ Gábor *válogatott írásai*. (Véber Károly 1959-es szerkesztését figyelembe vevő bővített második kiadás) Magvető, Budapest 1977. (A továbbiakban Halász 1977.) 719.

rohamozásról, taktikai fordulatokról, amit az évek diktálnak.”¹⁴³ Mintha csak a japán költészet általános jellemzőit foglalnánk össze, a sallangoktól mentes, túlzások nélküli, egyszerű, minden szavával a hétköznapi életet, a hús-vér embert megelevenítve: „Kosztolányi életbeágyazottsága talán a legtermészetesebb költőtársai között. [...] Nem rajongó és keserű lázrohamokban, nem különlegességnek és felfokozott élménynek, nem szólamokkal és kigyújtott pátosszal éli meg hatásukat, hanem egyszerű, meleg, vegetatív nyugalommal, örökölt hajlamok engedelmisségével, erkölccsé vált fegyellemmel.”¹⁴⁴

Halász Gábor a költő életművében a korról összefüggő változásokat vesz észre, az idő előrehaladtával a verseket nyugodtabbnak, mélyebbnek látja, és olyan példát használ, melyet leggyakrabban a világirodalom legrövidebb versével, a haikuval kapcsolatban szokás. Megdöbbentő a fénykép hasonlat Kosztolányi esetében¹⁴⁵: „A régebben hosszan exponált, fényárnyjátékra gondosan kidolgozott felvétel ma többnyire pillanatkép, festői helyett inkább drámai hatású, szűkszavú és szókimondó.”¹⁴⁶

Az egyszerűség, a minden drámaiságot nélkülöző valóságábrázolás mind Kosztolányi lírájának, mind prózájának fontos alkotóeleme, még humorát is csak így értelmezhetjük. A hétköznapi bemutatása legnagyobb mesterségbeli fogása, „nem keresi a különöset, a legmindennapibb tárgyat villantja úgy, hogy meglepjen egy-egy vonásával, nem vezet félre, ellenkezőleg, olyan magától értetődő, hogy ez hat váratlanul, a tárgyilagosságban van komikus ereje, nem a torzításban.”¹⁴⁷

A költő passzív, kívülálló szerepe és a vers pillanatkép volta a japán költészet

¹⁴³ Halász 1977. 718.

¹⁴⁴ Halász 1977. 720.

¹⁴⁵ Igaz ugyan, hogy fénykép helyett a rajzot, vagy a festményt szokták a haikuhoz hasonlítani, de maga a hasonlat mégis mutat rokonságot. Kosztolányi maga írja a haikuról: „A költő háttérben marad, a vers mögött, az érzése mögött, s egy rajzot nyújt át az olvasónak.” Kosztolányi 1933. 387.

¹⁴⁶ Halász 1977. 723-724.

¹⁴⁷ Halász 1977. 726-727.

stílusjegyei, de a nyelvi lelemény, a szójáték is ugyanúgy hozzátartozik a japán versekhez, mint Kosztolányi életművéhez. Az a könnyedség és természetesség, „nála nem a vers fogja igába a nyelvet, hanem a nyelvi lehetőségek fakasztják ki a költészetet”,¹⁴⁸ ahogyan Kosztolányi a magyar nyelvet használja, nem áll távol a japán költeményektől, ugyanakkor Kosztolányi nem áll itt meg, nem tud kibújni a bőréből, nála a zeneiség a legfontosabb követelmény, ezért látja el japán versfordításait minden esetben rímmel. Egyik életrajzírója, Bori Imre Kosztolányi kései verseiben a rím „manierista kultuszáról” beszél, mintha kísértés lenne, melynek a költő nem tud ellenállni, vagy „mintha ezek az összecsengések, amelyekkel nem tud betelni, hiszen négy-öt soron át is visz rímet, egész költői világának a pántjai lennének, hangharmóniájuk fogná össze, mi valóságosan immár összefoghatatlan, szétesett, részeire hullott.”¹⁴⁹

Ha a rímek pántok, melyeket nem tud a költő nélkülözni, akkor ezektől a fordításokban sem tud szabadulni, ezért lesznek a japán versfordítások is jellegzetesen kosztolányisak. A 3 soros fordításokban döntő többségben keresztímet alkalmaz, némelyik a tökéletességig fokozott: „mereng a – most – gerenda”¹⁵⁰, „dalod – nemsokára – halott”¹⁵¹, de ugyanez figyelhető meg a 3-nál több sorosoknál is: „újra – repdes – újja – nedves”¹⁵² és ritkábban kapaszkodnak össze a rímek: „volt – fától – távol – holt – hold”.¹⁵³ Hogy mennyire a rím játszotta a főszerepet a fordításoknál, arra bizonyíték Mutsuhito császár sorvégei: „lakja – alakja – erős – az ő – alapja,”¹⁵⁴ vagy Kibino

¹⁴⁸ Halász 1977. 723-724.

¹⁴⁹ Bori 1986. 276.

¹⁵⁰ Bashō: Aggastyán. UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585.

¹⁵¹ Bashō: Prücsök. UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585.

¹⁵² Sanuki: Szirt. UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585.

¹⁵³ Fujiwara Ietaka: Szilvafa. PH, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4.

¹⁵⁴ Mucusu-Hito: Víz. PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3.

Makibi tankája: „az ág – tavasznak – elaszna – illatát – lefujja – ujjá - illan át”¹⁵⁵
Arra is van példa, hogy minden sorvég összecseng: „testem – estem – restem.”¹⁵⁶ A
„dúl-fül – hazulrul”¹⁵⁷, vagy az „árul – szegény – nyakárul”¹⁵⁸ rímpár is azt mutatja,
hogy akár egy népies alakot is képes betoldani a fordító a rím kedvéért. Ritkán, de
olyannal is találkozunk, amikor csak bizonyos sorok csengenek össze, pl.: „apály van –
sirály – fellegekben – király”¹⁵⁹ vagy „énekel – fülemüle – alatt – ül –e”¹⁶⁰
A japán versfordításokban szereplő rímek önkéntelenül is a rímjátékokat juttatja
eszünkbe, melyek ugyanúgy hozzátartoznak Kosztolányi életművéhez, mint a
„komoly” versek. Az a versfordítás, melyben a telefon – telefon párhuzam szerepel:

Ujévkor az első üdvözetek
nyájas szavakkal telefonva
futnak belé a telefonba.¹⁶¹

1933-as keltezésű, míg a Nyelv és lélekben Rímjátékok, csacsi rímek, paródiák
fejezetcím alatt megjelent

Átadta a telefont,
Mit lombokkal telefont.¹⁶²

versike a Réz Pál szerkesztette kötetben 1930-35 között születtként van feltüntetve.

Nem tudni, melyik volt előbb, a saját vers, vagy a fordítás, mindenesetre egyet kell,
hogy értsünk Bori Imrével, aki szerint „nem szabad felednünk, hogy ezeket a verseket

¹⁵⁵ Kibino: Emlék. EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458.,

¹⁵⁶ Niko Horiguchi: Álmodó. EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143.,

¹⁵⁷ Ekiken: Szomorú dolgok. PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6.

¹⁵⁸ Kako: Legyezőárus. Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

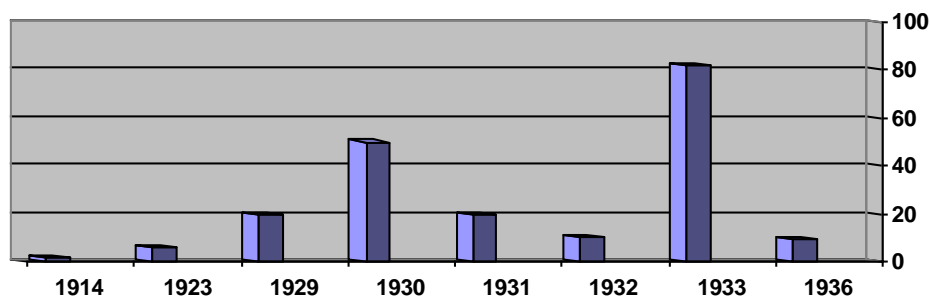
¹⁵⁹ Sirály. PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

¹⁶⁰ Issa: A dalnok. UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

¹⁶¹ Tai-a: Telefon. Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

¹⁶² Kosztolányi 2000. 682.

az a költő írta, aki rímekkel álmodik”¹⁶³ A rím szerepeltetésével kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a legtöbb japán versfordítás 1929 és 1936 között készült, azon belül is az 1933-as év a legtermékenyebb, amely egybeesik a Számadás kötetben helyet kapott versek keletkezésének idejével.

A Számadás kötetéről írja életrajzírója, hogy „mintha a Meztelenül rímtelenségét akarta volna pótolni a csengésekben-összecsendülésekben tobzódva”, és hogy „Kosztolányi rímtana költészetének élettana is ekkor.”¹⁶⁴ Bár a fenti telefon – telefon egyértelmű kapcsolatán kívül csak egy rímjátékról lehet teljes bizonyossággal állítani, hogy kapcsolat van a fordítás és az eredeti között, ebben az esetben tökéletesen meggyőződhetünk, hogy nem véletlen az egybeesés:

Brokát.
Mondd az okát.¹⁶⁵

Nem csábulok a csengő, csacska szóra.
Meg is adom okát.
Nem áztatom könnyen ruhámnak ujját,
mert az nemes brokát.¹⁶⁶

¹⁶³ Bori 1986. 287.

¹⁶⁴ U.o.

¹⁶⁵ Kii: Dáma. UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160.

¹⁶⁶ Kosztolányi 2000. 684.

Határozottan állíthatjuk, hogy előbb találkozott Kosztolányi a japán verssel, és csak utána született a rímjáték, hiszen kicsi az esélye, hogy a saját verseiben sosem használt brokát szóval más helyen találkozott volna. Ugyanezt mondhatjuk a következő versről is:

Mindig egyformán énekel
a kis fülemüle.
Nem nézi, hogy a lomb alatt
kegyelmes úr ül –e?¹⁶⁷

A rímjáték pedig:

Hegyezem a fülem, ül –e
a lomb alatt fülemüle?¹⁶⁸

figyelemre méltó például az alábbi szójáték

Eléd esem,
Ó, édesem.¹⁶⁹

és a

Hó és virág hull sebesen.
De hullok én is és esem.
Azt mondja minden: „Nem maradsz itt
te sem.”¹⁷⁰

fordítás. Az „esem – édesem” és az „esem – te sem” rímpár kapcsolata magáért beszél.

¹⁶⁷ Issa: A dalnok. UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

¹⁶⁸ Kosztolányi 2000. 688.

¹⁶⁹ Kosztolányi 2000. 684.

¹⁷⁰ Bonze: Hullás. PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Kevésbé meggyőző, de még mindig tanulságos a „bánat – utánad” kapcsolat:

Utána
más nem maradt, csupán a
bánat.¹⁷¹

Futsz a hegyekbe, a föld zavarát
Kerülve. Ámde, ha a bánat
Majd a hegyekbe is elmegy utánad,
Hová vonulsz, szegény barát?¹⁷²

Közvetlen kapcsolat a saját versek és a japán versfordítások között tehát csak a rímjátékok esetében mutatható ki, de ezt kevésnek érezzük ahhoz, hogy olyan megállapítást tehesünk, miszerint a japán versek bármilyen hatással lettek volna Kosztolányi költészetére.

¹⁷¹ Kosztolányi 2000. 686.

¹⁷² Micsune: Bánat. EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458.

II. FEJEZET

A JAPÁN VERS

1. *A japán versformákról*

Kosztolányi 203 japán versfordítása közül 28 versnek nem ismerjük a japán eredetijét. A 28-ból 10 népdal, melynek eredetét valószínűleg örökre homály fedi, 7 pedig ismeretlen költő verse, a kutatás tehát ezek esetében is nehézségbe ütközik. Marad 14 vers a 203-ból, melynek eddig nem tudtuk megállapítani az eredetijét. Ezek között van olyan, melynek nem ismerhetjük a műfaját, pl. a 2 Inoue Tetsujirō vers, de olyanok is, melyeknél nem kérdéses a forma, hiszen Bashō 3 verse esetében, Kaibara Ekiken vagy Josen és Sōkan verseinél kizárólag hokkura gondolhatunk, míg Hitoshi és Ishikawa úrnő nem írhatott mást, mint tankát.

Annak oka, hogy miért csak a haikut kapcsoljuk Kosztolányi nevéhez, abban keresendő, hogy kétségtelenül ez a versforma terjedt el leginkább nyugaton, ez a legrövidebb forma jelenti fordítójának a legtöbb kihívást. Ezen kívül maga Kosztolányi is kizárólag a haikut elemezte, amikor általában a japán versről írt, írásaiban soha nem említi, hogy más versformákat is fordított.

A Kosztolányi által lefordított 203 japán vers műfaji besorolása előtt azt kell tisztáznunk, hogy mit is értünk haiku alatt. Amit 1891 óta Masaoka Shikinek (1867–1902) köszönhetően haikunak nevezünk 17 morás¹⁷³, rímtelen, hangsúlyos vers, moraszáma: 5-7-5. Korábban azonban nem használták a haiku szót, ezért mi is

¹⁷³ A *mora* az időtartam hagyományos mértékegysége, mely egy rövid szótaggal (*syllaba brevis*) egyenlő, s minden hosszú szótag (*syllaba longa*) kétmorásnak számít. A japán verselés tehát moraszámláló, mely egyedülálló az irodalomtörténetben.

dolgozatunkban az 1891 előtti 17 morás verseket a japán eredeti szót átvéve következetesen *hokkunak*, az 1891 után keletkezetteket pedig haikunak nevezzük. Miyamori Asatarō¹⁷⁴ nem különbözteti meg a haiku elődjét a haikutól, így az ő példáját követve Kosztolányi sem használja a hokku szót, irodalomtörténeti szempontból viszont indokoltnak érezzük a két különböző elnevezés használatát.

Ez alapján a 203 Kosztolányi japán fordításról azt mondhatjuk, hogy 103 hokku, 44 tanka, 22 haiku, 10 dodoitsu – melyeket Kosztolányi népdaloknak nevez –, 5 szabad vers, 1 sedōka, 1 senryū és 1 zareuta található az anyagban. Ezen kívül 4 hokku és 3 tanka műfaji besorolását anélkül is el tudjuk végezni, hogy ismernénk az eredeti verseket. Így csak 2 műfajilag beazonosíthatatlan költeményünk maradt, a fent említett Inoue Tetsujirō versek.

A japán vers az ókori szóbeli irodalomban gyökerezik, a hangszeres kísérettel tánc közben előadott ú.n. *kayō* már az 5. század előtt is a mindennapi élet része volt. Évente kétszer, tavasszal a bő termést elősegítendő, ősszel pedig a betakarításért hálaképpen ünnepélyt tartottak a hegyekben és a tengerparton. Ez a rituálé, mely a japán irodalom legősibb formája előadásának helyszínéül szolgált, az *utagaki*. A szó, melynek másik olvasata *kagai*, 2 kínai írásjegyből, azaz kanji-ból¹⁷⁵ áll. Az első kanji 歌 japán olvasata *uta*, kínai olvasata pedig *ka*. Jelentése vers, ének, dal, utalva az ősi

¹⁷⁴ Asataro MIYAMORI: *Anthology of Haiku, Ancient and Modern*. Tokyo, Maruzen, 1932. 4. (A továbbiakban: Miyamori 1932.)

¹⁷⁵ A kínai írásrendszert (japánul *kanji*) az 5–6. században kezdték el használni Japánban, először csak hangértéküket, később jelentésüket alapul véve. A kanji-k számát kormányrendeletben rögzítették, a mindennapi életben használt 1945 kanji-n kívül azonban a szakmai szövegekben, irodalmi művekben előforduló kanji-k száma ennél jóval több, meghaladja a 4000-et. A japán kanji-szótárak kb. 10 ezer írásjegyet tartanak számon, de a kezdetektől létező összes kanji-k száma a világon kb. 50 ezer. A kínai írásjegyekből fejlődött ki a japán nyelv tulajdonságaihoz jobban igazodó szótagírás, a *kana*. Ennek két fajtája van, a *hiragana* és a *katakana*. Mindkét rendszer 46 írásjegyből áll. Bár ezzel a két szótagíró rendszerrel minden japán szót le lehet írni, a japánok a kanji-kat, hiraganákat és katanákat együtt használják.

előadásmódra, a *kayō*-t ugyanis énekelve adták elő, ezért a népdalfordítás közelebb áll a valódi jelentéshez, mint a költemény. A *kayō* szó is két kanji-ból áll, az első a fent említett 歌, melynek most nem japán, hanem kínai olvasatát használjuk, a második kanji pedig a 謡, melynek jelentése szintén ének, dal. Az ókori dalokban a vadászat, a földművelés mellett a szerelem is megjelenik, de már a legősibb írásokban is találkozunk a japán költészet fő motívumával, a természeti képekkel.

A *kayō* műfaja még a 8. században is virágkorát éli, a japán szóbeli irodalomban azonban nagy változást hozott a kínai írásjegyek megjelenése az 5. században.¹⁷⁶ A *kanji* leegyszerűsítésével létrejött kétféle kana írás, a *hiragana* és a *katakana* csak később jelent meg, a kínai írásjegyek átvételekor pedig eredetileg nem a jelentést, hanem a kiejtést vették alapul. Ez az ún. *manyōgana*, melyről a Manyōshū c. antológia tárgyalásakor még szó lesz. Ezekkel a fonogramokkal le tudták jegyezni a *kayō*-kat és a magyarul leginkább mítosznak fordítható *shinwa*-kat. Az addig sokszor változott kifejezések megszilárdultak, a *shinwa* prózává, a *kayō* pedig kötött költeménnyé vált. A Kojiki (Régi történetek feljegyzései, 712) és a Nihonshoki (Japán krónika, 720) című gyűjteményekben 190 *kayō* kapott helyet. A császári rendeletre készült tartományi leírások, a Fudoki-k pedig sok legendát, mítoszt őriztek meg. Az első földrajzi leírás 713-ból való.¹⁷⁷

A japán irodalom legősibb emlékei szigorúan közösséghez kötött, az istenek dicsőítését szolgáló különféle szertartások, pl. esküvő, fesztivál alkalmával énekelt dalok, a különböző törzsek hőseiről szóló legendák, mind közösségi műfajok voltak. Később az *uta* szétválik a közösségi *kayō*-tól, és létrejön az egyéni érzéseket megjelenítő 和歌

¹⁷⁶ Az első írásos emlékek szoborba, kardba, kőbe vésett írások az 5. századból maradtak fenn.

¹⁷⁷ 5 Fudoki maradt meg épségben, és kb. 40 csak darabokban. Főleg kínaiul íródtak, de van köztük kevert japán-kínai írásmódot használó is.

waka, melyet kezdetben *yamanouta*-nak is hívtak. A *yamato* Japán régi neve, kínai olvasata *wa*, és mivel ha egy szóban az első tag kínai olvasat, akkor a másik is az lesz, a *waka* esetében az *uta*-nak is a kínai, *ka* olvasatát vesszük. A *waka* szó szerinti jelentése japán vers, leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy minden *waka*, amely nem kínai, vagyis japán helyett kínai írásjegyekkel leírt japán vers, azaz *kanshi* 漢詩.

A *waka*-n belül pedig megkülönböztetünk hosszú *uta*-t, azaz *chōka*-t (ha mind a két írásjegynek a japán olvasatát vesszük, akkor *nagauta*), mely az 5 és 7 mora váltakozásával jön létre, hosszúságra vonatkozó szabály pedig nincs, a kötött 5-7-5-7-7 morás rövid *uta*-t, azaz *tanka*-t (*mijikauta*), az 5-7-5-7-7-7 morás *bussoku seki uta*-t, az 5-7-7-5-7-7 morás *sedōka*-t és az 5-7-7 morás *katauta*-t. Mivel a *bussoku seki uta*, a *sedōka* és a *katauta* nem sokkal később hanyatlásnak indult, a *chōka* pedig röviddel utánuk szintén kihalt, így a *waka*-t elkezdték a *tanka* szinonimájaként használni.

Az 5 és 7 morák váltakozása a japán verselésben egészen a kezdetekhez nyúlik vissza, és a *katauta* nevű költői formára épül. Az összetartozó gondolatok mindig 5 vagy 7 morásak, ritkán szabálytalanság is előfordul 6, illetve 8 morásra nyúlás formájában. Szándékosan nem használjuk a sor kifejezést, mivel a japán verseket hagyományosan fentről lefelé, jobbról balra olvassuk, és nem egy sorba, hanem egy oszlopba rendezve találjuk a verseket. A haikut a könnyebb értelmezés kedvéért újabban 3 sorba rendezik a fordítók, de Japánban is egyre elterjedtebb a vízszintes írás. A legkönnyebben úgy tudjuk megállapítani, hogy milyen formáról van szó, hogy ha 3 soros a vers, akkor haiku, ha pedig 5 soros, akkor tanka. A közvetítő szövegeket tanulmányozva szembevető, hogy Kosztolányi pontosan úgy osztja föl a sorokat, ahogyan a francia, német, angol fordító.

A japán versformák közül azokat tárgyaljuk részletesen, melyeket Kosztolányi fordított,

azokról, melyeket nem, a japán irodalom gyűjteményei részben teszünk említést. A Kosztolányi által lefordított versek műfaji besorolását pedig a dolgozat legvégén külön táblázatban közöljük.

1.1. A tanka

A tanka – szó szerinti fordítása rövid dal – 31 morás, moraszáma 5-7-5-7-7. Előzménye egyértelműen a katauta versforma, mely vagy 5-7-5, vagy 5-7-7 morából áll. A tanka már a Kojiki-ban és a Nihonshoki-ban is megjelenik, ha sorokra akarnánk bontani, akkor már a korai tankákban is megfigyelhető, hogy pontosan 5 sort tesznek ki, tartalmilag pedig az első kettő, a 3-4. sor kapcsolódik össze, míg az utolsó 7 szótagban egy refrénszerű csattanó jelenik meg. A helyes felosztás a korai tankánál tehát az 5-7-5-7-7, később azonban ez a szerkezet megváltozik, a 31 mora két részre osztható, a vers első fele az 5-7-5 mora, *kami no ku*, vagyis felső mondat, az ezt lezáró 7-7 pedig a *shimo no ku*, azaz alsó mondat. A két rész különálló egységet alkot, nyelvtanilag sincs köztük kapcsolat.

A tankát a 19. sz. végén újra felfedezte Ochiai Naobumi (1861-1903), majd Yosano Akiko-nak (1878-1942) köszönhetően a tanka méltó helyre került a modern japán irodalomban. Masaoka Shiki is sokat tett a tanka népszerűségéért, összesen kb. 2300 tanka-t írt.

A tanka legnagyobb művelője Kakinomoto no Hitomaro (662-710), akitől Kosztolányi 3 tankát fordított. A 203 Kosztolányi fordításból csupán 44 tanka, mely a hokkuhoz és a haikuhoz (összesen 125) képest kis szám, ezért a hokku és a haiku műfajával és fordításával részletesebben foglalkozunk, mint a tankáéval.

1.2. A sedōka

Az 5-7-7 morás katauta ismétlésével jön létre a 38 morás sedōka. Mivel a „fej részt”, az első 5-7-7-es szakaszt forgatjuk, így a forgatás, a fej és a dal kanji-jából áll össze a sedōka szó. A két 5-7-7-e szakasz nem egy, hanem két költő alkotása, akiknek kérdés-felelete alkotja a verset. Olyan vélekedés is van, hogy azok a versek, melyeket egy költő írt, mind Kakinomoto no Hitomaro alkotásai. A waka-n belül a sedōka hasonlít leginkább a népdalra. Kosztolányi fordításai között nincs sedōka.

1.3. A hokku

Ahogy arra Kenneth Yasuda *Japanese Haiku*¹⁷⁸ című művében rámutatott, a haiku gyökereit nem a Genroku-korszakban (1688–1704) kell keresnünk, hanem sokkal előbb, a Kojiki és a Nihonshoki című gyűjteményekben szereplő kérdések és válaszok, azaz a katauta műfajában. Pontosán nem tudjuk, hogy melyik versformából fejlődött ki, az sincs kizárva, hogy a tankából. Már a 13. században megjelenik e versképlet Fujiwara no Sadaie verseiben, igazi előzményének azonban a renga humoros fajtájának, a haikai rengának (más néven haikai no renga, humoros dalfűzér) a 16–17. században lerövidült változatát tartják. A haikai rengák 5-7-5-7-7 morás versek, többnyire a művelt városi polgárok alkotásai, akik különféle baráti, költői összejöveteleken saját verseiket mások verseivel összekapcsolva hosszú versfüzéreket alkottak. A hokku, vagy más néven haikai a humoros költeményláncok első három sorának

¹⁷⁸ Kenneth YASUDA: *The Japanese Haiku*. Tuttle Publishing, Boston, 1957.

önállósulásával jött létre. Hagyományosan, elsősorban a renga közösségi volta miatt, ez a bevezető rész általában emelkedett hangú, derűs hangulatú köszöntése a házigazdának, aki aztán a későbbi sorokban viszonzta a jókívánságokat. Ennek köszönhető, hogy a hokku önállóvá válása után is vidám hangulatú. Ez a bevezető rész tartalmazta az évszakszót, a *kigo*-t is, mely így a további sorok tartalmát is meghatározta.

E korábban szójátékokban gazdag, könnyed stílust magában hordozó műfajt Matsuo Bashō (1644–1694) reformálta meg, amikor mély tartalommal töltötte meg az eredeti formát. Ezzel új irányzatot teremtett, a *shōfū*-t, mely a 18. században élte virágkorát. Az általa megteremtett *kyōku* (bolond vers), a hokku humoros változata, mely a korabeli kereskedőket, polgárokat állítja pellengérré, később is népszerű. Legjelentősebb képviselője Karai Senryū (1717–1790), akinek nevével később összekapcsolódott e műfaj, melyet idővel *senryū*-nak kezdtek nevezni. Később Yosa Buson (1716–1783) és Kobayashi Issa (1763–1827) visszatalált a Bashō által megteremtett egyszerű, mégis magvas mondanivalót tartalmazó irányzathoz, mely a korábban kissé merevvé és iskolássá vált versforma megújulását eredményezte.

1.4. A haiku

A 19. század végén Masaoka Shiki további újításokat hajtott végre, s az ő munkássága nélkül talán a hokku műfaja kihalt volna. Shiki használta először a haiku szót, melynek az lett a következménye, hogy a műfaj ugyan nem, de a hokku szó feledésbe merült. A 20. század fordulóján ez az eredetileg japán versforma teret hódít az európai irodalomban is, és igen kedvelt műfajjá válik. Először kötetlenebb formájú változatok

jelennek meg francia és angol nyelven, az 1920-as években pedig már több mint ezer résztvevővel haiku-versenyt rendeznek Franciaországban. Amerikában is népszerű lesz az imagizmus lírikusai között (például Ezra Pound, A. Lowell, J. G. Feltcher, F. S. Flint és mások), olyannyira, hogy 1963 óta eredeti angol nyelvű haikukat megjelentető haiku-folyóiratot adnak ki *American Haiku* címen. A távol-keleti irodalmi műfajok közül mind ez ideig talán a haiku hatott leginkább a nyugati irodalomra, az azonban vitatható, mennyiben jelenti ez a műfaj pontos alkalmazását, s mennyiben csak az egzotikus motívum átvételét.

A magyarok közül először a nyugatosok kezdik használni e tömör versformát, de sok mai magyar költő is gyakorta használja a haikut saját mondanivalójának formába öntéséhez.¹⁷⁹ Nagyon sok műfordítás is született, sajnálatos módon azonban még mindig gyakoribb az egyéb idegen nyelvből (angol, német, francia) készült fordítás, és csak nagyon kevesen nyúlnak az eredeti, japán nyelvű anyaghoz.¹⁸⁰ Ez részben annak a ténynek tulajdonítható, hogy a műfordítónak vagy semmilyen, vagy csak hiányos ismeretei vannak a japán nyelvről.

1.5. A szabad vers

¹⁷⁹ Például Terebess Gábor kiváló, a formát hitelesen visszaadó haikui: TEREBESS Gábor: *Haiku a poggyászbán*. artORIENT, 2005; vagy Jánk Károly kevésbé jól sikerült alkotásai: JÁNK Károly: *Vadnyom* (hetvenhét haiku). Koinónia, Kolozsvár, 2005.

¹⁸⁰ Például NYEVICZKEY Zoltán fordításai: *Inoue Tetsujiro: Őszirózsa*. Japán éposz és még néhány kisebb lírai költemény. Révai és Salamon, Bp., 1907. Az erről írt kritikában olvasható: „Tudtunkkal Nyeviczkey Zoltán az első, a ki most egy egész kötetre való japán költeményt mutat be, magyarul. Ő sem az eredeti szövegekből dolgozik, hanem Florenz Károly tokiói egyetemi tanár, kiváló német japanológus fordításából, tehát fordítást fordít.” Vasárnapi Újság 1908. 6. szám, 116.; *Vidor Marczel fordításában japán versek*. Magyarország 1913. 304. szám 37. *Bardócz Árpádtól Japán versek*. A Hét 1915. 17. szám 212., 36. szám 492.

A Meiji-restauráció¹⁸¹ nem csak a társadalom szerkezetében, a hagyományok követésében hozott változást, az irodalomban is éreztette hatását. A korábbi waka és kanshi, azaz japán és kínai vers ellenpólusaként megjelent a shintaishi, magyarul új versforma. A szabad vers, japánul jiyūshi a japán lírai hagyományoktól eltérő témákat dolgoz fel szókimondó, nyers stílusban. Legjelesebb képviselője Ishikawa Takuboku (1886-1912), akitől Kosztolányi 3 verset fordított, de ezek közül valamennyi tanka, hiszen a 20. század elején a tanka szintén kedvelt forma volt. Szabad vers azonban a 6 Kosztolányi által magyarított Horiguchi Daigaku versből 5.

1.6. A hokku/haiku fordításáról

Talán nem túlzás azt állítani, hogy az egyik legnehezebb és egyben leghálátlanabb feladat a fordítás. Külön nehézséget jelent, ha mai nyelvre akarunk több száz éves szöveget átültetni. Nemcsak idegen nyelven, de saját anyanyelvünkön is megannyi „elavult” kifejezéssel találkozunk, melyek magyarázatra szorulnak, ugyanakkor a „túlmagyarázás” a mű rovására is mehet. A klasszikus szövegek fordítása esetén ugyanis sokszor maguk az adott idegen nyelv filológusai is tanácstalanul állnak olyan kérdésekkel szemben, melyeket néhány száz évvel ezelőtt bármely művelt honfitársuk könnyedén megválaszolt volna. Ez esetben tehát a fordítónak a nyelvi-értelmezési nehézségek mellett tárgyi-filológiai ismereteinek hiányával is szembe kell néznie. Különösen igaz ez a japán nyelvre, melyben az eddig bekövetkezett, és a napjainkban is megfigyelhető változások következtében a klasszikus szövegek szinte teljes egészükben értelmezhetetlenné váltak a mai olvasó számára. Egy ma élő japánnak

¹⁸¹ 1868-tól

nemcsak a középkori japán irodalmi szövegek megértése okoz gondot, nehezen boldogul még a 19. századi művekkel is. Szegedy-Maszák Mihály erről így ír: „A költő korának nyelve mindig hozzátartozik a műhöz, s a kutatónak még azt sem könnyű elérnie, hogy a maga jelenének nyelvállapotát ismerje, ha egyszer nem az anyanyelvéről van szó.”¹⁸² A kérdés megkerülhetetlen, hiszen ha csak arra gondolunk, hogy a régi magyar szövegek értelmezői milyen komoly munkát végeznek akkor, amikor szakirodalmat állítanak össze, vagy sajtó alá rendeznek antológiákat, szöveggyűjteményeket, a külföldi historikus szövegek értelmezése akár reménytelennek is tűnhet a szemünkben.

Először is tisztáznunk kell, hogy milyen követelmények betartására van szükség ahhoz, hogy megfelelő fordítása szülessen a japán nyelvű versnek. Matsuo Bashō például sokszor maga sem tartotta be a hokku formai követelményeit, sok olyan műve van, ahol az 5-7-5-ös osztás helyett mást használ, és mindig egy sorba rendezi a hokkukat, és nem háromba.¹⁸³ A mai modern költészetben már annak eldöntése is problémát okoz tehát, hogy mit nevezhetünk haikunak, és mit nem. Nemcsak a haikuk, a japán nyelvű szövegek mindegyike számtalan nehézséget rejt magában. Az első szembetűnő különbség a japán és az európai nyelvek között az, hogy a japán nem használ többes számot.¹⁸⁴ Ezen kívül nincs névelő, sem határozott, sem határozatlan, így annak eldöntése, hogy melyiket használják idegen nyelven, kizárólag a fordítón múlik. Ha még élő íróról van szó, ő választ adhat az adott kérdésre. Amikor például Donald Keene a *Midori iro no sutokkingu* című Abe Kōbō-művet fordította, megkérdezte az

¹⁸² SZEGEDY-MASZÁK Mihály: „*Minta a szőnyegen.*” A műértelmezés esélyei. Balassi, Bp., 1995. 93.

¹⁸³ Valójában oszlop, lévén a japán nyelv eredetileg függőlegesen olvasandó, jobbról balra.

¹⁸⁴ Az emberre, állatra, különféle fajtájú és alakú tárgyakra vonatkozóan ún. számlálósavakat használnak, ezen kívül kifejezhető a többes szám a *sok*, *rengeteg* szavakkal is.

írótól, hogy *The Green Stocking*-nak vagy *The Green Stockings*-nak fordítsa-e a címet. Abe Kōbō csak mosolygott a kérdésen, és azt válaszolta Keene-nek, hogy ez nem az ő problémája, hanem a fordítóé.¹⁸⁵ Felmerül az a kérdés is, hogy a mi európai irodalmi hagyományainkban megszokott műfaji elnevezések mennyiben alkalmazhatók a japán művekre.¹⁸⁶

Azt kell azonban mondanunk, hogy nem feltétlenül a más idegen nyelvekkel való szintaxisbeli különbségek teszik a japán nyelvet nehezen fordíthatóvá. Megannyi nyelvi játék, az ún. *kakekotoba*, vagyis szójáték nehezíti a fordító dolgát. A japán nyelv – természetéből fakadóan – tele van azonos hangalakú, de különböző jelentésű szóval.¹⁸⁷ Mintha mi kihasználnánk *vár-vár* szavunk eltérő jelentését, és e két szót szerepeltetnénk versben. A japán nyelvben azonban nemcsak egy-két ehhez hasonló szót találunk. Talán könnyebbséget nyújt, hogy a japán nyelv kínai írásjegyeket, piktogrammákat, ideogrammákat használ, tehát a szó jelentése az azonos hangalak ellenére, rögtön szembetűnik.¹⁸⁸ Mit tehet hát a fordító, ha olyan szójátékkal találkozik, amely anyanyelvére lefordíthatatlan? Matsuo Bashō *Oku no hosomichi* (magyarul *Keskeny út északra*) című művének utolsó versében a *kakekotoba* tökéletes példájával találkozunk:

¹⁸⁵ Donald KEENE: *The Narrow Road to Oku*. Kodansha International, Tokyo, 1996. 7.

¹⁸⁶ Earl Miner a következőket írja a haikai rengával kapcsolatban: „In my judgement, this narrative with a very high proportion of lyricism, a decision that others might reach more easily if they sat to translate a hundred- or ten-thousand-stanza sequence. Some people might wish to hedge their bets saying that linked poetry occupies the narrow margin between narrative and lyric. The sage would no doubt say that it depends on which features one chooses to think crucial. Earl MINER: *Comparative Poetics*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1990. 212.

¹⁸⁷ Kenneth REXROTH: *One Hundred Poems from the Japanese* (C. E. Tuttle, Rutland, Vermont, Tokyo, 1956. [?] 19.) című könyvében James JOYCE *Finnegans Wake*-jét említi példaként a nyugati irodalomban egyre inkább jelen lévő *kakekotobákra*.

¹⁸⁸ A kínai írásjegyeknek csupán kevesebb, mint 1 százaléka piktogramm (képírás, tárgyakat kifejező), a többi ideogram (elvont fogalmat jelölő).

Hamaguri no
Futami ni wakare
Yuku aki zo.¹⁸⁹

Ez a vers azon túl, hogy a mű második hokkuja köszön vissza benne (yuku haru), mert míg ott a tavasz múlik el, itt az ősz búcsúzik, a *futami* szó kettős jelentésére épít. A *hamaguri* egy kagylófajta (Meretrix lusoria), mely – mint minden más kagyló – két részből áll, vagyis héjából, melyek egymásra illeszkednek, és magából az állatból, mely a kagylóhéjban él. A *futami* a *futa* = fedő, fedél, héj, kéreg és a *mi* = test, hús, velő, gyümölcs, bogyó, mag, csíra, anyag, lényeg szavakból tevődik össze. Képzeljük el tehát azt, hogy a magyar *kagyló* szóból a *kagy* jelenti a héjat, a *ló* pedig a benne lakó állatot. (Véletlen egybeesés, hogy a *ló* szavunk valóban állatot jelent, mint ahogy az is, hogy a *kagyló* szónak modern korunkban másodlagos jelentése is van, azaz telefonkagyló.) A Futami nagybetűvel írva viszont helységnév, az Ise-szentély környékét jelenti. A *hamaguri* szó is bontható további két részre, a *hama* partot, a *guri* egyik jelentése gesztenye (*kuri*), a másik pedig kavics. Nyilvánvaló tehát, hogy a *parti kavics*, esetleg *parti gesztenye* képzettársítás eredménye a *hamaguri* szó. Mivel a japán tenger mellett élő nép, nem kell azon csodálkoznunk, hogy nemcsak egyetlen szó feleltethető meg a magyar kagyló szónak. A *ni* toldalék, ún. partikula, jelentése -hoz, -hez, -höz, -ba, -be, -ra, -re, beléje, -tól, -től. Tehát ha a két jelentést vesszük, akkor azt mondhatjuk, hogy a kagylóba (bele), és Futamitól. A *wakare* szó azt jelenti, elválni, de utána a *yuku* szó következik, vagyis: *Futami ni wakare yuku* = elválni tőled Futami. De a *yuku* szó már a következő sorba kerülő *aki* szóhoz is kapcsolódik, tehát *yuku aki* = elváló, búcsúzó ősz. Meg kell jegyeznünk, hogy csak mi rendezzük a szavakat három

¹⁸⁹ Bár a japánban nincs kis- és nagybetű, mivel itt helységnévként is szerepel, magyarul szándékosan használtuk a nagybetűt.

sorba, Bashō – talán nem véletlenül – egy sorba írta őket. Egészen más tehát egy sorban látni a verset: Hamaguri no Futami ni wakare yuku aki zo. Nem vagdaltuk szét, a *yuku* szó tartozhat a *wakare*-hoz és az *aki*-hoz is. Most pedig tegyük egymás mellé a már lefordított szavakat. Az egyszerűség kedvéért ne szedjük még egyszer ízeire a kifejezéseket, hanem csak jelentésüket adjuk meg: kagylónak kagyló kagylóhéj test Futamitól elválni búcsúzik ősz. Most már talán kirajzolódott a mű mondanivalója, vagyis: nehéz nekem elválni Futamitól, mint a kagylónak a saját héjától, és még az ősz is búcsúzik. E hosszú fejtegetés után a gondolatok versben való visszaadása akár gyerekjátéknak is tűnhet. Most kell azonban figyelni arra, hogy 5-7-5 szótagos sorokat kapjunk magyarul. A *Futami* szó már eleve 3 szótag, így talán az *elválás Futamitól* tűnik a legmegfelelőbbnek, viszont ekkor nem derül ki, hogy ki válik el valójában Futamitól, saját fordításomban ezért a középső sor hosszabb lett, mint az eredeti:

Kagyló héjától,
én tőled válok el Futami.
Vége az ősznek.

A magyar nyelvben azonban fölösleges szószaporításnak tűnhet a személyes névmás, lévén, hogy az egyes szám első személyű igealak pontosan kifejezi a cselekvés személyét. A végső változat tehát ez lett:

Kagyló héjától,
Futami, tőled válok.
Vége az ősznek.

Láthatjuk tehát, hogy ezek a miniatűralkotások mennyi bonyolult szókapcsolatot tartalmaznak, melyek szó szerinti visszaadása sokszor lehetetlen, lábjegyzetben azonban feltüntethetjük mindazt, ami nem kapott helyet a fordításban.

A következő példa az egyik legismertebb hokku Bashō tollából.

Szó szerinti fordításban:

Natsukusa ya – nyári fű
Tsuwamono-domo ga – katonáknak
Yume no ato – álom nyoma

Bashō *Oku no hosomichi*-jében ez a hokku a nagy kínai költő, Tu Fu verse előtt áll: „Az országok elbukhatnak, leromboltathatnak, de folyóik és hegyeik megmaradnak; amikor eljő a tavasz, a leigázott vár körül újból zöld a fű.” (Tu Fu eredeti versében nem a *zöld*, hanem a *mély* szó szerepel.) Ez a Tu Fu-vers jut tehát Bashō eszébe akkor, amikor ellátogat a híres Magaslati Palotához, ahol a nagy hadvezér, Yoshitsune sorsa beteljesedett.¹⁹⁰ Sokáig maradt még Bashō ezen a helyen könnyekig meghatódva, ott született e híres hokkuja is, mely első pillanatban szomorú hangvételűnek tűnhet. A vers végkicsengéséhez azonban talán közelebb áll Tu Fu optimizmusa: nő még zöld fű az elesett katonák sírján. Ezt a Tu Fu-i alapgondolatot kell tehát visszaadnunk magyarul. Pröhle Vilmos fordítása így hangzik:

¹⁹⁰ MINAMOTO Yoshitsune (1159–1189) hadvezér, a Taira klán ellen harcolt a Genpei háborúban. A népszerű samuráj életét nagyon sok irodalmi mű feldolgozta.

Nyári virágok, –
elhullt hadfiaknak
álomfoszlányai¹⁹¹

Nem érezzük zavarónak ennél a fordításnál a *virágok* használatát a *fű* helyett, az *álomfoszlányai* viszont nem ad okot pozitív asszociációra, a *foszlány* szó túlságosan negatívnak hat. Kosztolányi fordításában:

Csatatér

Vén harcmezőn Tavasz gyűjt sugarat,
Százhuszezer harcosnak életéből,
Mint egy futó álomból, ez maradt.¹⁹²

Habár hokku helyett tankát kaptunk – legalábbis ami a szótagszámot illeti (31) –, jól sikerült Kosztolányi-vers ez. Tu Fu optimizmusa azonban ebből sem olvasható ki, inkább egyfajta szomorú belenyugvás, az élet hiábavaló voltán való kesergés, hogy tudniillik hiába harcolnak a katonák, elesnek, haláluk után pedig nem marad belőlük semmi, életük egy futó álomhoz hasonlatos. A következő négy fordítás közül talán Képes Géza fordítása adja vissza legjobban e hokku lényegét:

Friss-zöld nyári fű
sarjad – bátor harcosok
álmának nyoma¹⁹³
(Képes Géza)

¹⁹¹ PRÖHLE Vilmos: *A japáni nemzeti irodalom kis tükré*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1937. 22.

¹⁹² UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585.

¹⁹³ *Macuo Basó legszebb haikui*. Összeállította, bevezeti Vihar Judit. Fortuna-Printer Art, Bp., 1996. 59. (A továbbiakban: Basó 1996.)

Óh, nyári pázsit!
Be sok vitéz alussza
Öledben álmát!¹⁹⁴
(Franyó Zoltán)

Könnyű nyári fű.
Harcosok nagy álmai
így végzik csupán.¹⁹⁵
(Tandori Dezső)

Szélben száz fűszál
őrzi halott katonák
utolsó álmát.¹⁹⁶
(Rácz István)

A hokku stílusát tekintve rendkívül egyszerű, mentes minden túldíszítettségtől, mely a tankára még jellemző volt. Legfontosabb tartalmi jegye a természet ábrázolása, s a természeti képek mögött mély filozófiai tartalom húzódik. A hokku, majd később a haiku, a világirodalom talán legtömörebb kötött formájú költeménye, pillanatnyi impresszió csupán, célzásokban és utalásokban gazdag miniatűralkotás. Az évszakszó – japánul *kigo* – elmaradhatatlan kelléke a rengának, a hokkunak és a haikunak, s mindnek megvan a maga jelentése. Leggyakrabban előforduló szimbólumok: *utazás*, mely a zen buddhizmusban a világon való átkelést érzékelteti. A *kakukk* a magányt jelképezi, a *vízen tükröződő telihold* a külvilággal tökéletes harmóniát megtaláló emberi tudat jelképe. Az *erdei fenyőfa* a hosszú élet, az öröklét jelképe. A legtöbb japán antológia nem irodalmi korszakok vagy szerzők szerint csoportosítja a haikukat, hanem a négy évszak szerinti felosztásban. A magyar nyelven megjelent haikukról

¹⁹⁴ Basó 1996. 58.

¹⁹⁵ Basó 1996. 59.

¹⁹⁶ Uo.

szóló tanulmányokban általában a tavaszra a *szilva-* és *cseresznyevirágzást*, a *csalogányt*, a *békát* és a *szelet*, a nyárra a *szúnyogot*, a *tücsköt*, a *kakukkot*, a *kabócát*, a *mákvirágot* és a *napot*, az őszre a *színpompás faleveleket*, a *krizantémot*, a *költöző madarakat* és az *esőt*, a télre pedig a *varjút*, a *vadkacsát*, a *retket*, a *csupasz ágakat*, a *havat* és a *holdat* szokták példaként említeni, pedig az évszakszók használatát korántsem lehet így leegyszerűsíteni. Míg egy korabeli, a témában járatos japán olvasó számára egyértelmű volt, hogy egy-egy évszakszó melyik évszakot hivatott képzeletében megidézni, egy külföldi olvasótól – és tegyük hozzá, egy mai átlag japán olvasótól – ezt már korántsem várhatjuk el. Éppen ezért úgy gondoljuk, a jövőben a magyar nyelven megjelenő haiku-antológiák esetében szükséges lenne egy, az adott évszakszókat rendszerező mutatóra. Japánul ezek a leginkább szótárra emlékeztető kötetek, az ún. *sajjiki*-k, a mai napig is nagy segítséget nyújtanak mind a haiku-költőknek, mind pedig a haiku olvasóinak. Egy 1964-ben megjelent *sajjiki* négy kötetében szereplő évszakszók száma például meghaladja a tizennégy ezret.¹⁹⁷ A könyv végén a hiragana-írásrendszer szerinti csoportosításban találjuk az évszakszókat, melyek száma a tavasz és ősz esetében kb. 3500, a nyáré közel 5 ezer, míg a tél a legkevesebb, kb. 2400 szó. A könyv elején pedig témák szerint csoportosították a verseket, többek között a különböző vallások – a sintoizmus, buddhizmus, kereszténység –, valamint halak, négylábúak, fák, virágok stb. témakörök fordulnak elő.

Szintén gondot okozhat a korábbi versekből kölcsönzött kifejezések, gondolatok szerepeltetése, mely Bashō idejében nemhogy nem számított plágiumnak, de egyenesen dicsőség volt, hiszen saját műveltségéről tett tanúbizonyságot az, akinek

¹⁹⁷ 俳句大歳時記（春、夏、秋、冬）角川書店、東京、1964

egy sűrű erdőről ismeretlen szerző verse jutott eszébe.¹⁹⁸ A mai olvasó számára azonban egy-egy idézet édeskeveset jelent, s magyarázat nélkül aligha reménykedhetünk abban, hogy sikerül megértenie a mű tartalmát.

Végül, de nem utolsósorban az a tény is nehezíti a fordító dolgát, hogy a hokkuban (haikuban) a sorok elkülönülnek, az enjambement nem megengedett, az utolsó sorban pedig az első két sorral ellentétes gondolattal találkozunk, a vers tehát csattanóval zárul. Mindezen követelmények betartása a fordításokban azonban egészen bizonyosan lehetetlen feladat.

A haiku formai sajátosságairól a következőket írja Kosztolányi: „A haikunak nincs versmértéke. Ríme is csak olykor. Minthogy minden szavuk dallamos mássalhangzóra végződik, ennek sem érzik szükségét.”¹⁹⁹ Ez egyértelműen Miyamori Asatarō alábbi megállapításának fordítása: „Nincs versmértéke és ríme.”²⁰⁰ Az, hogy a haikunak nincs versmértéke, az a japán nyelv sajátosságaiból következik. Hagyományosan a japánban ugyanis nem léteztek sem hosszú magánhangzók, sem szótagzáró mássalhangzók, így nem alakulhatott ki az európai értelemben vett klasszikus versmérték. Habár a nyelv formájára vonatkozó megkötések a Heian-kor²⁰¹ után feloldódtak, és azóta egy nazális, a <ん> /N/ hang, illetve a kettőzött mássalhangzónak az első fele állhat a szótag végén.

Ami a dallamos mássalhangzókat illeti, ebben az esetben egyértelműen elírásról van szó, nyilvánvaló, hogy ez is kölcsönzés Miyamoritól: „Az igaz, hogy szinte minden japán szó, hasonlóan az olasz szavakhoz, magánhangzóra végződik, így lágy és zenei a

¹⁹⁸ Idézet ismeretlen szerző művéből, *Keskeny út északra*. Fordította KOLOZSY-KISS Eszter. In *Függőkert*. Szerkesztette CSIRKÉS Ferenc Péter. Mondat, Bp., 2005. 51–80.

¹⁹⁹ Kosztolányi 1933. 386.

²⁰⁰ „It has no metre and no rhyme.” Miyamori 1932. 4.

²⁰¹ A Heian-korszak 794-től 1188-ig tartott.

hangzásuk.”²⁰² A hosszú magánhangzó és a mássalhangzó-kettőzés ma már ugyan előfordul, de meglehetősen ritka. Álljon itt példaként egy Kosztolányi által is lefordított Kaya Shirao-hokku:

巣づくるや suzukuruya

憎き鳥も nikuki karasumo

親心 oyagokoro²⁰³

(Miyamori az antológiában egy sorba rendezi a hokkukat és a haikukat, az átláthatóság kedvéért azonban három sorra osztottuk föl.)

Kosztolányi fordításában:

Hollófészek

A csúnya hollók –

ők is fészüket készítgetik,

mert a szülői szívek mind hasonlóak!²⁰⁴

Saját fordításban:

Fészüket rakják

még a csúnya varjak is.

Szülői szívek

Ha a magyarban nem lennének rövid és hosszú magánhangzó-párok, akkor így

²⁰² „It is true that almost all Japanese words, like Italian words, end in vowels so that they sound rather smooth and musical.” U.o.

²⁰³ Miyamori 1932. 504–505.

²⁰⁴ Kosztolányi 1933. 387.

hangozna a vers:

Feszküket rakjak
Meg a csunya varjak is.
Szülõi szivek

Természetesen találunk példát hosszú magánhangzó, mássalhangzó-kettőzés, valamint a N hang előfordulására is. Fukuda Chiyoni hokkujában mindhárom szerepel:

蜻蛉釣り tonbo tsuri
今日は何処まで kyōwa dokomade
行ったやら ittayara

Kosztolányi fordításában:

Halott fiacskám
Halott fiacskám merre költözött?
Mily égi réteken
kerget szitakötőt?²⁰⁵

Ha a magyar nyelv szabályai szerinti átírásban olvassuk, rögtön szembetűnik, hogy a második sor 7 helyett 6, a harmadik sor pedig 5 helyett csupán 4 szótagot tartalmaz. A japán nyelvben azonban a hosszú magánhangzók két szótagnak, azaz morának felelnek meg. Könnyebben érthető talán, ha a szót nem kínai írásjegyekkel, hanem a mora-egységeket jelölő *kaná*kcal írjuk át. Ekkor きょう-t, azaz kyout (kiejtésben az u az előtte álló o-t megnyújtja, tehát kjó-nak ejtjük) kapunk, mely szótagolva kyo-u, s

²⁰⁵ Uj Idők, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

így érthető, miért számít két szótagnak a hosszú magánhangzó. <き><よ><う> Latin betűs átírással: /ki//yo//u/ (a yo-t kicsivel írjuk). A /ki/ és az utána következő /kis yo/ kiejtésben egyetlen szótaggá olvad. A mássalhangzó-kettőzés esetében, melyet a latin betűs átírásban két mássalhangzóval jelölünk, egy kis <っ> /tsu/-t helyezünk a kettőzendő mássalhangzó elé, tehát átírva <い> /i/ <っ> /kis tsu/ <た> /ta/, kiejtésben viszont a /kis tsu/-t nem ejtjük, helyette kettőzzük a /t/-t, mely két önálló szótagnak számít. Így tehát szótagolva a második és harmadik sort, azt kapjuk, hogy kyo-u-wa do-ko-ma-de i-tta-ya-ra.

2. *A régi japán irodalom gyűjteményei*

2.1. **A Manyōshū**

A Manyōshū, azaz a „tízezer falevél gyűjteménye” világirodalmi jelentősége vitán felül áll. Méltán foglal helyet a régi japán irodalom legkiemelkedőbb műveinek sorában, a Kojiki (712), a Nihonshoki (720) és a Genji regénye (1021) mellett. A több mint 1200 éves antológia megközelítőleg 4500 verset tartalmaz, máig aktuális témái a 21. század emberét is lenyűgözik. Az antológia összeállításának időpontját pontosan nem sikerült meghatározni, de a legutolsó vers alkotásának idejét 759-hez kötik. Közelebb jár azonban az igazsághoz, ha a japán történelmi felosztást vesszük alapul, és úgy próbáljuk a versek keletkezését behatárolni, hogy végső időpontként a Nara-korszak²⁰⁶ végét jelöljük meg, amikor is Ōtomo no Yakamochi befejezte az antológia összeállítását, így azt mondhatjuk, hogy a versek nagyobbik része a 7. század első felétől a 8. század közepéig születtek.

²⁰⁶ A Nara-korszak 710-től 794-ig tartott.

A gyűjtemény első verse Yūryaku császáré (5. sz. közepe körül), majd Jomei császár (7. sz. közepe) költeménye következik. Az antológia összesen 20 kötetből áll. Arra vonatkozóan, hogy Ōtomo no Yakamochi császári parancsra kezdte volna el összeállítani az antológiát, az az általánosan elfogadott vélemény, hogy az összeállítás sok időt vett igénybe, és inkább fokozatosan készült el, mintsem császári utasításra. A kutatást nem könnyíti meg az a tény, hogy a korban elterjedt gyakorlat, az antológiákhoz írt előszó, bevezető a Manyōshū-ban nem kapott helyet.

A létező legrégebbi versgyűjteményben a japán dallal, vagy magyarul inkább verssel, azaz a waka-val, azon belül is elsősorban a tankával, szám szerint 4170-nél találkozunk, de chōka, azaz hosszú vers 265, az egy témára épülő, hosszabb lélegzetvételű narratív műfajú 5-7-7-5-7-7 szótagszámú sedōka 62, az 5-7-5-7-7-7 szótagos bussoku seki uta 1 található a gyűjteményben, de a kanshi, azaz a kínai vers műfajából is találunk példákat. A szárazföldi hatás ebben az időben különösen érezhető, a kínai rendszer mind politikailag, mind kulturálisan egyre inkább megszilárdul Japánban, ezért van különleges jelentősége annak, hogy a mű közel 90 %-a waka, azaz japán dal.

A verseket 2 részre oszthatjuk az alapján, hogy a költemények publikus, vagy személyes témát dolgoznak -e fel, ezen belül pedig újabb 3 részre: vegyes versekre, u.n. *zōka*-kra, személyes hangvétellű, általában szerelmi témát feldolgozó *sōmon*-okra és gyászdalokra, azaz *banka*-kra. A leginkább népmeséknek fordítható történetekből, legendákból is sok van, itt írja le pl. Takahashi Mushimaro Urashima Tarō híres történetét. A folklór témakörébe tartozó anyag mintegy 400 évet ölel át.

Sokféle témával találkozunk a költeményekben, az első helyen azonban a szerelem áll, mint ahogy azt a korábbi művekben, például a Kojiki-ben is láthatjuk, megjelenik viszont az utazás élménye, az elmúlás, az évszakok váltakozása, a száműzöttek

magánya, az ember halandósága, az uralkodók halála miatt érzett fájdalom is. Ez utóbbi sokszor 30-40 soros költeményeket jelent. Hogy a kínai hatás mennyire erős volt ebben a korban, azt a taoista filozófia gondolatainak megjelenése, vagy a kedvelt kínai témák, mint pl. a szilvavirágzás feldolgozása is mutatja. Bár a témák örök érvényűvé teszik a gyűjteményt, a versek egyszerűsége, az általános mondanivaló ellenére mégsem lett világhírű. Ennek okát az írásmódban is kereshetjük, mivel a kínai írásjegyek nem a jelentést, hanem a japán kiejtést hivatottak jelölni, megfejtésük pedig nem kis gondot jelentett, kutatók a 10. század közepétől dolgoztak a kiejtést jelölő kínai írásjegyek japán írásjegyekkel való átírásán. Ez a fonetikus írástechnika a manyōgana, mely a gyűjteményről kapta nevét. A gyűjtemény háttérbe szorulásának másik oka a kínai irodalom túlzott térhódítása, a Heian korban a Manyōshū-t szinte el is felejtették, a kutatások csak a középkortól kezdve kezdődtek meg, és a 20. században jelenhetett meg az első jegyzetekkel ellátott kötet.

A versek alkotói különféle rendű és rangú szerzők, száműzött hivatalnokok, udvari szolgák, császárok, nők, nem feltétlenül az udvarhoz tartozó körökből, számuk megközelíti a 450-et. Annak megállapítása, hogy a nemek aránya hogyan oszlik meg, lehetetlen, mivel több, mint 400 vers ismeretlen szerző műve. A gyűjteményt négy szakaszra lehet bontani, korai szakaszra: 629-672-ig, amikor is az antológia összeállítását időben jóval megelőző költemények kaptak helyet, köztük sok népköltészethez köthető mű, balladák, legendák, mesék, és sok a női szerző, pl. Nukada hercegnő, Kagami hercegnő művei is e korból valók. Ekkor lesz általánossá az 5-ös és 7-es szótagszám váltakozása, és a költők saját érzelmeinek, belső világának versben való megjelenítése.

A 672-710-ig tartó második szakaszhoz köthetők az antológia legfontosabb költőjének,

Kakinomoto no Hitomaro-nak alkotásai, aki a chōka műfaját fejlesztette tökélyre. Ebben az időszakban főleg az udvarhoz tartozó főúri réteg versei kapnak helyet, köztük Tenmu császár, Jitō császárnő, vagy Takechi no Kurohito. Ehhez a korszakhoz köthető a hivatásos udvari költők megjelenése, akik különböző nyilvános eseményekre szerezték műveiket, így megerősödött mind a személyesebb hangvételű, mind pedig a nyilvános témájú waka műfaja.

710 és 732 közé tehető a 3. szakasz, melynek legkiemelkedőbb képviselője Yamabe no Akahito és Takahashi no Mushimaro, de ehhez a korszakhoz köthető az antológia összeállítójának apja, Ōtomo no Tabito és a koreai származású Yamanoue no Okura is. Ebben az időszakban változás következik be a témákban, ugyanis a korábbi kedvelt téma, az uralkodói kirándulások leírása teljesen eltűnt, feltételezhetően Fujiwara no Fuhito befolyásos politikus hatására, aki a kínai versírást a japán elé helyezte. Erősödik a kínai hatás, a buddhizmus, a konfucianizmus, melynek következtében a waka intellektuálisabbá, személyesebb hangvételűvé és sokkal letisztultabbá, technikailag kifinomultabbá vált.

A 734-759-ig tartó 4. szakasz a Nara-kor középső, virágzó korszakában a vers az udvari arisztokrácia kommunikációs eszköze, a tanka-ból eltűnik az erőteljesebb hangvétel, és a lágyabb stílusú szerelmi témák, és a múlton való szentimentális merengés kerül előtérbe. Ebben a korszakban az antológiát összeállító Ōtomo no Yakamochi melankolikus versein kívül Kasa úrnő, Sano no Otagami, Nakatomi no Yakamori és Tanabe no Sakimaro költeményei is helyet kaptak.

Kosztolányi a Manyōshū versei közül 7 verset fordított. A közvetítő nyelvű szövegek Waley, Bethge, Enderling és Gundert fordítások, a versek szerzői pedig Ōtomo no Sakanoue no Iratsume (az Iratsume jelentése úrnő), Nukada, Ōtsu Ōji, Kakinomoto no

Hitomaro, Takahashi no Mushimaro és Sami no Mansei. Ōtomo no Sakanoue no Iratsume a 2. korszak költője, a Manyōshū-t összeállító Ōtomo no Yakamochi apjának féltestvére volt, tehát Yakamochi nagynénje, majd miután Yakamochi elvette lányát, egyben anyósa is. Az antológiában 84 verse szerepel, Kosztolányi egy tankát fordított tőle. Tenmu császár felesége, Nukada hercegnő az 1. korszakhoz tartozik, jelentősége igen nagy, 13 verse található a Manyōshū-ban. Ōtsu herceg (663-686) Tenmu császár fia volt, költészete a 2. szakaszhoz köthető. Kakinomoto no Hitomaro-ról már szoltunk, a 2. korszak és egyben az egész antológia legjelentősebb költője, Kosztolányi 1 sedōka-t és 2 tankát fordított tőle. Okura neve alatt jelentette meg Gundert Sami no Mansei versét, ezért jelent meg magyarul is tévesen a szerző neve. Életéről szinte semmit nem tudunk, mindössze néhány verse maradt fōnt a buddhista szerzetesnek. Takahashi no Mushimaro-ról sem tudunk sokkal többet, az ő neve alatt azonban egy önálló kötet is megjelent Mushimaro gyűjtemény címmel. Az itt napvilágot látott 30 chōka-ban olyan népmeséket, legendákat dolgoz fōl, melyeket nélküle talán nem is ismernénk. Urashima Tarō történetét az első „időutazásként” tartják számon az irodalomban, Unai története pedig, aki öngyilkos lett, mert nem tudott két férfi szerelme között dönteni, majd a férfiak is követték őt a halálba, szintén kuriózum. Mushimaro új életet lehel az akkor már haldokló chōka formába, de a műfaj ennek ellenére eltűnt. A Kosztolányi által Mushimaro neve alatt közölt vers egyike a megfejtetlen talányoknak, mivel a Bethge fordításban *Die Trauerweide* címmel ellátott vers nem szerepel Mushimaro szerzeményeként a Manyōshū-ban, sokkal inkább valószínű, hogy egy chōka-részletről van szó a Mushimaro gyűjteményből.

Igen valószínű, hogy több beazonosítatlan versről derül majd később ki, hogy a Manyōshū-ban szereplő, ismeretlen szerző költeménye, a szerző kimutatása egy olyan

gyűjteményben azonban, ahol több mint 4500 vers kapott helyet, meglehetősen bonyolult művelet.

2.2. A Kaifūsō

Bár a Kaifūsō (751) korábbi keltezésű a Manyōshū-nál, a 64 költőtől 120 költeményt felsorakoztató gyűjtemény kizárólag kanshi-kat, azaz kínai verseket tartalmaz²⁰⁷, így jelentőségét tekintve alulmarad a 8 évvel későbbi antológiával szemben. Kosztolányi nem fordított egyetlen költeményt sem a Kaifūsō-ban szereplők közül, az ok, amiért külön szólunk róla az, hogy a 716-ban a Tang kori Kínába utazó egyik kentōshi-től, azaz követtől, Kibi no Makibitől viszont fordított verset, s sokáig azt hittük, hogy Kibi no Makibi szerepel a Kaifūsō költői között. Azon kívül, hogy megállapítottuk, nincs a 64 költő között, Kibi no Makibi tavaszi szilvavirágzásról szóló versével kapcsolatban nem sikerült kiderítenünk, hogy milyen antológiában jelent meg.

Bár gyanúkat az erősítette, hogy a Kaifūsō szerzői arisztokraták az udvarhoz tartozó körökből, hercegek, magas rangú főurak, szerzetesek körébe tökéletesen beleillik a Kínában tanult tudós, Kibi no Makibi is, ráadásul a versben nem a cseresznye, hanem a kifejezetten kínai hagyományokhoz köthető szilvavirágzás szerepel. Az egyetlen probléma, hogy életéről nagyon keveset tudunk, mindig Abe no Nakamaro és Genbō útítársaként említik, de míg Abe no Nakamaro-nak jelent meg verse a Kokinshū-ban, addig arra semmi jel nem mutat, hogy Kibi no Makibi foglalkozott volna versírással.

²⁰⁷ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a japán udvari körökhöz tartozók beszéltek volna kínaiul, csak kínai írásjegyeket használtak a japán szavak leírásához, a kínai verstan szabályait alapul véve. A kanshi-eknek nyelvtanilag helyesnek kellett lenniük, de emellett a kínai költészetre vonatkozóan is kellett, hogy utalásokat tartalmazzanak, a költővel szemben így elvárás volt, hogy behatóan ismerje a kínai költészet mellett a történelmet, és jártas legyen a kínai kultúra egészében.

Bár nevéhez köthető a gó játék, a koto hangszer behozatala Kínából, és sokáig a kana írásrendszer feltalálását is neki tulajdonították, költőként sosem tartották számon. Így valószínűleg nem ő a szerzője Kosztolányi fordításában Emlék címmel megjelent versnek.

Az antológiában helyet kapott 18, a Manyōshū-ban is szereplő költő, pl. Ōtsu herceg, több verse is, rajta kívül a főbb szerzők Ōtomo herceg, Nagaya császár, Tenmu császár, Fujiwara no Umakai, Kose no Tayusa, Ōmiwa no Takechimaro, Ōmi no Mifune és Isonokami no Yakatsugu. Ez utóbbi két szerző valamelyike szerkeszthette az antológiát, de biztosan nem tudhatjuk. A költemények valamilyen publikus eseményen való előadásra születtek, hangvételük tehát nem közvetlen és személyes, sem témájukban, sem stílusukban nem mérhetők a Manyōshū darabjaihoz. A kínai kultúra előtti tisztelgésnek is felfogható. A kínai versgyűjtemények mintájára szerkesztett mű megközelítőleg 80 év termése.

2.3. A Kokinwakashū

Az első császári parancsra összeállított waka antológia, a régi és új japán versek gyűjteménye, azaz a Kokinwakashū, vagy rövidítve csak Kokinshū, a japán irodalom csúcspontja. Kosztolányi fordításaiból 10 szerepel ebben a gyűjteményben, de feltehetőleg a máig beazonosítatlan ismeretlen szerző neve alatt megjelentek közül is sok a Kokinwakashū-ban látott napvilágot, de ahhoz, hogy az eredeti verseket megtaláljuk, 20 kötetben összesen 1111 költeményt kellene átvizsgáljunk.

A Ki no Tsurayuki, Ki no Tomonori, Ōshikōchi no Mitsune és Mibune no Tadamine által szerkesztett művet 905-ben mutatták be Daigo császárnak, de utólag is fűztek még

hozzá költeményt, így végső lezárása 920 körülre tehető. Minden irodalmi mű közül a legnagyobb hatással volt a későbbi korok japán irodalmára, mind témáiban, mind a versformákban mintául szolgált az utókornak. Ez az első versgyűjtemény, mely a verseket felosztja aszerint, hogy az évszakok megjelennek -e a versben, és azon belül évszak szerinti bontásban adja őket az első 6 kötetben. Érdekes, hogy míg a nyár és a tél 1-1, addig a tavasz és az ősz 2-2 kötetet kapott. Még kifejezőbb, ha a számokat vizsgáljuk meg: 145 őszi vers áll szemben 34 nyári verssel. (Ez a későbbi korok évszakhoz való hozzáállását is meghatározta, Kiotóban ma is a tavaszi szilva- és cseresznyevirágzás, illetve az őszi juharfalevelek idején van a legtöbb látogató, amikor az időjárás a legkedvezőbb, és a Hold is ősszel a legfényesebb.)

Ezután sorrendben 4 olyan kötet következik, melyben külön kap helyet a *ganouta*, azaz a gratuláció, üdvözlő, szerencsekívánó vers, a *wakarenouta*, elválásról szóló vers, a *kiryoka*, vagy *tabinouta* utazásról szóló és a *butsumei*, vagy *mononona*, melyben szavakat rejt el a költő. 5 kötet szól a szerelemről, összesen 360 vers, mely nagyon nagy szám, az összes vers 33 %-a. Külön kötetben kapott helyet az *aishōnouta*, magyarul siratóvers, vagy gyászvers, majd 2 kötet *kusagusauta*, vagyis vegyes vers következik, mely témájában sem a szerelemhez, sem évszakhoz, sem más külön kötetben napvilágot látott egyéb témához nem köthető. A 19. kötet a *zattainouta*, a nem waka versformában írt verseké, pl. *chōka*, *sedōka*, az utolsó kötet pedig olyan költeményeket *ōutadokoroonouta*-kat tartalmaz, melyek szorosán kötődnek az udvari élethez, leginkább a ceremóniákhoz. A versek szinte mindegyike tanka, szám szerint 1102, kivételt képez 5 *chōka* és 4 *sedōka*.

Ennél az antológiánál kezdődik az a hagyomány, hogy két szerkesztői jegyzet tartozik a műhöz, az előszót japán írásjegyekkel Ki no Tsurayuki, az utószót pedig kínai

írásjegyekkel Ki no Yoshimochi írta. Ebben a versgyűjteményben figyelhető meg először az is, hogy a szerkesztési elv a folyamatosság bemutatása, tehát a tavaszi versek után a nyáriak jönnek, majd az őszhez kapcsolódók, s ugyanígy a szerelmi témájúaknál is először a szerelmesek találkozásának idejéről, majd az érett szerelemről szólnak, a végén pedig a szakítás, a szerelmesek elválása zárja a gondolatsort.

A szerkesztők versei, akárcsak a Manyōshū esetében, szép számban találhatók meg az antológiában. Ki no Tsurayukitól a gyűjtemény összes versének 10 %-a, 102 vers szerepel, Ōshikōchi no Mitsune-nek 60, Ki no Tomonorinak 46, Mibune no Tadamine 35 verse kapott helyet. Rajtuk kívül a kötet meghatározó költői Ariwara no Narihira, Bunya no Yasuhide, Ono no Komachi, Henjō püspök és Fujiwara no Okikaze. Talán nem meglepő, hogy Kosztolányi is pont tőlük fordított, a 10 általa lefordított vers szerzője: Henjō püspök, Abe no Nakamaro, ismeretlen, Bunya no Yasuhide, Ōshikōchi no Mitsune, Ono no Komachi, Ki no Tsurayuki, Ki no Tomonori, Kiyowara no Fukayabu és ismeretlen szerző műve, mely Ariwara no Narihira neve alatt szerepel a közvetítő szövegben és magyarul is. A Manyōshū-t követően a 9. században nem akadt a korszaknak jelentős költője, mígnem aztán a Heian korszak „hat költője” néven ismert Ariwara no Narihira, Henjō, Bunya no Yasuhide, Kisen szerzetes, Ono no Komachi és Ōtomo no Kuronushi a 10. században méltó helyet kapott a Kokinwakashū-ben.

A versek keletkezésük alapján 3 csoportba oszthatók. A Manyōshū-t követő időszaktól a Heian-kor kezdetéig, kb. 850-ig terjedő időszakban született az antológia anyagának közel 40 %-a, a versek pedig szinte kivétel nélkül ismeretlen szerzők munkái. A második, 850-890-ig terjedő szakaszra esik a „hat költő” munkássága, valamint Ariwara no Yukihira, Fujiwara no Toshiyuki, Ōeno Chisato versei, melyek technikailag,

intellektuálisan és az érzelmi gazdagság tekintetében is meghatározzák a Kokinshū szellemiségét. A harmadik korszak költeményei pedig a 890-től a szerkesztésig tartó másfél évtized termése, amely felvonultatja az összes olyan költői eszközt, melynek kezdeményei már korábbi versekben is feltűnnek. Főleg a szerkesztők művei tartoznak ide, valamint Sosei szerzetes, Ariwara no Motokata és Ise.

2.4. Shūiwakashū

A „kimaradtak gyűjteménye” nevét az első és a második császári parancsra készült antológiából, a Kokinwakashū-ból és a Gosenwakashū-ból (951) kihagyott versekről kapta. A harmadik császári gyűjtemény is 20 kötetes, 1350 verssel. Összeállítója lehetett Fujiwara no Kintō, más magyarázat szerint azonban maga Kazan császár. Az összeállítás pontos ideje nem ismert, de az bizonyos, hogy 1004 és 1012 között történt. Kosztolányi Minamoto no Shigeyuki, Kakinomoto no Hitomaro és Ōshikōchi no Mitsune verseit fordította a kötetből.

2.5. Senzaiwakashū

A Senzaiwakashū, magyarul 1000 év gyűjteménye, a 7. császári waka antológia feltételezhetően 1188-ból. Szerkesztője Goshirakawa császár parancsára az a Fujiwara no Toshinari, eredeti nevén Fujiwara no Shunzei, akinek Bánat című versét Kosztolányi is lefordította. 1288 vers, főként tanka kapott helyet 20 kötetben.

2.6. Sankashū

Saigyō szerzetes (1118-1190) verseinek gyűjteménye körülbelül 1560 költeményt tartalmaz. Az összeállítás ideje ismeretlen, feltételezések szerint a 12. század vége. Kosztolányi 3 verset fordított a 12. században élt vándorszerzetes költőtől, ebből 2 ebben a gyűjteményben, 1 pedig az Ogurayakuninissu-ban található, de szerepelnek Saigyō-versek a Shinkokinshū-ben is.

2.7. Shinkokinwakashū

A Kokinshū-hoz hasonlóan az általában csak Shinkokinshū néven emlegetett waka gyűjtemény a 21 császári antológiából a 8. A Manyōshū-val és a Kokinshū-val együtt a japán költészetre legnagyobb hatással bíró antológiaként emlegetik. Egy olyan korban született, amikor a visszavonult Gotoba császárnak köszönhetően külön hivatal foglalkozott a költészettel, a költői versenyek megrendezésével, antológiák összeállításával.

A Kamakura-korban²⁰⁸ a versírás mindennapossá vált, a monogatarik, vagyis regények, és a más versekből kölcsönzött szavak szerepeltetése, a honkadori virágkorát élte. Szükség volt hát egy új waka gyűjteményre, melyben az új idők legújabb törekvései megmutatkozhatnak. A szerkesztők Minamoto no Michitomo, Fujiwara no Ariie, Fujiwara no Sadaie (más néven Fujiwara no Teika), Fujiwara no Ietaka és Fujiwara no Masatsune Gotoba császár parancsára 1201-ben kezdték meg az összeállítást. A szerkesztők mellett Gotoba császár is részt vett az összeállításban, leginkább az ő szerkesztési elveit tükrözi az antológia.

Az „új Kokinshū”, azaz az „új gyűjteménye a régi és új verseknek”, cím arra utal, hogy

²⁰⁸ A Kamakura-kor az 1192 és 1333 közötti időszakra tehető.

az első császári antológiát, a Kokinshū-t vették a szerkesztők alapul, s még a megjelenés éve is az első antológia 300. évfordulója, 1205. Az előszó itt is kétnyelvű, a kínai írásjegyekkel írt bevezetőt Fujiwara no Chikatsune, a japánt pedig Fujiwara no Yoshitsune írta. A 400 költő megközelítőleg 2000 versének elrendezése szinte tökéletesen megegyezik a Kokinshū-éval, a 20 kötetből az első 7 témája ugyanaz, a 8. kötettől pedig ugyan megváltozik a témák sorrendje, de egyedül a *mononona* versek, azaz az elrejtett szavakat magukban foglaló költemények hiányoznak. Megjelent a sintó és buddhista versek 1-1 kötete, de a szerelmes versek kötettszáma már megegyezik a Kokinshū-éval. A 11-15. kötetig a szerelem a központi téma, ugyanolyan nagy hangsúlyt kap, mint a mintául szolgáló gyűjteményben. A Shinkokinshū-ban olyan versek is helyet kaptak, melyeket a Kokinshū-ból szándékosan kihagytak, mivel sokkal szélesebb körből válogattak, így belekerültek a Kokinshū előtt keletkezett költemények is.

Az antológiában szereplő versek mindegyike tanka. A Kokinshū mintájára az előszó japán írásjegyekkel készült, szerzője Fujiwara no Yoshitsune, a Fujiwara no Chikatsune által írt utószó pedig kínai írásjegyekkel. Szintén a Kokinshū újítása alapján az évszakokat és a szerelmi életet folyamatként jelenítik meg a szerkesztők, a régi és új verseket pedig vegyítik, kizárólag témák szerinti sorrendben.

A szerkesztőkön kívül megtalálhatók versek Saigyō-tól, Jien-től, Fujiwara no Yoshitsune-től, Fujiwara no Shunzei (más néven Fujiwara no Toshinari)-tól, Kakinomoto no Hitomaro-tól, Ki no Tsurayuki-től, hogy csak a legkiválóbbakat említsük.

Kosztolányi fordításaiból 4 szerepel a Shinkokinshū-ban. A Fujiwara klán előretörését hűen tükrözi, hogy mind a 4 költő ebből a családból származik: Fujiwara no

Yoshitsune, Fujiwara no Ietaka, Fujiwara no Akisuke és Fujiwara no Kiyosuke. Két 12. századi, az antológia összeállításakor már nem élt költő és kettő a szerkesztők közül.

2.8. Ogura hyakuninisshu

A hyaku nin isshu jelentése 100 ember 1 vers. Szó szerint erről van szó ebben a különleges gyűjteményben, melyet még ma is használnak játéknak *uta karuta* néven. Az Edo-korban²⁰⁹ elterjedt vers-kártyajáték lényege, hogy 100 kártyán megtalálható mind a 31 szótag, tehát a teljes tanka, míg a másik 100 kártyán csak az utolsó 7-7 szótag, vagyis az utolsó két sor. A feladat a versek első három sorának felidézése, és az győz, akinek először fogy el minden lapja.

Az Ogura hyakuninisshu-t a 13. században állította össze Fujiwara no Sadaie (más néven Fujiwara no Teika), a waka egyik legnagyobb, egyesek szerint legkiválóbb művelője. Nemcsak költő, kritikus is volt, akinek a költészetről több elemzése is fennmaradt. Szerkesztője volt a Shinkokinshū-nek és a Hyakunin Shuka-nak is. Az ő válogatását azonban későbbi korokban átdolgozták, változtattak a korábbi változaton. Az antológia Fujiwara no Teika nyári lakának helyéről kapta nevét, mivel az az Ogura-hegy lábánál volt. A versek a Nara-, a Heian- és a Kamakura-korban születtek, és valamennyien császári antológiában kaptak korábban helyet, az először a Manyōshū-ban megjelentek közül is csak olyanokat vett fel Teika, melyek később császári parancsra készült gyűjteményekben is szerepeltek. A témák közül első helyen a szerelem áll, a versek 43 %-a szerelmi témájú, majd 16 verssel 2. helyen áll az ősz, mint téma.

Kosztolányi 4 verset fordított le az Ogura hyakuninisshu-ból, Daini no Sanmi, Yūshi

²⁰⁹ Az Edo-korszak 1603-tól 1867-ig tartott.

Naishinnō Ke no Kii, Fujiwara no Kiyosuke és Sangi no Takamura tankáit. A versek korábban a következő császári antológiákban jelentek meg: Goshūiwakashū, Kinyōwakashū, Shinkokinwakashū és Kokinwakashū. Az első két antológiával disszertációnkban nem foglalkoztunk, mivel csak 1-1 vers szerepel a művekben. A másik ok, hogy a kutatást megkönnyítette, hogy nem több ezer versből kellett megtalálni a keresett költeményt, csupán 100-ból, így prioritást élvezett az Ogura hyakuninisshu, de a versek részletes leírásánál minden esetben feltüntettük az első közlés pontos helyét is.

III. FEJEZET

KOSZTOLÁNYI ÉS A JAPÁN VERS

1. Kosztolányi viszonyulása a japán kultúrához

Tudvalevő, hogy Kosztolányi nagy kedvelője volt a japán tusképeknek, japán és kínai rajzokból, festményekből álló gyűjteménye volt, mely alkotások akkoriban már nemcsak a nyugat-európai nagyvárosokban, de Budapesten is elérhetővé váltak.²¹⁰ Kosztolányi sokszor, sok helyütt ír az Európa és Ázsia között húzódó szakadékról, mely az évezredek alatt kialakult kulturális különbségek miatt sohasem hidalható át. Ugyanakkor az is figyelemreméltó, hogy már korai verseiben a magyarok őshazájaként gondol Ázsiára, melynek gyökereit kereshetjük a kor tankönyveiben,²¹¹ abban az időben ugyanis sokkal nagyobb hangsúly került a magyarság ázsiai származására, mint a II. világháború után.²¹²

„Kosztolányi filozófus-látásában viszont van valami a kopár sivatagok nihilizmusából; van benne valami Európától idegen barbár keletiesség.” – írja Barta János Kosztolányiról 1938-ban.²¹³ Verseiben többször is találkozunk a mesés kelet képzetével: „Csak még egyszer nyúlhatnék feléje,/tárt kezekkel, álmaim fokán/és imádnám – Ó Kelet regéje –/ álmok éji napját, egy pogány.”²¹⁴ A mérgek litániájában is megemlékezik a mesés keletről: „Az *ópium* volt első ideáлом,/az álom, az én altató arám; csak rám lehel és az enyém, mi drága,/enyém lesz Kína, Tibet és Japán.”²¹⁵ De ott vannak az ázsiai származásra utaló sorok tanulmányában is: „Néha visszafáj

²¹⁰ Kosztolányiné 1938. 256–257.

²¹¹ Olvashatta pl. *A magyar nemzet történetét*. Szerk. SZILÁGYI Sándor. Athenaeum, Bp., 1895.

²¹² Egyik első versében 1900-1901-ből: „Álmodtam, álmodtam/távol Ázsiáról,/messze Ázsiáról,/ragyogó napfényben,/dicsőségben fürdő/magyarok honáról.” Álom. Kosztolányi 2000. 506. o. Hasonló kezdősorú a Négy fal között egyik verse: „Álmodtam én is fényes Ázsiáról,/hol harcra fű a vágató magyar,/” Álmodtam én is. Kosztolányi 2000. 85. o.

²¹³ BARTA János: *Klasszikusok nyomában*. Akadémiai Kiadó, 1976. 438. o. (A továbbiakban Barta 1976.)

²¹⁴ Egy új poéta panasza a régi holdhoz. Kosztolányi 2000. 257. o.

²¹⁵ Kosztolányi 2000, 260. o.

szívünk ázsiai emlékeink után, melyeket csak sejtünk, de nem ismerünk, s elképzeljük, hogyha a rovásírással, a boncok bűvölő igéivel, a hársfaháncsba öltözött regösök énekeivel annyi kincsünk nem megy veszendőbe, s hogyha ott, a műveltség bölcsőjében fejlődhetünk, a természetes, régi keretek között, esetleg oly különváló irodalmunk sarjadhat, mint a japán vagy a kínai.”²¹⁶

1933-as írásában, a *Harminc haiku*hoz írt előszóban elismerően nyilatkozik az ázsiai kultúráról, „gyermeknek” és „szűznek” nevezi, több mint két évtizeddel korábban azonban még egészen más színben tünteti fel a japánokat.²¹⁷ Egy 1909-es színházi kritikában ezt olvashatjuk: „A küzdelembe belefúj a sárga japán vihar, a taifun. Most már nem is két kor viaskodik, hanem két világrész és két kultúra. Nézzetek csak jobban a színpadra, és nyomban észreveszitek, hogy a sima, komoly és hallgató japánocskák nemcsak a kolorit kedvéért teázgatnak itt a színes gyékényen, zöld lámpa alatt. Több ez, mint egy véres mozidráma. Ezek a ferde szemű ázsiai stréberek a Nyugat új honfoglalói. Frissek, kemények és félelmesek. Az európai felszisszen, mikor megszorítják a kezét. Olyanok, mint a rugékony állatok. Mindig talpra ugornak. Kezükön még érzik az ázsiai forróság, a kipihent föld ősmélege. Nem lehet kipusztítani ezeket az európai könyvtárpatkányokat. Beletemetkeznek a kultúránkba, megrágnak papírosainkat, s aztán egy halk és izmos iramodással elinalnak, és viszik, büntetlenül viszik a gondolatainkat, a kultúránkat, a papíroskincseinket messze keletre, a hazájukba.”²¹⁸

Hasonló szemléletről tesz bizonyosságot a háborúval kapcsolatos ellenérzéseinek is hangot adó *Dzsiu-dzsiu* című írása, amelyben szintén szerepel a „kipihentség”. „Mit

²¹⁶ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Lenni vagy nem lenni*. Nyugat, 1930. febr. 16. 257.

²¹⁷ Kosztolányi 1933. 386–389.

²¹⁸ KOSZTOLÁNYI Dezső: „*Taifun*.” (A Hét 1909. október 31.) In KOSZTOLÁNYI Dezső: *Színházi esték II*. Szerkesztette RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1978. 30.

tudjuk mi, hogy mit tartogat a japán. Hiszen eddig csak csöndes európaiak ravaszkodtak, naiv keresztény diplomataik, akik legföljebb a cselszövő színész sápadt maszkiájával léptek színre, ferde szemöldökkel. A buddhista diplomatát még a minden hájjal megkent angolok se ismerik. Buddha veszedelmesebb, mint Nietzsche. Milyen tejital az európai méreg ezekéhez a kölyöknépekéhez képest, amelyek csak most jönnek, a frissek, a kipihentek, a sokáig alvók, a köldökszemlélők, évezredek ősi hagyományával, a szemükben nyilak rögtön ölő mérgével, szavukban fullánkkal, kezükben a penge keménységével s minden izmukban a boa constrictor halálos görcsével.” [...] Ebben a tanulmányban a haikura is kitér: „Nem szabad elfelednünk, hogy a japán az angolban is csak az európaikat láthatja. Az pedig ellenség. Mi is vallomást tehetünk, hogy sohase értettük meg az ázsiaiakat, legföljebb csak kacérkodtunk velük. A sárga impresszionizmus is idegen volt nekünk. Csak motívumokat adott, mint a cseresznyevirág és a krizantém, az a japán teadoboz, ami idevetődött, csak arra volt jó, hogy néhány párizsi piktör a maga módján megbolonduljon és egy európai művészetet teremtsen. Költészetüket se értjük. Olvassuk a verseiket. Az ember tág szemeket mereszt. Kyorai elbágyaszt a holdfényével és megbűvöl a fehér virágaival. Humoruk eredeti. Rövid időn belül megtanuljuk, hol kell nevetnünk, és hol kell sírnunk. Ha csipegetünk verseikből, kitűnő emésztőszernak bizonyulnak, gazdag ebédek után. De hogyan élhetnek emberek ilyen madárkoszton? Nekünk másra van szükségünk. Ez a hiányérzet zavar folytonosan olvasás közben is. Nem értjük, és fáj, hogy nem értjük, nem érthetjük őket. Azt mondjuk tehát, hogy alsóbbrendű lények. Néha bámulatba ejtenek a gyöngédségükkel. Úgy fogják meg a kardot, mint a mimózát. Az egész világuk, a tárgyak, a fák, a bútorok érzőidegekkel vannak felhúrozva, de mintha ennek a világnak nem lenne

teste-gerince. Hallunk olyan hangokat, amiket csak álomban, háromsoros verset olvasunk, amelyet az európai harmincsoros jegyzettel kénytelen kísérni, mert az az érzékenység pehelykönnyű, nekünk már majdnem semmi, a mérlegünk nyelve alig billen ki rá. Lehet, hogy csak banalitás, és csak ők érzik újnak. Az európai költőt talán megpofoznák érte. De elfogadjuk, hogy csodálatos, sírunk rajta és tapsolunk neki. Mégis hiányzik valami. Micsoda hiányzik? Mi az, amit folyton keresve keresünk, mikor japán művészetet látunk, és már majdnem ajkunkra tolakszik az elragadtatás kiáltása? Mit jelent ez a ki nem elégülés? Valahányszor ázsiai emberrel találkozom, elfogódva szemlélem. Külföldön a kávéházakban néztem – a szomszédos asztal mellől – egy japán kolóniát. Bámultam a közönyös szemüket. Úgy tetszett, mintha a szemek üvegből lettek volna és az arcok fából. Alvó emberek, gondoltam magamban, akik még nem egészen ébredtek fel. Mert bármennyire állati energia is ütközött ki hegyes és erőszakos mozdulataikból, láttam, hogy nem edződött beléjük az élet metafizikai jelentősége. Ez hiányzik belőlük és a művészetükből.”²¹⁹

A 20-as években nem volt egyszerű az élete a Kosztolányi családnak, ugyanakkor a költő-műfordító ezidőtájt a legtermékenyebb. Felesége így örököltette meg ezt az időszakot: „Most kezd dolgozni, hatalmas munkakedvvel. [...] Most egymásután írja a *Bús férfi panasza*-inak verseit, legremekebb elbeszéléseit, a *Pesti Hírlap Vasárnap*, *Alakok*, *Párbeszéd*, *Ákom-bákom*, majd *Ember és Világ* fejcíme alatt is, ragyogónál ragyogóbb kis írásait, a *Japán és Kínai verseket*, az *Új Idők A.B.C.* rovatába nyelvészeti, verstani, esztétikai tanulmányait.”²²⁰ Kosztolányi érdeklődése a japán vers iránt 20-as évek végén nem csak japán költészettel kapcsolatos írásaiból tűnik ki. A japán versről ír

²¹⁹ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Dzsiu-dzsiu*. A Hét 1915. augusztus 8. In Füst. Sajtó alá rendezte RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1970. 185–187. (A továbbiakban: Kosztolányi 1970.)

²²⁰ Kosztolányiné 1938. 245.

Szép Ernő versei kapcsán: „Kitünően kezeli a *haikai*-t is, ezt a pársoros japáni formát, mely távol keleten csak tizennyolc szótagból áll s arra van hivatva, hogy magába foglalja a világmindenséget minden súlyával és szépségével, a természetet, mozdulatlanul és mégis élően.”²²¹

Imaoka Jūichirō-val készített interjúja,²²² egy japánról szóló novellája,²²³ kritikája egy japán regényről,²²⁴ *Bábel tornya* című írásában a japánokról szóló rész²²⁵ és a fent említett *Dzsiu-dzsiu* című írás²²⁶ mind azt bizonyítják, hogy komolyan érdeklődött a szigetország iránt. Ugyanakkor minden megnyilvánulásából az derül ki, hogy az ázsiai és az európai kultúra közötti különbséget végzetesnek és feloldhatatlannak tartotta. Több különbséget lát a magyarok és a japánok közt, mint hasonlóságot. A fenti idézetek mellett ennek bizonyítására jó példa Imaoka bemutatása: ”Európai ruhácskájában, szemüvegével mint egy koraérett kisfiú, aki eltévedt az élet forgatagában.” [...] ”Dsiucsiro többet nevet, mint én. Ebben a munkában azonban csak a szeme és a szája vesz részt, az arca nem. Ez merev, mozdulatlan marad, mintegy élettelen.” [...] ”Közöttünk csak egy pohár víz van. Néha azonban úgy rémlik, hogy ez a pohár víz akkora, mint a Csöndes Óceán s értelmünk, hajlandóságunk, rokonszenvünk ellenére is végzetesen elválaszt bennünket. Miután elbúcsúzkodunk, ő nyilván ezerszer inkább ázsiaiának érzi magát, mint annak előtte. Én sem éreztem

²²¹ Új Idők 1929. január 20. 112. A haikai helyesen szerepel, a szótagszám azonban téves, 5+7+5 szótag összesen nem 18, hanem 17.

²²² KOSZTOLÁNYI Dezső: *Bölcsőtől a koporsóig*. Szerkesztette Réz Pál. Noran, Bp., 2002. 234-237. (A továbbiakban Kosztolányi 2002.)

²²³ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Egy sárga*. (Pesti Hírlap 1928. január 22.) In Én, te, ő. Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte Réz Pál. Szépirodalmi, Bp., 1973. 14–15.

²²⁴ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Hideg könnyek*. (Pesti Hírlap 1933. február 15.) In Ércnél maradóbb. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: Réz Pál. Szépirodalmi, Bp., 1975. 454–455.

²²⁵ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Bábel tornya*. (Nyugat 1925. szeptember 1.) In Európai képeskönyv. Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Réz Pál. Szépirodalmi, Bp., 1979. 98–102.

²²⁶ Kosztolányi 1970. 185–189. (A Hét 1915. augusztus 8.)

magam még ennyire európainak, mint most.”²²⁷

A kronológiai sorrendet figyelve az is szembetűnik, hogy élesebb hangú kritikáit korábban, az első világháború végéig fogalmazta meg, míg a japán költészet iránti érdeklődés inkább az 1930-as éveket jellemzi.

2. Kosztolányi japán fordításai

Amint az a Nyugatban 1933-ban megjelent *Harminc haikuhoz* írt előszóból is kiderül, Kosztolányi figyelt arra, hogy – az ő szavait idézve – „a japán rövidséget” ne tegye „szószátyárrá s a japán vázlatosságot” ne „kerékítse ki” és „írja körül”²²⁸, stílusa ennek ellenére inkább mondható dagályosnak, mintsem vázlatosnak. Gyakran lehetünk tanúi szinte a tökéletességig hű első soroknak, melyeket oda nem illő szavakkal, díszekkel, cicomákkal felaggatott sorok követnek. Rába György így ír erről: „Lehet szaporítani a felében-harmadában kitűnően magyarított, majd kutyafuttában befejezett műfordítások példáinak számát.”²²⁹ Rába György Browning *Éjjeli találkozásját* hozza föl példának, én Matsuo Bashō egyik haikuját említeném:

Csönd

Nyugalmas, csöndes est...
Csupán a tücskök vad zenéje harsog,
hogy szirteket repeszt.²³⁰

A haiku első sora az *est* szó kivételével megegyezik az eredetivel, mely szó szerint: nagy a nyugalom. A további sorokban azonban nemcsak a szótagszám nem egyezik a

²²⁷ Az interjú 1931. június 21-én jelent meg a Pest Hírlapban. Ekkor Kosztolányi már 98 japán verset lefordított magyarra.

²²⁸ Kosztolányi 1933. 386–389.

²²⁹ RÁBA György: *A szép hűtlenek*. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai. Akadémiai, Bp., 1969. 233.

²³⁰ Pesti Hírlap Vasárnapja (A továbbiakban PHV) LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6.

haikuével (5-7-5), de főleg szövegértésnek érzem a *vad, zene, harsog, repeszt* szavak halmozását. Az eredeti haiku nem ad az olvasó elé ennyire egyértelmű, szinte kézzelfogható lármát, inkább csak érzékeltet. Megnehezíti a fordító dolgát az a tény, hogy amíg a közös európai hagyományban a tücsök nem más, mint a La Fontaine-meséből ismert lusta állat, amely egész évben csak hegedül és ezért a tél beköszöntével hoppón marad, szemben a hangyákkal, amelyek szorgalmasan gyűjtik a téli betevőt; addig Japánban a kabóca rendkívül nagy tisztelet övezi, a múltékonyság, a rövid élet jelképe. Ami azonban még ennél is nagyobb feladat elé állítja a fordítót, az a kabóca hangjának érzékeltetése. Az eredeti:

静かさや shizukasa ya
岩にしみいる iwa ni shimiuru
蟬の声 semi no koe

Bashō az 'i' hang gyakori használatával a kabóca hangját eleveníti meg. A magyarban viszont csak a tücsök hangjára találunk kifejezést, a ciripelés, ciripelés szót. Kosztolányi a *zene* szót használja, a kabóca helyett pedig a *tücsök* szó szerepel. A japán nyelv számlálószavakkal fejezi ki a többes számot, sokszor tehát komoly nehézséget okoz annak eldöntése, hogy egyes vagy többes számot használjunk-e a fordításban. Az eredeti haiku befejezésének – *semi no koe* – jelentése kabóca hangja, és nem kabócák hangja. Mivel azonban az előző sorban az *iwa ni shimiuru*, azaz sziklába (vagy sziklákba) ivódó kifejezés több, és nem csupán egy kabóca jelenlétére utal, a fordításban helyénvaló a többes szám használata.

Álljon itt egy másik példa a túlzásra:

夏瘦と Natsuyase to

答へてあとは Kotaeteatowa

涙哉 Namida kana

Miyamori fordításában:

„Oh, my thinness is caused by
summer heat”, I answered, and
burst into tears.²³¹

Miyamori a vershez megjegyzést is fűz: „A költő egy szerelmi bánatban szenvedő leány helyébe képzeletben magát, aki érzelmeit megpróbálja elrejtetni a szeretett férfi elől.”²³²

Kosztolányi fordítása:

Kitamura Kigin

Szerelem

Szívembe forró vágy remeg föl.

Kérdezte, mért fogytam le így?

Zokogva mondtam: „A melegtől.”²³³

Mi az, amit kifogásolhatunk a fordításokban? A Kosztolányi-féle átültésben az első sor nem szerepel az eredetiben. Hogy mi az összefüggés a nyári meleg, a lefogyás és a szerelmi bánat között, az olvasó maga találja ki. Már megint többet kaptunk annál, mint amennyit a vers eredetileg érzékeltet. A vers utolsó sorában nemcsak Kosztolányi, de már Miyamori is túlzásba esik. Kosztolányi fontosnak tartja a rímet, ezért lesz a

²³¹ Miyamori 1932. 122.

²³² „The poet imagines himself to be a lovesick young girl who dares not to confess her ardent passion to the man she loves.” U.o.

²³³ UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

vers fordítása hosszabb, mint az eredeti. A *namida* szó könnyet jelent, melyet a szó végén található *kana* tesz hangsúlyossá. A magyarban talán az olyan érzelem kifejezésére szolgáló szavakkal lehet fordítani, mint *oh*, *ó*, *jaj*, illetve *mily*, *milyen*, esetleg a mondat végén felkiáltójel állhat az érzelmi töltés kifejezésére. Az angolban általában a *how*, illetve az *alas!* szavakkal fordítják. Kosztolányi pontosan fordítja Miyamori *burst into tears* mondatát zokogásnak. Ez a szó azonban jelentésárnyalat-beli különbséget eredményez, hiszen nem mindegy, hogy valakinek könnyek gyűlnek a szemébe, vagy zokogásban tör ki. Mint ahogy azt Kosztolányi oly érzékletesen fogalmazza meg egyik írásában: „Manapság – legyünk őszinték – színházainkban, valamint jobb nevelésű köreinkben a sírógörcs kötelező. Nem sírunk többé, csak sírógörcsünk van. Senki se fakad sírva, senki se pityerdül el, vagy pityereg, vagy nyafog, vagy jajveszékkel, vagy könnyez, vagy bőg, vagy óbégat, vagy picsog, vagy bömböl, vagy itatja az egereket, és senkinek se törik el a mécsese, hanem egyszerűen és természetesen sírógörcsnek adja magát. [...] Mi van ebben a kifejezésben? Mindenekelőtt egy nagy adag túlzás.”²³⁴

Kosztolányi japán fordításainak legszembetűnőbb jellemzője a túlzás. Műfordítói programjának ugyan alappillére a fordítás ferdítéssel való azonosítása, de erre nem költői szabadságának mindenekfölé helyezése vitte, csupán tisztában volt saját korlátaival. Tudatosan, készakarva nem ferdít, de tudta, hogy egy japán vers nem jelentheti ugyanazt az európai olvasó számára. Sokszor szószátyár, magyaráz, kifejti akkor is, amikor nem kéne. Pedig ars poetikájának meghatározója a tömörségre való törekvés. Mintha csak a fordításai ellen felhozott érveket gyűjtötte volna össze *Egy és más az írásról* című cikkében: „Munkád kitűnő. Talán csak egyet kifogásolnék. Néha

²³⁴ Kosztolányi 2002. 216.

túlságosan kielégít. Jobb volna, ha kissé éhesen bocsátanál el. [...] Tehát ahol szükségét látod, húzz egyet-mást. Hogy mit? Ilyesmire bajos felelni. A mi mesterségünkben rombolni annyi, mint alkotni.”²³⁵

A japán versfordításoknál, azon belül is leginkább a haikuk, a világirodalom legrövidebb kötött formájának fordításánál tehát vagy ragaszkodunk a formához, és akkor elfogadjuk, hogy a mondanivaló nem bontható ki, kimondatlanok, félig-kimondottak lesznek a gondolatok, vagy – mint ahogy azt Kosztolányi tette – igazodunk az európai ízléshez, és konkrétumokkal szolgálunk az olvasónak.

Kosztolányi talán attól félt, hogy ha nem utal a szerelmi bánatra, senki sem jön majd rá, mi is áll a versben szereplő fogyás háttérében. Nem egyértelmű az üzenet a saját fordításoknál:

– Mért vagy ily sovány? –
– A melegtől – feleltem.
S szemembe könny gyűlt.

Nyári melegtől
fogytam így le – feleltem.
S szemembe könny gyűlt.

Ki no Tsurayuki tankájának fordítása újabb példa az eredeti japán vers egyszerűségének túlmisztifikálására.

霞たちこのめもはるの雪ふれば花なきさとも花ぞちりける²³⁶

Kasumitachi konomemoharuno yukifureba hananakisatomo hanazo chirikeru

Szó szerinti fordítása: homályban, ködben (kasumi a tavasz szinonimája) a rügyező fák,

²³⁵ Kosztolányi 2002. 150.

²³⁶ 古今和歌集 Kokinwakashū 9.

mikor esik a hó tavasszal, még az ilyen virágtalan falvakban is mintha virág hullna A megoldás kulcsa az azonos hangalakú, különböző jelentésű szavak használatában rejlik, hiszen a japán olvasó a *memoharu* kifejezést kétféleképpen értelmezheti: duzzad a rügy, illetve hogy amíg a szem ellát esik a hó.

Kosztolányi fordításában:

Hó
Halkan havaz
s hajunk legyezi a tavasz.
Mi e csoda? Mi ez a hó?
Nem fönről, az égből való.
Ez a tavasz szagos hava.
Virágzik a cseresznyefa.²³⁷

Számtalan japán versben találkozhatunk a fent említett szójátékkal, azonos hangalakú, de különböző jelentésű szóval. A fordítónak külön nehézséget jelent, hogy a magyar költészeti hagyományban az ütemhangsúlyos verselés legtöbbször 6-os, illetve 12-es alapú sorfajokat használ (gondoljunk a Balassi strófára), a japán 5-ös, illetve 7-es soraival szemben.

Az a megállapítás, miszerint a haikunak „ríme is csak olykor” van, igaz ugyan, de lényeges kérdés, hogy ha ritkán elő is fordul, az mintegy véletlenszerűen történik. Ami a kínai versfordításokat illeti, úgy gondoljuk, helyénvaló volt őket rímmel ellátni. Mert mint ahogy azt Csongor Barnabás írja: „A kínai vers legelső emlékeiben is rímes már, sőt rímekeket használ a régi kínai irodalom nem egy, különben prózainak mondott műfaja is, így az ókori kínai filozófiai-didaktikai irodalom sok műve.”²³⁸ Csongor Barnabás

²³⁷ Kosztolányi 1932. 86.

²³⁸ CSONGOR Barnabás: *Kínai műfordításainkról*. Filológiai Közöny 1960. 220. (A továbbiakban: Csongor 1960.)

írását olvasva arra a meggyőződésre juthatunk, hogy a kínai versek átültetése magyarra semmiképpen sem nevezhető könnyű feladatnak, a rím használatának lehetősége azonban mindenképpen nagy segítség. Bár ő ezt írja: „Semmi remény arra, hogy akár magyarban, akár más európai nyelvben a kínai zenei hangsúlyok váltakozásának zenéjét bármilyen agyafúrt költői eszközzel is érzékeltetni lehessen. Erről eleve le kell mondanunk. Marad hát megőrizhető, visszaadható formai elemként a rím s a szótagszám.”²³⁹ A kínai fordítóknak ennek ellenére rendelkezésére áll a rím, a versek pedig általában vagy csak ötszótagos, vagy csak hétszótagos sorokban íródtak, illetve előfordul, hogy 5-11 szótagszámú sorok váltakoznak, vagy hogy azonos szótagszámú sorokból állnak.²⁴⁰

A japán fülnek azonban ismeretlen, sőt egyenesen sértő a versben előforduló rím, többek között ebben is élesen különbözik a japán vers a kínaitól. Arra, hogy Kosztolányi milyen gyakran használta a rímet, jó példa a fent említett Ki no Tsurayuki tanka. Aki csak egy kicsit is járatos a japán vers egyszerű, puritán stílusában, annak rögtön szemet szúr Kosztolányi „csalása”. Sokszor egészen a mesterkéeltségig erőltetett a rím szerepeltetése. Példaként álljon itt Ōshima Ryōta haikuja.

Fenyő

Fönn jár a Hold.
Most hág az ég fennkölt ormára Ő.
Jaj, bérctetőn mért nem vagyok fenyő?²⁴¹

Kosztolányi fordításaiban a haikuk terjengőssé váltak, nincs titok, rejtély, megoldatlan

²³⁹ Csongor 1960. 220.

²⁴⁰ Csongor 1960. 199.

²⁴¹ PHV LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16.

feladat, mindent készen kapunk, ugyanakkor a szóhasználatban meglepően hű marad az eredetihez. Amikor Masaoka Shiki Ellentét című haikujában

Mi fönség.
A kert fehér fagyaltján
piros gyümölcs ég.²⁴²

a fagyalt szó szerepeltetése valójában a francia fordítás félreértelmezése.

Contraste
Tout rouge
Un fruit gelée
Blanche du jardin.²⁴³

A *fruit gelée* itt ugyanis nem a mai értelemben vett aszpikos gyümölcs zselé, hanem az eredeti jelentésre utal. Az eredeti szöveg vizsgálatával válik csak világossá, hogy már a francia fordítás is félrefordítás. A *gelée blanche* jelentése dér, tehát „a kertnek a dere”.

赤き実の一つこぼれぬ霜の庭²⁴⁴

Akakimino hitotsukoborenu shimononiwa.

A *shimo no niwa* szó szerint dér kertje, vagy deres kert, a feloldhatatlan ellentét pedig a hideg téli kert és a piros gyümölcs között, illetve a piros, azaz érett gyümölcs, japánul *akakimi* és a nem esik le, azaz *koborenu* kifejezés között van. A vers szó szerinti jelentése tehát: Egy piros gyümölcs nem esik le a deres kertben, és nem „a kert fehér fagyaltján piros gyümölcs”.

Kosztolányi sokszor használ színeket egy-egy fogalom felerősítésére, akkor is, amikor az eredetiben erről nincs szó. Példa erre Henjō tankája:

²⁴² PHV, 1936. február 9., 17.

²⁴³ Bonneau 1935. 173.

²⁴⁴ U.o.

Ó Ég Szele,
Állítsd meg ott a kék uton
A felleget.
Oly gyönyörű. Hadd bámulom,
Mert ellebeg.²⁴⁵

天つ風雲のかよひち吹きとちよをとめの姿しばしとゞめむ

Amatsukaze kumonokayoiji fukitojiyo otomenosugata shibashitodomemu

Az eredeti *amatsukaze*, „az eget fújó szél” pontos fordítása a francia „Vent du ciel”²⁴⁶. A *kumonokayoiji*, „a felhő útja” birtokos szerkezet a francia fordításban „a felhők útjai” „Les chemins des nuages” lett, viszont mivel a japánban nincs többeszám, ez teljesen elfogadható. Kosztolányi fordításában azonban nem jön át, és belekerül vélhetően az ég érzékeltetésére a kék szó. Érthetetlen azonban, hogy a vers lényegét miért hagyta ki Kosztolányi, amikor az a franciából is kitűnik: szél, hagyd abba a fújást, mert a szűzlányok, azaz fiatal lányok formáját szeretném, ha a felhők megtartanák. Az ellebegő felleg jó megoldásnak látszik, de az *otomenosugata* „Ces formes virginales” kimarad a versből.

Kosztolányi szint párosít egy másik természeti jelenséghez is Fujiwara Yoshitsune Vándorúton című tankájában, de ennek a fordításnak az érdekessége, hogy ugyanaz a *gelée blanche*, fraciául dér szerepel benne, mint amelyet Masaoka Shiki versében fagylaltnak fordított Kosztolányi. A második változatban a „Ruhám a földre terítem” helyett „Ledobom a ruhám” szerepel, minden más változatlan.²⁴⁷

²⁴⁵ PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4.

²⁴⁶ Revon 1910. 101.

²⁴⁷ Az első szövegváltozat: „Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4., a második: Kosztolányi 1932. 79.

Hideg, kemény a gyékény,
Fehér a zuzmara és a tücsök dalol.
Ruhám a földre terítem s itt valahol
Fogok aludni békén.

Sur une froide natte,
Dans cette nuit de *gelée blanche*, où chante
Le grillon,
Sous mes vêtements étendus d'un seul côté
Dois-je dormir solitaire ?

きりぎりす鳴くや霜夜のさ菫に衣片敷きひとりかも寝む
Kirigirisu nakuyashimoyono samushironi koromo katashiki hitorikamonemu

A *samushironi koromo katashiki* mondat más versekben is előfordul a Kokinwakashūban. A *samushironi* jelentése gyékényszőnyegre, a *koromo katashiki* pedig lerakom ruhám, de a *samushiro* hideg-fehérként is érthető, mivel a *samui* hideg, a *shiro* pedig fehér szín. A fehér a franciában csakugyan szerepel a dér kifejezésben, melyet Kosztolányi „fehér zuzmarának” ír, ebből az is kiderül, hogy tisztában van a szó jelentésével, tehát feltételezhetően szándékosan használta a fagyalt szót 13 évvel később, a Masaoka Shiki vers fordításának első megjelenése ugyanis 1936. február 9. A fordítás egyetlen kifogásolható részlete, hogy az eredetiben a *hitorikamonemu* az egyedül alvás fájdalmát jeleníti meg, melyet a fordító a „fogok aludni békén” mondattal üt el, melyből előbb gondolunk a halálra, mintsem a költő hálótárs utáni vágyakozására.

Ebből a példából is egyértelműen kiderül, hogy a nyelvtudás hiányosságából eredő félrefordításon aligha kapható rajta Kosztolányi, a pontatlanság egyfajta fordítói koncepció végterméke, hiszen mindig tartalmasabb a magyar fordítás mint az eredeti, a

betoldott szavak, sokszor mondatok felhigulttá, szószátyárra teszik az eredetileg minimalista rövidverseket. Ha pedig nincsenek is betoldott mondatok, a hangsúlyok akkor is sokszor eltolódnak, a vers értelmét veszi egy szócserevel. Minél több japán verset olvasunk, annál inkább meg tudjuk állapítani, hogy a különböző évszakokhoz milyen érzéseket társítanak a költők, a megszilárdult, évszázadokon keresztül minden olvasóban ugyanazt előidéző szavak, kifejezések, az ún. *makurakotoba*-k, a képzettársítás eszközeinek használatából kiérezzük, hogy a szerelem, az utazás, vagy éppen az elmúláson kesergés-e a vers fő gondolata. A japán költészet e finom rezdüléseit azonban szinte lehetetlen kiszűrni a közvetítő szövegekből. Ha azonban abból indulunk ki, hogy Kosztolányi nem ismerte a japán irodalomtörténetet, csupán másodkézből kaphatta a leheletfinom impulzusokat, akkor arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy a közvetítő szövegeket legjobb tudása szerint, a szöveghez hűen fordította le.

3. Megjelenések hírlapban és folyóiratban

Kosztolányi japán versfordításai egy-két kivételtől eltekintve folyóiratokban jelentek meg. Egy számban több vers együtt kapott helyet, legkevesebb 5, legtöbb 30, összesen négy folyóirat 20 számában. A folyóiratok a következők: Erdélyi Helikon, Nyugat, Pesti Hírlap, A Pesti Hírlap Vasárnapja és Új Idők. A megjelenések időrendi sorrendben a következők: 1923. szeptember 8., 1929. szeptember 15., 1929. nov. 10., 1929. december 29., 1930. jan. 12., 1930. jan. 26., 1930. február 2., 1930. február, 1930. augusztus-december, 1930. dec. 25., 1930. december 25., 1931. máj. 3., 1931. jún. 14., 1932. márc. 13., 1933. április 1., 1933. ápr. 2., 1933. máj. 7., 1933. jún. 4., 1933. júl.

30. és 1936. február 9. Mind a 20 megjelenés még Kosztolányi életében történt, tehát a kötetekben való megjelenéssel ellentétben itt feltételezhetjük, hogy minden a fordító szándéka szerint ment végbe. 12 és fél év alatt a 203 valaha lefordított vers közül 197 látott folyóiratban napvilágot. 5 versről sikerült kimutatni, hogy nem csak egy, hanem több folyóiratban is megjelentek, ezek közül az egyiknek a második változata jelent meg 7 évvel később a Pesti Hírlap helyett a Pesti Hírlap Vasárnapjában, a másik 4 változatlan szöveggel jelent meg. Az 5 vers közül 2 a Pesti Hírlap Vasárnapjában való első megjelenés után fél évvel az Erdélyi Helikonban is megjelent, egy pedig a Nyugatban megjelenés másnapján már az Új Időkben látott napvilágot, s ugyanitt néhány hónappal később kétszer is megjelent. Ezt a néhány esetet leszámítva azonban azt mondhatjuk, hogy minden vers egyszer jelent meg folyóiratban, mielőtt kötetben kiadták volna.

Azzal kapcsolatban, hogy a hírlapi megjelenéseknél milyen közvetítő szövegeket használt Kosztolányi, azt a megállapítást tehetjük, hogy az első 1923. szeptember 8-ai Pesti Hírlap közlés 6 verse közül 4 Michel Revon 1910-es,²⁴⁸ 1 Adler és Revon 1926-os kötetéből²⁴⁹, 1 pedig ismeretlen forrásból származik. Műfaj alapján a versek között 2 tanka, 3 hokku és 1 szabad vers van.

1923-tól 6 év telik el a második hírlapi megjelenésig, s 1929-ben már Kosztolányi rendelkezésére áll az 1926-ban megjelent Adler-Revon kötet. A Pesti Hírlap Vasárnapjában 1929. szeptember 15-én napvilágot látott 5 versfordítás közül 1 hokku, 4 tanka, s valamennyien megtalálhatók az 1910-es Revon, illetve az 1926-os

²⁴⁸ Michel REVON: *Anthologie de la Littérature japonaise*. Librairie Delegrave, Paris, 1910. (A továbbiakban Revon 1910.)

²⁴⁹ Paul ADLER, Michel REVON: *Japanische Literatur*. Geschichte und Auswahl von den Anfängen bis zur neusten Zeit. Frankfurt, Frankfurter Verlags-Anstalt, 1926. (A továbbiakban Adler-Revon 1926.)

Adler-Revon kötetben. Mivel nem tudjuk eldönteni, hogy Kosztolányi melyiket használta, a közvetítő szövegeknél mindkét kötetet feltüntettük.

Az 1929-es évben háromszor is megjelentek Kosztolányi japán versfordításai hírlapban, a novemberi csokor az Új Időkben látott napvilágot. A 8 vers közül 7 Bashō-hokku, csupán 1 tanka, és mind szerepel Curtis Hidden Page 1923-as *Japanese Poetry*²⁵⁰ című fordításkötetében, valamint Mark Van Doren: *An Anthology of World Poetry*²⁵¹ című antológiájában. A 8 versből 5 Curtis Hidden Page fordítása, melyeket Mark Van Doren is közöl munkájában. Ebben az esetben szintén lehetetlen megállapítani, hogy Kosztolányi melyik kötetet használta a fordításnál, így mindkét művet feltüntettük.

A harmadik 1929-es megjelenés december 29-én a Pesti Hírlap Vasárnapjában történt, 6 tanka és 1 sedōka, nagy valószínűséggel Van Doren 1929-es kiadványából, de e megjelenés esetében is bizonytalanságot okoz, hogy egyikük C.H.P. 1923-as könyvében is benne van, és a 7-ből 5 verset Waley 1919-es kötete²⁵² is tartalmaz. Megint csak lehetetlen megállapítani, hogy melyik közvetítő szöveget használta a fordító, bár az a tény, hogy az egyik költemény csak a Van Doren kötetben jelent meg, ez utóbbi mű használata mellett szól, mint ahogy az is, hogy az előző 1929. nov. 10-es Új Időkben szereplő 8 vers közül valamennyi Van Dorené.

1929. december 29-ét követően kétszer jelent meg 2 hetente japán fordítás Kosztolányi fordításában a Pesti Hírlap Vasárnapjában. 1930. január 12-én 6- ból 5 fordítás ismeretlen közvetítő nyelvű szövegből készült, 1 pedig Revon, illetve Adler-Revon kötetében szerepel. Mind a 6 vers 19. század végi, 20. század eleji költő műve, 4 Horiguchi Daigakué.

²⁵⁰ Curtis Hidden PAGE: *Japanese Poetry*. Houghton Mifflin, Boston, 1923.

²⁵¹ Mark VAN DOREN: *An Anthology of World Poetry*. Cassel and Company Ltd, London, Toronto, Melbourne and Sydney, 1929.

²⁵² Arthur WALEY: *Japanese Poetry The 'Uta'*. The Clarendon Press, Oxford, 1919.

2 héttel később viszont régi japán irodalmi műveket ad Kosztolányi közre 7-ből 6 esetben Bethge 1907-es kötetéből,²⁵³ 1 vers pedig Revon, illetve Adler-Revon kötetéből származik. Ez utóbbi az egyedüli hokku, az ismeretlen költőtől való 2 vers kivételével mind tanka. Bár a Bethge szöveg használata mellett szól minden érv, a versek jegyzetében két esetben feltüntettük Florenz 1906-os²⁵⁴, illetve Hauser 1904-es művét²⁵⁵ is.

A harmadik PHV közlés a kéthetente megjelenő sorozatból az egyik leghomogénebb hírlapi megjelenés, hiszen 10-ből 10 vers Revon, illetve Adler-Revon könyvéből való, 4 hokku, 5 tanka és 1 ismeretlen eredetű japán vers.

Kosztolányi japán versfordításai összesen kétszer jelentek meg az Erdélyi Helikonban, egy évben, fél év különbséggel. Az első megjelenés időpontja 1930. február, egy ismeretlen közvetítő nyelvű szöveg kivételével mindegyik Revon, illetve Adler-Revon szövegből származó, de a 7-ből egy Revon-ban nem, csak Adler-Revon-ban szerepel.

A második megjelenés az augusztus-decemberi számban mind a 7 Bethge átvétel, 2 ismeretlen költő verse, 5 tanka. A Bethge-használat bizonyos, de a jegyzetekben feltüntettük Kurth, Florenz és Enderling²⁵⁶ köteteit is. Érdekesség, hogy 1930 karácsony napján, december 25-én két különböző helyen lát napvilágot japán versfordítás, a PHV 5, az Új Idők 7 verset közöl. Különösen figyelemre méltó az a tény, hogy míg az előbbiben 3 hokku, egy ismeretlen vers és egy tanka szerepel a Revon, illetve az Adler-Revon kötetekből, addig az Új Időkben a 2 ismeretlen eredetű szöveg kivételével mind tanka, Enderling 1905-ös művéből. Egy vers közülük Bethge-nél is

²⁵³ Hans BETHGE: *Die Lyrik des Auslandes in neuerer Zeit*. Hesse, Leipzig. (1907)

²⁵⁴ Karl FLORENZ: *Geschichte der japanischer Litteratur*. C. F. Amelang, Leipzig, 1906.

²⁵⁵ Otto HAUSER: *Die Lyrik des Auslandes: Die Japanische Lyrik von 1800-1900: Eine Studie und Übersetzungen*. Großenhain, Baumert und Ronge, 1904.)

²⁵⁶ Paul Enderling: *Japanische Novellen und Gedichte*. Philipp Reclam, Leipzig, 1905 jun.

szerepel, így ezt a kötetet is feltüntettük.

Fél évvel később, május 3-án megint az Új Idők közöl 10 költeményt, 7 Bashō-hokkut, valamennyi Gundert-től²⁵⁷, a 10-ből csupán 2 való Aston-tól²⁵⁸, de ezek egyikének sem ismerjük a japán eredetijét. Az egyik Bashō-hokku Revon-nál is megtalálható, az Adler-Revon kötetben viszont nincs benne. De mivel a versek 80 %-át Gundert-től veszi Kosztolányi, ebben az esetben is valószínűsíthető, hogy Gundert a forrás, mivel azonban Revon sem zárható ki, így az ő művét is feltüntettük.

Több mint egy évvel később, 1931. június 14-én újabb Bashō-csokor jelenik meg Gundert szövegéből, ugyanaz a 122. oldal a forrás, mint amelyik az Új Idők megjelenésnél is volt.

Az egyetlen olyan közlés, melynek forrása egy kötet egyetlen lapja, a Pesti Hírlap Vasárnapjának 1932. március 13-ai száma. A Bonneau gyűjtéséből származó 10 dodoitsut, azaz népdalt Kosztolányi Bonneau 1931-es kötetéből veszi.

Ezt egy másik rendkívül egységes megjelenés követi a Nyugatban 1933. április 1-jén. A 30 haiku 3 oldalnyi anyag, a legnagyobb, egyben az egyetlen közlés, melyhez Kosztolányi tanulmányt is készített. Mindössze 1 vers van közöttük, mely Revon-nál is megjelent, az összes többi kizárólag Miyamori 1932-es antológiájából származik. Ez a Nyugat-közlés határozta meg Kosztolányi japán fordításainak megítélését, Miyamori nevét értették félre és írták később rosszul, a tanulmányt később még sokszor vették át, és jelentették meg változatlan formában, és vélhetően ez az alapja annak a vélekedésnek, hogy Kosztolányi angolból fordított. Kosztolányira olyan nagy hatással volt ez a hatalmas Miyamori anyag, hogy felfedezése után szinte már csak ebből fordított. A 203 versből 75-nél bizonyos, hogy a Miyamori antológia a közvetítő mű, 9

²⁵⁷ Wilhelm GUNDELT: *Die japanische Literatur*. Wildpark-Potsdam, 1929.

²⁵⁸ *Littérature Japonaise*. Traduction de. Henry-D. Davray, Paris. Armand Colin, 1902.

továbbinál pedig a két forrás közül az egyik Miyamori, de mivel nem tudjuk eldönteni, hogy melyik lehet a kettő közül a felhasznált szöveg, így mindkét lehetőséget feltüntettük.

Másnap, 1933. április 2-án már egy másik folyóirat, az Új Idők közöl újabb 10 haikut Miyamori gyűjtéséből.

5 héttel később megint csak az Új Időkben jelenik meg 8 haiku szintén a Miyamori anyagból.

Ezt követi június 4-én a PHV-ban a második legnagyobb sorozat 21 haikuból, valamennyi a Miyamori kötetből.

A következő hónapban, 1933. július 30-án ugyanitt jelenik meg az utolsó főleg Miyamoriból átvett anyag, 13 olyan hokku, melyből 5 csak Revonnál, 4 csak Miyamorinál, 4 pedig mindkettőnél szerepel. Az utóbbi esetekben mindkét kötetet feltüntettük, hiszen ennél kevésbé nem is lehetünk bizonyosak azt illetően, hogy ha 13 versből 5-öt Revonnál, 4-et pedig Miyamori-nál talált Kosztolányi, akkor azokat, melyek mind a két kötetben előfordulnak, melyik műből vette.

Hosszú, 2 és fél éves kihagyás után az utolsó közlés idején, 1936. február 9-én Kosztolányi már nagy beteg. A PHV-ban megjelent 9 vers közül 5 tanka, 4 haiku, valamennyi Bonneau 1935-ös könyvéből,²⁵⁹ de a 9-ből 3 Miyamori-nál is előfordul, így ezeknél mindkét művet feltüntettük.

A hírlapi megjelenések a japán versfordítások esetében a leghitelesebb közlések, ezért szövegközlésünk alapját képezik, a kötetbeli megjelenéseket csak jegyzetben tüntettük fel a versek részletezésénél.

²⁵⁹ Georges BONNEAU: *Anthologie de la poésie japonaise*. Paris, Geuthner, 1935. c. kötetben címmel ellátva, és részben módosítva közli az 1931-ben megjelent szövegeket.

4. Fordításkötetek

Kosztolányi Dezső japán versfordításai többször is megjelentek kötetben, s bár a versek jegyzetében nem tüntettük föl a Kosztolányi halála utáni köteteket, e fejezetben minden megjelenést tárgyalunk. A Modern költőkben²⁶⁰ csupán 2 japán vers kapott helyet, mindkettőnek Inoue Tetsujirō a szerzője, a versekről pedig egyelőre semmit sem tudunk, sem az eredetit, sem a közvetítő szöveget nem ismerjük. 1914-ben Kosztolányi még nem ismerte azokat a közvetítő nyelvű forrásokat, melyeket később használt, és a Modern költők 1921-es második kiadásánál²⁶¹ még mindig csak a két Inoue vers szerepel változatlan formában. Az 1914-es Modern költők és az 1921-es Idegen költők még sokszor megjelentek, Kosztolányi halála után is, a kiadó mindenesetben Révai. 1937-ben Idegen költők anthológiája címmel lát napvilágot két kötet. Itt az 1913 novemberében a Modern költők előszavaként megjelent Kosztolányi szöveg jelenik meg, a keleti fordítások nélkül. 1942-ben Illyés előszavával jelenik meg egy kötetben egy sokkal nagyobb válogatás, itt már 96 japán vers. Ugyanez az anyag jelenik meg 1943-ban, 1944-ben és 1947-ben.

Az első hírlapbeli megjelenés dátuma 1923. szeptember 8, amikor már Michel Revon 1910-es kötetéből dolgozott, 1932-ben jelent meg a Kínai és japán versek,²⁶² ahol már csak a kínai és a japán anyag kapott helyet. 1931. június 14-ig Kosztolányi 96 japán verset jelentetett meg folyóiratokban, s ezek a fordítások láttak napvilágot önálló kötetben, a kínai versekkel együtt. Csupán egy korábban nem közölt költeménnyel, egy Kakinomoto no Hitomaro tankával egészítette ki a japán anyagot. Mivel ez az egyetlen kötet jelent meg életében, és ebben is csak a 203 versnek kevesebb, mint a fele, arra

²⁶⁰ Kosztolányi 1914. IV, 487.

²⁶¹ Kosztolányi 1921.

²⁶² Kosztolányi 1932.

vonatkozóan, hogy az összes japán versfordítást milyen szempontok alapján gondolta összeállítani a fordító, nem tudhatjuk. Ha viszont megvizsgáljuk a folyóirat megjelenés sorrendjét, arra a megállapításra juthatunk, hogy Kosztolányi nagyrészt megtartotta a hírlapi sorrendet, és csak akkor változtatott rajta, amikor pl. Bashō haikuit összefüggően közölte a kötetben.

Míg a hírlapi megjelenésnél elmondható, hogy a versek a közvetítő nyelvű szövegek használata alapján jelentek meg, úgy a kötetbeni elrendezés inkább tartalmi szempontokat követ. Érdeemes részletesen is megvizsgálni, milyen sorrendben jelent meg a 97 vers. A kötet egy sedōka-val indul, melyet 6 tanka követ, a folyóiratban megjelenés kronológiai sorrendjét nézve a 20-astól a 26-osig. 7-től 10-ig tart a következő sorozat, 3 tanka és egy haiku, 33-tól 36-ig egy haiku és 3 tanka. 2 haiku és 2 tanka szinte sorrendben: 3-5-1-2. Egyértelmű, hogy a sorrend összeállításánál Kosztolányi sem a közvetítő szövegeket, sem pedig a műfajt nem vette figyelembe. A 88-as és a 93-as után egy újabb sorozat következik 37-től 45-ig, melyet a 77-es megszakít, de folytatódik 47-től 49-ig. Közbeékelődik a 6-os, majd megint összefüggő sorozat következik 27-től 32-ig. 58-tól a sorrend nem teljesen követi a hírlapi megjelenés sorrendjét, de itt is csak apró eltérés mutatkozik: 58-59-63-60-64-62. A 70-es sor is szinte összefüggő: 70-71-73-72-74-75-76. Az 50-esek is megközelítőleg együtt: 54-50-16-52-53-51-56-57, majd jön egy pár kivétel: 67-4-68-40, majd megint visszaáll a hírlapi sorrend: 89-97-ig az utolsó 3 kötetbeli ismeretlen versig mind Bashō-hokku, ezért szakad meg a sorozat, de mégis vannak összetartozók: a 97-es után 65-66, majd 81-től 86-ig a hírlapi sorrendben, 55-12-13-14-15-17-18-19-87. Hogy mennyire figyelt Kosztolányi a tartalmi rendszerre, az is bizonyítja, hogy a Bashō sorozatot lezáró vers az Utolsó haiki, Bashō legutolsó verse. Az utolsó 3 ismeretlen

vers hírlapi megjelenése 61-69-11. A kötetbe rendezés elvét nem tudtuk meg a vizsgálatból, annyit szűrhattunk le csupán, hogy sem a költők kronológiai sorrendjét, sem pedig a közvetítő szövegeket nem tartja szem előtt, de nagyobb részt követi a hírlapi megjelenés sorrendjét, a Bashō verseket összegyűjtve közli a végén, a 68. verstől a 93-ig.

Évekig okozott fejtörést, hogy miközben az első Kosztolányi japán verseket közlő kötet megjelenésének éve 1932, kiadója Genius-Lantos, a Révai kiadásba mégis 1931 került. Zágonyi Ervin korábban arra a meggyőződésre jutott, hogy a Révai-kötet Kosztolányi halála utáni későbbi kiadás, feltehetőleg az 1940-es évek elejéről, és csupán az évszám szándékos elírásáról van szó. Az 1931-es megjelenési év biztosan tévedés, már csak amiatt is, mert az először kötetben napvilágot látott Kínai és japán versekről szóló recenziók megjelenése is 1932 (ld. következő fejezet Kárpáti és Kovács kritika), ezen kívül az OSZK növedéknaplójában a Révai kiadás egy példányán 1941, egy másikon pedig 1942-es évszám szerepel. Zavaró továbbá, hogy a második kiadásba is az 1931-es évszám került, az OSZK katalógusában viszont ennél a kötetnél az 1940-es év van kapcsos zárójelben. Bizonytalanságot okoz az is, hogy a Genius-Lantos kötetbe nem került be évszám, csak feltételezhető, hogy 1932 legelején jött ki a nyomdából.

Ez az egyetlen kiadása a Genius-Lantosnak, a Kínai és japán versek később már csak Révainál jelennek meg egészen 1957-ig, amikor Vas István sajtó alá rendezését a Szépirodalmi Kiadó adja ki. A borítón 1931-es évszámmal ellátott, valójában feltehetőleg 1941-ben kiadott Révaiba ugyanaz a Káté c. előszó került, amely a Genius-Lantosba, a versek megjelenésének sorrendje azonban változott. Bár a nyitóvers ugyanaz, „más-más verscsoportot helyeztek a két rész, a kínai és japán

végére, ily módon félrevezetve a bármilyen éber és féltékeny Genius-Lantos-beli kiadói illetékeseket.”²⁶³

Tökéletesen ugyanaz az anyag jelenik meg Révainál 1943-ban és 1947-ben, melyet egyszer már kiadtak 1931-es keltezéssel. A japán nevek átírásáról csak annyit, hogy az 1942-es Révaiban az 1932-es Genius kiadással ellentétben már jóval pontosabban tüntetik fel a költőket, pl. nem Ecsuzsin, hanem Etsujin, nem Niko Horigucsi, hanem Horiguchi szerepel, de elírás is előfordul, pl. Roysen helyesen Ryōzen. Átírás szempontjából legtökéletesebbre az 1957-es Vas István által szerkesztett kötet sikerült, a költők egy-két kivételtől eltekintve helyesen szerepelnek.

Az *Idegen költők*²⁶⁴ japán anyagának sorba rendezésénél Illyés egy rendkívül egyszerű elvet követ a japán költők nevének ABC sorrendbe rendezésével. Így kerül 10 Bashō-hokku az anyag elejére, Toshi haikuja pedig a végére. Időben Illyés az 1932. márc. 13-án a Pesti Hírlap Vasárnapjában megjelent 10 népdaltól az 1936. február 9-i PHV közlésig adja azt a 93 verset, melyet Kosztolányi az 1932-es kötet megjelenése óta fordított. 2 vers nem szerepelt korábban folyóiratban, ezeket kizárólag Illyésnél találjuk, így a versek jegyzetében is az *Idegen költők*et jelöltük meg forrásként. Bashō: Varjú és Raizan: Apáca című hokkuja is megtalálható Miyamorinál, érdekes, hogy nem kerültek bele sem a Nyugat haikui közé, azt pedig nem tudhatjuk, Illyés milyen módon jutott hozzá a korábban soha meg nem jelent fordításokhoz. Ezt a 2 verset leszámítva azonban a 91 vers közül valamennyi folyóiratban jelent meg, időrendben a következőképpen: PHV 1932. márc. 13., Nyugat 1933. április 1., UI 1933. ápr. 2., UI 1933. máj. 7., PHV 1933. jún. 4., PHV 1933. júl. 30., PHV 1936. február 9.

²⁶³ Zágonyi 2008. 418.

²⁶⁴ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: illyés Gyula. Révai, Bp., 1942. (A továbbiakban IK 1942.)

Illyés olyannyira ragaszkodott az ABC sorrendhez, hogy a népdalokat Japán népdalok fejléccel Jakusi után közli. Amikor egy költőtől vesz több verset, érthetetlen, hogy milyen logikát követ, mivel sem a betűrendet, sem pedig a hírlapi megjelenést nem veszi figyelembe, bár első látásra megtévesztő, olyan, mintha pl. a 10 Basho-hokku a hírlapi megjelenés sorrendjében állna. Az első 1933. júl. 30., vagyis nem az első hírlapi megjelenés, és bár a két 1933. jún. 4-ei hokku a hírlapi sorrendben szerepel, és őket is úgy követi két 1933. április 1-jei megjelenés, hogy a folyóirat sorrendje szerint állnak, ezután azonban már össze-vissza következnek a versek. 1933. máj. 7., 1933. ápr. 2., 1933. máj. 7., 1933. április 1. Ugyanúgy nem találunk magyarázatot a sorrend meghatározására, mint ahogy Kosztolányi 1932-es kötetrendezési szándéka sem egészen világos.

Az Idegen költők 1942-es kiadását 3 utánnomás követi 1943, 1944, és 1947-es keltezéssel, a kiadó pedig Révai, 1966-ban azonban már a Szépirodalmi Kiadó jelenteti meg.

Az 1957-es *Kínai és japán költőkről* már szoltunk, a sorrendbe rendezés elve kronológiai, Népdalok, Ismeretlen költők, majd a 630-ban született Nukada következik. A kínai költők beazonosítását Csongor Barnabás végezte, a japán költőkért viszont nem tudjuk, ki volt felelős, de az elmondható, hogy a jöltők nevében a központosítás szinte tökéletes, az általunk is használt vízszintes vonallal ugyanis sokkal egyértelműbbé tehető a kiejtésjelölés elve, mint a magyar ékezettel. Így pl. a magyarul Basónak írt költő már az 1957-es kötetben is Bashō. Az 1957-es kötetbe azonban csupán 140 vers került, a kötet gondozójának szerkesztési elveiről pedig semmi nem derül ki az utószóából.

Az 1995-ös *Japán és kínai költők* (Sajtó alá rendezte Réz Pál, szaktanácsadó: Zágonyi

Ervin) című kötetet aztán fordított sorrendű címadással, javított változatban követő 1999-es *Kínai és japán költők* (szakértő Zágonyi Ernő; helyesen: Ervin) már egy átgondolt, logikus rendszert alkalmaz. Előre veszi a népdalokat és az ismeretlen költőket, majd a költők kronológiai sorrendjének alapján rendezi a költeményeket.

5. *A fordítások bírálatai*

Kosztolányi életéről és alkotó pályájáról számtalan értekezés, tanulmány született, a japán versfordításokról azonban mindössze két elemzést olvashatunk.²⁶⁵ Mint ahogy azt az előző fejezetben részletesen tárgyaltuk, Kosztolányi keleti versfordításai először a *Modern költők* című kötetben jelentek meg 1914-ben. Ezt követően az 1932-ben kiadott *Kínai és japán versekben* már csak a keleti versfordítások látnak napvilágot. Ez a kötet is több kiadást ért meg, az 1957-ben megjelent kötethez Vas István, a korábban *Modern költők* néven megjelent *Idegen költők* című gyűjtemény 1942-es kiadásához pedig Illyés Gyula írt bevezetőt. Ehelyütt írja Illyés: „Kosztolányi másfajta fordító volt, mint ahogy korábban értelmezték ezt a szót. Kortársai gyorsnak, könnyűkezőnek tartották, majdnem rögtönzőnek. Önkényesnek is. Mindezt elsősorban összevetésben mondták rá, mint a Nyugat nagy műfordító hármásának egyik tagjára; Babits és Tóth mellett marasztalták el. [...] Nem is verset fordított, hanem tiszteletreméltó merészséggel új verset írt.”²⁶⁶

Kosztolányit már 1913-ban támadás éri Poe *Hollójának* fordítása miatt. Elek Artúr a *Nyugat* hasábjain élesen bírálja a fiatal költőt: „Kár, hogy amennyire közeledett az eredetinek formájához, annyira eltávolodott az értelmi tartalmától. [...] Az eredetinek

²⁶⁵ Zágonyi 1986., Zágonyi 1990.

²⁶⁶ Kosztolányi 1942. 5., 7.

szövegével oly önkényesen elbánni, mint Kosztolányi, még Poe-nek egyetlen magyar fordítója sem mert.”²⁶⁷ 1920-ban ismét bírálatot kap Goethe *Über Allen Gipfeln* című versének fordításáért és az azzal foglalkozó tanulmányért.²⁶⁸ A *Nyugat* márciusi számában Dóczy Jenő²⁶⁹, Tóth Árpád²⁷⁰, Gellért Oszkár²⁷¹ és Móricz Zsigmond²⁷², a következő számban Pásztor Árpád²⁷³ Kardos István²⁷⁴, Kabos Ede²⁷⁵ és fogalmaz meg kritikát, a *Magyar Muzsa* márciusi füzetében pedig egy cikk vitázik vele.²⁷⁶ Sokszor, sokan kétségbe vonták módszerének szakszerűségét, fordításainak hitelességét.

A magyar irodalom történetében a következő mondattal találkozunk a *Modern költők* című antológia kapcsán: „A hitelesség nem tartozik e fordítások erényei közé.”²⁷⁷ Életrajzírója is hasonlóan fogalmaz: „Műfordítói elve, hogy szép magyar verssé gyúrja az idegen költői alkotást – a hűséggel nem sokat törődik, ha jónak látja, beleír, elhagy, formát, zenét változtat.”²⁷⁸ Kosztolányival kapcsolatban állandó jelző a *hűtlen*. Korábban már több példával alátámasztottuk: tévedés lenne azt állítani, hogy nem volt kidolgozott, pontosan meghatározott fordítói programja. Mint ahogy azt Levendel Júlia fenti idézetében olvashatjuk, szép magyar vers alkotása volt legfontosabb műfordítói elve.²⁷⁹

²⁶⁷ Elek 1913. 592.

²⁶⁸ KOSZTOLÁNYI Dezső: *Tanulmány egy versről*. *Nyugat* 1920. 3–4. szám, 204–211.

²⁶⁹ DÓCZY Jenő: *A verskritikáról*. *Nyugat* 1920. 5–6. szám, 332–334.

²⁷⁰ TÓTH ÁRPÁD: *Kosztolányi Goethe-cikkéről*. *Nyugat* 1920. 5–6. szám, 334–335.

²⁷¹ GELLÉRT Oszkár: *Über Allen Gipfeln...* *Nyugat* 1920. 5–6. szám, 335–336.

²⁷² MÓRICZ Zsigmond: *Über Allen Gipfeln*. *Nyugat* 1920. 5–6. szám, 336.

²⁷³ PÁSZTOR Árpád: *Wanderers Nachtlied*. *Nyugat* 1920. 7–8. szám 445–446.

²⁷⁴ KARDOS István: *Az „Über Allen Gipfeln” mint dalszöveg*. *Nyugat* 1920. 7–8. szám 446–447.

²⁷⁵ KABOS Ede: *Über Allen Gipfeln*. *Nyugat* 1920. 7–8. szám 447.

²⁷⁶ *Természettudományi módszer az esztétikában k.j.-tól*. *Magyar Muzsa* 1920. 1. évf. 269–270.

²⁷⁷ *A magyar irodalom története 1905–1919*. 5. kötet. Főszerkesztő SÖTÉR István. Akadémiai, Bp., 1965. 310.

²⁷⁸ LEVENDEL Júlia: *Így élt Kosztolányi Dezső*. Móra, Bp., 1985. 89.

²⁷⁹ Karinthy, a jó barát áll csak ki mellette a *Nyugatban*: „A ’Nyugat’ pünkösdi száma meglepetésképpen hozta Kosztolányi pompás fordítását. Ötödik vagy hatodik magyar átköltése ez

1921-ben megjelent a *Modern költők* második kiadása, egy újabb Kosztolányi-előszóval. Rába György *A szép hűtlenek*-ben erről így ír: „A *Modern költők* bővített kiadásában tehát a szerző szándéka szerint elsősorban szép magyar versek vannak. Az újabb fordításokra is áll: Kosztolányi nyelvszemlélete gyökeres és tudatos, nyelve érzékletes, szép magyar nyelv, és ezúttal is nem egy verset tolmácsol remekül, egyszersmind hiánytalanul.”²⁸⁰ Rába György művében a Kosztolányi-fordítások alapos, kimerítő elemzését találjuk, a japán fordításokról azonban ő is csak ennyit ír: „Vizsgálódásunk köréből ki kell zárunk a *Kínai és japán versek* (1931) gyűjteményét, elsősorban azért, mert angol közvetítő nyelvből, Asataro Noi Yamori japán egyetemi tanár rímtelen válogatásából fordított. (Baráth Ferenc. i. m. 123.) Nincs mértékünk tehát, hogy e műfordítások lényegét, nyelvszemléletüket megítéljük. Ugyanez áll a *Pesti Hírlap Vasárnapjában* időközönként megjelentetett, s a

Wilde világhírű balladájának, aminek sikerét talán csak a Poe 'Holló'-ja szárnyalta túl. Az egyik hatvan, a másik harminc év óta izgatja a magyar lant hivatottait, hogy nyelvünk hangszerére átírják: valóságos költői verseny alakult ki közöttük, nagyban hozzájárulva nemcsak a magyar költészet gazdagodásához, de a műfordítás, sőt ezen túl a vers problémájának megértéséhez is. Kosztolányi műfordításairól sokat írtak már. Számomra e hallatlanul izgató és tanulságos műfaj két lehetősége közül ő képviseli klasszikus tisztaságban azt az egyiket, aminek az ellentétes tökéletességét Arany János érte el, szemben Vörösmartyval például – nem véletlenül – hiszen Kosztolányi formavilága egyébként is rokonabb a Vörösmartyéval, mint az Aranyéval. Kosztolányi elsősorban magyar verset akar csinálni az angol vers nyomán. Mindjárt kiderül, hogy ez a törekvés mennyire nincs ellentétben a teljes tartalmi hűséggel, mint ahogy a műfordító Kosztolányi ellen emelt felületés vádak rebesgették itt-ott – nincs ellentétben, sőt biztosítja azt. Ennek megfelelően – nyelvi értelemben – konzervatív, arisztokrata, majd hogy azt nem mondtam, katolikus. Számára a magyar nyelv kincs, úgy, ahogy birtokában van, kerek, befejezett egész, nemcsak hogy nem szegényes anyag a nyugati nyelvkincsből épített alkotások rekonstruálására, de sőt sokkal gazdagabb azoknál – színesebb, tarkább, válogatásra több lehetőséget nyújt, bőkezűbben lehet bánni vele – a fordítás ragyogóbb, szélesebb, pávasabb lehet az eredetnél, anélkül, hogy bármit elvenne belőle – nem más, mint amaz, hanem több. Neki a műfordítás nem arra való, amire Kazinczyéknak s kései unokájuknak, a protestáns, puritán Aranyknak kellett – nem alkalom rá, hogy 'nyelvünket gazdagítsuk és tsinosítsuk', beléolvva az idegen nyelv ízét és zamatát is – épp ellenkezően, arra való alkalom, hogy kevélyen és nagylelkűen, teljes pompájában kitarjunk és kiborítsuk, dicsekedve vagyunkkal, azt a ragyogó nyelvkincset, ami Pázmány Péter lelkében és szájában dúsabb volt már, mint a nyelvújítás után, mikor teleszította magát német és francia nedvekkkel.” KARINTHY Frigyes: *Kosztolányi: „Readingi fegyház”*. Nyugat 1926. 12. szám, 1103–1104.

²⁸⁰ Rába 1969. 233.

posztumusz *Idegen költők*ben seregbe rendezett japán és kínai poétákra.”²⁸¹

Érthetetlen, miért marad ki a *Kínai és japán versek* Kosztolányi műveinek felsorolásából. Életrajzírói közül egyedül Szegzárdy-Csengery József említi, magáról a kötetéről azonban ő sem ír.²⁸²

Mint ahogyan azt az előző fejezetben kifejtettük, bár Rába a *Kínai és japán versek*hez az 1931-es évszámot írja, a Genius-nál megjelent kötet 1932-es keltezésű. Valószínű azonban, hogy az év legelején jelenhetett meg, mivel Kárpáti Aurél kritikája 1932. március 1-jén látott napvilágot a Nyugatban.²⁸³ Írásában „felmenti” a fordítót, véleménye szerint ugyanis „a legvirtuózabb tolmácsoláson keresztül is – amilyen például Kosztolányi kivételes fordító-művészete – csupán a *formát* kapjuk meg, a rímek tiszta csengését, a képek reális és mégis stilizált artisztikumát, a hasonlatok plaszticitását és a tömör kifejezés szépségét, – igazi jelentés, igazi *tartalom* nélkül.” Kosztolányi fordításai szerinte az eleve meglévő szakadék miatt nem sikerülhettek tökéletesre, mivel „Európa Ázsiából lelkileg örökre ki van rekesztve”, ezért a versek olvasója számára „felfoghatatlan marad”, „esztétikai gyönyörűséget szerez, de kissé hidegen hagy.” A kritika számunkra legérdekesebb mondata mégsem a mondanivaló kibonátásával kapcsolatos, hanem a közvetítő szövegekkel. Kárpáti szerint ugyanis: „Kosztolányi fordításai jórészt angolból készültek.” Írja ezt a szerző akkor, amikor Kosztolányi még nem ismerte a Miyamori antológiát, és a 98 kötetbeli vers közül mindössze 14-et fordított angolból. Ugyanakkor itt is megjelenik a 30-as évekbeli Kosztolányi kép: a költő elismert fordító, senki nem kérdőjelezi meg eredményeit:

²⁸¹ Uo.

²⁸² SZEGZÁRDY-CSENGERY József: *Kosztolányi Dezső*. Magyar Irodalomtörténeti Intézet, Szeged, 1938. 101.

²⁸³ KÁRPÁTI Aurél: *Kínai és japán versek* (Kosztolányi Dezső fordításában.) Nyugat 1932. 5. sz. 284-286.

„Felesleges lenne külön dicsérni azt, ami bennük legvonzóbb és legértékesebb: a művészi forma tökéletességét, a nyelvi kifejező erőt, gazdagságot, hajlékonyságot és tisztaságot. Az ő mesteri kvalitásait mindenki ismeri és elismeri. Legfeljebb annyit kívánok megjegyezni, hogy a kínai és japáni versek átültetésével nemcsak művészi hajlamaihoz, költői egyéniségéhez illő és méltó munkát végzett, hanem irodalmunkat is olyan új értékekkel ajándékozta meg, amelyek eddig érezhetően hiányoztak belőle.” Hasonló gondolatokat találunk Kovács László recenziójában is.²⁸⁴ Az 1 oldalas írás azzal kezdődik, hogy „Csodálatos és felejthetetlen élmény ez a könyv”. Kizárólag pozitív véleményét többször is elragadtatással fogalmazza meg Kovács László: „Hibátlan remekbe formált kis nippek!” A fordításokról konkrétan itt sem esik szó, csupán Kosztolányiról, aki: „kristálytisza, hajlékony magyar nyelven, amely csupa kifinomult egyszerűség, egyik legszebb és legbensőségesebb könyvét adta.” A bírálat kétségtelenül legérdekesebb pontja, hogy mintha Kovács László nem vette volna észre a japán verseket a kötetben, hiszen a „négy százmillió népi, óriási föld” csak Kínára vonatkozhat, a kínai költőket és verseket sokszor említi: „kis csöppek, gyöngyszemek a kínai versek”, melyek a „naiv népköltemény és a klasszikus versideál között állanak.”, de egyetlen szót sem ír a japán versekről.

10-es évek lesújtó kritikái azonban mintha a 30-as évekre végképp eltűntek volna. Nem csak a japán fordítások bírálóira vonatkozik, hogy nagy tisztelettel szólnak a a mindenki által elfogadott és becsült Kosztolányiról, s hálásak a költőnek, hogy amikor verset fordít, akkor valójában „zengő, színes nyelven, a rímek pazar tűzijátékában megszólaltatta őket magyarul”²⁸⁵, a költő, aki nem pusztán fordít, hanem a magyar

²⁸⁴ KOVÁCS László: *Kínai és japán versek /Kosztolányi Dezső könyve/*. Páztortúz XIII. évf. 6. sz. 1932. ápr. 15. 88.

²⁸⁵ RÉVAY József: *Szent Imre himnuszok. Kosztolányi Dezső fordításai. Athenaeum*. Nyugat, 1930.

irodalmat gazdagítja. Ha a hűség mint téma felmerül, akkor sem elmarasztalóan: „Mint versélvezőnek, az a felfogásom, hogy a fordítás filológiailag is hű, mihelyt maradéktalanul tudja éreztetni az eredetinek a hangulatát és költői szépségeit. Ez pedig Kosztolányinak tökéletesen sikerült.” Mintha csak az előző kritika szerzője írta volna: „Kedves Könyv, drága könyv, csupa friss illat, csupa zengés, csupa szín.”²⁸⁶

A Kosztolányiért bírálatok közül talán Illyés Gyuláé a legsúlyosabb. Az élet kegyes volt a fordítóhoz, a posztumusz kötet²⁸⁷ előszavát már nem érthette meg, ugyanakkor szerencsétlenség is egyben, hogy védekezni nem tud a munkáját ért vádakkal szemben, s így a keleti fordításokat azóta is körülengi egyfajta gyanú. Nehéz elosztatni azt a tévhitet, melyet a mai napig őriz az utókor, s melynek eredetét feltehetőleg Illyés szavaiban kell keresnünk: „Azt kell mondanunk, hogy saját verseinek jórészét is belefordította vagy odafordította egy-egy idegen versbe, egy-egy idegen költő neve alá. Az olvasó különös nevű kínai és japán költőkkel fog e kötetben találkozni. Nem tudjuk s nyelvismeretünk fogyatékosága következtében valószínűleg sosem fogjuk megtudni, hogy ha közelebbről arcukba néznénk e kitűnő és ünnepélyes költőknek, egyik-másik szeméből vajjon nem a Zsivajgó természet szerzőjének élénk tekintete csillogna-e felénk.”²⁸⁸

Az 1957-es kötetben Vas István idézi Illyés fent említett mondatait, s a következőket teszi hozzá: „Mindenki tudja, hogy Kosztolányi fordításai szép versek, hogy hozzátartoznak az oevre-jéhez s így természetesen szerves részei a magyar költészet világának. Másrészt az is tagadhatatlan, hogy fordítói munkássága elválaszthatatlan

szept. 1. 369-370.

²⁸⁶ U.o. 370.

²⁸⁷ ILLYÉS Gyula: „Kosztolányi, a versfordító.” In Kosztolányi 1942 (Mindazonáltal kétségtelen, hogy a fenti vélemény inkább jellemzi Illyés Gyulának a témával kapcsolatos ismereteit, mintsem Kosztolányi japán és kínai fordításait.)

²⁸⁸ I. m. 8.

bizonyos gyanútól, rosszallástól.”²⁸⁹ Igaz, az alábbiakat is hozzáfűzi: „Amikor azonban e mostani kötet szerkesztése során – Csongor Barnabás adatai alapján és a kínai nevek mai átírása szerint – megkíséreltem a költők azonosságát megállapítani és a verseket időrendbe csoportosítani, kiderült, hogy egy-két kivétellel – és úgy lehet, a korábbi kutatás ezeknek a kilétét is meg tudja majd állapítani – ezek a költők igenis mind léteztek.”²⁹⁰

Biztosan állíthatjuk, hogy e költők valamennyien léteztek, verseiket pedig Kosztolányi fordítása előtt több európai nyelvre is lefordították. Zágonyi Ervin tanulmányai óta tudjuk, hogy Kosztolányi nem állított valótlan, mikor azt írta, fordításai angol, francia és német nyelvből készültek.²⁹¹ E dolgozat második felében közöljük a japán eredeti szövegeket, melyekről nem győzzük hangsúlyozni, hogy sosem jelentek meg korábban egybegyűjtve, mivel a Kosztolányi által közvetítő szövegekből fordított versek japán eredetijével eddig senki nem foglalkozott.

6. Az Új japán versekhez írt előszóról²⁹²

Arra, hogy a 20. század elején-közepén milyen kevés ismeret állt rendelkezésre a keleti nyelvekről, rendkívül jó példa Kosztolányinak a japán nyelvről szóló, tudományosan megalapozatlan fejtegetése.²⁹³ Ez természetesen nem kisebbíti költői nagyságát, csupán azt mutatja, hogy a 20. század elején nem voltak megfelelően felkészült, a témában jártas irodalmárok, akik alkalmasint korrigálhatták volna a Harminc haikuhoz

²⁸⁹ Kosztolányi 1957. 215.

²⁹⁰ Kosztolányi 1957. 216–217.

²⁹¹ Zágonyi 1986., Zágonyi 1990.

²⁹² Lásd Nyugat 1933. 386-389. *A kínai és japán versek* című kötet utószavaként. Kosztolányi 1999. 185-187.

²⁹³ Kosztolányi 1933. 386–389.

írt előszóban előforduló tévedéseket. Az 1932-es kötet előszavában csak a kínai versek elemzését találjuk, a japán versekről – néhány mondattól eltekintve – nincs említés.²⁹⁴ Egy évvel később azonban a *Nyugat* hasábjain újabb japán fordításokat találunk, melyekhez Kosztolányi részletes elemzést is mellékel.²⁹⁵ Figyelemre méltó, hogy írásában csak a haikukat említi a japán verssel kapcsolatban. Feltételezhető, hogy az 1932-ben megjelent Miyamori-antológia olyannyira lekötötte figyelmét, hogy szinte csak annak előszavából idéz, s mivel az antológia haikukat tartalmaz, így érthető, miért kizárólag a haikukról tesz említést.

Kosztolányi az *Új japán versekhez* írt előszóban egyértelmű választ ad arra, milyen megfontolás alapján fordította a verseket.²⁹⁶ Ez újabb bizonyíték arra, hogy nem összecsapta, hevenyészve vetette papírra önkényes fordításait, hanem jól átgondolt elvek, önállóan kigondolt fordítói program alapján dolgozott. „Miyamori tanár az angol fordításban kénytelen jambusokkal, trocheusokkal és rímekkel élni. Sokszor több ízben is lefordít, magyaráz egy verset. Szövegei ilyenkor meglepően eltérőek. Ami az eredetiben célzás volt, azt ki kell fejeznie szavakkal. Bashó egyik általánosan ismert és magasztalt verse így hangzik nyersfordításban: 'Régi halastó – Béka ugrik – Zsupsz.' Nem tudni, hogy egy békáról van-e szó, vagy többről, mert a japán nyelv efelől is kétségeket hagy. Egy másik haiku szó szerinti szövege: 'Meleg van – Gyékényemen – Nagy hangya mászik.' Be kell vallanunk, hogy nekünk ez így édeskeveset mond. Ha

²⁹⁴ Itt a haiku szó hibásan jelenik meg: „[...] Egy ma élő japáni költő, Kitahara, aki mint minden japáni költő, a kínaiak tanítványa, ezt mondja az ő ihletük természetéről: – A művészi alkotásban négyféle mozzanat van: az első a mozdulatlanság, vagyis a mély elmélkedés, azután a figyelem, amikor az ember egészen megsemmisül a természet szemléletében, majd a több-kevesebb ideig tartó fölfűtöttség, melynek kirobbanás-ából születik a művészet. A haiki egy mozgó másodperc. Megérezkelteti a dolgok előbbi állapotát s azt, ami majd utána következik. Az a fontos, hogy a dolgok legvelejét érintsük. Ez voltaképp csak hatodik érzékünkkel lehetséges, holmi szellemi szimattal. Az érzés mélyén ott lakozik a test elcsigázása által élesült észlelet, a csönd, a természetben való teljes elmerülés. [...]” Kosztolányi 1931. 19.

²⁹⁵ Kosztolányi 1933. 386–389.

²⁹⁶ U.o., Kosztolányi 1999. 186–187.

arra gondolunk, hogy mi hathat a japánokra anyanyelvük szépségén, a költészet szóvarázsán kívül, azt kell föltennünk, hogy látásuk frissebb, ítélőképességük romlatlanabb, mint a miénk. Egy tárgyban, egy fában, egy élőlényben – mint jelképben – még az élet egész csodáját bámulják. Mi fáradtabbak vagyunk. Érzékszerveink sok ősi ingerre teljesen eltompultak. Hasonlítunk a dohányos emberhez, aki fátyolosabban lát, s alig érez már szagot és ízt. Izgatószerekre van szükségünk az irodalomban is: lélektani beállításokra, értelmi facsarásra, különféle fortélyokra és mesterkedésekre, az ellentétek, a szóképek, a jelzők, a rímek fűszerére, hogy magunk elé idézzük azt a gyönyörűséget és ámulatot, melyben nekik ezek nélkül is van részük. Ennélfogva az én feladatom nemcsak az volt, hogy a haikukat magyarra fordítsam, hanem elsősorban az, hogy a – két világrész és bölcelet távolságát elenyésztetve – ázsiaiból európaira fordítsam őket, ügyelve arra, hogy a japán rövidséget ne tegyem szószátyárrá s a japán vázlatosságot ne túlon túl kerekítsem ki és írjam körül. A gyermek és szűz Ázsia csak így közelítheti meg a felnőtt és fásult Európát. Ázsia óasszír nyelven ezt jelenti: 'A fény országa', Európa pedig ezt: 'A sötétség országa'.²⁹⁷

Kérdés, vajon egyet kell-e értenünk Kosztolányi mondatával, miszerint: „Be kell vallanunk, hogy nekünk ez így édeskeveset mond.” Mi, 21. századi olvasók talán máshogy közelítjük meg a haikuk világát, mint ahogy azt a 20. század elején tették. Weöres egysoros versei, Kányádi körömversei, Oravecz egymondatos versei után nem gondoljuk, hogy gondot okozna a magyar olvasóközönség számára a haikuk befogadása. Hogy mennyire különbözik azonban a japán és az európai szemlélet, arról Kosztolányi többször ír, igaz, nemcsak saját gondolatait veti papírra, Miyamori antológiájának előszavából is gyakran idéz. „A haikut – amint az előszó írja – (utalás

²⁹⁷ Kosztolányi 1933. 388.

Miyamori előszavára) az európai epigrammákhoz hasonlították, de az csak külsőleg – a tömörségével, szűkszavúságával – emlékeztet rá. Voltaképp merőben más. A haiku egy természeti rajz, egy »rajz körvonala«, »utalás egy festményre«, vagy »ennek a festménynek csak a címe« [...] A természeti rajz mögött, melynek mindig pontosnak, valószerűnek kell lennie, 'lírai' közlések nélkül, egy másik rajz is van, egy lelkirajz. De ez nem a költő lelkirajza, hanem általános emberi, – mondjuk – az olvasó lelkirajza, aki a kereteket majd megtölti olyan tartalommal, amilyennel neki tetszik. [...] A költő háttérben marad, a vers mögött, az érzése mögött, s egy rajzot nyújt át az olvasónak. Ezt a rajzot az olvasó világítja át érzésével, s ekkor kiszínesedik...»²⁹⁸

Kosztolányi a nyelvek közötti különbséggel magyarázza a műfaji különbségeket, fejtegetéseiben azonban súlyos tévedések is találhatók. „A műfaj a japán nyelv természetéből sarjadt. Náluk a nyelvtani kapcsolatok, a vonzatok közel sem olyan határozottak, mint nálunk. Elöljáróik is sokkal lazábban jelzik a mozgás irányát. Ige és főnév között sincs döntő különbség.»²⁹⁹ Nem tudni, vajon Kosztolányi a Miyamori által írottakat – „A japán nyelvben, ellentétben az európai nyelvekkel, a névmás igen ritkán használatos, nincsenek névelők, a haikuban pedig nagyon kevés esetben szerepel az igének nyelvtani módosulása.»³⁰⁰ – értette-e félre, vagy esetleg máshonnan származtak téves ismeretei. Tény, hogy a fent idézett megállapítások közül egyetlenegy sem felel meg a valóságnak. Arra, hogy ige és főnév között nincs különbség, Miyamori sehol sem utal, erről feltételezhetően máshonnan szerzett tudomást Kosztolányi,

²⁹⁸ Kosztolányi 1933. 387. vö. Miyamori 1932. 7.: „Comparing it with painting, the haiku is like a sketch or the outlines of a sketch. To stretch the comparison further, the haiku is but the title of a picture, may a suggestion for one. [...] Generally speaking, in the haiku an objective description is given, often omitting the verb, and the poet's subjective sentiment is left to the reader's imagination.”

²⁹⁹ Kosztolányi 1933. 387.

³⁰⁰ „In the Japanese language, unlike the European languages, pronouns are very rarely used, there are no articles and in haiku, very few grammatical changes of verbs.” Miyamori 1932. 5.

elképzhető azonban, hogy a japánt a kínai nyelvvel keverte össze. Még ez a magyarázat sem egészen meggyőző, hiszen különbség főnév és ige között a kínai nyelvben is van, az azonban igaz, hogy van olyan szó, melynek esetében nehezen dönthető el, hogy melyik szófajhoz, igéhez, avagy melléknévhez tartozik (például a magyar *örülni* és *boldog* szónak ugyanaz a kínai megfelelője). Meg kell jegyeznünk, hogy a japán nyelv a magyarhoz hasonlóan agglutináló, az ige és főnév pedig ugyanúgy élesen elkülöníthető, mint a világ nyelveinek többségében. Igaz ugyan, hogy mivel a szótőhöz toldalékok járulnak, az igék és főnevek gyakran egyazon szó ragozott alakjai. Például: 確 か tashika=biztos, bizonyos; 確 か め る tashikameru=meggyőződik. Igéből képezhetünk jelzót is, például: 眠 る nemuru=alszik 眠 い nemui=álmos. A vonzatok tehát pontosan olyan határozottak, a mozgás irányát pedig ugyanúgy toldalékok fejezik ki, mint a magyar nyelvben. Elöljárók viszont, hasonlóan a magyarhoz, nem léteznek a japánban.

Kosztolányinak ez az írása változatlan formában került be az 1999-es Japán és kínai költők c. kötetbe utószóként. A téves elképzeléseket időszerű lenne jegyzetekkel ellátni, hogy az olvasóközönség ne tartsa a félreértéseket tudományosan megalapozottnak.

IV. FEJEZET

A JAPÁN VERSFORDÍTÁSOKRÓL

1. A közvetítő szövegekről

Az 1914-ben megjelent *Modern költőkben* mindössze két japán vers szerepel. Megelőzi őket egy rövid ismertetés a fordító tollából: „A japán költészetéről sok cikk jelent meg magyarul és több japán versfordítás is (Magyar Szemle 1906. március 15.). Japán verseket magyarra ültetett át: Heltai Jenő (Jövendő 1909. február 21.), Zsoldos

Benő (Jövendő 1909. augusztus 21.), Márkus László.”³⁰¹ Az előszóban pedig ezt írja Kosztolányi: „Az angol (amerikai), francia (belga), német, olasz, spanyol verseket eredetiből fordítottam, a szláv (cseh, lengyel, orosz, szerb) verseket szláv ismerőseim közvetítésével, nyersfordítás után, az északiakat (dán, norvég, svéd), a japániakat, kínaiakat és a török verset pontos német, francia és angol szövegek nyomán.”³⁰²

Baráth Ferenc azonban bővebb felvilágosítást is ad a felhasznált fordításokat illetően: „Nem eredetiből fordított, hanem Asataro Noiyamori egyetemi tanár 800 lapos hű angol fordítás-kötetét használta fel. Itt rímtelen japán és kínai verseket talált, de ezeket a fordításban rímmel látta el s ezzel a japán versek kedves, lírai törékenységét a kifejezésben még jobban megközelítette. A kínai versek érettebb férfiasága egészen más stílusban jelentkezik és már a laikus is meg tudja állapítani Kosztolányi fordításaiból, hogy kínai, vagy japán verssel áll-e szemben.”³⁰³

Asatarō Miyamori, – akit Baráth Ferenc tévesen Asataro Noiyamorinak nevez – 1926-ban jelentette meg *Masterpieces of Chikamatsu, the Japanese Shakespeare* című művét.³⁰⁴ Több könyve közül a két legismertebb az *Anthology of Haiku, Ancient and Modern*,³⁰⁵ melyből – minden kétséget kizáróan – Kosztolányi is dolgozott, és a *Masterpieces of Japanese Poetry, Ancient and Modern*.³⁰⁶ Mindkét kötet tartalmazza az eredeti mellett a haikuk latin betűs átírását, melyeket Miyamori költők szerint csoportosít időrendben, saját fordításai mellett pedig korábbi angol és francia

³⁰¹ Kosztolányi 1914. 259.

³⁰² Kosztolányi 1914. 6.

³⁰³ BARÁTH Ferenc: *Kosztolányi Dezső*. Pannónia, Zalaegerszeg, 1938. 123. (A továbbiakban: Baráth 1938)

³⁰⁴ Asataro MIYAMORI: *Masterpieces of Chikamatsu, the Japanese Shakespeare*. Kegan Paul, Trench, Trubner, London, 1926.

³⁰⁵ Miyamori 1932.

³⁰⁶ Asataro MIYAMORI: *Masterpieces of Japanese Poetry, Ancient and Modern*. 2 vols. Maruzen, 1936. (Mivel ez a tankákát is tartalmazó második kiadás semmiképpen sem lehetett forrása Kosztolányi fordításainak, tanulmányunk nem tér ki rá részletesen.)

fordításokat is közöl. Ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy – mint ahogy azt Kosztolányi maga is írja 1933-ban a Nyugatban megjelent Harminc haiku utószavában³⁰⁷ – a kötetben szereplő haikukat a Miyamori-antológiából fordította, még mindig nem fejtettük meg azt a rejtélyt, hogy vajon a többi versfordítás milyen fordítások segítségével jött létre.

2003-ban kezdtük meg a Kosztolányi-fordítások vizsgálatát. Már ekkor feltűnt, hogy ellentmondás van Kosztolányi 1914-es és Baráth Ferenc 1938-as állítása között. Kosztolányi azt írta, hogy német, francia és angol közvetítő szövegeket használt, Baráth pedig azt állította, hogy kizárólag angolból fordított. 2004-ben Japánban megtaláltuk a Miyamori kötetet, és megkerestük a Kosztolányi által lefordított verseket, de azt már akkor tudtuk, hogy csak a versek töredékének lehet a forrása, hiszen a Miyamori-antológia megjelenésének éve 1932, addig viszont 98 verset magyarított Kosztolányi. Ha pedig abból indulunk ki, hogy nem az 1932-es év legelején jutott a kötet birtokába, akkor még ideszámíthatjuk az 1932. március 13-ai megjelenéseket is, így az összes Miyamori előtti versek száma 108, azaz több, mint a 203 vers fele.

Zágonyi Ervin nevét 1999 óta ismertük, a Sziget Kiadó gondozásában akkor jelent meg ugyanis a Kínai és japán költők, mely elsősorban azért keltette fel érdeklődésünket, mert változatlan formában közölték az 1933-as Nyugat-közléshez írt Kosztolányi előszót. Zágonyi Ervin tanulmányait³⁰⁸ Buda Attilától kaptuk meg, miközben Japánban sikerült megtalálni több kötetet is a tanulmányokban szereplők közül. Zágonyi elképesztő erőfeszítéseinek gyümölcse, hogy Magyarországról sikerült megszereznie a világ különböző könyvtáraiból azokat a köteteket, melyekből Kosztolányi fordíthatta a verseket. Arra vonatkozóan tehát, hogy a Miyamori-antológia

³⁰⁷ Kosztolányi 1933. 386.

³⁰⁸ Zágonyi 1986, Zágonyi 1990.

mellett Kosztolányi milyen más forrásokat használt fordításaihoz, Zágonyi Ervin alapos és minden részletre kiterjedő tanulmányaira támaszkodhatunk.

Zágonyi 1986-os tanulmányában azt írja, hogy Kosztolányi a versek egyötödét Paul Enderling és Hans Bethge német átköltéséből vette, kétötödét Paul Adler szintén német nyelvű válogatásából, illetve Michel Revon francia nyelvű antológiájából, további egyötödét Wilhelm Gundert német anyagából, William George Aston angol válogatásából, valamint annak francia változatából. Ezen kívül Arthur Waley és feltételezhetően Basil Hall Chamberlain, Curtis Hidden Page angol szövegeiből merített. Egyéb feltételezhető forrásként megemlíti még Karl Florenz, August Pfizmayer, Otto Hauser, Rudolf Lange, August Gramatzky, Julius Kurth német, Friderick Victor Dickins, William N. Porter, Clara A. Walsh, Frederick Victor Dickins, Harold Gould Henderson, John Thomas Bryan, Yone Noguchi angol, valamint Georges Bonneau és Lèon de Rosny francia nyelvű műveit. Bár többször is utal Miyamori antológiájára, leszögezi: „Kosztolányi 1931-es *Kínai és japán versek* című kötetének japán verseit az irodalmi köztudattal ellentétben nem Asatarō „Noyamori” – valójában Miyamori – japán professzor angol nyelvű antológiájából, hanem más angol, francia, német forrásokból merítette.”³⁰⁹ Második, négy évvel későbbi tanulmányában kiegészíti korábbi munkáját: „E forrásokra vonatkozó ismereteink lényegében nem változtak, azonban felleltünk néhány olyan nyugat-európai közvetítő művet, melyet a költő – elvben – fordításai mindkét csoportjához felhasználhatott volna, meg egy olyat, mely csak a posztumusz kötethez szolgálhatott volna anyaggal.”³¹⁰ Összegzőképpen a következőket írja 1990-ben megjelent tanulmányában Zágonyi: „Kosztolányi az 1931-es *Kínai és japán versek* japán anyagának folytatásaként folyóiratok lapjain még

³⁰⁹ Zágonyi 1986. 273. (Baráth Ferenc *Asataro Noiyamorinak* írja)

³¹⁰ Zágonyi 1990. 46.

százöt japán verset – haikukat s köztük hét tankát meg tíz dodoitsu-t -, fordított magyarra.”³¹¹

Azt gondolhatnánk, hogy lehetetlenség megállapítani, Kosztolányi pontosan mikor melyik fordítást használta föl. Zágonyi Ervin 2008-as *Kosztolányi kínai és japán versfordításainak keletkezéstörténete; a japán közvetítő szövegek jegyzéke*³¹² című tanulmányával azonban minden korábbi kétséget eloszlat azzal kapcsolatban, hogy lehetséges-e a közvetítő szövegek pontos beazonosítása.

A közvetítő szövegek forrásainak egy része Magyarországon is fellelhető. Az 1910-es Revon kötet 6. kiadása 1928-ból változatlan szöveggel az MTA Keleti gyűjteményében található. Ebben a kiadásban is a 449. oldalon van leírás Inoue Tetsujirō-ról.³¹³ Már a név átírásából is arra következtethetünk, hogy nem ez Kosztolányi forrása. Az 1914-es *Modern költőkben* szereplő két Inoue vers Hans Bethge *Die Lyrik des Auslandes in neuerer Zeit*³¹⁴ c. 1907-es kötetéből való, melyet az Országos Széchenyi Könyvtár őriz. A könyv érdekessége, hogy bár három költőtől összesen 7 verset közöl, mindegyik Otto Hauser³¹⁵ fordítása.

Az először 1911-ben megjelent *Japanischer Frühling*³¹⁶ c. kötetet szintén Bethge tollából nem, viszont egy 1918-as kiadást megtalálunk az ELTE Egyetemi Könyvtárban. Ez a 3. kiadás hűen követi az elsőt, tökéletesen megegyeznek az oldalszámok, a scharfes s használatban van egyedül különbség.

³¹¹ Zágonyi 1990. 69.

³¹² Zágonyi Ervin: *Kosztolányi kínai és japán versfordításainak keletkezéstörténete; a japán közvetítő szövegek jegyzéke*. ItK 2008/4.

³¹³ [...] M. Ino-oué Tetsujirō professeur de philosophie á l’Université de Tōkyō, qui, avec lui, publièrent en 1882 leur *Shinntaishi-shō*, «Choix de poésies dans le nouveau style».

³¹⁴ Hans BETHGE: *Die Lyrik des Auslandes in neuerer Zeit*. Hesse, Leipzig. (1907)

³¹⁵ Otto HAUSER: *Die Japanische Lyrik von 1800-1900: Eine Studie und Übersetzungen*. Großenhain, Baumert und Ronge, 1904

³¹⁶ Hans BETHGE: *Japanischer Frühling* [Nachdichtungen japanischer Lyrik] Leipzig, Inselverl., 1918

Paul Adler és Michel Revon közös könyvét, az 1926-os *Japanische Literatur*-t³¹⁷ szintén az ELTE Egyetemi könyvtára őrzi.

William George Aston volt az első, aki irodalmi műveket fordított japánról európai nyelvre, így érthető, hogy *A history of Japanese Literature*³¹⁸ c. munkája 3 évvel később franciául is megjelent.³¹⁹ Az 1899-es első megjelenést sok újraközlés követi, az 1972-ben megjelent kötet az Országos Idegennyelvű Könyvtárban érhető el. Zágonyi Aston szövegének francia fordítását tekinti a Kosztolányi-fordítás alapjának, a két Ekiken (Aston-nál Yekken) vers közül azonban a *Szomorú dolgok* c. nincs benne az 1972-es kiadásban. Bonneau-tól mindössze egy mű található Magyarországon, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtárában van meg az 1934-ben kiadott *La sensibilité japonaise*, mely az 1931-es *La farce japonaise* újra kiadása kisebb módosításokkal. Miyamori Asatarō *An anthology of Haiku ancient and modern*³²⁰ c. kötetének első kiadása szintén az ELTE Egyetemi Könyvtárában található. Amihez nem tudunk hozzájutni, de Zágonyi Ervin rendelkezésünkre bocsátotta fénymásolatban, az a British Library gyűjteményében őrzött 1919-es Waley kötet, a Van Doren antológia és az 1905-ös Enderling kötet. Sajnos ezek közül csupán egy esetben találjuk a közvetítő szövegek mellett az eredeti japán verset, a legteljesebb szöveggyűjtemény tehát ebből a szempontból Miyamori több, mint 800 oldalas antológiája, ahol néhány kivételtől eltekintve nem csak latin betűs átírással, hanem japán írásjegyekkel írt szövegeket, valamint a költők néhány mondatos életrajzát is megtaláljuk. Miyamori saját fordításai mellett pedig korábbi angol és francia fordítások is szerepelnek

³¹⁷ Paul ADLER, Michel REVON: *Japanische Literatur*. Geschichte und Auswahl von den Anfängen bis zur neusten Zeit. Frankfurt, Frankfurter Verlags-Anstalt, 1926.

³¹⁸ William George ASTON: *A History of Japanese Literature*. Yokohama: Kelly and Walsh, 1899

³¹⁹ *Littérature Japonaise*. Traduction de. Henry-D. Davray, Paris. Armand Colin, 1902

³²⁰ Miyamori 1932.

Wilhelm Gundert *Die japanische Literatur* című 1929-es kötete³²¹ szintén az ELTE Könyvtárában található. Richard Wilhelm *Die chinesische Literatur* című műve együtt jelent meg Gundert-ével, aki a Bashō-ról szóló részben egy oldalnyi haikut közöl.

2. A japán eredeti versek beazonosításáról

A Kosztolányi által lefordított 203 japán vers közül 24-nek eddig nem sikerült megtalálni a japán eredetijét, de az összes verset tekintve a be nem azonosítottak aránya így is kevesebb mint 12 %. A 24 versből 8 ismeretlen költő neve alatt szerepel a magyar fordításban, ugyanakkor egyikük Bethge-nél és Kosztolányinál ismeretlenként, Waley-nél viszont Bunya Yasuhide verseként szerepel. Marad tehát vélhetően soha be nem azonosítható 7 ismeretlen vers, és 17 olyan, melynek szerzőjét ismerjük, de az eredetit nem találtuk meg. Inoue Tetsujirō két verse azért rejtély, mert költői munkásságáról igen keveset tudunk, a filozófus Inoue ugyanis főleg fordítói tevékenységéről volt híres. Ugyanez a probléma adódik Mutsuhito császár versének kapcsán is, melynek eredetijét ugyan nem találtuk meg, de a közvetítő szövegből tudjuk, hogy a vers eredetileg 7 versszakos, a magyar fordítás azonban csak a 3. versszakot adja. Buson-tól is van két olyan vers, melynek sehogyan sem tudjuk megtalálni az eredetijét, de három Bashō hokkuhoz sem tudunk eredetit párosítani. A Miyamori antológiában 106 vers eredetijét találtuk meg, ezek közül 22 esetében kizárhatjuk, hogy Kosztolányi a Miyamori kötetből fordított, mivel azok megjelenése a Miyamori antológiánál korábbi. A japán eredeti viszont megtalálható a kötetben, így megkönnyítette dolgunkat. A maradék 97 versnél azonban nem volt elég egy kötetet felhasználni, hiszen valamennyi más-más gyűjteményben, illetve önálló kötetben jelent

³²¹ Wilhelm GUNDELT: *Die Japanische Literatur*. Wildpark-Potsdam : Athenaion, 1929.

meg. Ahhoz, hogy érzékeltetni tudjuk, milyen sok is az a közel 100 vers, melyek eredeti megjelenési helyének megállapítása is sokszor több órát vett igénybe.

Három Bashō hokkut választottunk, mivel ezekben az esetekben nem köteteket kellett átolvasnunk, hanem kihasználhattuk a világháló előnyeit. A teljes Bashō anyag jelentős részét korábban már lefordítottuk, így a korszak legfontosabb használati tárgyainak mai megfelelőivel nagyrészt tisztában vagyunk. A 17. század előtti verseknél először is a versben szereplő szavak korabeli megfelelőjét kell megtalálnunk. Kiindulási pontunk a közvetítő szöveg:

Kein Öl
Heut zur Nacht! – Doch sieh,
Der Mond schaut zum Fenster!

Ebben az esetben viszont akár a Kosztolányi fordításból is kiindulhattunk volna, mivel a legfontosabb kifejezéseket sikerült pontosan átültetni magyarra:

Ma éjjel a lámpámba, jaj,
nem volt olaj.
De ablakomba akkor behajolt
a hold.

A versben előforduló kulcsszavak: ma éjjel, lámpa, olaj, ablak, hold. Ezek közül a ma éjjel és hold nagyon sok versben, míg az ablak négyszer, az olaj háromszor, a lámpa pedig kétszer fordul elő összesen a Bashō versekben. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy mivel Bashō hokkujáról van szó, megbízható adatbázis áll rendelkezésünkre az interneten, tehát első látásra egyszerűnek tűnik a feladat. Néhány hónapja Bashō összes hokkuja elérhető a világhálón³²², de a biztonság kedvéért a keresést a kitűnő papír alapú Bashō kiadásokon alapuló szöveggyűjteményben is

³²² <http://terebess.hu/english/haiku/matsuo.html>

végrehajtjuk.³²³ A lámpával kezdjük, mivel az szerepel a hokku témák között a legkevesebbszer. Két találatunk van, de mivel az elsőben egyértelmű az őszi téma, a momiji ugyanis őszi falevelet jelent, így ezt ki is zárhatjuk:

鬼灯は実も葉も殻も紅葉哉

hōzuki wa / mi mo ha mo kara mo / momiji kana

A másik találatunkban azonban nem csak a lámpa, hanem az olaj is szerepel:

油こほりともし火細き寝覚哉

abura kōri / tomoshi-bi hosoki / nezame kana

Az olaj jég/jeges/fagyott / a lámpa (fénye) vékony/keskeny/kevés/erőtlen / felébredés/felriadás

Bár a Kosztolányi 4 sorból kettőnek jelentését lefedi ez a hokku, még mindig problémát okoz, hogy az 5 kulcsszóból csak 2 van benne. Nincs ma éjjel, ablak és hold, márpedig első ránézésre a vers lényege, hogy a hold olyan fényes ma éjjel, hogy nincs szükségem lámpára. Bár először úgy tűnt, hogy megtaláltuk az eredetit, a német közvetítőszöveg vizsgálata tovább erősíti az ellenkezőjét. Öl, zur Nacht, Mond, Fenster, 4 szó a kulcsszavak közül, egy azonban, a lámpa hiányzik. A német közvetítő szöveget vesszük tehát alapul, és újra kezdjük a keresést. Most az olaj alapján. Összesen 3 hokkuban szerepel, egyik a fent említett *fagyott olaj* kezdetű, de a másik 2 még kevésbé hasonlít a keresett vershez. Rákeresünk hát az ablakra. 4 hokkut találtunk, melyben szerepel az ablak szó, de egyik sem a keresett vers. A ma éjjel lenne a következő kulcsszó, mivel azonban erre több kifejezés is van, egyszerűbb, ha a leggyakrabban előforduló holdra keresünk rá. A hold évszakszó, így nem véletlen, hogy a megközelítőleg 1000 Bashō vers közül 109-ben szerepel. Bár japánul a hónapot és a holdat ugyanazzal az írásjeggyel írjuk, kizárólag a holdat, mint égitestet számoltuk.

³²³ <http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/basho.htm>

A 109 hokku egyikében sem találtunk azonban más utalást a keresett hokkura. Megnéztünk több angol nyelvű kiadást is, de egyik Bashō hokkukat megjelentető kötetben sem volt benne *kifogyott olaj* és *ablakon besütő hold*.³²⁴ Utolsó lépésként angolul kerestünk rá a kulcsszavakra, és erre a következő fordítást találtuk:

No oil to read by

And so I'm off to bed. . . .

Ah! My moonlit pillow!³²⁵

Bashō hokkujaként van feltüntetve, de ez csak bonyolítja a képletet, hiszen a már meglévő 5 kulcsszavunk helyett másik 5-öt kaptunk. Az olvasás, fekhely (nyilván nem ágyról van szó a 17. századi Japánban), holdsütötte és párna.

Arra a megállapításra juthatunk, hogy mivel nem találtuk meg a keresett hokkut azok között a versek között, melyben a hold szerepelt, így vagy nem Bashō hokkujáról van szó, vagy pedig ez a vers kimaradt az összegyűjtött Bashō versek gyűjteményéből.

Ennek az 1 hokkunak a sikertelen felkutatása több, mint 5 óráig tartott.

A következő Bashō hokku Jer, kisfiam... címmel jelent meg magyarul.

Jer, kisfiam, mesélni kezdek.

A dinnyeföld tarkán virágzik.

Akarsz-e egy gerezdet?

Most igyekszünk elkerülni előző tévedésünket, és nem bízunk meg a Kosztolányi fordításban, rögtön a közvetítő szöveg vizsgálatával kezdjük a keresést.

Kinderlein, kommt!

Schon blühen die Melonen –

Wolln wir sie schälen?

³²⁴ *Bashō's Journey. The Literary Prose of Matsuo Bashō.* (ford.: David Landis Barnhill.) State University of New York Press. 2005. Bashō's Haiku. *Selected Poems of Matsuo Bashō* (ford. David Landis Barnhill) State University of New York Press. 2004. (A továbbiakban Bashō 2004)

³²⁵ <http://www.terebess.hu/english/haiku/matsuo.html>

A kulcsszavak: Kinderlein, blühen, Melonen. A *melone* szóra a japánban régen az *uri*-t használták, a mára elterjedt *meron* helyett, így mi az előbbi keresésével kezdünk.

子供等よ昼顔咲きぬ瓜剥かん

kodomora yo / hirugao sakinu / uri mukan

Hé, gyerekek! / az apró szulák virágzik / hámozom/hámozzuk a dinnyét

A Kosztolányi fordítással nem egészen egyező, de már Gundert-nél más jelentést kapott vers egészen biztosan a keresett Bashō hokku.

A Havas táj a harmadik Bashō versünk.

Hóförgeteg...

Ott a sűrűben, a kis házikóban

él egy magányos agg s beteg.

Schneegestöber –

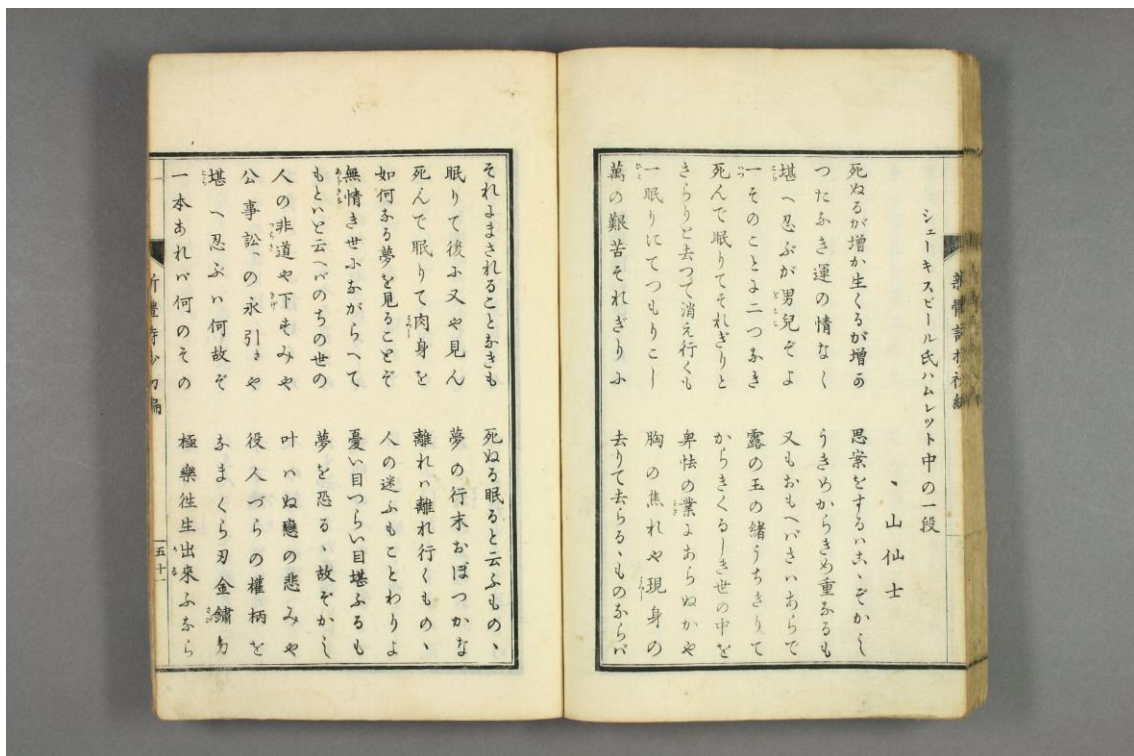
Einsame Alte bewohnt

Das Haus im Dickicht.

A Schneegestöber szó inkább jelent hózáport, mintsem hóföregtetet, de a magyarítás kivételesen szinte szó szerinti fordítás. A hóra való rákeresés tűnik a leggyorsabbnak, igaz, hogy ez feltételezhetően a legtöbb találati aránnyal is együtt jár majd, hiszen a hó nagyon sok Bashō hokkuban szerepel. Összesen 50 versben szerepel a hó, de egyikben sincs utalás öregemberre és házra. Feltételezhetjük tehát, hogy nem hózáporról van szó, ezért most arra kell megoldást találnunk, hogy a „magányos, agg, beteg” és a „kis házikó” vajon milyen 17. századi kifejezést takar. A kunyhó, viskó szót sokszor használja Bashō saját háza ütött-kopott voltának érzékeltetésére, így most ezzel a szóval próbálkozunk a keresőben. Sem a kis ház, házikó, viskó kifejezésekre, sem a viharra, sem pedig az örege, betegre és magányosra nem találtuk meg a keresett verset. Utoljára a sűrű erdő, bozót kifejezésre keresünk. Végezetül pedig megnézzük David

Landis Barnhill több, mint 700 Bashō hokkujának angol fordítását tartalmazó könyvét.³²⁶ Itt sem találunk olyan verset, mely egy kicsit is hasonlítana Gundert német fordítására.

A fenti példákon keresztül igyekeztünk bemutatni, hogy mennyire bonyolult művelet 1-1 magyarra átültetett versnek megtalálni a japán eredetijét. Három olyan példát vettünk, melynél rendelkezésünkre állt modern átírásban csaknem az összes Bashō hokku az interneten. A modern átírást azért is ki kell hangsúlyoznunk, mivel előfordul, hogy egy szöveget megtalálunk a világhálón, de az a könyv megjelenésekor érvényben lévő írásjegyekkel íródott. A következő képen pl. Inoue Tetsujirō Hamlet fordítása látható 1884-ből, az egyetlen általunk talált Inoue szöveg, mely szépirodalomhoz köthető.

³²⁶ Bashō 2004.

Van néhány megfejthetetlennek tűnő rejtély is Kosztolányi versfordításai között, mint pl. hogy a Kokinwakashū 4. verse ismeretlen szerző tollából miért Ariwara no Narihira neve alatt jelent meg Enderling-nél, és ennek köszönhetően aztán Kosztolányinál is. A vers és fordítás között olyan sok az egyezés, hogy azt eleve ki kell zárunk, hogy esetleg ezt a témát Ariwara no Narihira egyik versében ugyanígy feldolgozta.

3. *A japán versek közléséről*

A versfordítás kötetek mindegyikére vonatkozó, egységes elvrendszer kidolgozásának első lépéseként azt kellett eldöntenünk, hogy mi legyen a szövegek közlésének alapjául szolgáló alapszöveg. Eleve kizártuk a posztumusz köteteket, így kézirat hiányában a folyóiratbeli megjelenések, és a Kosztolányi életében megjelent egyetlen kötet adja a szövegtörzset. Úgy döntöttünk tehát, hogy az első megjelenést vesszük alapul, s a japán versek esetében ez szinte kizárólag folyóiratbeli megjelenést jelent. Eddig nem sikerült feltárunk kiadatlan műfordításos anyagot, tehát a folyóiratbeli első megjelenések és a kiegészítésként feltüntetett első kötetbeli megjelenéseken kívül csak néhány vers esetében kellett posztumusz kötetben megjelent anyagra támaszkodnunk. Ilyen esetekben az Illyés által sajtó alá rendezett 1942-es *Idegen Költőket* használtuk. Nem került be az anyagba sem a tévesen 1931-es évszámot magán viselő, bizonyíthatóan 1941-es *Kínai és japán versek*, az 1957-es Vas István szerkesztésű *Kínai és japán költők*, az 1995-ös *Japán és kínai költők* és az 1999-es *Kínai és japán költők* sem.

Nem vagyunk egészen bizonyosak abban, hogy a kötetrendezés elvek közül a

³²⁷ http://archive.wul.waseda.ac.jp/kosho/bunko11/bunko11_a0145/bunko11_a0145.pdf

megjelenési sorrend a legtökéletesebb választás. Az 1999-es *Kínai és japán költők*-ben a költők kronológiai sorrendbe rendezése kitűnő megoldásnak tűnik, azonban ebben az esetben a nagyközönség számára készült, széles körben terjeszteni kívánt kiadványról van szó, és nem a Kosztolányi életmű feldolgozásáról. A versek legvégén az Új japán versek 1933-ban megjelent előszavát találjuk, amelynek magyarázat nélküli közlését helytelennek gondoljuk. A köztudatban máig él sok Kosztolányi félreértésén alapuló tévhit, mint hogy a japán nyelvben nincs ige és főnév közt különbség, vagy hogy a haikuban nincs állítmány. Ezeknek a tévedéseknek a tisztázása közel 100 évvel e félreértések első megjelenése óta mindenképpen időszerű. Érdekes lehetne egy olyan kiadvány összeállítása is, ahol a japán szövegfordítások történetét lehetne bemutatni időrendben az első fordításoktól a napjainkban készültéig. Itt szerepelhetnének olyan fordítások is, melyek már nem közvetítő szövegből, hanem az eredetiből készültek.

Szövegváltozatokról néhány verstől eltekintve nem beszélhetünk, a megjelenésbeli különbségek kizárólag központozás és ékezésbeli eltérések, melyeket aláhúzással jelöltünk. A jegyzetben tüntettük fel a különbségeket a kis és nagybetű használatában is. Bár kezdetben úgy hittük, átfogó tanulmányt írhatunk a folyóiratokban és a kötetekben használt ékezésbeli különbségekről, úgy tűnik, semmiféle logika nem állapítható meg a különféle szedési módok használatában. Pl. míg az *Uj Idők*, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. lapján megjelent Basho Aggastyán c. versében következetesen hosszú ú-val találkozunk, a *Kínai és japán versek* 101. oldalán Fehérhaju, utána pedig bús szerepel.

Fehérhajú, bús aggastyán mereng a

Családja sírján. Háza puszta most.

Jaj, bong a donga és leng a gerenda.

A költők és a címek feltüntetése újabb problémát vet fel, lévén, a szerzők esetében sok a tévedés, egy részük vélhetően nyomdahiba, máskor viszont egyértelműen a magyar és a nemzetközi átírás vegyes használata okozza a félreértést. Ha példának Imaoka Jūichirō nevét hozzuk fel annak bizonyítására, hogy a japán nevek magyarra átírásában semmiféle logikát nem sikerült felfedeznünk Kosztolányinál, akkor jól látható, hogy a magyarul Dzsúicsiró keresztnév Dsiucsiro-ra módosult az interjú megjelenésekor.³²⁸ A nevek átírásáról általánosságban azt mondhatjuk, hogy sok a félreérthető, hibás átírás, elírás. Japanológusként bármennyire is a nevek helyes használatához ragaszkodnánk, súlyos szerkesztői túlkapásnak ítéljük meg a Kosztolányi által feltüntetett szerzői névtől eltérő megjelölést. A kiejtésbeli tévedéseket elkerülendő kapcsos zárójelben adjuk a költők nevét magyar helyesírás szerint, ugyanakkor a japán eredeti versek latin betűs átírásánál maradtunk a nemzetközi, az angol helyesírást alapul vevő u.n. Hepburn-rendszerénél. Ez alapján a rendszer alapján közöljük a dolgozat végén táblázatban a költők nevét a versekkel és a versek műfajával együtt. A közvetítő nyelveken az eredeti megjelenési formát adjuk, a japán szövegeknél viszont az 1945 utáni kínai írásjegy használatra vonatkozó szabály alapján tüntettük fel a verseket. Az írásjegyek használatáról a korábbi fejezetekben már szóltunk, így nem tartjuk szükségesnek részletesebb magyarázat adását arra vonatkozóan, hogy miért nem az eredeti írásképet, azaz például a Manyōshū-ban megjelent versek esetében a manyōgana-val írt verseket közöljük. Arra azonban ügyeltünk, hogy a kötetekben megjelent japán szövegeket pontosan ugyanúgy írjuk, ahogy a kötetben találtuk.

A jegyzetben külön vettük mind a 203 verset, s felosztottuk *Megjelenés*, *Szövegkritika*,

³²⁸ Kosztolányi 2002. 234-237.

Műfaj, verselés, Közvetítő szöveg, Japán szöveg egységekre. Azoknál az eseteknél, amikor nem volt a folyóiratban és a kötetben megjelent szövegek között különbség, nem tüntettük fel a Szövegkritika szót, és így jártunk el akkor is, amikor ismeretlen költő versének japán szövegét kellett volna megadnunk, a beazonosítás lehetetlensége miatt kihúztuk a Japán szöveg részt. Kérdés, hogy a kritikai szöveghez tartozó szövegkritikai lábjegyzetet nem kellene-e különválasztani a nyelvi-tárgyi magyarázatoktól, ez esetben az előbbieknél a lap alján lenne a helyük.

Néhány esetben találkozunk szövegváltozattal, Kosztolányi ugyanis egy új közvetítő szöveg felfedezésekor újrarendelt a verseket, itt a főszövegben minkét változatot adjuk, a jegyzetknél pedig külön tüntetjük fel a közvetítő szövegeket.

Mind közül a legnagyobb feladat azonban a japán eredeti szövegek felkutatása volt. A versek költőinek jegyzékéből is látszik, hogy hatalmas időintervallumot fog fel az anyag, mintegy 1200 évet. A legrégebbi költők versei antológiákban jelentek meg, ezek megkönnyítik a kutató munkáját, az idő előrehaladtával azonban a feladat is egyre nehezebb, az önálló köteteket ugyanis nehezebb felkutatni. Hely hiányában kimaradt a költők rövid életrajzi melléklete, csupán kronológia sorrendben tüntettük fel a szerzőket.

Összegzés

Összességében azt mondhatjuk tehát, hogy Kosztolányi a japán versfordítások kapcsán semmiképpen sem vádolható hűtlenséggel, legfeljebb azzal, hogy nem ad tiszta képet a japán versek világáról. Ő azonban csak az előtte fordítók példáját követte, az angol,

német francia fordításokban ugyanis pontosan ugyanezt kifogásolhatjuk. Mindig, minden mű esetében találhatunk javítanivalót, sokat lehet csiszolgatni, formálgatni, hogy minél közelebb kerüljön az eredeti műhöz. Hiszen amellett, hogy törekednünk kell arra, hogy a magyar fülnek kellemes hangzású fordítást kapjunk, amely ritmikailag nem tér el túlságosan a nekünk megszokottól, és bármennyire is ügyelnünk kell arra, hogy megfelelő szótagszámú és az eredetivel jelentésben pontosan megegyező sorokban adjuk vissza a verset, a legfontosabb az, hogy a mű egészében hű legyen a költő által megálmodotthoz. De még ha így teszünk is, nem lehetünk bizonyosak abban, hogy fordításunk valóban meggyökerezik a magyar líra virágoskertjében. S mi lehet annál nagyobb jutalom egy fordító számára, mint hogy munkája helyet talál magának az irodalomtörténetben?

A *Modern költők* című kötetéről írja Rónay László: „Nem mintha belőle tanulhatták volna a következő korszakok fordítói a hűséget, de bizonyította, hogy nincs lehetetlen tolmácsolói feladat, s a világirodalom legnehezebb verseit hozzáférhetővé lehet tenni az olvasók számára, mégpedig hajlékony, korszerű magyarsággal. A fordításgyűjtemény hatása óriási volt. Németh László mondta el később egy Kosztolányi-est bevezetésében, hogy ebből a könyvből tanulta meg ismerni a modern világirodalmat, s csodálattal gondolt a fordító műveltségére.”³²⁹

³²⁹ RÓNAY László: „*Ki volt ez a varázsló?*” Kozmosz, Bp., 1985. 65.

FÜGGELÉK

A KOSZTOLÁNYI ÁLTAL LEFORDÍTOTT 203 VERS KÖZVETÍTŐ NYELVEN ÉS EREDETIBEN

1. Tecsujiro Inouye: Éji út

A felhőn a hold sugara kél,
Hosszú jajjal sír-zihál a szél.

Nád, fenyő zúg, bús szellemzene,
Most valaki mintha intene.

Az útszélen dúlt templom-romok,
Egy erdő, egy híd s homok, homok.

Régen elmúlt éjfél, valahol
Felhuhog az erdőn a bagoly.

[Közvetítő szöveg]

Nächtliche Heimkehr.

Durch die Wolken geht des Mondes Gang,
Windesseufzer kommen schwer und lang.

Fichtensaus, als riefen Geister dumpf,
Menschen winken, Schilfrohr schwankt im Sumpf.

Ein zerstörter Tempel liegt am Weg,
Dann der Waldrand und der Brückensteg.

Sicher ist schon Mitternacht vorbei;
Nur, verborgen, einer Eule Schrei.

2. Tecsujiro Inouye: Magányos éjszaka

Künn az utcán fúj az ős szele,
Itt gubbasztok, mint egy remete.

Lelkem régi könyvekkel mulat,
Nézek fönn egy árva vadludat.

Hold sugárzik a hegyek fölött,
Füstölögnek a nehéz ködök.

Fagy, magány! És zsibbadó homály,

A gyér fénybe csak egy zsámoly áll.

[Közvetítő szöveg]

Einsame Nacht.

Rauher Herbstwind, der mein Haus umzieht,
Einsam sitz ich wie ein Eremit.

Über Büchern denk' ich alter Zeit,
Seh' der Wildgans nach am Himmel weit.

Bleich vom Berge fließt des Mondes Strahl,
Nebel dampft und zieht sich durch das Tal.

Kalt und einsam! Ich ertrag' es nicht.
Nur ein Schemen sitzt im düstern Licht.

3. Hennjo: Felhó

Ó Ég Szele,
Állítsd meg ott a kék uton
A felleget.
Oly gyönyörű. Hadd bámulom,
Mert ellebeg.

[Közvetítő szöveg]

O Vent du ciel,
Soufflez, fermez
Les chemins des nuages!
Ces formes virginales,
Je voudrais les retenir un instant!

[Eredeti japán szöveg]

天つ風雲のかよひち吹きとちよをとめの姿しばしとゞめむ

Amatsukaze kumonokayoji fukitojiyo otomenosugata shibashitodomemu

4. Fujivara

[Első változat]

Hideg, kemény a gyékény,
Fehér a zuzmara és a tücsök dalol.
Ruhám a földre terítem s itt valahol
Fogok aludni békén.

Fujuvara: Vándoruton

[Második változat]

Hideg, kemény a gyékény,
fehér a zuzmara és a tücsök dalol.
Ledobom a ruhám s itt valahol
fogok aludni békén

[Közvetítő szöveg]

Sur une froide natte,
Dans cette nuit de gelée blanche, où chante
Le grillon,
Sous mes vêtements étendus d'un seul côté
Dois-je dormir solitaire ?

[Eredeti japán szöveg]

きりぎりす鳴くや霜夜のさ菫に衣片敷きひとりかも寝む
Kirigirisu nakuyashimoyono samushironi koromo katashiki hitorikamonemu

5. Issza

Verebek,
Árvák ti is, hadd játszadozzam
Veletek.

[Közvetítő szöveg]

Avec moi,
Moineaux sans
Parents, venez jouer!

[Eredeti japán szöveg]

我と来て遊べや親のない雀
Waretokite asobeyaoyano naisuzume

6. Ryota

[Első változat]

Ragyog a holdfény reszketőn.
Ha meghalok és ujraszületek
Legyek fenyő a bérctetőn.

Ryota: Fenyő

[Második változat]

Fönn jár a Hold.
Most hág az ég fennkölt ormára Ő.
Jaj, bérctetőn mért nem vagyok fenyő?

[Közvetítő szöveg: Revon]

Oh! Le clair de lune!
Si je change en renaissant,
(Que je sois) un pin de la cime!

[Adler-Revon]

Ryota

Wie hoch der Mond!
Wiedergeboren,
O, würd ich Kiefer am Berge!

[Eredeti japán szöveg]

名月や生まれかはらば峰の松
Meigetsuya umarekawaraba minenomatsu

7. Hokusi

Házam leégett.
Lehulltak a virágok is.
Így ér mindenki véget.

[Közvetítő szöveg]

Hokushi

Brand! – Immerhin
Die schönen Blüten
Regneten so auch!

[Eredeti japán szöveg]

焼けにけりされども花はちりすまし
Yakunikeri saredomohanawa chirisumashi

8. Niko H. Hogigucsi

[Első változat]

Én szenvedek, mert élek, élek, élek.
Én szenvedek, mert megszülettem.

Mert ember és japáni lettem,
Ezért jár hálni én belém a lélek.

[Második változat]

Niko Horigucsi: Jajszó

Bús és sötét szememben
örökre könny ragyog,
mivel sovány vagyok,
mivel japán vagyok,
mivel ember vagyok

[Eredeti japán szöveg]

重荷
生きもののつらさ、苦しさ！
人間のつらさ、苦しさ！
日本人のつらさ、苦しさ！
それ故にわれ瘦ほそる！

Jūka

Ikimononotsurasa, kurushisa!
Ningenotsurasa, kurushisa!
Nihonjinnotsurasa, kurushisa!
Soreyueniwareyasehosoru!

9. Takamura: Hold

Kina egén,
Mint egy szegény
Vándorlegény,
Bolyongsz búsan, bomoltan,
Én hontalan, japáni holdam.

[Közvetítő szöveg]

Takamura

An Chinas Himmel
Ganz ferner Wanderer,
Bist du es doch, Mond
Meines Mikasa! Mond ob Kasuga!

[Eredeti japán szöveg]

あまの原ふりさけみれば春日なる三笠の山にいでし月かも
Amanohara furisakemireba kasuganaru mikasanoyamani ideshitsukikamo

10. Saigyo: Bú

Cepeltem a búmat,
Vittem szakadatlan.
„Sirj” mondta a holdfény
S én sirvafakadtam.

[Közvetítő szöveg]

Der Mönch Saigyo
Ich trag wohl Kummer,
Tragen und Wandern.
– Sprach da nicht das Mondlicht:
„Weine!” – Ich weine.

[Eredeti japán szöveg]

嘆けとて月やは物を思はするかこちがほなる我が涙かな
Nageketote tsukiyawamonowo omowasuru kakochigaonaru waganamidakana.

11. Mortake: Szirom

[Első változat]

Virágszirom szállott a földre
Ott a fagallyról? Tévedés.
Egy tarka lepke.

[Második változat]

Virágszirom szállott lebegve
Ott a fagalyról? Tévedés.
Egy tarka lepke.

[Közvetítő szöveg]

Moritake

(N.d. Sprichw.: „Die Blüte kehrt nicht zum Zweig”)

Die Blüte kehrte zum Zweig,
Die dort fiel? – Sieh hin!
– Ein Falter ist es!

[Eredeti japán szöveg]

落花枝に歸ると見れば胡蝶かな
Rakkaedani kaerutomireba kochōkana

12. Fuivara Okikatse: Haj

Ó éjfelete, szép hajam,
Sötét, mint erdő a viharban.
Mi lett veled? Azt mondja tükröm,
Hózivatar van.

[Közvetítő szöveg]

Du mein nachtschwarzes Haar
So schwarz wie die Heide.
Was geschah dir? – Der Spiegel
Schon weiset auf Schneefall.

[Eredeti japán szöveg]

うばたまのわがくろかみやかはるらむ鏡の影にふれるしらゆき

Ubatamano wagakurokamiya kawaruramu kagamino kageni furerushirayuki

13. Ismeretlen költő: Hab

A vizen a tajték
Nem jut a partig.
Eltűnik. Én is.
Semmise tart itt...

[Közvetítő szöveg]

Der Schaum auf der Welle
Enteilt. So enteil ich,
Zerteilt. Keiner hält mich.

14. Basho: Légy

Veréb barátom, kérnék egy kegyet.
Ne kapd be a virágra röppenő
Bús, kis legyet.

[Közvetítő szöveg]

Friend sparrow, do not eat, I pray
The little buzzing flies that play
Among my flowers.

[Eredeti japán szöveg]

花に遊ぶ虻な喰ひそ友雀
Hananasobu abunakuraiso tomosuzume

15. Basho: Tó

Öreg halastó szendereg a langyos
Magányba némán...Most beléje cuppan
Loccsanva, egy loncsos varangyos.

[Közvetítő szöveg]

A lonely pond in age-old stillness sleeps...
Apart, unstirred by sound or motion... till
Suddenly into it a lithe frog leaps.

[Eredeti japán szöveg]

古池や蛙飛びこむ水の音
Furuikeya kawazutobikomizu no oto

16. Basho: Harmat

Ó harmat, én aranyosom.
Várj, míg nyomorú életem
Tünő vizedbe megmosom.

[Közvetítő szöveg]

Quick-falling dew,
Ah, let me cleanse in you
This wretched life.

[Eredeti japán szöveg]

露とくとく心みに浮世すゝがばや
Tsuyutokutoku kokorominiukiyo susugabaya

17. Basho: Bogáncs

Kiváncsi bogáncs rég vigyázza már,
Hogy jön és hogy megy az utas;
És lelegeli egy számár.

[Közvetítő szöveg]

The roadside thistle eager
To see the travellers pass,
Was eaten by the passing ass!

[Eredeti japán szöveg]

道のべの木槿は馬に喰はれけり

Michinobeno mokugewaumani kuwawarekeri

18. Sanuki: Szirt

Mint szirt, mely a tengerben ázik újra,

Ahányszor a hullám körötte repdes

S nem látja senki – a ruhámnak újja

Nem szárad meg soha, örökre nedves...

[Közvetítő szöveg]

Like a great rock, far out at sea,

Submerged at even the lowest tide,

Unseen, unknown of man – my sleeve

Is never for a moment dried.

[Eredeti japán szöveg]

わがそではしほひに見えぬおきの石の人こそしらねかわくまもなし

Wagasodewa shiohinimien u okinoishino hitokososhirane kawakumamonashi.

19. Basho: Aggastyán

Féherhajú, bús aggastyán mereng a

Családja sírján. Háza puszta most.

Jaj, bong a donga és leng a gerenda.

[Közvetítő szöveg]

Old men, white-haired, beside the ancestral graves,

All of the household now

Stand lonesome, leaning on their staves.

[Eredeti japán szöveg]

家はみな杖に白髪の墓参り
Iewamina tsuenishiragano hakamairi

20. Basho: Prücsök

Ó kis prücsök, beh vidám a dalod.
Ki sejti, hogy majd nemsokára
Halott leszel te is, halott, halott?

[Közvetítő szöveg]

O cricket, from your cheery cry
No one could ever guess
How quickly you must die.

[Eredeti japán szöveg]

やがて死ぬけしきは見えずの蟬の声
Yagateshinu keshikiwamiezu seminokoe

21. Basho: Csatatér

Vén harcmezőn Tavasz gyűjt sugarat,
Százhuszezer harcosnak életéből,
Mint egy futó álomból, ez maradt.

[Közvetítő szöveg]

Old battle-field, fresh with Spring flowers again-
All that is left of the dream
Of twice ten thousand warriors slain.

[Eredeti japán szöveg]

夏草や兵どもが夢の跡
Natsukusaya tsuwamonodomoga yumenoato

22. Hitomaro: Tükör

Amint eléje lépek
s szemlélem a tükörben,
a tiszta-fényü körben
a mély és furcsa képet,
ugy rémlik, hogy az messze, túl,
egy ismeretlen öregúr.

[Közvetítő szöveg]

When,
Halting in front of it, I look
At the reflection which is in the depths
Of my clear mirror,
It gives me the impression of meeting
An unknown old-gentleman.

[Eredeti japán szöveg]

ますかゞみ底なる影にむかひみてみる時にこそらぬ翁にあふ心ちすれ
Masukagami sokonaru kageni mukaiitemiru tokinikoso shiranuokinani aukokochisure

23. Fujiwara Ietaka: Szilvafa

Eszembe jut egykor mi volt
a szilvafánál és a szilvafától
kérdem, miért marad a drága távol?
Fönn a kiholt
égen ragyog a hűs, tavaszi hold.

[Közvetítő szöveg]

Old Scent of the Plum-tree
Remembering what passed
Under the scent of the plum-tree,
I asked the plum-tree for tidings
Of that other.

Alas...the cold moon of spring....

[Eredeti japán szöveg]

むめがゝにむかしをとへば春の月こたへぬかげぞ袖にうつれる

Mumegakani mukashiwotoeba harunotsuki kotaenukagezo sodeniutsureru

24. Horikawa: Hűség

Igaz –e, hogy a mi szerelmünk

végnélküli, határtalan?

A gondolatjaim ma reggel

olyan kuszák, mint a hajam.

[Közvetítő szöveg]

How can one e'er be sure

If true love will endure?

My thoughts this morning are

As tangled as my hair.

[Eredeti japán szöveg]

長からん心も知らず黒髪の乱れてけさはものをこそ思へ

Nagakaran kokoromoshirazu kurokamino midaretekesawa monowokosoomoe

25. Saigyō Hoshi: Álom

Én jól tudom, hogy itt minden csaló

s ami valónak látszik, nem való.

Ha így találom,

mért higyjem el,

hogy az álom az álom?

[Közvetítő szöveg]

Since I am convinced

That Reality is in no way

Real,
How am I to admit
That dreams are dreams?

[Eredeti japán szöveg]

うつつをも現とさらに思はねば夢をば夢と何かおもはむ
Utsutsuomo utsutsutosarani omowaneba yumewobayumeto nanikaomowamu

26. Minamoto No Shigeyuki: Tél

Eljött a tél Csu országába végül,
kunyhómba is, bármily magában állt.
Akárhogy is rejtőzködött
a káka, szittyó, sás között,
mégis reá talált.

[Közvetítő szöveg]

Winter has at last come
Unmistakably, even to my cottage
In the land of Tsu,
Which lies hidden
Among the rush-leaves.

[Eredeti japán szöveg]

葦の葉に隠れて住みし津の国のこやもあらはに冬は来にけり
Ashinohani kakuretesumishi Tsunokunino koyamoarawani fuyuwakinikeri

27. Sakanoye: Szerelem

Oly bús az árva-árva szerelem,
mely csak sóvárog, senkitől se tudva,
mint liliom a lápos tereken,
körötte a bozót, a gaz, a dudva.

[Közvetítő szöveg]

Unknown love
Is as bitter a thing
As the maiden-lily
Which grows in the thickets
Of the summer moor.

[Eredeti japán szöveg]

夏の野の茂みに咲ける姫百合の知らえぬ恋は苦しきものぞ
Natsunonono shigeminisakeru himeyurino shiraenukoiwa kurushikimonozo

28. Névtelen: Aggkor

Jaj, amikor közel az Aggkor
s csoszog az ablakunk alatt,
mért nem lehet bezárni akkor
ajtónk, sietve-hallgatag
s kiáltani, hogy: „nem szabad”?

[Közvetítő szöveg]

If only, when one heard
That Old Age was coming
One could bolt the door,
Answer “not at home”
And refuse to meet him!

[Eredeti japán szöveg]

おいらくの来むとしりせば門さしてなしとこたへてあはざらましを
Oirakuno komutoshiriseba kadosashite nashitokotaete awazaramashiwo

29. Mucusu-Hito: Viz

Ha korsóm öblét csöndbe lakja,
A korsóhoz simul alakja.
De mégis a víz az erős.

Őtöle robban szét az ős
kőszirt évezredes alapja.

[Közvetítő szöveg]

Der Mikado Mutsuhito
Auf den chinesischen Krieg von 1895
(Der „gehöhlte Stein“
und das „Gefäß“ sprichwörtlich in Japan)

Schmiegsam wie sonst auf Erden
Kein Ding sogar „dem Gefäßbauch“,
Bricht doch das gleiche Wasser
Gewaltig durch alle Felsen!

[Eredeti japán szöveg]

器にはしたがひながらいはがねもとほすは水のちからなりけれ
Utsuwaniwa shitagainagara iwaganemo tōsuwamizuno chikaranarikere

30. Niko Horigucsi: Élet

Ki élhet e világon,
hol annyi a boru?
Az élhet e világon,
ki egyre szomorú.

[Eredeti japán szöveg]

理想
人間らしき生き方
唯一つあり。
かなしむ爲に
生きるなり!

Risō
Ningenrashikiikikata

Yuiitsuari.
Kanashimutameni
Ikirunari!

31. Niko Horigucsi: Nyakék

Szeretnék venni egy nyakéket.
Felfüzni mind a könnyeim,
_átnyujtani tenéked.

[Eredeti japán szöveg]

首環
わが思ふ
なみだを
糸に
貫きて
君が首環を
なさばやな！

Shukan
Wagaomou
Namidawo
Itoni
Nakite
Kimigashukanwo
Nasabayaka!

32. Niko Horigucsi: Parázs

Az alkony-égen vad, vörös ködök.
Most a szökőkut parazsat köpött.

[Eredeti japán szöveg]

噴水 その一
噴水が燐を吐いてみた
赤い夕やけ空の下で

Funsui sonoichi
Funsuigakemuriwohaiteita
Akaiyūyakesoranoshitade

33. Hakusu Kitahara: Vörös

Vörös felhők járnak az égen.
Vörös bor van kupámba régen.
Miért várom, vágyom a végem?
Vörös felhők járnak az égen.

[Eredeti japán szöveg]

空に真赤な
空に真赤な雲の色
玻璃に真赤な酒の色
なんでこの身が悲しかろ
空に真赤な雲の色

Soranimatsukanakumonoiro harinimatsukanasakenoiro nandekonomiga kanashikaru
Soranimatsukanakumonoiro

34. Niko Horigucsi: Festmény

Az, hogy e földre egyszer megszülettem,
a véletlennek furcsa balesetje.
Inkább egy képre pingált volna engem
Ontomaronak mesteri ecsetje...

[Közvetítő szöveg]

Ma venue en ce monde
Est un accident;
J'aurais dû naître
Sous le pinceau d'Outamaro!

[Eredeti japán szöveg]

あやまちて世には生まれぬ歌麿の繪などに住みてあるべかりけん
Ayamachite yoniwaumarenu Utamarono enadonisumite arubekariken

35. Ecsuzsin: Tájképcske

Az éjszakán holdfény zizeg.
Vén templom alján, a hegyen
Hántolják a rizset.

[Közvetítő szöveg]

Etsujin

Tempel im Gebirge!
Lautes Klopfen: der Reis wird
Enthülst bei dem Mondlicht!

[Eredeti japán szöveg]

山寺に米つくほどの月夜哉
Yamaderani kometsukuhodono tsukiyokana

36. Ismeretlen költő: Álmatlanság

Álmatlan éjjel, hallom, kiabál
Egy bus kakuk a messze, nagy hegyekben.
Ugy_e, te is elpártolt és kegyetlen
Párod siratod, távoli madár?

[Közvetítő szöveg]

Schlaflos
Unbekannter Dichter

In schlafgemiedner Nacht hör ich die Rufe
Des Kuckucks aus den Bergen klingen. Ach,
Bist du von Liebesschmerzen auch geplagt,
Daß du nicht schlafen kannst, o ferner Vogel?

37. Ismeretlen költő: Ősz

Virág és fű-fa sárga.
Az elmulás hatalma győz.
Csak a tenger virágja
Nem érzi, hogy eljött a bős, -
Cifrálkodó és tarka ősz.

[Közvetítő szöveg]

Herbst
Unbekannter Dichter

Die Gräser und die Bäume und die Blumen
Veränderten die Farben ganz und gar, -
Nur an des großen Meeres Wellenblumen,
Den immer gleichen, kannst du nicht erkennen,
Daß nun der bunte Herbst gekommen ist.

[Eredeti japán szöveg]

草も木も色かはれどもわたつみの浪の花にぞ秋なかりける
Kusamokimo irokawaredomo watatsuumino naminohanano akinakarikeru

38. Ismeretlen költő: Hold

Mióta nincs itt, az ég drága, finom,
Tündéri kincsét nézem elgyötörten.
Jaj, hold, mutasd meg arcát egy tükörben,
Engedd az édesemet visszahínom,
De hold marad a hold, kacagva kínom.

[Közvetítő szöveg]

Bei Betrachtung des Mondes
Unbekannte Kurtisane

Sehr weit von dir entfernt, betrachte ich mit

Verliebtém Auge den gestirnten Himmel.

O! wenn der Mond sich jetzt in einen Spiegel
Verwandeln würde, mir dein Bild zu zeigen!

Doch er bleibt Mond und lacht nur meiner Qual.

39. Sa gyo: Gondolatok

Miként ha füstölög a Fuzsi-Yáma,
A füstje szétrepül a lenge, kába
Szelekbe s eltünik a kék egen,
A gondolatjaimnak bus imája
Ugy tör ki és ugy vész is el hiába,
A messzeségbe mállva, névtelen.

[Közvetítő szöveg]

Gedanken

Saigyō

So wie der Rauch des Fuji-Yama blass
Und ziellos in die windigen Lüfte steigt,
Um dann zu sterben an dem weiten Himmel:
So steigen die Gedanken, die ich hege,
Ziellos und zwecklos und auf flüchtigen Pfaden
Ins Blau hinein und schwinden spurlos hin.

[Eredeti japán szöveg]

風になびく富士の煙の空にきえて行方も知らぬ我が思ひかな
Kazeninabiku Fujinokemurino soranikiete yukukatamoshiranu wagaomoikana

40. Nukada: Várakozás

Várok reád. A vágy epeszt.
Te jössz, te jössz. Hallottam ezt.
Te vagy. Hisz ösmerem e neszt.

Nem bús szivem, kora öröm.
Csupán az őszi szél gonosz
Játékát űzi, az motoz
A könnyü bambuszfüggönyön.

[Közvetítő szöveg]

In Erwartung
Prinzessin Nukada

Ich wartete auf dich, von Sehnsucht fast
Verzehrt, - da, ein Geräusch: de du nahst,! de du nahst!

Zu früh gejubelt, sehsuchtsbanges Herz!
Es war der trügerische Wind des Herbstes,
Der raschelnd durch den Bambusvorhang fuhr.

[Eredeti japán szöveg]

君待つと我が恋ひをれば我が宿の簾動かし秋の風吹く
Kimimatsuto wagakoioireba wagayadono sudareugokashi akinokazefuku

41. Mushimaro: Szomorufűz

A lányka sirján ez a szomorúfűz
Áthajlik e fiú sirjára lágyan.
Ki kétkedik eztán, hogy tiszta vágyban
Kiért epedt-sorvadt e szomorú szűz?

[Közvetítő szöveg]

Die Trauerweide
Mushimaro

Die Trauerweide auf dem Grab des Mädchens
Läßt ihre Zweige nur nach einer Seite
Hinüberhängen. Eines Jünglings Hügel

Erhebt sich dort. Wer möchte nun noch zweifeln,
Wem jenes toten Mädchens Liebe galt?

[Eredeti japán szöveg]

柳こそ伐れば生えすれ世の人の恋に死なむをいかにせよとぞ
Yanagikoso kirebahaesure yonohitono koinishinamuo ikaniseyotozo

42. Basho: Telehold

Ó, telehold – ha volna egy nyele,
Ő lenne az én legyezőm
És én legyezném arcomat vele.

[Közvetítő szöveg]

Vorläufer Bashos

Sokan

Der Vollmond – an einen Stamm
Binde ihn: welch ein schöner Fächer!

[Eredeti japán szöveg]

月に柄をさしたらばよき團哉
Tsukinieo sashitarabayoki uchiwakana

43. Sammi: Légyott

Csitt.

A nád susog. „Várj egy kicsit.”

Imádom őt. A szél sívít.

Úgy várom. Ám nincs senki itt.

Csitt.

[Közvetítő szöveg]

Sammi

– St! – St!

Übers Rohr! „Hab Geduld!“
Streichet der Wind!
Diesen Mann, ich vergäße sein?!
– St! – St!

[Eredeti japán szöveg]

有馬山猪名の笹原風吹けばいでそよ人を忘れやはする
Arimayama inanosasawara kazefukeba idesoyohitowo wasureyawasuru

44. Ismeretlen: Vándor

Most a tücsök cirippel.
Jaj, én hazám. Magányos arcomat
A puszta földre rejtem itt el.

[Közvetítő szöveg]

Der Wanderer

Sang des Heimchen!
– O Heimat!: In die Heide
Meine Wange versank heimlich!

45. Hitomaro: Éj

Hosszú az éj – oly hosszú, mint a fácán
ezüstös, hosszú tolla,
csak bódog botolva
annak, ki egyedül virraszt__ágyán.

[Közvetítő szöveg]

Hitomaro

Lang ist die Nacht – So lang wie der lang-
hangende Schweif
Silberfasanes, und langhin stelzend
Erglänzet die Nacht dem einsamen Schläfer.

[Eredeti japán szöveg]

あしびきの山鳥の尾のしだり尾のながながし夜をひとりかも寝む
Ashibikino yamadorinoono shidariono naganagashiyowo hitorikamonemu

46. Ryodsen: Ősz

Magányos cellámból kilépek.
Ámulva nézem ezt a képet.
A lombokon bolygó, bibor láz.
Köröskörül az ősz vitorláz.

[Közvetítő szöveg]

Der Mönch Ryodsen

Einsam aus meiner Hütte
Schreit ich. Ich seh mich um:
Die gleichen Schleier des Herbstes
Segeln durch fernste Luft.

[Eredeti japán szöveg]

寂しさに宿を立出てながむればいづこもおなじ秋の夕暮
Sabishisani yadowotachiidete nagamureba Izukomoonaji akinoyūgure

47. Kinto: Vízésés

Régóta hallgat csöndben és
elnémult a dörgő, mesés,
vad vízésés.
Régóta hallgat a kőszirtek alja,
de a dicső zajt aggja, fiatalja
még egyre hallja.

[Közvetítő szöveg]

Kinto

Wohl schon

Urlang schwieg
Der Wasser Fall.
Annoch, dennoch
Hört das Ohr
Das ruhmvolle Rauschen.

[Eredeti japán szöveg]

滝の音は絶えて久しくなりぬれど名こそ流れてなほ聞こえけれ
Takinootowa taetehisashiku narinuredo nakosonagarete naokikoekere

48. Basho: Hó

Nézd, a fehér hó mint ragyog.
Ki hát a hóba. Hadd imádom,
hadd nézem, amíg megfagyok.

[Közvetítő szöveg]

Nun wollen wir gehn,
Den Schnee anschaun,
Solange – es geht!

[Eredeti japán szöveg]

いざ行む雪見にころぶ所まで
Izayukan yukiminikorobu tokoromade

49. Issza: Béka

Kis, árva béka, mért riadsz te vissza?
Ne félj, de félj.
Ismerj meg engem. Itt barátod: Issa.

[Közvetítő szöveg]

Armseliger Frosch,
Nichts fürchte! Denn wisse:

Issa ist hier!

[Eredeti japán szöveg]

瘦蛙負けるな一茶これに在り
Yasegaeru makeruna Issakoreniari

50. Kii: Dáma

Nem csábulok a csengő, csacska szóra.
Meg is adom okát.
Nem áztatom könnyen ruhámnak ujját,
mert az nemes brokát.

[Közvetítő szöveg]

Die Hofdame Kii

Der Ruf der leichtfließenden Wellen
Des Kanales ist mir bekannt!
Ich hüte mich: Meine Ärmel
Sind von dem besten Brokat!

[Eredeti japán szöveg]

音に聞く高師の浜のあだ波はかけじや袖のぬれもこそすれ
Otonikiku takashinohamano adanamiwa kakejiasodeno nuremokososure

51. Buson: Múlt

Mult.
Lassú napok begyűjtött gabnarendje,
mely egy pajtába hullt...

[Közvetítő szöveg]

Vergangenheit:
Hort du aufgespeicherter
Langsamer Tage!

遅き日のつもりて遠きむかし哉
Osokihino tsumoritetōki mukashikana

52. Misisuma: Virrasztás

Átsírom az éjt, jön a hajnal
S a gyötirelem egyre epeszt.
Jaj, vége mikor szakad ennek:
Érezted-e ezt?

[Közvetítő szöveg]

Die Mutter Michisunas
Nacht, und ich lieg alleine
Ich schluchzte, bis es Morgen ward.
– Wie lang das währt,
Hast du das erlebt?

[Eredeti japán szöveg]

なげきつつひとり寝る夜の明くるまはいかに久しきものとかは知る
Nagekitsutsu hitorinuruyono akurumawa ikanihisashiki monotokawashiru

53. Sarumaru: Iharfa

Hogy bóg a hatalmas
Hegység_ben a szarvas.
Hullatja vörös levelét az iharfa:
mért zajdul a bánatom őszi viharja?

[Közvetítő szöveg]

Sarumaru, der Tempelpriester
Da der Hirsch nun schreit
Tief in den Bergen
Stampfend, streuend rings das Ahorn-Rotlaub:
Kam vom bloßen Lauschen mir die Wehmut?

[Eredeti japán szöveg]

奥山に紅葉踏み分け鳴く鹿の声きくときぞ秋はかなしき
Okuyamani momijifumiwake nakushikano koekikutokizo akiwakanashiki

54. Akisuke: Hold

Hold, most kibuksz
a felhők torkán.
Aztán söpör
az őszi orkán!

[Közvetítő szöveg]

Burgvogt Akisuke
Wie strahlest du, Mond,
Dem Reiß entquollen
Der Wolken, gejagt
Vom rasenden Herbststurm!

[Eredeti japán szöveg]

秋風にたなびく雲の絶えまよりもれ出づる月の影のさやけさ
Akikazeni tanabikukumono taemayori moreizurutsukino kagenosayakesa

55. Doin: Szerzetes

Csak gyászolok. – Minek a szó. –
Élek még? – Sírba volna jó. –
Gondolkodom? – Irtóztató. –

[Közvetítő szöveg]

Der Mönch Doin
Mich trauert. – Ich denke:
– Ich lebe noch. – Ich Tränen.
– Ich denke. – Mich schauert.

[Eredeti japán szöveg]

思ひわびさても命はあるものを憂きに堪へぬはなみだなりけ
Omoiwabi satemoinochiwa arumonowo ukinitaenuwa namidanarikeri

56. Niko Horiguchi: Álmodó

Vén lélek lakja ifjú testem.
Mit sem teszek, kétségbe estem.
Csak álmodom, tünődve, resten.

[Eredeti japán szöveg]

彼
いとうち若き肉體と
老いし心と持ちたれば、
その爲すことに似もやらて、
彼その云ふことの美しく
夢の多きも是非なけれ。

Kare

Itouchiwakakinikutaito
oishikokorotomochitareba,
sononasukotoninimoyarate,
karesonoifukotonoutsukushiku
yumenoōkimozehinakere.

57. Basho: Olaj

Ma éjjel a lámpámba, jaj,
nem volt olaj.
De ablakomba akkor behajolt
a hold.

[Közvetítő szöveg]

Kein Öl

Heut zur Nacht! – Doch sieh,
Der Mond schaut zum Fenster!

No oil to read by And so I'm off to bed. . . . Ah! My moonlit pillow!

58. Yaha: Próza

Fülemüle!
„Tessék kalácsot, friss kalácsot”
Kiáltja egy hülye.

[Közvetítő szöveg]

Yaha
Die Nachtigall!
Und zugleich an der Tür
Der „Kuchen!”-ausrufer.

[Eredeti japán szöveg]

鶯や門はまたまた豆腐売
Uguisuya kadowamatamata tōfuuri

59. Buson: Próza

Fülemüle!
Itt két pofára hamzsol egy család,
hogy szétáll a füle.

[Közvetítő szöveg]

Buson
Die Nachtigall
Und – die Familie
Beim Nachtessen!

うぐひすや家内揃ふて飯時分
Uguisuya kanaisoroute meshijibun

60. Ismeretlen költő: Kedvesem

Mikor a fürdőből kikel,
Arcán a láz cikkázik el.
Olyan, mint a piros juhar,
Mire az ősztüzet fuvall.

[Közvetítő szöveg]

Nach dem Bade
Unbekannter Dichter

Wenn sie dem Bad entsteigt, so flammt
Ihr schönes Antlitz feurig auf,
Daß sie dem roten Ahorn gleicht,
Der herrlich durch den Herbsttag glänzt.

61. Micsune: Bánat

Futsz a hegyekbe, a föld zavarát
Kerülve. Ámde, ha a bánat
Majd a hegyekbe is elmegy utánad,
Hová vonulsz, szegény barát?

[Közvetítő szöveg]

Trübsinn
Mitsune

Du flohest in die Berge, voller Haß
Gegen die Welt. Wenn in den Bergen nun
Dich auch der dunkle Trübsinn überfällt, -
Wohin dann willst du weiter fliehn, o Freund?

[Eredeti japán szöveg]

世をすてて山に入ひと山にてもなほうき時はいつちゆくらむ

Yowosutete yamaniiruhito yamanitemo nahoukitokiwa idzuchiyukuramu

62. Komahi: Álom

Álmomba megjelent a kedves.
Azóta szeretem az álmot.
Szép, tarka pille, mely az álnok,
Bús éjbe tündökölve repdes.

[Közvetítő szöveg]

Die Träume
Frau Komachi

Seit ich im Traum den Mann seh, den ich liebe, -
Seit jener Zeit erst liebe ich der Träume
Buntfarbene Falter als das köstlichste
Geschenk der Nacht, das ich nicht missen möchte.

[Eredeti japán szöveg]

うたゝねに恋しき人を見てしより夢てふものはたのみそめてき
Utataneni koishikihitoo miteshiyori yumetefumonowa tanomisometeki

63. Ismeretlen költő: Válás

Hiába szakítja
Zátony meg a szikla
Útját a vizeknek,
Elváltnak a gondba,
De végül ujjongva
Egymásba zizegnek...

[Közvetítő szöveg]

Trennung
Unbekannter Dichter

Trotz aller Hindernisse,
Die dem eilenden Flusse
Entgegentreten:
Alle Wasser, die sich trennen,
Um Bänke und Riffe herum,
Strömen doch endlich,
Endlich wieder
Jubelnd zusammen!

64. Ozi: Dalocska

Hull a virág, s köd, sűrű, tompa pára
Ereszkedik Ivare szent tavára,
Gágogva zúgnak el a vadludak.
Szívemre árnyak, ólmos álmok ülnek.
Ha majd jövőre újra itt repülnek,
Nem hallom én már többé hangjukat.

[Közvetítő szöveg: Enderling]

Am heiligen See
Blüten schneien...
Ein Nebelschleier
Verhüllt den See.
Die Wildgänse schreien
Am heiligen Weiher
Von Jware.

Dunkler Träume Schar
Tanzt ihren Reihen
Mein Herz ist schwer:
Wenn übers Jahr
Die Wildgänse schreien,
Hör' ich's nicht mehr...

[Bethge]

Trübes Lied

Ozi

Die Blüten rieseln nieder. Dichter Nebel
Verbirgt den See. Die wilden Gänse rufen
Erschreckt am heiligen Teich von Iware.

Düstere Träume schatten um mein Haupt.
Mein Herz ist schwer. Wenn übers Jahr die Gänse
Von neuem rufen, hör ich sie nicht mehr.

[Eredeti japán szöveg]

ももづたふ磐余の池に鳴く鴨を今日のみ見てや雲隠りなむ
Momozutau iwarenoikeni nakukamowo kyōnomimiteya kumogakurinamu

65. Csukayuki: Hó

Halkan havaz

S hajunk legyezi a tavasz.

Mi e csoda? Mi ez a hó?

Nem föntről, az égből való.

Ez a tavasz szagos hava.

Virágzik a cseresznyefa.

[Közvetítő szöveg]

Blütenschnee

Tsurayuki

Leis senkt sich Schnee auf uns herab, und dennoch
Weht lauer Windhauch zart an unsre Stirnen.
Geschah ein Wunder denn? O Welch ein Schnee,
Des Heimat nie der Himmel war! Es ist ja
Der holde, duftgeborene Frühlingsschnee
Der Kirschenblüten!

[Eredeti japán szöveg]

霞たちこのめもはるの雪ふれば花なきさとも花ぞちりける

Kasumitachi konomemoharuno yukifureba hananakisatomo hanazochirikeru

66. Kibino: Emlék

Most már kopasz, tarlott az ág,

A halovány, beteg tavasznak

Virágai mind-mind elaszna.

De szilvafáim illatát,

Bár szirmait a szél lefujja,

Még őrzi a ruhámnak ujja

És lelkemen mint álom illan át.

[Közvetítő szöveg]

Frühlings Ende

Kibino

Der Wind trieb alle Blütenblätter von

Den Zweigen weg. Der Frühling, der schon lange

Kränklich und blaß war, ist geschwunden. Nur

Der süße Duft der Pflaumenblüte blieb

Am Ärmel meines seidenen Gewandes

Gleich einem schönen, müden Traum zurück.

67. Basho: Vajákolás

A hold ma éjjel izzón tündökölt.

Fehér cseresznyés kert lett a tűzében

A bús pamutfaföld!

[Közvetítő szöveg]

Im Mond, so hell er schien,

War's ein blühender Kirschkern

– Das Baumwollfeld!

[Eredeti japán szöveg]

名月の花かと見えて綿畠

Meigetsuno hanakatomete watabatake

68. Basho: Játék

Piros szitakötő!

Szakítsd le szárnyát s itt egy új titok:

Arany pirosítód!

Aranypirosítód!

Mi lesz belőle, ha szárnyat köt ő?

Piros szitakötő!

[Közvetítő szöveg]

(Thema)

Die rote Libelle,

Entreiß ihr die Flügel:

– Ein Goldrot-Stift!

(Antwort Bashos)

Goldrotstift!

Leih ich Dir Flügel?

– Nun Libelle!

[Eredeti japán szöveg]

赤とんぼ羽を取ったら唐辛子

Akatonbo haneotottara toogarashi

唐辛子羽をつけたら赤とんぼ

Tōgarashi haneotsukereba akatonbo

69. Ransetsu: Levél

Száraz levél,

Libbenve a sírkőre száll

És ott nyugtot talál.

[Közvetítő szöveg]

Ransetsu

„Auf hundert Wucherblumen” (*Chrysanthemen*)

*

Ein Blatt

Segelt nieder, zu ruhen

Auf einem Grabstein.

[Eredeti japán szöveg]

一葉散る咄ひとはちる風の上

Hitohachiru totsuhitohachiru kazenoue

70. Kiyosuke: Tegnap

Ha még elélek holnapig,

Beh szép lesz ez a mai nap,

Beh vig.

Hiszen ma is már drága kincs

A tegnapom, mi nincs.

[Közvetítő szöveg]

Kiyosuke

Leb ich noch länger,

Der heutige Tag bald

Scheint mir ersehulich.

– Ersehulich schon sind mir

Heut gestrige Tage.

[Eredeti japán szöveg]

ながらへばまたこのごろやしのばれむ憂しと見し世ぞ今は恋しき
Nagaraeba matakonogoroya shinobaremu ushitomishiyozo imawakoishiki

71. Ismeretlen költő: Barát

Elvágat a felleg.

Eltün a barát is.

Csak arca marad meg.

[Közvetítő szöveg]

Die Wolke am Himmel

Wie flüchtig! So der Freund flieht.

Sein Bild doch bleibt sichtbar.

72. Hitosi: Mulandóság

Minden művünk a semmiségbe téved,

akár a csónak, hullámtól dobálva.

Csöndes halálé lesz a hangos élet.

Mi marad itten? Egy árnyéknak álma.

[Közvetítő szöveg]

Vergänglichkeit

All unser Tun, das wir mit Glanz umgeben,

Ist wie ein Boot, das auf den Wellen treibt.

Dem stillen Tode weicht das laute Leben.

Und nicht der Schatten eines Traumes bleibt...

73. Kanemori: Párna

Herceg, karod legyen a párnám?

Nem, elfogadni nem merem.

Egy nap sem s itt hagynál te árván,

eltűnne ez a szerelem

és akkor egyre-egyre várnám,

cipelve átkom szüntelen.

[Közvetítő szöveg]

Das Kopffühl

Fürst, zum Kopffühl euren Arm??

Nein. Das kann ich nimmer wagen:

Eure Liebe wär' verrauscht

Eh' dies heut' dem Morgen lauscht!

Und ich müßte, liebeswarm,

Ew'gen Schmerz im Herzen tragen...

[Eredeti japán szöveg]

しのぶれどいろにいでにけりわがこいはものやおもうとひとのとうまで
Shinoburedo ironiidenikeri wagakoiwa monoyaomouto hitonotoumade

74. Tomonori: Cseresznyefa

Virágzott a cseresznyefa,

hollófekete volt hajam,

táncoltam gondtalan.

Virágzott a cseresznyefa,

de a hajam már szürke lett,

csak a virágok fénylenek.

Virágzik a cseresznyefa

ma is, amíg a szem elér

és a hajam fehér.

[Közvetítő szöveg]

Das Bleibende im Wandel

Der Kirschbaum blühte. Schwarz war mein Haar:

Ich tanzte in der Gefährten Schar.

Der Kirschbaum blühte. Grau war mein Haar.
Und die Blüte war jung, wie sie damals war.

Und eines lächelnden Gottes Geheiß
Blüht er nun wieder.
Mein Haar ward weiß.

[Eredeti japán szöveg]

色も香もおなじ昔にさくらめど年ふる人ぞあらたまりける
Iromokamo onajimukashini sakuramedo toshifuruhitozo aratamarikeru

75. Ishikave: Hold

Fölbukkan a felhők felett,
a fénye szétnyílal mesésen,
ezüsthálókat tereget,
ragyog a föld és az öböl
s a parton millió fövény szem,
mint drága ékszer tündököl.

[Közvetítő szöveg]

[Bethge]

Der Mond
Edeldame Ishikawa

Seht, wie er sieghaft durch die Wolken bricht!
Sein wunderbarer Glanz flicht Silbernetze,
Die über Land und Meer sich schimmernd breiten,
Auch über meinen Strand, wo nun die Steinchen
Des Sandes klar wie Diamanten schimmern.

Wie die Wolken er zerbricht!
Wie sein märchenhaftes Flimmern
Silberfarbne Netze flicht
Übers Meer, übers Land,

Über die tausend Körnchen am Strand,
Daß sie wie Juwelen schimmern!

76. Sidzuka Gozen: Nyomok

Miosyno hegyén fönn
havas sziklákon át,
megláttam én a lába
nyomát.

Csillagfényben fürödtek
akkor a nagy hegyek
s most gondolatban véle
megyek.

[Közvetítő szöveg]

Spuren im Schnee
Am Berg von Miyosino
In kahler Höh',
Entdeckt' ich seine Spuren
Im Flimmerschnee.

Beim Sternlicht überschritt er
Den Felsengrat.
...Und in Gedanken ging ich
Mit ihm den Pfad...

[Eredeti japán szöveg]

吉野山嶺の白雪踏み分けて入りにし人の跡ぞ恋しき
Yoshinoyama minenoshirayuki fumiwakete irinishihitono atozokoishiki

77. Narihira: Tavasz

Tavasz ragyog.
Már olvadoz a hó a tornyokon
s a csermelyek lármája mormolón,
vígan gagyog.

Tavaszz ragyog.
Kibuggyan a könny, mely a csalogány
szemébe a bús, téli éjszakán
beléfagyott.

[Közvetítő szöveg]

Frühling
Der Frühling kam!
Die Quellen sprechen laut
Und langsam schmilzt der Schnee
An Turm und Toren...

Der Frühling kam,
Der alle Tränen taut,
Die in dem Aug' der Nachtigall
Gefroren...

[Eredeti japán szöveg]

雪のうちに春はきにけり鶯のこほれる涙いまやとくらむ
Yukinouchini haruwakinikeri uguisuno kohorerunamida imayatokuramu

78. Tosinari: Bánat

A jó, a tiszta szenved,
űzi a gúny, a kardvas.
Futottam a világtól,
de a bánat hatalmas.
Itt a magányos erdőn
áll s könnyezik a szarvas!

[Közvetítő szöveg]

Allgegenwärtiges Leid

Dunkel und voll Herzeleid
Ist die Welt der Reinen.

Und ich floh den Lärm des Lebens.
Aber, ich floh vergebens.

In des Waldes Einsamkeit
Sah den Hirsch ich weinen!

[Eredeti japán szöveg]

世の中よ道こそなけれ思ひ入る山のおくにも鹿ぞ鳴くなる
Yononakayo michikosonakere omoiuru yamanookunimo shikazonakunaru

79. Hitomaro: Mikádó

Mindegyik isten sarja, halhatatlan
Uralkodónk, Mikádó, a Nagyur.
Tanyája nem a nyájas, völgyi katlan,
hegyen a trónja, villámban, viharban
és szent feje a fellegekbe nyúl.

[Közvetítő szöveg]

Der Mikado
Der Herr des Landes, der Mikado, der
Allein von allen von den Göttern stammt,
Wohnt nicht im tiefen Tal bei schwachen Menschen.
Er thronet auf dem Berg des Sturms und Blitzes
Und in die Wolken ragt sein heilig Haupt.

[Eredeti japán szöveg]

皇は神にしませば天雲の雷の上に廬せるかも
Ohokimiwa kaminishimaseba amagumono ikadzuchinoueni iworaserukamo

80. Gyermeksír

A kis Kinu sírjára, nézd, mi lágyan
hajol le ottan a fa ága.
Haló porát legyezve leng felette,
mivel még élt – a fákat úgy szerette
a drága.

[Közvetítő szöveg]

Auf dem Grab der Baum
Neigt zur Seite sein Geäst:
Eben wie man's hört,
Muß dem Burschen Chinu sie
Hold und gewesen sein!

[Eredeti japán szöveg]

墓の上の木の枝靡けり聞きしごと茅渟壯士にし寄りにけらしも
Haka(vagy tsuka)noueno konoenabikeri hikishigoto chinuokotonishi yorinikerashimo

81. Ekiken: Mult

A mult, a mult
a porba hullt.
Mint röpke éj, oly gyorsan elhaladt.
Jaj, mit álmodtam nyolcvan év alatt.

[Közvetítő szöveg]

La passé
Ma semble
Comme une nuit unique:
Ah! le reve
De plus de quatre-vingts ans!...

The past
Seems to me
Like a single night:

Ah! the dream
Of more than eighty years!

82. Jamazaki So-Kan: Holdvilág esőben

Mutasd nekünk szép arcodat hát
Éjféli hold, bárhogy hull az eső.
De meg ne hülj. Tedd föl a sapkád.

[Közvetítő szöveg]

Même par pluie montre-toi,
O lune de minuit!
Mais d'abord mets ton chapeau.

Even in the rain, come forth,
O midnight moon!
But first put on your hat.

Aston 290.

83. Basho: Tavaszi képecske

Virágzanak a szilvafák.
A Nap aranyalástban
a hegy ormára hág.

[Közvetítő szöveg]

Pflaumenblütenduft –
Feierlich steigt die Sonne
Überm Bergpfad auf.

[Eredeti japán szöveg]

梅が香にのつと日の出る山路哉
Umegakani nattohinoderu yamajikana

84. Basho: Boldog folyó

Táncolva száguld, a hulláma csattog,
A Nyár, az izzó, édes, buja Nyár
rá csókokat dob.

[Közvetítő szöveg]

Frühsommergüsse
Sammelt zu reißendem Lauf
Der Mogamifluß.

[Eredeti japán szöveg]

暑き日を海にいれたり最上川

Atsukihio uminiiretati mogamigawa

85. Basho: Vihar a pusztán

Vihar zörömböl szakadatlan.
Fél a szívem benn s künn is így remeg most
a vadkan.

[Közvetítő szöveg]

Den wilden Eber
Durchweht es gerade so –
Sturm auf der Heide.

[Eredeti japán szöveg]

猪のともに吹かるる野分かな

Inoshishimo tomonifukaruru nowakikana

86. Basho: Magány

Jó volna innen messze futni

és élni oly magányosan,
akár te, elhagyott kakukfi.

[Közvetítő szöveg]

Laß mich, den Müden,
Deine Einsamkeit kosten
Einsamer Kuckuck!

[Eredeti japán szöveg]

ほととぎす消え行く方や嶋一ツ
Hototogisu kieyukukataya shimahitotsu

87. Basho: Őszi est

A száraz ágon komoran időz
egy óriás, fekete holló.
Megjött az Ősz.

[Közvetítő szöveg]

Auf den dürren Ast
Hat sich ein Rabe gesetzt –
Herbstlicher Abend.

[Eredeti japán szöveg]

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
Kareedani karasunotomarikeri akinokure

88. Basho: Tél

Bús, téli fészek.
Várj, majd kizöldülsz s fölvernek dalukkal
a víg zenészek.

[Közvetítő szöveg]

Stilles Winternest –
Es wird dich wieder suchen
Dies Rankengewächs.

[Eredeti japán szöveg]

旅鳥古巢は梅になりけり
Tabigarasu furusuwaumeni narinikeri

89. Basho: Utolsó haiki

A vándorúttól fáradtan, betelten
kopár mezőkön, zörgő avaron
kószál a lelkem...

[Közvetítő szöveg]

Vom Wandern müde –
Auf verdorrtem Gefilde
Jagt mein Traum umher.

[Eredeti japán szöveg]

旅に病で夢は枯野をかけ廻る
Tabiniyamite yumewakareno wo kakemawaru

90. Ekiken: Szomorú dolgok

A ház, ahol meghalt egy kisgyerek.
A kályha, mely kihült és nem meleg.
Pásztor, kit ennen-nyája nem szeret.
Írástudó, kinek csak lánya lett,
pedig fiut várt és miatta dúl-fúl.
És a levél, mely nem hoz hirt hazulrul.

[Közvetítő szöveg]

Choses tristes

Une maison ou l'enfant est mort.

Un brasier dont le feu est éteint.

Un bouvier qui est hai par son boeuf.

La naissance d'une succession d'enfants du sexe féminin dans la maison d'un savant.

Un lettre de votre pays sans nouvelles du foyer.

91. Basho: Uton

Kietlen, elhagyott vidék.

És itt, hol a madár se jár,

bealkonyul az őszi ég.

[Közvetítő szöveg]

Auf dem Wege hier

Wo nicht eine Seele geht,

Neigt sich der Herbsttag

[Eredeti japán szöveg]

此の道や行く人なしに秋のくれ

Konomichiya ikuhitonashini akinokure

92. Basho: Emlékezés

Mikor virágos minden ut

s fehérek a cseresznyefák,

minden, mi volt, eszembe jut.

[Közvetítő szöveg]

An so mancherlei

Kommt die Erinnerung wieder,

Wenn Kirschbäume blühn.

[Eredeti japán szöveg]

さまざまのこと思ひ出す櫻哉

Samazamanakoto omoidasu sakurakana

93. Basho: Jer, kislejtem...

Jer, kislejtem, mesélni kezdek.

A dinnyeföld tarkán virágzik.

Akarsz-e egy gerezdet?

[Közvetítő szöveg]

Kinderlein, kommt!

Schon blühen die Melonen –

Wolln wir sie schälen?

[Eredeti japán szöveg]

子供等よ昼顔咲きぬ瓜剥かん

kodomora yo / hirugao sakinu / uri mukan

94. Basho: Csönd

Nyugalmas, csöndes est...

Csupán a tücskök vad zenéje harsog,

hogyan szirteket repeszt.

[Közvetítő szöveg]

Ruhe ringsumher –

Bis durchs Felsgestein dringend

Der Zikaden Lärm.

[Eredeti japán szöveg]

閑さや岩にしみいる蟬の声

Shizukasaya iwanishmiiru seminokoe

95. Okura: Élet

Nevezd meg,
mihez hasonlít a Vég és a Kezdet?
Mint, amikor kis csónakon sok ezrek
az óceánra kiveznek
s nem jönnek vissza, mert mind belevesznek.

[Közvetítő szöveg]

Dies Erdenleben
Wem soll ich es vergleichen?
Wie wenn von Booten,
Früher hinausgerudert,
Keine Fährte zurückbleibt.

[Eredeti japán szöveg]

世の中を何に譬へむ朝開き漕ぎ去にし船の跡なきごとし
Yononakawo naninitatoemu asabiraki kogiinishifuneno sekinakigotoshi

96. Basho: Babonás holdfény

A holdsugár, mint az ezüst_éső dült
s én hajnalig járkáltam künn a tónál,
akár egy órált.

[Közvetítő szöveg]

Blendender Mondschein –
Rund um den Teich gewandelt
Die ganze Nacht lang.

[Eredeti japán szöveg]

名月や池をめぐりて夜もすがら
Meigetsuya ikeomegurite yomosugara

97. Basho: Tejut

Hogy zug a tó.

De fönn az égen az arany Tejútnak
nyugodt, nagy ive látható.

[Közvetítő szöveg]

Stürmende See -

Quer über Sado spannt sich
Die Milchstraße hin.

[Eredeti japán szöveg]

荒海や佐渡によこたふ天の川
Araumiya Sado ni yokotō amanogawa

98. Basho: Havas táj

Hóförgeteg...

Ott a sűrűben, a kis házikóban
él egy magányos agg s beteg.

[Közvetítő szöveg]

Schneegestöber –

Einsame Alte bewohnt
Das Haus im Dickicht.

99. Basho: Idill

A tüzhelyen parázs dereng.
Fönn a fehér falon a vándor
árnyéka leng,

[Közvetítő szöveg]

Glut in der Herdstatt –

An der Wand dort des Fremden
Schattenebenbild.

[Eredeti japán szöveg]

埋火や壁には客の影法師
Uzumibiya kabenihakyakuno kagebooshi

100. Szentjánosbogár

Szerelmes tücskök énekelnek,
de a kis fénybogár nagyobb.
Az némán vall szerelmet:
ragyog.

[Közvetítő szöveg]

Brûlant d'amour, les cigales
Chantent : mais combien plus belles
Les lucioles dont l'amour muet
Brûle le corps !...

[Eredeti japán szöveg]

恋に焦がれて鳴く蟬よりも鳴かぬ螢が身を焦がす
Koinikogarete nakusemiyorimo nakanuhotaruga miwokogasu

101. Madár

Te vagy a szél, mely fúj a tájon,
én a madár a szélben, édesem.
Csak fújj tovább, én sose bánom,
hová esem.

[Közvetítő szöveg]

Vous êtes le vent qui souffle;
Je suis l'oiseau dans le vent :

Qu'importe l'endroit de la terre
Où nous tomberons !...

[Eredeti japán szöveg]

お前吹く風わしゃ飛ぶ鳥よどこへ落ちて着く当てもない
Omaefukukaze washatobutoriyo dokoheochitsuku atemonai

102. Tavasz

Hull a virág, aztán kinyit
bárhogy havaz.
De hogyha szived elvirit,
nincs több tavasz.

[Közvetítő szöveg]

La fleur qui tombe au printemps
A l'autre printemps refleurit:
Mais nous n'aurons, vous et moi,
Qu'un seul printemps...

[Eredeti japán szöveg]

花は落ちてても又春咲くが君とわしとは人盛り
Hanawaochitemo matasakuga kimitowashitoha hitosakari

103. Hűség

Mínthogy szeretlek, puszta utakon,
napfénybe, látón, éjszakán, vakon,
erdőn, hegyen, bozótokon, cserjén:
megjöttem én.

[Közvetítő szöveg]

Parce que je vous aime,
Plaine ou montagne, broussailles ou forêt,

Sans rien reconnaître,
Je suis venue...

[Eredeti japán szöveg]

こなた思へば野もせも山も藪も林も知らで来た
Konataomoeba nomosemoyamamo yabumohayashimo shiradekita

104. Sirály

Ha kérdezed, ár-e, apály van,
igy vijjog a sirály:
”Kérdezd a viztől, én a fellegekben
vagyok király”.

[Közvetítő szöveg]

Si l'on demande l'heure de la marée
A la mouette du large:
- Je suis un oiseau des nues, dit-elle;
Demandez aux vagues!...

[Eredeti japán szöveg]

沖の鷗に潮時間えばわたしゃ立つ鳥波に問え
Okinokamomeni shiotokitoeba watashatatsutori naminitoe

105. Förfögeteg

Fönn a virágok félnek egyre,
hogy förfögeteg csap rá a hegyre.
Igy félek én is, bár vágy éget,
meglátni téged.

[Közvetítő szöveg]

Les fleurs ouvertes de la montagne
Redoutent l'orage:

Moi, je redoute

De vous voir...

[Eredeti japán szöveg]

山に咲く花嵐が毒よわしは君様見るがどく

Yamanisakuhana arashigadokuyo washiwakimisama mirugadoku

106. Szüret

Kötéllel ráztam a piros gyümölcsfát,

hullt a gyümölcs ölembe csendesen.

A két karom tárom feléd remegve,

hullj az ölembe, én szerelmesem.

[Közvetítő szöveg]

J'ai jeté mes deux bras vers vous,

Et le désir secouait mes bras:

Tomberez-vous pas à votre tour,

Homme cruel!...

J'ai jeté ma corde à crochet

Dans l'arbousier de la montagne;

J'ai secoué: les fruits rouges

Sont tombés.

[Eredeti japán szöveg]

鍵は投げかけ揺すらば落ちよ心つれなや山桃よ

Kagiwonagekake yusurabaochiyo kokorotsurenaya yamamomoyo

107. Tücsök

Nézd, hogy szoritja a tücsök fönn

a büszke szálfá levelét.

Lásd, így kapaszkodom örökkön

beléd.

[Közvetítő szöveg]

Mon amant, voyez cette cigale
Agrippée à l'arbre:
C'est ainsi que je m'agrippe à vous,
En gémissant...

J'ai jeté ma corde à crochet
Dans l'arbousier de la montagne;
J'ai secoué: les fruits rouges
Sont tombés.

[Eredeti japán szöveg]

わしはお前に立木に蟬よ縋り付いては鳴いている
Washiwaomaeni tachiginisemiyo sugaritsuitewa naiteiru

108. Bucusu

Hogy még utolszor üdvözöljem,
a tengerig mentem mérföldeket,
de a torkomba folyt a könnyem,
szám néma lett.

[Közvetítő szöveg]

Je fus, pour lui dire adieu,
Jusqu'à la mer :
Mais les pleurs emplissaient ma gorge,
Et je n'ai rien dit...

[Eredeti japán szöveg]

見送りましょとて浜まで出たが泣けてさらばが言えなんだ
Miokurimashotote hamamadedetaga naketesarabaga ienanda

109. Tűzvész

Lángolni, sirni, tönkremenni.
A szívem ég, de ajtót nem nyitok.
Tűzvész ez és nincs füstje semmi.
Titok...

[Közvetítő szöveg]

Je souffre une grande souffrance,
Car nuit et jour, mon coeur brûle :
Mais aucune fumée ne monte,
Et personne ne sait...

[Eredeti japán szöveg]

胸で苦しき火はたくけれど煙立たねば人知らぬ
Munedekurushiki hiwatakukeredo kemuritataneba hitoshiranu

110. Ki-csi: Gyémánt

Gyémánt van-e szebb, van szebb nála még,
mint nyáron
a jég?

[Közvetítő szöveg]

Summer Ice
Ah! Summer ice! To it
Even diamonds are nothing.

[Eredeti japán szöveg]

夏氷金剛石も何のその
Natsugōri kongōsekimo nannosono

111. Seidi: Udvariasság

Kunyhóm előtt gubbasztok tétován.

A teleholdnak adtam át ma éjjel
vendégszobám.

[Közvetítő szöveg]

The Bright Moon
Sitting down in the shade, I gave
The guest-room to the bright moon.

[Eredeti japán szöveg]

陰に居て月に座しきをゆづりけり
Kageniite tsukinizashikiwo yuzurikeri

112. Soseki: Új cselédünk

Az új cseléd szólt: „Rózsa a nevem”,
s egyszerre elborzadt a lelkünk,
mert hátrafordult és a púpja feltűnt.

[Közvetítő szöveg]

The New Maid
The new maid said:
“My name is Flora, sir”;
And alas! she is a cripple.

[Eredeti japán szöveg]

出代わりの花と答えて跛なり
Dekawarino hanatokotaete bikkonari

113. Ryusiu: Kisgyermek

Eltévedt kisgyermek. Nézd az árvát.
Sír-sírdogál.
És közbe fog egy szentjánosbogárkát.

[Közvetítő szöveg]

A Lost Child and a Firefly
Behold! the lost child, crying,
Has grasped a flitting firefly.

[Eredeti japán szöveg]

迷ひ子の泣くなく掴む蛍かな
Mayoikono nakunakutsukamu hotarukana

114. Ryokwan: Ablak

Kifosztva áll szegény lakom,
de a rabló a holdsugárt
meghagyta itt, az ablakon.

[Közvetítő szöveg]

The Moon of the Window
The moon at my window is left
Unstolen by the thief.

[Eredeti japán szöveg]

盗人にとりのこされたり窓の月
Nusubitoni torinokosaretari Madonotsuki

115. Sodo: Kettecskén

Az aratási hold tündér sütésén
megyünk haza,
két régi cimborá: az Árnyam és Én.

[Közvetítő szöveg]

My Shadow
What a bright harvest moon!

My shadow walks home with me.

[Eredeti japán szöveg]

我をつれて我かけ歸る月見かな
Waotsurete warekagekaeru tsukimikana

116. Buson: Fésű

Hálósombámban, a sötétben
a rémület jéggé fagyasztott:
holt feleségem fésűjére léptem.

[Közvetítő szöveg]

My Dead Wife's Comb
What a chill ran through me in the bedroom,
Treading on my deceased wife's comb!

[Eredeti japán szöveg]

身にしむや亡妻の櫛を闇に踏む
Minishimuya bósainokushio neyanifumu

117. Simpei: Arcok

Nézz az arcokba mélyen.
Mindegyiken ott sír a vágó:
hogy mindörökre éljen.

[Közvetítő szöveg]

Each and every face looks as if
There expect to live for ever.

[Eredeti japán szöveg]

Ippon no
Matchi ni yami no

Tajirokinu

Miyamorinál így van: The following are typical senryū

Ez mi???いつまでも生きている気の顔ばかり

Itsumademo ikiteirukino kaobakari

118. Fugyoku: Hamutálca

A holdvilágos táj oly isteni,
hogy nem merem
hamutálcámat sem kiönteni.

[Közvetítő szöveg]

The Harvest Moon
What a bright moon!
There's no dark spot
I can empty the ash-tray in.

[Eredeti japán szöveg]

名月や灰吹き捨てる蔭もなし
Meigetsuya haifukisutsuru kagemonashi

119. Kinsha: Halászok

Hálót vetettek ők már sok-sok ízben,
de mégsem foghatták meg, ott maradt
a csillagok visszfénye lenn a vízben.

[Közvetítő szöveg]

The Four-Handed Fish-Net
The „four-handed fish-net” has failed
To scoop up the reflection of stars.

[Eredeti japán szöveg]

星影はすくひ残すや四手編み
Hoshikagewa sukuinokosuya yatsudeami

120. Buson: Harang

A templomi harang bronzán libegve
alszik
egy csöppnyi lepke.

[Közvetítő szöveg]

A Temple-Bell and a Butterfly
Upon the temple bell
A butterfly is sleeping well.

[Eredeti japán szöveg]

釣鐘に止りて眠る胡蝶哉
Tsuriganeni tomaritenemuru kochōkana

121. Si-cso: Lángész

Tudod, milyen a lángész?
Mint télidőben
a tébolyult hold, mely bandzsán reánk néz.

[Közvetítő szöveg]

The Winter Moon
Genius is akin to madness.
Lo! the winter moon gleams.

[Eredeti japán szöveg]

天才は狂人に近し冬の月
Tensaiwa kyōjinnichikashi fuyunotsuki

122. Tama: Papírsárkány

Bezárva itt a Császárt kell szeretnem
s szól a zene.

Papírsárkány, emelj hátadra engem.

[Közvetítő szöveg]

Kite

O, paper-kite, take me upon your back
And fly away out of the gay quarter.

[Eredeti japán szöveg]

われのせて曲輪を出でよ凧

Warenosete kuruwaoideyo ikanobori

123. Kikaku: Koldus

Koldus, de én irigykedem reája.

Nincs semmije.

Ám az egész Föld s Ég az ő ruhája.

[Közvetítő szöveg]

The Beggar

The blessed begger! He has on
Heaven and earth for summer clothes.

[Eredeti japán szöveg]

乞食かな天地を着たる夏衣

Kojikikana tenchiokitaru natsugoromo

124. Buson: Eső

Nézd, a csepergő

esőbe sétál

egy háncs-kabát meg egy esernyő.

[Közvetítő szöveg]

Spring Rain

See, in spring rain an umbrella
Walks chatting with a straw rain coat.

[Eredeti japán szöveg]

春雨やものがたり行く蓑と傘
Harusameya monogatariyuku minotokasa

125. Rökkocsu: Piros kötény

Tavaszi szél viháncol és a
teaházból piros köténnyel int ki
a gésa.

[Közvetítő szöveg]

Red Aprons

The spring breeze is blowing;
Red aprons come out and beckon.

[Eredeti japán szöveg]

春風や赤前垂が出て招く
Harukazeya akamaedarega detemaneku

126. Tai-a: Telefon

Ujévkor az első üdvözlések
nyájas szavakkal telefonva
futnak belé a telefonba.

[Közvetítő szöveg]

Telephone

Ah! first of all by telephone
Have come the New Year's Compliments!

[Eredeti japán szöveg]

いちはやく電話の御慶来る哉
Ichihayaku denwanogyokei kitarukana

127. Kako: Legyezőárus

Szellős, hűsítő legyezőket árul,
izzad szegény,
pedig egész orkán fúj a nyakárul.

[Közvetítő szöveg]

The Fan-Pedlar
A load of wind upon his back,
How hot he is – the fan-pedlar.

[Eredeti japán szöveg]

風一荷担う暑さや団扇うり
Kazeikka ninauatsusaya uchiwauri

128. Sirao: Hollófészek

A csúnya hollók –
ők is fészüket készítgetik,
mert a szülői szivek mind hasonló!

[Közvetítő szöveg]

Crows' Nests
The crows are building nests –
The hateful birds' parental love!

[Eredeti japán szöveg]

巢づくるや憎き鳥も親心
Suzukuruya nikukikarasumo oyagokoro

129. Buson: Vakember

Ma oly csudásan tündököl a hold.
Egy vak nekem jött
s ő is kacagott, hogy belém botolt.

[Közvetítő szöveg]

A Blind Man
What a brilliant moon! A blind man
Has collided with me and laughed.

[Eredeti japán szöveg]

月今宵めくら突き当たり笑ひけり
Tsukikoyoi mekuratsukiatari waraihikeri

130. Ocsuji: Hangom

Télen, mikor magamba ülök
s hallom tulajdon hangomat,
megrémülök.

[Közvetítő szöveg]

My Voice
It is the middle of winter night.
My own voice strangely sounds unlike itself.

[Eredeti japán szöveg]

己が声の己にも似ず夜半の冬
Onogakoeno onorenimo nizuyowanofuyu

131. Basho: Szegénység

Jöjj el barátom, bár kopott tanyám van,
de nálam
a szúnyogok is oly kicsik,
hogy az embert alig csipik.

[Közvetítő szöveg]

Small Mosquitoes

In my cottage the mosquitoes are small;
That is all the good cheer I can offer.

[Eredeti japán szöveg]

我が宿は蚊の小さきを馳走かな
Wagayadowa kanochiisakio chisōkana

132. Basho: Vadkacsák

Az éj borult az Óceánra távol.
Most vadkacsák halk hangja rí fehéren,
és a sötét derengve fölvilágol.

[Közvetítő szöveg]

Wild ducks

Night has fall'n on the sea.
Wild duck's voices are faint and white.

[Eredeti japán szöveg]

海くれて鴨の声ほのかに白し

Umikurete kamonokoe honokanishiroshi

133. Basho: Majom

Zúg a hideg zápor. Te meg se látod.

De a majom bóg.
Szegény, szeretne egy esőkabátot.

[Közvetítő szöveg]

The first drizzling shower is falling;
The monkey seems craving a small rain coat.

[Eredeti japán szöveg]

初時雨猿も小蓑を欲しげなり

Hatsushigure sarumokominoo hoshigenari

134. Buson: Rablóvezér

Úgy ég a hold, hogy minden szív megolvad.
Még a rablóvezér is
versben dalolja meg a holdat.

[Közvetítő szöveg]

The Autumn Moon and a Bandit
The robber chief himself might write a verse
About the bright Moon of to-night.

[Eredeti japán szöveg]

盗人の首領歌よむ今日の月
Nusubitono shuryōutayomu kyōnotsuki

135. Buson: Sárga őszirózsa

Lámpám tüzétül
a sárga őszirózsa
nézd, elfehérül.

[Közvetítő szöveg]

Yellow Chrysantemums
Before the lighted hand-lamp,
The yellow chrysantemums paled.

[Eredeti japán szöveg]

手燭して色失へる黄菊哉
Teshokushite iroushinaeru kigikukana

136. Kyoshi: Kígyó

Eltűnt a kígyó, útnak is erednék,
de ott a fűben a szeme
reám mered még.

[Közvetítő szöveg]

The Snake
The snake has fled, but in the grass
Remain its eyes which glared at me.

[Eredeti japán szöveg]

蛇逃げて我を見し眼の草に残る
Hebinigete wareomishimeno kusaninokoru.

137. Onicsura: Ünnepe

Virágban a cseresznyefák.
Mindenki izzó, víg selyembe pompáz
s benn a ruhákba ott zörög a csontváz.

[Közvetítő szöveg]

De leurs squelettes,
Le dessus ayant couvert,
Contemplation des fleurs!

[Eredeti japán szöveg]

骸骨の上を装ふて花見かな
Gaikotsuno uewoyosōte hanamikana

138. Dansiu: Madárijesztő

Még a ruháját is kölcsönbe kapja,
de a Császárnak sem köszön
rozzant, kevély kalapja.

[Közvetítő szöveg]

The Scarecrow
The scarecrow does not uncover
Even to His Imperial Majesty.

[Eredeti japán szöveg]

御幸にも編笠ぬがぬは案山子かな
Miyukinimo amigasanuganu kagashikana

139. Gomei: Lepkék

Miért röpülnek mindig úgy a lepkék –
kérdeszgetted tőlem. Hogy tudjam azt?
Talán keresik az eltűnt Tavaszt.

[Közvetítő szöveg]

Butterflies and Departing Spring
The butterflies flit here and there,
Perchance seeking departing Spring.

[Eredeti japán szöveg]

行く春を尋ねてや蝶のあなたこなた

Yukuharuwo tazuneteyachōno anatakonata

140. Saikaku: Hold

Rongyos, nyomorgó, kis faluk,
Nincsen virágjuk és haluk.
De gazdagok most, mert a hold
Rájuk hajolt.

[Közvetítő szöveg]

To-night's Moon
Some villages have no sea-breems, no flowers;
But to-night's moon is seen in all villages.

[Eredeti japán szöveg]

鯛は花は見ぬ里もありけふの月
Taiwahanawa minusatomoari kefunotsuki

141. Taigi: Rabmadár

Rab fülemüle, csattog boldogan,
harsány dalában olvad el a titka,
a rács, a rabság és kalitka.

[Közvetítő szöveg]

A Caged Nightingale
So aloud the nightingale sings
As if it does not see its cage.

[Eredeti japán szöveg]

鶯の目には籠なき高音哉
Uguisuno meniwakagonaki takanekana

142. Basho: Magasan

A szirt-tetőn haladtunk
s a fellegekbe szárnyaló pacsirta
dalolt alattunk.

[Közvetítő szöveg]

The Lark
Wee took rest on a mountain pass
Even above the soaring-lark.

[Eredeti japán szöveg]

雲雀より上にはやすらふ峠哉

Hibariyori ueniyasurau tōgekana

143. Sokyju-Ni: Ibolyák

Házam leégett.

De romjain az ibolyák kinyíltak.

Ők hoztak édes, áldott üdeséget.

[Közvetítő szöveg]

Violets
Violets have grown here and there
On the ruins of my burned house.

[Eredeti japán szöveg]

やけし野の所々やすみれぐさ

Yakeshinono tokorodokoroya sumiregusa

144. Joso: Bagoly

Úgy lángol a hold most, hogy egy bagoly

káprázva az eresz alá bújt

s ott silbakol.

[Közvetítő szöveg]

An Owl

What a bright moonlit night! An owl
Took refuge in the wayside shrine.

[Eredeti japán szöveg]

辻堂にふくろうたてこむ月夜かな
Tsujidōni fukurōtatekomu tsukiyokana

145. Buson: Patak

Mikor májusban az eső szakad,
milyen szilaj,
önérzetes a legkisebb patak.

[Közvetítő szöveg]

The May Rains

How dreadful in May rains
A nameless river is!

[Eredeti japán szöveg]

五月雨や名もなき川のおそろしき
Samidareya namonakigawano osoroshiki

146. Issa: Légy

Ne üsd agyon a kis legyet.
Nézd, tördeli kezét.
Úgy kér kegyet.

[Közvetítő szöveg]

The Fly

O, do not beat the fly!
He wrings his hands and clasps his feet.

[Eredeti japán szöveg]

やれうつな蠅が手をする足をする
Yareutsuna haigateosuri ashiosuru

147. Siki: Hajnalpír

A hajnali égen tündéri pír van.
De lásd, kilobbant,
míg róla ezt a kurta verset írtam.

[Közvetítő szöveg]

The Morning-Glory
See, the morning-glories faded
While I drew a picture of them.

[Eredeti japán szöveg]

朝顔や絵にかくうちに萎れけり
Asagaoya enikakuuchini shiorekeri

148. Saikaku: Tavasz

Levetem tavaszi ruhám.
A szép Tavasz
ládám ölébe csillog ezután.

[Közvetítő szöveg]

The Change of Garments
At the change of garments, Spring
disappears into the chest.

[Eredeti japán szöveg]

A Change of garments, and the spring
Goes into hiding
in the chest.

長持ちに春ぞくれ行く更衣
Nagamochini haruzokureyuku koromogae

149. Kigin: Szerelem

Szívembe forró vágy remeg föl.
Kérdezte, mért fogytam le így?
Zokogva mondtam: „A melegtől.”

[Közvetítő szöveg]

Unconfessed Love
“Oh, my thinness is caused by summer heat”,
I answered, and
burst into tears.

[Eredeti japán szöveg]

夏瘦と答へてあとは涙哉
Natsuyaseto kotaeteatowa namidakana

150. Oemam: Pille

Jaj, mily csodás is volna, hogyha egyszer
a hópihék közt a fehér idillbe
röpülne egy fehér, parányi pille.

[Közvetítő szöveg]

Snow and Butterflies
If butterflies danced through this falling snow,
What a wonderful sight it would be!

[Eredeti japán szöveg]

蝶有つてこのふる雪に舞はばいかに

Chōatte konofuruyukini mawabaikani

151. Issa: A dalnok

Mindig egyformán énekel

a kis fülemüle.

Nem nézi, hogy a lomb alatt

kegyelmes úr ül –e?

[Közvetítő szöveg]

The Nigthingale

The nightingale sings in the same voice ever,

Even before His Lordship.

[Eredeti japán szöveg]

鶯や御前へ出ても同じ声

Uguisuya gozenedetemo onajikoe

152. Joso: Ezüst

A téli holdvilág fakó

ezüstje hull ezüst hajamra –

olyan hideg, akár a hó.

[Közvetítő szöveg]

A Silvery World

The snow has taken all the fields

And hills, and nothing has been left.

[Eredeti japán szöveg]

雪よりは寒ししがらに冬の月

Yukiyoriwa samushishigarani fuyunotsuki

153. Basho: Szentjánosbogár

Szegényke nappal mily kopár.
Csak egy fakó,
pirosnyakú bogár.

[Közvetítő szöveg]

The Firefly Seen by Daylight
Alas! the firefly seen by daylight
Is nothing but a red-necked insect.

[Eredeti japán szöveg]

昼見れば首筋赤き蛍かな
Hirumireba kubisujiakaki hotarukana

154. Basho: Remete

Áll a kemény tölgy és semmit se lát.
Meg is veti
a csillogó cseresznyefát.

[Közvetítő szöveg]

When Visiting a Noble-Minded Recluse
The oak tree stands in majesty,
Regardless of the cherry-bloom!

[Eredeti japán szöveg]

樾の木の花にかまはぬ姿かな
Kashinokino hananikamawanu sugatakana

155. Csigo-Ni: Halott fiacskám

Halott fiacskám merre költözött?

Mily égi réteken
kerget szitakötőt?

[Közvetítő szöveg]

Longing for a Departed Child
How far may he have gone to-day-
My little dragonfly hunter.

[Eredeti japán szöveg]

蜻蛉釣り今日はどこまで行ったやら
Tonbotsuri kyōwa dokomade ittayara

156. Basho: A jóltevő

Ha a mezőn az éjfél fagya metsző,
kabátja szárával takargat
egy jószívű madárijesztő.

[Közvetítő szöveg]

The Sleeves of a Scarecrow
Would I might use the scarecrow's sleeves in sleep
As shelter from the midnight frost.

[Eredeti japán szöveg]

かりてねむ案山子の袖や夜半の霜
Karitenen karashinosodeya yowanoshimo

157. Moshi: Az emberélet

Az emberélet gyöngé dráma.
Csak egyszer adják.
Nincs több előadása.

[Közvetítő szöveg]

Drama kana
Ah, human life is a drama
Which cannot be produced again..

[Eredeti japán szöveg]

人生は再演できぬドラマかな
Jinseiwa saiendekinu doramakana

Miyamorinál:

Jinsei wa
Saien dekinu
Drama kana

158. Basho: Válás

Az illatos pünkösdirózsa kelyhét
habozva hagyja el a méh,
a részeg és a boldog, esti vendég.

[Közvetítő szöveg]

Parting with Toyo
How reluctantly the bee emerges from
The depths of pistils of a peony!

[Eredeti japán szöveg]

牡丹薬ふかく分出る蜂の名残哉
Botanshibe fukakuwakeizuru hachinonagorikana

159. Choji: Ó-év

Elillan az év, nincs nyugsága nálam.
Utána nézek
két tenyerembe hajtva állam.

[Közvetítő szöveg]

The Departing Year

I watched the parting year,
My chin upon both hands.

[Eredeti japán szöveg]

行年を頬づえてついて眺めけり
Yukutoshio hōdzuetsuite nagamekeri

160. Yaha: Zárt telek

Az ibolyák lármázva kéklenek
hiába áll a zárt telek felett:
„Tilos a bemenet!”

[Közvetítő szöveg]

Violets

Behold! Violets bloom within
The fence of the forbidden ground.

[Eredeti japán szöveg]

法度場の垣より内は葦かな
Hottobano kakiyoriuchiwa sumirekana

161. Gekkyo: Csalogánydal

Estente hallani
és éneke
mégis oly édes, friss és hajnali.

[Közvetítő szöveg]

The Nightingale

The nightingale sings in the evening dusk.

In its fresh and sweet morning voice.

[Eredeti japán szöveg]

鶯や夕ぐれがたも朝の声
Uguisuya yūguregatamo asanokoe

162. Buson: Tanyai képecske

Egy kis majorba, messze valahol
virágban állnak a barackfák.
A házalóra mérges eb csahol.

[Közvetítő szöveg]

A Hamlet of Peach-Blossoms
A dog is barking at a pedler.
The peach-trees are in bloom.

[Eredeti japán szöveg]

商人を吼る犬ありももの花
Akyūdowo hoeruinuari momonohana

163. Ocsuyu: Ősz

Késői ősz. Szines lepelt szótt.
Nézd, fölruházta
a meztelen madárijesztőt.

[Közvetítő szöveg]

Late Autumn
Lo! the
autumn sheds
Maple leaves as it goes away.

[Eredeti japán szöveg]

行秋の道々こぼす紅葉かな
Yukuakino michimichikobosu momijikana

164. Riyu: Szú

Künn a vihar haragja fú,
tépázza zsuptetőmet
s én hallgatom benn, hogy kopog a szú.

[Közvetítő szöveg]

The Tempest and Insects' Voices
Through the tempest blowing the shingles
Off the roof, I heard insects' voices.

[Eredeti japán szöveg]

屋根まぐる暴風の中や虫の声
Yanemakuru arashinonakaya mushinokoe

165. Siki: Apám

Tücskök dalolnak este, mint a költők,
mindenki érte éneklésüket.
De – jaj – az én apám agg és süket.

[Közvetítő szöveg]

“Evening-Cicadas”
“Evening-cicadas” are singing;
But ah! my old daddy is deaf.

[Eredeti japán szöveg]

蝸は鳴けど聾の親爺かな
Higurashiwa nakedotsunbono oyajikana

166. Kyokusui: Harsány éj

Hideg az éj. Mi zúg olyan vadul?

A vizesés.

Harsogva a nagy Óceánba hull.

[Közvetítő szöveg]

The Sound of a Cataract

What a cold night! Hark, the cataract

Dashing adown into the great sea.

[Eredeti japán szöveg]

寒き夜や海に落込む滝の音

Samukiyoya uminiochikomu takinooto

167. Onicsura: Csalogány

Gyöngyös dalát hogy eldalolta már,

mi ő?

Kis, zöld madár.

[Közvetítő szöveg]

The Nightingale

The Nightingale, ceasing to sing,

Is nothing, alas, but a green burd.

[Eredeti japán szöveg]

鶯や音を入れてただ青い鳥

Uguisuya newoiretetada aitori

168. Kubonta: Valóság

Ha földre hull s hever az utak árján,

Látod, papir és lelke sem volt:

csak sárkány.

[Közvetítő szöveg]

A Toy-Kite

Having fallen down to the ground,
The kite was found to have had no soul.

[Eredeti japán szöveg]

地に下りて凧に魂なかりけり
Chiniorite takonitamashii nakarikeri

169. Joso: Vadkacsa

A mély vizekből úgy bukik elő
a vadkacsa,
mint egy csodákat látott bölcselő.

[Közvetítő szöveg]

The Teal

The teal wears such a look as if
It had gazed into the water's depths.

[Eredeti japán szöveg]

水底を見て来た顔の小鴨かな
Mizuzokowo mitekitakaono kogamokana

170. Ecsujin: Tanács

Vigyázza hajtsd most a lovat.
A tomporára a tavaszi hold ír
szép rajzokat.

[Közvetítő szöveg]

The Spring Moon

I say, drive your horse slowly;
The spring moon shines on his back.

[Eredeti japán szöveg]

のろく引け馬の背中は春の月
Norokuhike umanosenakawa harunotsuki

171. Bushi: Macska, napraforgóval

Kölykét viszi a macska morgó
szájába. S mint a tigris.
Köröskörül lángol a napraforgó.

[Közvetítő szöveg]

A Cat
See, holding a kitten between her teeth,
The cat looks like a tiger. The sunflower glows.

[Eredeti japán szöveg]

子猫咬へて猫虎の如し日輪草
Konekokuwaete nekotoranogotoshi nichirinsō

172. Basho: Tücsök

Dalolva halt meg. Mit hagyott itt?
Egy asszu, vézna tetemet,
mit a futó por betemet.

[Közvetítő szöveg]

Its body consumed, haply by crying,
There remains only the cicada's shell.

[Eredeti japán szöveg]

声に皆鳴きしまうてや蟬の殻
Koenimina nakishimauteya seminokara

173. Buson: Ōszi éj

Az őszi éjbe – mily bolond dolog –
akármit is tegyek,
apámra és anyámra gondolok.

[Közvetítő szöveg]

An Autumn Evening
It is an autumn evening;
I think of nothing but my parents.

[Eredeti japán szöveg]

父母の事のみ思ふ秋の暮
Chichihahano kotonomiomou akinokure

174. Toshi: Ellentét

A tájat édes, szüz hó este meg.
„Csak üzleti ügyben keressenek.”

[Közvetítő szöveg]

The First Snow
How beautiful the first snow is!
“No admittance except on business.”

[Eredeti japán szöveg]

初雪や無用の人は通るべからず
Hatsuyukiya muyōnohitowa tōrubekarazu

175. Ryuga: Orvos

Ujévkor így szólott az orvos,

mig rázogatta jobbomat:
„Remélem, az idén is támogat.”

[Közvetítő szöveg]

The physician calls with the greeting
Please give me your Patronage this year too

[Eredeti japán szöveg]

今年も相変わらずと医師も来る
Konnenmo aikawarazuto ishamokuru..

176. Kikaku: Kakuk

Kakuk, miért ébresztettél föl engem?
Megöl a bánat.
Álmomban őt láttam, halott anyámat.

[Közvetítő szöveg]

The Night Cuckoo
Oh, cuckoo, did you cry to drive away
My mother who was coming in my dream?

[Eredeti japán szöveg]

夢に来る母をかへすか時鳥
Yumenikuru hahaokaesuka hototogisu

177. Onicsura: Intelem

Nem senki az, meg is bizhatsz te abba,
ki elvirult
s úgy áll a Földön, mint virágtalan fa.

[Közvetítő szöveg]

To a Man, who Asks me to be his Teacher
Ah! he is not a common man,
Who turns to a flowerless tree.

[Eredeti japán szöveg]

花のない木による人ぞただならぬ
Hananonai kiniyoruhitozo tadanaranu

178. Ecsujin: Szeretet

Elmult megint egy év. Élek magam.
Kerülöm az apám, anyám,
hogy meg ne lássa koraősz hajam.

[Közvetítő szöveg]

Grey Hair
Alas! Another year has gone;
I've hid my grey hair from my parents.

[Eredeti japán szöveg]

行年や親に白髪をかくしけり
Yukutoshiya oyanishiragao kakushikeri

179. Tcsiyo: Kutvödör

A kutvödört benőtte a szulák.
Szines harangja kedvesen zizeg...
Inkább a szomszédától kérek vizet.

[Közvetítő szöveg]

Parl liserons
Mon seau ayant été emporté
Eau reçue!

[Eredeti japán szöveg]

朝顔につるべ取られてもらい水
Asagaoni tsurubetorarete moraimizu

180. Tcsiyo: Özvegység

Mióta meghalt az uram,
alkonyba, reggel,
a szunyoghálón csak a Semmi néz rám
üres szemekkel.

[Közvetítő szöveg]

Au réveil je vois
Au coucher je vois, de la moustiquaire
Le vide, hélas!

[Eredeti japán szöveg]

起きてみつ寝てみつ蚊帳の広さかな
Okitemitsu netemitsukayano hirosakana

181. Jocenn: Virág

Szól a virág: „Nektek minek a rét,
kik ócska színházból jöttök ki hozzám?
Én nem játszom sohasem kabarét.”

[Közvetítő szöveg]

Les flurs disent
„Haissables sont les gens!
Qui viennent (ici) eprés avoir vu le spectacle.”

182. Takamura: Száműzetés

Evezve a Nyolcvan Sziget felé
a tengeren, a végtelen mezőben

ring csónakom, a vízbe elveszően.
Számüzött a Császár. Jámbor halászok,
halászbárkák, beszéljete felőlem.

[Közvetítő szöveg]

Sur la Plaine de l'océan
Vers les quatre-vingts îles,
Je m'avance en ramant:
Annoncez-le aux hommes,
Bateaux des pêcheurs!

[Eredeti japán szöveg]

わたの原八十島かけてこぎいでぬと人には告げよあまの釣り舟
Watanohara yasoshimakakete kogiidenuto hitoniwatsugeyo amanotsuribune

183. Csikhecsu-ni: Apácabéka

Lásd, árpaszalmából fonok tenéked
remeteházat,
apácabéka,
mert lelked édes és szelid alázat.

[Közvetítő szöveg]

De paille d'orge
Je te ferai une maison,
Grenouille religieuse!

184. Kiyowara no Fukayabu: Nyári éj

A nyári éjben szint még ott az este
s rózsásra festve
gyors virradat dereng reánk most.
Az álmatlan hold milyen felhőn talált ma
vánkost?

[Közvetítő szöveg]

Dans la nuit d'été
Tandis que le soir semble encore là,
Voici l'aurore:
En quel coin des nuages
la lune a-t-elle trouvé son lieu de repos?

[Eredeti japán szöveg]

夏の夜はまだよひながら明けぬるを雲のいづこに月やどるらむ
Natsunoyowa madayoinagara akenuruo kumonoizukoni tsukiyadoruramu

185. Issa: Egy milliomoshoz

Tudod, mi énnékem a pénz,
arany-, ezüst-, kincs-garmada?
Mint bambuszon a hajnal harmata.

[Közvetítő szöveg]

Qe'est-se que son
Million de kokou?
De la rosée sur un bambou!

[Eredeti japán szöveg]

羽はえて銭が飛ぶなり年の暮れ
Hanewaete zenigatobunari toshinokure

186. Kyoku: Gunyvers

„Áldott” iratta férje sirkövére
s a porbasujtott özvegy mindig ott van,
szavát betartva: - áldott állapotban.

[Közvetítő szöveg]

De la pierre tombale
La rouge femme pieuse,
Encore enciente!

187. Bonze: Hullás

Hó és virág hull sebesen.
De hullok én is és esem.
Azt mondja minden: „Nem maradsz itt
te sem.”

[Közvetítő szöveg]

Ce n'est pas seulement la neige
Du jardin, où la tempête
Entraine les fleurs:
Ce qui tombe et passe,
C'est moi-même.

[Eredeti japán szöveg]

花さそう嵐の庭の雪ならでふりゆくものはわが身なりけり
Hanasasou arashinoniwano yukinarade furiyukumonowa wagaminarikeri

188. Jakusi: A vig csavargó

Milyen hideg a hó, mert nincs velem
a vig csavargó:
a Szerelem.

[Közvetítő szöveg]

Love and Snow
That rogue called Love having left me,
How cold snow feels!

[Eredeti japán szöveg]

恋といふ曲者去りて雪寒し
Koitoiu kusemonosarite yukisamushi

189. Sicso: Szin

Ha a hangjára volna szín,
mi volna a Tavasz szine?
A karmazsin.

[Közvetítő szöveg]

The Voice of Spring
Shown by a colour,
The voice of Spring would be crimson.

[Eredeti japán szöveg]

春の声色に示さば紅ならん
Harunokoe ironishimesaba beninaran

190. Scien: Pacsirta

Zeng a pacsirta szédülő magasba,
s trilláival
a fellegek boltját is átlyukasztja.

[Közvetítő szöveg]

The Skylark
The skylark sings
Making ripples in the clouds.

[Eredeti japán szöveg]

雲に波たてて轉る雲雀かな
Kumoninami tatetesaezuru hibarikana

191. Basho: Nyomoruság

Az évtől elbucsuztam.
De kalapom a régi nyári-szalma
s lábam botolva csusszan
a téli sárba, rossz gyökérpapucsban.

[Közvetítő szöveg]

Ah! the year has come to an end while still
I am wearing my hat and straw sandals.

[Eredeti japán szöveg]

年暮ぬ笠きて草鞋はきながら

Toshikurenu kasakitewaraji hakinagara

192. Teishitsu: Hold

Ringatja a teliholdat a derűs ég:
hideg, tömör és fényes gömbölyűség.

[Közvetítő szöveg]

The Bright Moon of Midnight
The bright full Moon of midnight-
Perhaps a rounded sphere of coolness.

[Eredeti japán szöveg]

涼しさのかたまりなれや夜半の月
Suzushisano katamarinareya yowanotsuki

193. Basho: Varjú

A csunya varjú –
mily szép is, így reggel,
ha hóvihar fú.

[Közvetítő szöveg]

Crows on a Snowy Morning
The usually hateful crow –
How lovely on the morn of snow!

[Eredeti japán szöveg]

日頃にくき鳥も雪のあしたかな
Higoronikuki karasumoyukino ashitakana

194. Raizan: Apáca

Mily bús kép! Az őszi réten
apáca áll s körötte rovarok
zúgnak setéten.

[Közvetítő szöveg]

At Saga

How melancholy! A nun stands alone,
Amid the insects sadly chirruping.

[Eredeti japán szöveg]

浅ましや虫なく中に尼一人
Asamashiya mushinakunakani amahitori

195. Ishikawa Takuboku: Édesanyám

Vállamra kaptam az édesanyámat
és vittem a vállamon őt tova halkán,
de oly kicsi volt, oly könnyü szegényke,
hármat se léptem, sirva fakadtam.

[Közvetítő szöveg]

Jeu

Par jeu, j'avais
Pris ma mère, sur mes épaules:
Mais à sentir
Ce poids trop faible, j'ai pleuré,
Sans pouvoir même aller trois pas.

[Eredeti japán szöveg]

たわむれに母を背負いて
そのあまり軽きに泣きて
三步あゆまず

Tawamureni hahawoseoite sonoamari karokinakite sanpoayumazu

196. Ishikawa Takuboku: Sárkány

Elvágтам a sárkány zsinegjét.
Nemrég
a szívem is épigy röpült el,
mint messze emlék.

[Közvetítő szöveg]

La fil coupé
Fil coupé,
Le cerf-volant: ainsi
Des jours e mai jeunesse,
Le coeur, si légerement,
En volant s'en est allé.

[Eredeti japán szöveg]

糸切れし紙鳶のごとくに
若き日の心かろくも
とびさりしかな

Itokireshi takonogotokuni wakakihino kokorokarokumo tobisarishikana

197. Ishikawa Takuboku: Tékozló fiu

Mint gyermek, hogyha visszatért
a faluba, hová való
és aluszik a duzzadó
párnákon, így jött vissza mostan
a hó.

[Közvetítő szöveg]

L'enfant prodigue
Comme l'enfant en voyage,
De retour au village natal,
Dort, ainsi,
Très calme, tres doux,
Voici l'hiver revenu.

[Eredeti japán szöveg]

Tabi no ko no
Furu sato ni hite
Nemuruga ni
Geni shiruka ni mo
Fuyu no koshi kana.

198. Masaoka Shiki: Ellentét

Mi fönység.
A kert fehér fagylaltján
piros gyümölcs ég.

[Közvetítő szöveg]

Contraste

Tout rouge
Un fruit gelée
Blanche du jardin.

[Eredeti japán szöveg]

赤き実の一つこぼれぬ霜の庭

Akakimino hitotsukoborenu shimononiwa.

199. Masaoka Shiki: Rekkenő éjszaka

A nyári éj oly kábitó.

Álmatlanul virraszt benn a kalitban

szegény rigó.

[Közvetítő szöveg]

Caille en cage

Par la nuit chaude,

Dans sa cage, la caille

Sans sommeil.

[Eredeti japán szöveg]

暑き夜を籠の鶉の眠らざる

Atsukiyoo kagonouzurano nemurazaru

200. Masaoka Shiki: Fehér pillangó

Fehér pillangó szállt a

gyöngyvirágra

s én szinte félek:

nem lélek?

[Közvetítő szöveg]

Âme

Dans les œillets

Ce papillon blanc

Une âme?

[Eredeti japán szöveg]

撫子に蝶々白し誰の魂
Nadeshikoni chōchōshiroshi tanotamashi

201. Masaoka Shiki: Utolsó dal

Figyelj csak a tücsök dalára,
ha hangosan csattog az őszi éjben,
azt sirja, hogy majd meghal nemsokára.

[Közvetítő szöveg]

Dernière chanson

Au bord de la mort
Plus que jamais bruyante
Le cigale d'automne.

[Eredeti japán szöveg]

死にかけて尚やかましき秋の蟬
Shinikakete naoyakamashiki akinosemi

202. Masaoka Shiki: Tavasz éjszaka

Tavaszi láz.
Egy ember az utcán ballag magában
és fuvoláz.

[Közvetítő szöveg]

Passant

Nuit de printemps:
Soufflant sa flûte,

Un passant.

[Eredeti japán szöveg]

春の夜を尺八吹いて通りけり
Harunoyowo shakuhachifuite tōrikeri

203. Yosano Takiko: Elhagyott bárka

A parton egy vén bárka, tele vízzel,
mindenki elfeledte rég
s vizén fehérén tükröződik
az őszi ég.

[Közvetítő szöveg]

La barque abandonnée

Sur la plage
Abandonnée, une barque
Pleine d' eau où
Blanc, se reflète
En ce premier automne, le ciel.

[Eredeti japán szöveg]

渚なる廃れし船に水みちてしろくうつれる初秋のそら

Na gisa naru
Sutareshi fune ni
Mizu michite
Shiroku utsureru
Hatsu-aki no sora.

Rövidítések jegyzéke

Hírlapok, folyóiratok:

EH=Erdélyi Helikon

Ny = Nyugat

PH = Pesti Hírlap

PHV = A Pesti Hírlap Vasárnapja

UI = Új Idők

A Kosztolányi-kötetek (időrendi sorrendben):

MK1 = Modern költők. Külföldi antológia, szerk., ford. Kosztolányi Dezső, Budapest: Élet, 1914, IV, 487 [1]. [Sorozat: Az Élet" könyvei.]

MK2 = Modern költők 1.3. Külföldi antológia a költők arcképével. 1. Franciák, 2.

Németek, 3. Angolok, olaszok, spanyolok stb., szerk., ford. Kosztolányi Dezső, Budapest:

Révai, 1921, 220 + 208 + 278 [Annotáció: második, bővített kiadás]

KJV1 = Kínai és japán versek, ford., bev. Kosztolányi Dezső, [Budapest]: Genius-Lantos, [1932?], 104. [Illusztrálta: Jaschik Almos.]

IK 1942 = KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: ILLYÉS Gyula. Révai, Bp., 1942.

A közvetítő szövegek megjelenési helye (időrendi sorrendben):

Aston 1899 = William George ASTON: *A History of Japanese Literature*. Yokohama: Kelly and Walsh, 1899

Aston 1902 = *Littérature Japonaise*. Traduction de. Henry-D. Davray, Paris. Armand Colin, 1902

Hauser 1904 = Otto HAUSER: *Die Japanische Lyrik von 1800-1900: Eine Studie und Übersetzungen*. Großenhain, Baumert und Ronge, 1904

Enderling 1905 = Paul ENDERLING: *Japanische Novellen und Gedichte*. Philipp Reclam, Leipzig, 1905 jun.

Karl FLORENZ: *Geschichte der japanischer Litteratur*. C. F. Amelang, Leipzig, 1906.

Bethge 1907 = Hans BETHGE: *Die Lyrik des Auslandes in neuerer Zeit*. Hesse, Leipzig. (1907)

Revon 1910 = Michel REVON: *Anthologie de la Littérature japonaise*. Librairie Delegrave, Paris, 1910

Waley 1919 = Arthur WALEY: *Japanese Poetry The 'Uta'* .The Clarendon Press, Oxford, 1919

Horigoutci 1921 = Nico D. HORIGOUTCHI: *Tankas, Petits Poemes Japonais*. 1921

C.H.P. 1923 = Curtis Hidden PAGE: *Japanese Poetry*. Houghton Mifflin, Boston, 1923

Adler-Revon 1926 = Paul ADLER, Michel REVON: *Japanische Literatur. Geschichte und Auswahl von den Anfängen bis zur neusten Zeit*. Frankfurt, Frankfurter Verlags-Anstalt, 1926.

Van Doren 1929 = Mark VAN DOREN: *An Anthology of World Poetry*. Cassel and Company Ltd, London, Toronto, Melbourne and Sydney, 1929

Gundert 1929 = Wilhelm GUNDERT: *Die japanische Literatur*. Wildpark-Potsdam, 1929.

Bonneau 1931 = Georges BONNEAU: *La farce japonaise dans le roman français contemporain*. Dans 'Mercure de France', 1931, dec. 15.

Bonneau 1935 = Georges BONNEAU: *Anthologie de la poésie japonaise*. Paris, Geuthner, 1935. c. kötetben címmel ellátva, és részben módosítva közli az 1931-ben megjelent szövegeket.

Japán szövegek forrása:

Manyōshū = 万葉集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1999

Kaifūsō = 懐風藻 日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1964

Kokinwakashū = 古今和歌集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1989

Senzaiwakashū = 千載和歌集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1993

Shinkokugobinran 新国語便覧 文英堂 東京 1998

HORIGUCHI Daigaku összes versei 1. 堀口大学全集 1. 小沢書店、東京、1982.

Asataro MIYAMORI: *Anthology of Haiku, Ancient and Modern*. Tokyo, Maruzen, 1932.

Matsuo BASHŌ összes művei 完訳日本の古典 第54巻 芭蕉句集, 小学館, 1984年

BASHŌ DB <http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/haikusyu/Default.htm>

Basho's Haiku. Selected Poems of Matsuo Basho (ford. David Landis Barnhill) State University of New York Press. 2004.

KITAHARA Hakushū mǔvei <http://hakusyu.net/Entry/66/>

Ochi Etsujin:

<http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/shitibusyu/harunohi00.htm#%E5%B1%B1%E5%AF%BA%E3%81%AB>

Yosa Buson: http://buson-kensho-u.com/park/park_04_kuhi.html

<http://www5c.biglobe.ne.jp/~n32e131/haiku/busonharu01.html>

Shizuka Gozen:

http://www.geocities.jp/saint_flwer/poem/waka/yoshinoyama.html

A versek jegyzetei

1. Tecsujiro Inouye: Éji út

Megjelenés

MK1 260., MK2 222.

Szövegkritika

A vers fölött Kosztolányi megjegyzése: „Tecsujiro Inouye születésére nézve japán, de verseit kínai nyelven írta.” Bethge-nél ugyanez: Die Bedichte von Inouye sind chinesisches geschrieben.

Műfaj, verselés

A japán szöveg nem ismert, feltehetőleg szabad vers.

Közvetítő szöveg

Hauser 1904, 70. → Bethge 1907. 219.

Japán szöveg

A költő neve helyesen Inoue Tetsujirō [inoue tecudzsiró].

2. Inoue Tatsujiró: Magányos éjszaka

Megjelenés

MK1 261., MK2 221.

Műfaj, verselés

A japán szöveg nem ismert, feltehetőleg szabad vers.

Közvetítő szöveg

Hauser 1904, 68. → Bethge 1907. 220.

Japán szöveg

A költő neve helyesen Inoue Tetsujirō [tecudzsiró].

3. Hennjo

Megjelenés

„Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4. KJV 78.

Szövegkritika

Felhő címmel KJV 78.

4.ü

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 101.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 872. A költő neve helyesen Sōjō Henjō [szódzsó hendzsó], a Sōjō jelentése püspök. A vers mellett születési neve, Yoshimine no Munesada 良岑宗貞 [josimine no munesada] szerepel.

4. Fujiwara

Megjelenés

„Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4. KJV 79.

Szövegkritika

Vándoruton címmel Fujiwara neve alatt, új szövegváltozattal a KJV-ben.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 135.

Japán szöveg

新古今和歌集 Shinkokinwakashū [sinkokinwakashū] 091. A költő neve helyesen Fujiwara no Yoshitsune [fudzsisivara no josicune].

5. Issza

Megjelenés

„Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4., KJV 78.

Szövegkritika

Verebek címmel Ismeretlen szerző műveként KJV 78. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Hokku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 398.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 536-537. A szerző Kobayashi Issa [kobajasi issza].

6. Ryota

Megjelenés

Első szöveg: „Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4., második szöveg: PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 94.

Szövegkritika

Fenyő címmel KJV 94.

Műfaj, verselés

Hokku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Az első szöveg forrása: Revon 1910, 398., a második szöveg forrása: Adler-Revon 1926, 375.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 508. A költő teljes neve Ōshima Ryōta [ósima rjóta].

7. Hokusai

Megjelenés

„Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4. KJV 78.

Szövegkritika

KJV 78. Tűzvész után új szövegváltozattal.

Műfaj, verselés

Hokku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Adler-Revon 1926, 370.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 316. A költő teljes neve Tachibana Hokushi [tacsibana hokusi].

8. Niko H. Horigucsi

Megjelenés

„Japán”, PH, XLV. évf. 202. sz., 1923. szept. 8., 4., PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 84.

Szövegkritika

KJV 84. Jajszó címmel, új szövegváltozattal

Műfaj, verselés

Szabad vers

Közvetítő szöveg

Ismeretlen

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 13 Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi Daigaku [horigucsi daigaku], felvett nevén Nico D. Horigouchi.

9. Takamura: Hold

Megjelenés

PHV LI. évf. 209. sz. 1929. szeptember 15., 4. KJV 75.

Szövegkritika

KJV 75. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel. A költő valójában Abe no Nakamaro, Adler elírása nyomán Takamura.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 109. → Adler-Revon 1926, 108.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinvakasú] 406.

10. Saigyō: Bú

Megjelenés

PHV LI. évf. 209. sz. 1929. szept. 15., 4. KJV1, 75.

Szövegkritika

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka, 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 133. → Adler-Revon 1926, 132.

Japán szöveg

小倉百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 86., Senzaiwakashū 929. A költő neve helyesen Saigyō hōshi, azaz Saigyō [szaigjó] szerzetes.

11. Mortake: Szirom

Megjelenés

PHV LI. évf. 209. sz. 1929. szept. 15., 4. KJV 76.

Szövegkritika

KJV 76. új szövegváltozattal.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 383. → Adler-Revon 1926, 364.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 111. A költő neve helyesen Arakida Moritake.

12. Fuivara Okikatse: Haj

Megjelenés

PHV LI. évf. 209. sz. 1929. szept. 15., 4. KJV 76.

Szövegkritika

KJV 76. Fuivara Okikatse neve alatt. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 145. → Adler-Revon 1926, 112. Adler-Revon-nál egymás után jön ez a vers és a következő Hab című, mindkettő Anonym alatt.

Japán szöveg

古今和歌集 [kokinwakashū] 814. A költő neve helyesen Fujiwara no Okikaze [fudzsivara no okikaze].

13. Ismeretlen költő: Hab

Megjelenés

PHV LI. évf. 209. sz. 1929. szept. 15., 4. KJV 103.

Szövegkritika

KJV 103. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 112. → Adler-Revon 1926, 112.

14. Basho: Légy

Megjelenés

UI XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 100.

Szövegkritika

KJV 100. A sorkezetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 29., Van Doren 1929, 30. (ford.: C.H.P.)

Japán szöveg

Miyamori 1932, 157. A költő neve helyesen Matsuo Bashō [macuo basó].

15. Basho: Tó

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 100.

Szövegkritika

KJV 100. A sorkezetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 30, Adler-Revon 1926, 366., Van Doren 1929, 30.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 132. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

16. Basho: Harmat

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 100.

Szövegkritika

KJV 100. A sorkezetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 30., Van Doren 1929, 30. (ford.: C.H.P.)

Japán szöveg

Nozarashikikō [nozarasikikō] 293. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

17. Basho: Bogáncs

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 101.

Szövegkritika

3. legeli

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 30., Van Doren 1929, 30. (ford.: C.H.P.)

Japán szöveg

Miyamori 1932, 138-139. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

18. Sanuki: Szirt

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 92.

Szövegkritika

KJV 92. 1.,3. ú

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 30., Van Doren 1929, 30.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 92. A költő neve helyesen: Nijōin no Sanuki [nidzsóin no szanuki]

19. Basho: Aggastyán

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 101.

Szövegkritika

KJV 101. 1. ú, 2. i

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 31., Van Doren 1929, 31. (ford.: C.H.P.)

Japán szöveg

Bashō DB. A költő neve helyesen Matsuo Bashō [macuo basó].

20. Basho: Prücsök

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 101.

Szövegkritika

KJV 101. 1. í

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 31., Van Doren 1929, 31.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 134-135. A költő neve helyesen Matsuo Bashō [macuo basó].

21. Basho: Csatatér

Megjelenés

UI, XXXV. évf. 46. sz., 1929. nov. 10., 585. KJV 101.

Szövegkritika

KJV 101. 1. . 2. u

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 30., Van Doren 1929, 30. (ford.: C.H.P.)

Japán szöveg

Miyamori 1932, 134. A költő neve helyesen Matsuo Bashō [macuo basó].

22. Hitomaro: Tükör

Megjelenés

PH, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 73.

Műfaj, verselés

Sedōka 5-7-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Waley 1919, 80., Van Doren 1929, 26-27. (ford. Waley)

Japán szöveg

悦目抄 setsumokushō [szecumokusó]. A költő teljes neve Kakinomoto no Hitomaro.

23. Fujiwara Ietaka: Szilvafa

Megjelenés

PH, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4., KJV 73.

Szövegkritika

KJV 73. 3. D

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Van Doren 1929, 29. (ford.: E. Powys Mathers)

Japán szöveg

新古今和歌集 Shinkokinwakashū [sinkokinwakashū] 45. A költő más néven Fujiwara no Ietaka [fudzsiwara no ietaka].

24. Horikawa: Hűség

Megjelenés

PHV, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 73.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

C.H.P. 1923, 29., Van Doren 1929, 29.

Japán szöveg

Horikawa hercegnőként, azaz Taikenmon in no Horikawa-ként szerepel a 千載和歌集 senzawiwakashū-ban [senzaivakashū] 802. A költőnő nem egyezik Horikawa császárral.

25. Saigyō Hoshi: Álom

Megjelenés

PHV, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 74.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Waley 1919, 100., Van Doren 1929, 28. (ford. Waley)

Japán szöveg

山家集 sankashū [szankasú] 1642. A költő neve Saigyō hōshi [szaigjō hōsi].

26. Minamoto No Shigeyuki: Tél

Megjelenés

PHV, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 74.

Szövegkritika

KJV 74. 1. kurzív

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Waley 1919, 78., Van Doren 1929, 27. (ford. Waley)

Japán szöveg

拾遺和歌集 Shūiwakashū [súivakasú] 509. A szerző Minamoto no Shigeyuki [minamoto no sigejuki].

27. Sakanoye: Szerelem

Megjelenés

PHV, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 74.

Szövegkritika

KJV 74. 2. o

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Waley 1919, 39., Van Doren 1929. (ford.: Waley)

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 1500. A költőnéve helyesen Ōtomo no Sakanoue no Iratsume [szakanoue no iracume].

28. Névtelen: Aggkor

Megjelenés

PHV, LI. évf. 296. sz., 1929. december 29., 4. KJV 75.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Waley 1919, 67., Van Doren 1929, 26. (ford.: Waley)

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinvakasú] 895.

29. Mucusu-Hito: Viz

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 84.

Szövegkritika

KJV 84. Mucusu Hito. A sorkezdetek, mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 450. → Adler-Revon 1926, 409. Adler-Revon-nál a vers 7 versszakos, ez a 3. versszaka.

Japán szöveg

A költő Mutsuhito [mucuhito], azaz Meiji [meidzsi] császár.

30. Niko Horigucsi: Élet

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 84.

Műfaj, verselés

Szabad vers

Közvetítő szöveg

Ismeretlen

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 12. Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi Daigaku [horigucsi daigaku], felvett nevén Nico D. Horigouchi.

31. Niko Horigucsi: Nyakék

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 85.

Szövegkritika

KJV 85. 3. s

Műfaj, verselés

Szabad vers

Közvetítő szöveg

Ismeretlen

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 38. Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi [horigucsi] Daigaku, felvett nevén Nico D. Horigouchi.

32. Niko Horigucsi: Parázs

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 85.

Műfaj, verselés

Szabad vers

Közvetítő szöveg

Ismeretlen

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 68. Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi [horigucsi] Daigaku, felvett nevén Nico D. Horigouchi.

33. Hakusu Kitahara: Vörös

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV 85.

Műfaj, verselés

Zareuta

Közvetítő szöveg

Ismeretlen.

Japán szöveg

A költő neve helyesen Kitahara Hakushū [kitahara hakusú].

34. Niko Horigucsi: Festmény

Megjelenés

PHV, LII. évf. 9. sz., 1930. jan. 12., 3. KJV1 85.

Szövegkritika

A költő Horiguchi Daigaku [horigucsi daigaku], felvett nevén Nico D. Horigouchi. A versben helytelenül szerepel a híres festő Utamaro neve. Horiguchi saját verseit megjelentette Párizsban, s a mindössze 10 példányban megjelent *Tankas, Petits Poèmes Japonais* című kötetben nem az angol Hepburn-átírást alkalmazta, hanem a francia nyelv kiejtési rendszerét vette alapul. Utamaro neve a francia szövegben Outamaro-ként szerepel, hiszen a franciák egyébként Ūtamaro-nak ejtenék.

Műfaj, verselés

Tanka

Közvetítő szöveg

Valószínűleg Horigoutchi 1921, 34.

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 534. Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi [horigucsi] Daigaku, felvett nevén Nico D. Horigouchi.

35. Ecsuzsin: Tájképcske

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7. KJV 76.

Szövegkritika

KJV 76. 1. t

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 303. → Adler-Revon 1926, 371.

Japán szöveg

A költő neve helyesen Ochi Etsujin [Ocsi Ecudzsin].

36. Ismeretlen költő: Álmatlanság

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7., KJV 77.

Szövegkritika

KJV 77. 2. u 3. -

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 75.

37. Ismeretlen költő: Ősz

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7. KJV 77.

Szövegkritika

A vers Bunya Yasuhide költeménye. KJV 77. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 71. Bethge-nél és Kosztolányinál „Ismeretlen” név alatt, a pontosítás

Waley-től ered. (Waley 1919, 54.)

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 250.

38. Ismeretlen költő: Hold

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7. KJV 77.

Szövegkritika

KJV 77. 3., 5. H 4. É

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 81.

39. Sa gyo: Gondolatok

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7. EH, 1930. június-július, KJV 80.

Szövegkritika

KJV 80. 4. ú 5. ú

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Florenz 1906, 278. → Bethge 1907, 90.

Japán szöveg

山家集 Sankashū [szankashū] 942. A költő neve helyesen Saigyō hōshi [szaigjó hōsi], Saigyō szerzetes

40. Nukada: Várakozás

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7. EH, 1930. június-július, KJV 80.

Szövegkritika

KJV 80. 6. ü 7. bambusz-függönyön

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Hauser 1904, 23., Florenz 1906, 121. → Bethge 1907, 9. [1:256-257]

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 1606. A költőnő Nukada (Nukata) hercegnő.

41. Mushimaro: Szomorúfűz

Megjelenés

PHV, LII. évf. 21. sz., 1930. jan. 26., 7., KJV 80.

Szövegkritika

KJV 80. 1.ü 2.ú 4.ü

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 18.

Japán szöveg

A költő neve helyesen Takahashi no Mushimaro [takahasi no musimaro].

42. Basho: Telehold

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 95.

Szövegkritika

Bár Matsuo Bashō-t [macuo basó] jelöli meg szerzőként, valójában Ochi Etsujin-é

[ocsi ecudzsin] ez a haiku. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 383. → Adler-Revon 1926, 364.

43. Sammi: Légyott

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 81.

Szövegkritika

KJV 81. 2. ”. 3. í 4. Ú

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 123. → Adler-Revon 1926, 127.

Japán szöveg

後拾遺和歌集 Goshūiwakashū [gosúiwakasú] 709., 小倉百人一首 Ogura hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 58. A költő neve helyesen Fujiwara no Daini no Sanmi [fudzsiwara no dainyi no szanmi].

44. Ismeretlen: Vándor

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 81.

Szövegkritika

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 143. → Adler-Revon 1926, 111.

45. Hitomaro: Éj

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160., KJV 81.

Szövegkritika

KJV 81. 1. u 2. u 4. az

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 87. → Adler-Revon 1926, 81.

Japán szöveg

拾遺和歌集 Shūiwakashū [súivakasú] 773. A költő teljes neve Kakinomoto no Hitomaro.

46. Ryodsen: Ősz

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 82.

Szövegkritika

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 128. → Adler-Revon 1926, 129.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 70. A költő teljes neve Ryōzen Hōshi [rjōzen hōsi], azaz Ryōzen szerzetes.

47. Kinto: Vízesés

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 82.

Szövegkritika

KJV 82. 3. i 5. D

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 122. → Adler-Revon 1926, 126.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 55. A költő teljes neve Fujiwara no Kintō [fudzsisvara no kintō]

48. Basho: Hó

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 95.

Szövegkritika

KJV 95. 3. i

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 388. → Adler-Revon 1926, 368.

Japán szöveg

A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

49. Issza: Béka

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 83.

Szövegkritika

KJV 83. 3. Issza

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 399. → Adler-Revon 1926, 376.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 537. A költő teljes neve Kobayashi Issa [kobajasi issza]

50. Kii: Dáma

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 83.

Szövegkritika

KJV 83. 3. 1

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 128. → Adler-Revon 1926, 130.

Japán szöveg

金葉和歌集 Kinyōshū [kinjósú] 469., 小倉百人一首 Ogura hyakuninnisshu [ogura hjakunyinissu] 72. A költő teljes neve Yūshi Naishinnō Ke no Kii [júsi naisinnó ke no kii].

51. Buson: Múlt

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (1. köt.) 6. sz., 1930. febr. 2., 160. KJV 83.

Szövegkritika

KJV 83. a címben u 2. u

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 397. → Adler-Revon 1926, 375.

Japán szöveg

A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

52. Misisuma: Virrasztás

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 92.

Szövegkritika

KJV 92. 1. i

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 121. → Adler-Revon 1926, 122.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 53. 拾遺和歌集 Shūiwakashū [súivakasú] 912. A költő neve helyesen Michitsuna [micsicuna] anyja, azaz Michitsuna no haha [micsicuna no haha].

53. Sarumaru: Iharfa

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 93.

Szövegkritika

2. é

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 107. → Adler-Revon 1926, 107.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 5. A szerző Sarumaru [szarumaru] szerzetes.

54. Akisuke: Hold

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 92.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Adler-Revon 1926, 131.

Japán szöveg

新古今和歌集 Shinkokinwakashū [sinkokinwakashū] 413. A költő teljes neve Fujiwara no Akisuke [fudzsiwara no akiszuke].

55. Doin: Szerzetes

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 93.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 132. → Adler-Revon 1926, 132.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 82. A költő teljes neve Dōin hōshi [dōin hōshi], szerzetes.

56. Niko Horiguchi: Álmodó

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 91.

Szövegkritika

KJV 91. a szerző Niko Horogucsi

Műfaj, verselés

Szabad vers

Közvetítő szöveg

Ismeretlen

Japán szöveg

堀口大学全集 1. 176. Horiguchi Daigaku összes versei. A költő neve Horiguchi Daigaku [horigucsi daigaku], felvett nevén Nico D. Horigouchi.

57. Basho: Olaj

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 100.

Szövegkritika

4. H

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 388. → Adler-Revon 1926, 367.

Japán szöveg

A szerző Matsuo Bashō [macuo basó].

58. Yaha: Próza

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 93.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 392. → Adler-Revon 1926, 370.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 314. A költő teljes neve Shida Yaha [sida jaha].

59. Buson: Próza

Megjelenés

EH, III. évf. 2. sz., 1930. február, 143., KJV 93.

Szövegkritika

KJV 93. 3. H

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 397. → Adler-Revon 1926, 375.

Japán szöveg

A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

60. Ismeretlen költő: Kedvesem

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 86.

Szövegkritika

KJV 86. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Kurth 1909, 75. → Bethge 1907, 104.

61. Micsune: Bánat

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 86.

Szövegkritika

KJV 86. 2. nincs vessző. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Florenz 1906, 142. → Bethge 1907, 50.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 956. A költőné teljes neve Ōshikōchi no Mitsune [ósikócsi no micune].

62. Komahi: Álom

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 87.

Szövegkritika

Álom címmel KJV 87. A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Kurth 1909, 24. → Bethge 1907, 37.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 553. A költőné helyesen Ono no Komachi [ono no komacsi].

63. Ismeretlen költő: Válás

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 102.

Szövegkritika

KJV 102. 1.i 3. u :

A sorkezdetek, mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 29.

64. Ozi: Dalocska

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 87.

Szövegkritika

KJV 87. 1. nincs vessző 2. kurzív 4. i 5. u

A sorkezdetek, mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 45., Bethge 1907, 14.

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 416. A költő neve helyesen Ōtsu Ōji [ócu ódzsi].

65. Csukayuki: Hó

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 86.

Szövegkritika

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Florenz 1906, 138. vagy Kurth 1909, 40. → Bethge 1907, 62.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 9. A költő neve helyesen Ki no Tsurayuki [ki no curajuki].

66. Kibino: Emlék

Megjelenés

EH, III. évf. 6. sz., 1930. II. k., augusztus-december, 458., KJV 93.

Szövegkritika

A sorkezdetek, mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bethge 1907, 20.

Japán szöveg

A költő teljes neve Kibi no Makibi.

67. Basho: Vajákolás

Megjelenés

PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 97.

Szövegkritika

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 388. → Adler-Revon 1926, 367.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 199. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

68. Basho: Játék

Megjelenés

PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 98.

Szövegkritika

KJV 98. 3. aranypirosítód! A sorkezetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel. Az első haikut Takarai Kikaku, a másodikat Matsuo Bashō [macuo basó] írta.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 387. → Adler-Revon 1926, 366.

69. Ransecsu: Levél

Megjelenés

PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 94.

Szövegkritika

KJV 94. 1. , 2. i

A sorkezetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 391. → Adler-Revon 1926, 369.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 277. A szerző Hattori Ransetsu [hattori ranszecu] szerzetes.

70. Kiyosuke: Tegnap

Megjelenés

PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 94.

Szövegkritika

KJV 94. 3.

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 132. → Adler-Revon 1926, 132.

Japán szöveg

新古今和歌集 Shinkokinwakashū [sinkokinwakasú] 1843., 小倉百人一首 Ogura hyakuninissu [hjakunyinissu] 84. A költő teljes neve Fujiwara no Kiyosuke [fudzsiwara no kijosuke].

71. Ismeretlen költő: Barát

Megjelenés

PHV, LII. évf. 52. sz., 1930. dec. 25., 16. KJV 102.

Szövegkritika

KJV 102. 1. , 2. Gel

A sorkezdetek mondatkezdés kivételével kisbetűvel.

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 145. → Adler-Revon 1926, 112.

72. Hitosi: Mulandóság

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 89.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 62.

Japán szöveg

A költő teljes neve Minamoto no Hitoshi [hitosi].

73. Kanemori: Párna

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 89.

Szövegkritika

KJV 89. 4. ü

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 61.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 40. A költő teljes neve Taira no Kanemori.

74. Tomonori: Cseresznyefa

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 90.

Szövegkritika

KJV 90. 1. nincs vessző 6. C 8. i

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 57.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinvakasú] 57. A költő teljes neve Ki no Tomonori. A vers előtt ez áll: 桜の花のもとにて、年の老いぬることを嘆きて、よめる Cseresznyevirágok alatt az öregedésen keseregve.

75. Ishikave: Hold

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. december 25., 796., KJV 89.

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 50., Bethge 1907, 19.

Japán szöveg

A költőné neve helyesen Ishikawa no Iratsume [isikava iracume].

76. Sidzuka Gozen: Nyomok

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 90.

Szövegkritika

KJV 90. 7. gondolatba

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 65.

Japán szöveg

A költőné neve Shizuka Gozen [sizuka gozen].

77. Narihira: Tavasz

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 91.

Szövegkritika

KJV 91. 4. i. A vers az antológiában nem Ariwara no Narihira neve alatt, hanem ismeretlen szerző műveként szerepel.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 51.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 4.

78. Tosinari: Bánat

Megjelenés

UI, XXXVI. évf. (2. köt.) 52. sz., 1930. Karácsony, december 25., 796. KJV 91.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 66.

Japán szöveg

千載和歌集 雑歌中 Senzaiwakashū [szenzaivakasú] 1151. A költő teljes neve Fujiwara no Toshinari [fudzsiwara no tosinari].

79. Hitomaro: Mikádó

Megjelenés

KJV 82.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Enderling 1905, 48.

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 235. A költő teljes neve Kakinomoto no Hitomaro.

80. Gyermeksír

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 88.

Szövegkritika

A szerző Takahashi no Mushimaro [takahasi musimaro] és nem népdal. KJV 88. 1. i 4. i 5. D

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 32.

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 1811.

81. Ekiken: Mult

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 88.

Közvetítő szöveg

Aston 1902, 235.

Japán szöveg

A költő teljes neve Kaibara Ekiken.

82. Jamazaki So-Kan in: Holdvilág esőben

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV1 88.

Szövegkritika

KJV1 88. 1. arcod 2. H

Közvetítő szöveg

Aston 1902, 279.

Japán szöveg

A költő neve Yamazaki Sōkan [jamazaki sókan]

83. Basho: Tavaszi képecske

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 98.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 163. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

84. Basho: Boldog folyó

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 98.

Szövegkritika

KJV 98. 1. .

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 150. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

85. Basho: Vihar a pusztán

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 99.

Szövegkritika

KJV 99. 2. i

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 124-125. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

86. Basho: Magány

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 99.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

87. Basho: Őszi est

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 99.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 129. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

88. Basho: Tél

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 99.

Szövegkritika

KJV 99. 3. i

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

89. Basho: Utolsó haiki

Megjelenés

UI, XXXVII. évf. (1. köt.) 19. sz., 1931. máj. 3., 587. KJV 102.

Szövegkritika

KJV 102. 1. u

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 389., Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Matsuo Basho zenshu nihon koten bungaku zenshu 1972 N. Imoto N. Hori, 471, 269.
(online változat). A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

90. Ekiken: Szomorú dolgok

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 79.

Szövegkritika

KJV 79. 6. o

Közvetítő szöveg

Aston 1902, 279.

Japán szöveg

A költő teljes neve Kaibara Ekiken.

91. Basho: Uton

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 95.

Szövegkritika

KJV 95. 1. nincs vessző

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 211. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].u

92. Basho: Emlékezés

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 96.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 211-212. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

93. Basho: Jer, kisfiam...

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 96.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Basho's Haiku. Selected Poems of Matsuo Basho (ford. David Landis Barnhill) State University of New York Press. 2004. 138. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

94. Basho: Csönd

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV1, 96. KJV 96.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 207-208. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

95. Okura: Élet

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 79.

Szövegkritika

A vers szerzője Sami no Mansei [szami no manszei]. Gundertnél Okura, de az 1955-ös Lyrik des Ostens c. kötetében módosította a szerzőnevet.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 29.

Japán szöveg

万葉集 Manyōshū [manjósú] 351.

96. Basho: Babonás holdfény

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 96.

Szövegkritika

KJV 96. 1. ezüstoneső

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 202. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

97. Basho: Tejut

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 97.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 139-141. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

98. Basho: Havas táj

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 97.

Szövegkritika

A szöveg alapjául a KJV 97.-et vettük, mivel a PHV-ben az 1. sorban nyomdahiba:
Hóförgete...

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

99. Basho: Idill

Megjelenés

PHV, LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6. KJV 97.

Szövegkritika

KJV 97. 1. nincs pont

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Gundert 1929, 122.

Japán szöveg

A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

100. Szentjánosbogár

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 539.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 539.

101. Madár

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 539.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 539.

102. Tavasz

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 540.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 540.

103. Hűség

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 540.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 540.

104. Sirály

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 541.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 541.

105. Förgeteg

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 540.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 540.

106. Szüret

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 539.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 539.

107. Tücsök

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 539.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 539.

108. Bucusu

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 540.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 540.

109. Tűzvész

Megjelenés

PHV, LIV. évf. 11. sz., 1932. márc. 13., 11.

Szövegkritika

Népdal

Műfaj, verselés

Dodoitsu [dodoicu] 7-7-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1931, 538.

Japán szöveg

Bonneau 1931, 538.

110. Ki-csi: Gyémánt

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 704.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 704. A költő teljes neve Tanabe Ki-ichi [tanabe ki icsi].

111. Seidi: Udvariasság

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 576-577.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 576-577. A költő neve helyesen Natsume Seibi [nacume szeibi].

112. Soseki: Új cselédünk

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 679.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 679. A költő teljes Natsume Sōseki [nacume szószeiki]

113. Ryusiu: Kisgyermek

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 385-386.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 385-386. A költő neve helyesen Yoshida Ryūsui [jósida rjúsui].

114. Ryokwan: Ablak

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 602-603.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 602-603. A költő neve helyesen Yamamoto Ryōkan [jamamoto rjókan].

115. Sodo: Kettecskén

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 226.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 226. A költő teljes neve Yamaguchi Sodō [jamagucsi szodó]

116. Buson: Fésű

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 445-446. Miyamori jegyzete: „I admire this pathetic verse but an authority on haiku considers it rather too artificial.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 445-446. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

117. Simpei: Arcok

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 17.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 17. A költő teljes neve Shimpei [simpei].

118. Fugyoku: Hamutálca

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 386.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 392.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 392. A költő teljes neve Itō Fugyoku [itō fugjoku]

119. Kinsha: Halászkok

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 610.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 610. A költő Kinsha [kinsa].

120. Buson: Harang

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 443-444.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 443-444. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

121. Si-cso: Lángész

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 729.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 729. A költő teljes neve Uzawa Shichō [uzava sicsó].

122. Tama: Papírsárkány

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387., ÚI, 1933. április 2.; 1933. május 7., 1933. június 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 442. Miyamori jegyzete: „Courtesans are not permitted to go out of the licensed gay quarter which is surrounded by a wall. They are a sort of prisoners – “caged birds” so to speak.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 442. A költőnő Tama kurtizán néven ismert.

123. Kikaku: Koldus

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 252.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 252. A költő teljes neve Takarai Kikaku.

124. Buson: Eső

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 448.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 448. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

125. Rökkocsu: Piros kötény

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 809.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 809. A költő teljes neve Satō Rökkotsu [szató rokkocu].

126. Tai-a: Telefon

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 835.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 835. A költő neve helyesen Komine Taiu.

127. Kako: Legyezőárus

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 396.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 396. A költő neve helyesen Kakō [kakó].

128. Sirao: Hollófészek

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 504-505.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 504-505. A költő teljes neve Kaya Shirao [kaja sirao].

129. Buson: Vakember

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 387.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 467.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 467. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

130. Ocsuji: Hangom

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 697. Miyamori jegyzete: “At dead of night in winter the poet was poring over a book alone in his study. Presently he happened to speak and found, to his surprise, that his voice sounded differently from its usual tone. This was probably due to a change in the condition of his vocal cords, caused by having kept silent for a long while in the intense cold. An excellent description of the lonely atmosphere of a winter night.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 697. A költő neve helyesen Ōsuga Otsui [ószuga ocui].

131. Basho: Szegénység

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 204-205.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 204-205. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

132. Basho: Vadkacsák

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 180.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 180. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

133. Basho: Majom

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 179.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 179. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

134. Buson: Rablóvezér

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 459.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 459. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

135. Buson: Sárga őszirozsa

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 449.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 449. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

136. Kyoshi: Kígyó

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 724.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 724. A költő teljes neve Takahama Kyoshi [takahama kjosi].

137. Onicsura: Ünne

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 395., Miyamori 1932, 236.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 236. A költő neve Kamijima Onitsura [kamidzsima Onyicura].

138. Dansiu: Madárijesztő

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 387.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 387. A költő neve Hōjō Dansui [hódzsó danszui].

139. Gomei: Lepkék

Megjelenés

Nyugat XXVI. évf. (1. köt.) 7. sz., 1933. április 1., 388.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 559.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 559. A költő teljes neve Yoshikawa Gomei [josikava gomei].

140. Saikaku: Hold

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 223.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 223. A szerző teljes neve Ihara vagy Ibara Saikaku [szaikaku].

141. Taigi: Rabmadár

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 497-498.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 497-498. A költő Tan Taigi vagy Sumi Taigi [szumi taigi].

142. Basho: Magasan

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 161.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 161. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

143. Sokyju-Ni: Ibolyák

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 439. Miyamori jegyzete: „After her husband death, made a poetic pilgrimage through different provinces. With the following remark: “On my return home from Tsukushi (the present Kyūshū) at the close of March, I found that my hut had been destroyed by fire. Looking at the ruins I composed this verse.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 439. A költő teljes neve Yagi Shokyūni [jagi sokjúnyi]

144. Joso: Bagoly

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 279.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 279. A költő Naitō Jōsō [naitō dzsósó].

145. Buson: Patak

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 453.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 453. A költő Yosa Buson [josza buszon].

146. Issa: Légy

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 532.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 532. Kobayashi Issa [kobajasi issza].

147. Siki: Hajnalpír

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 624.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 624. Masaoka Shiki [maszaoka siki].

148. Saikaku: Tavasz

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Szövegkritika

Miyamori jegyzete: „In Old Japan on the first of April on the lunar calendar (the present May), spring suits were changed for summer suits and the heavier clothes were stowed away in long chests.(更衣) When spring garments were changed for summer ones, the merry, beautiful spring came to a close and the hot summer set in...”

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 223. A második szöveget ford.: B. H. Chandler.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 223. A költő teljes neve Ihara vagy Ibara Saikaku [szaikaku].

149. Kigin: Szerelem

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 14. sz., 1933. ápr. 2., 425.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 122. Miyamori jegyzete: „The poet imagines himself to be a lovesick young girl who dares not to confess her ardent passion to the man she loves.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 122. A költő teljes neve Kitamura Kigin.

150. Oemam: Pille

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 563.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 563. A költő teljes neve Ōtomo Ōemaru [ótomo óemaru].

151. Issa: A dalnok

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 532-533.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 532-533. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

152. Joso: Ezüst

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 280-281.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 280-281. A költő Naitō Jōsō [naitó dzsósó].

153. Basho: Szentjánosbogár

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 141.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 141. A költő Matsuo Bashō [macuo basó].

154. Basho: Remete

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 184.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 184. A költő Matsuo Bashō [macuo basó].

155. Csigo-Ni: Halott fiacskám

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 420-421.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 420-421. A szerző Fukuda Chiyoni [fukuda csijonyi].

156. Basho: A jóltevő

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 190.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 190. A költő Matsuo Bashō [macuo basó].

157. Moshi: Az emberélet

Megjelenés

UI, XXXIX. évf. (1. köt.) 19. sz., 1933. máj. 7., 591.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 18.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 18. A költő Moshi [mosi].

158. Basho: Válás

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 136-137.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 136-137. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

159. Choji: Ó-év

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 801.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 801. A költő teljes neve Nakauchi Chōji [nakaucsi csódzsi].

160. Yaha: Zárt telek

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 315.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 315. A költő teljes neve Shida Yaha [sida jaha].

161. Gekkyo: Csalogánydal

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 486-487.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 486-487. A költő teljes neve Emori Gekkyō [emori gekkjō].

162. Buson: Tanyai képecske

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 455. Miyamori jegyzete: „A clever description of a quit out-of-the-way hamlet.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 455. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

163. Ocsuyui: Ősz

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 361.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 361. A költő neve helyesen Nakagawa Otsuyū [nakagava ocujú].

164. Riyu: Szú

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 360. Miyamori jegyzete: „An excellent verse.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 360. A költő teljes neve Kōno Riyū [kōno rijú].

165. Siki: Apám

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 621. Miyamori jegyzete: „The higurashi or „evening-cicada”, unlike common noisy cicadas, cries in the evening in a sweet, cool voice. Its notes are appreciated by poets.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 620. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

166. Kyokusui: Harsány éj

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 366.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 365. A költő teljes neve Suganuma Kyokusui [szuganuma kjokuszui].

167. Onicsura: Csalogány

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 238.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 238. A költő teljes neve Kamijima Onitsura [kamidzsima onyicura].

168. Kubonta: Valóság

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 697-698.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 697-698. A költő teljes neve Kubota Kubonta.

169. Joso: Vadkacsa

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 279-280.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 279-280. A költő teljes neve Naitō Jōsō [naitō dzsósó].

170. Ecsujin: Tanács

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 570.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 570. A költő teljes neve Endō Etsujin [endó ecudzsin].

171. Bushi: Macska, napraforgóval

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 779.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 779. A költő teljes neve Ono Bushi [ono busi].

172. Basho: Tücsök

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 215-216. Miyamori jegyzete: „The voice having been all consumed by crying, there remains only the shell of the semi.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 215-216. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

173. Buson: Őszi éj

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 458.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 458. A költő teljes neve Yosa Buson [josza buszon].

174. Toshi: Ellentét

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 829.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 829. A költő teljes neve Nakajima Toshi [nakadzsimá tosi].

175. Ryuga: Orvos

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 18.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 18. A költő Ryūga [rjúga].

176. Kikaku: Kakuk

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 258. Miyamori jegyzete: „Kikaku’s mother died when he was 27 years

old, and he often dreamed of her.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 258. A költő teljes neve Takarai Kikaku.

177. Onicsura: Intelem

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 243. Miyamori jegyzete: „A flowerless tree means the poet himself. A man who would take lessons from a poet.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 243. A költő teljes neve Kamijima Onitsura [kamidzsima onyicura].

178. Ecsujin: Szeretet

Megjelenés

PHV, LV. évf. 23. sz., 1933. jún. 4., 4.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 322.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 322. A költő teljes neve Ochi Etsujin [ocsi ecudzsin].

179. Tcsiyo: Kutvödör

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 395., Miyamori 1932, 423.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 423. A költő teljes neve Fukuda Chiyoni [fukuda csijonyi].

180. Tcsiyo: Özvegység

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 396., Miyamori 1932, 439.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 439. A költő Ukihashi [ukihasi].

181. Jocenn: Virág

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 394.

Japán szöveg

A költő Josen [dzsoszen].

182. Takamura: Száműzetés

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 109.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinwakashū] 407., 小倉百人一首 Ogura hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 11. A költő teljes neve Sangi no Takamura [szangi no takamura].

183. Csikhecsu-ni: Apácabéka

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 394., Miyamori 1932, 413.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 413. A költő teljes neve Kawai Chigetsuni [kawai csigecunyi], a ni a neve végén azt jelenti, hogy apáca.

184. Kiyowara no Fukayabu: Nyári éj

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 106.

Japán szöveg

古今和歌集 Kokinwakashū [kokinvakasú] 166. A költő Kiyowara no Fukayabu [kijovara no fukajabu].

185. Issa: Egy milliomoshoz

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 398., Miyamori 1932, 531.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 531. A költő teljes neve Kobayashi Issa [kobajasi issza].

186. Kyoku: Gunyvers

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 404.

Japán szöveg

Az idegen költőkben tévesen Kiyoku Sanjin [kijoku szandzsín] neve alatt, a vers Karai Hachiemon [karai hacsiemon], azaz Karai Senryū [karai szenrjú] verse.

187. Bonze: Hullás

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Revon 1910, 235.

Japán szöveg

百人一首 hyakuninnisshu [hjakunyinissu] 86. A költő teljes neve Fujiwara no Kintsune [fudzsisvara no kincune].

188. Jakusi: A vig csavargó

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 669.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 669. A költő teljes neve Saitō Jakushi [szaitō dzsakusi].

189. Sicso: Szin

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 733.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 732. A költő teljes neve Uzawa Shichō [uzava sicsó].

190. Scien: Pacsirta

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 397.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 397. A költő Seien [szeien].

191. Basho: Nyomoruság

Megjelenés

PHV, LV. évf. 31. sz., 1933. júl. 30., 37.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 210.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 210. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

192. Teishitsu: Hold

Megjelenés

KJV2 137.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 119. Miyamori jegyzete: „涼しさ or „coolness” is a noun referring to summer; and of course this is the full moon of summer midnight, at sight of which one feels cool and forgets the heat of daytime. The poet likens it to a condensed block of cool, refreshing air.”

Japán szöveg

Miyamori 1932, 119. A költő teljes neve Yasubara Teishitsu [jasubara teisicu].

193. Basho: Varjú

Megjelenés

IK 1942, 414.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 124.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 124. A költő teljes neve Matsuo Bashō [macuo basó].

194. Raizan: Apáca

Megjelenés

IK 1942, 431.

Szövegkritika

Nem Raizan, hanem Ikenishi Gonsui [ikenyisi gonszui] verse. Miyamori először Raizan-t írt, a módosítás a kötet végén az „Errata” szó alatt.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 233-234.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 233-234.

195. Ishikawa Takuboku: Édesanyám

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bonneau 1935, 125.

Japán szöveg

Bonneau 1935, 135. A költő teljes neve Ishikawa Takuboku [isikava takuboku].

196. Ishikawa Takuboku: Sárkány

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bonneau 1935, 121.

Japán szöveg

Bonneau 1935, 135. A költő teljes neve Ishikawa Takuboku [isikava takuboku].

197. Ishikawa Takuboku: Tékozló fiu

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bonneau 1935, 123.

Japán szöveg

Bonneau 1935, 123. A költő teljes neve Ishikawa Takuboku [isikava takuboku].

198. Masaoka Shiki: Ellentét

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Bonneau 1935, 173.

Japán szöveg

Bonneau 1935, 173. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

199. Masaoka Shiki: Rekkenő éjszaka

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 625., Bonneau 1935, 173.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 625., Bonneau 1935, 173. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

200. Masaoka Shiki: Fehér pillangó

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 622., Bonneau 1935, 175.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 622., Bonneau 1935, 175. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

201. Masaoka Shiki: Utolsó dal

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Haiku 5-7-5

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 634., Bonneau 1935, 177.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 634., Bonneau 1935, 177. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

202. Masaoka Shiki: Tavaszi éjszaka

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Szövegkritika

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Miyamori 1932, 638., Bonneau 1935, 173.

Japán szöveg

Miyamori 1932, 638., Bonneau 1935, 173. A költő teljes neve Masaoka Shiki [maszaoka siki].

203. Yosano Takiko: Elhagyott bárka

Megjelenés

PHV, 1936. február 9., 17.

Műfaj, verselés

Tanka 5-7-5-7-7

Közvetítő szöveg

Bonneau 1935, 135.

Japán szöveg

Bonneau 1935, 135. A költőné neve helyesen Yosano Akiko [joszano akiko].

Költők névjegyzéke időrendi sorrendben

Nukata vagy Nukada hercegnő Nukata Ókimi 額田王 (630-690)

Kakinomoto no Hitomaro 柿本人麻呂 (662-710)

Ōtsu Ōji 大津皇子 (663-686)

Ishikawa no Iratsume 石川郎女 Ishikawa no Uchimyōbu 石川内命婦 (7-8. sz.)

Kibi no Makibi 吉備真備 (695-775)

Abe no Nakamaro 阿倍仲麻呂 (698-770)

Sami no Mansei vagy Sami Manzei 沙弥満誓 (720 körül 704-731?)

Ōtomo no Sakanoue no Iratsume 大伴坂上郎女 (8. sz.)

Takahashi no Mushimaro 高橋虫麻呂 (730 körül)

Ono no Takamura 小野篁 vagy Sangi no Takamura 参議篁 (802-853)

Sarumaru no Taifu vagy Sarumaru no Dayū 猿丸大夫 (?-?)

Sōjō Henjō 僧正遍 (816-90)

Ariwara no Narihira 在原業平 (825-880)

Ono no Komachi 小野小町 (kb. 825- kb.900)

Ki no Tomonori 紀友則 (kb. 850–kb. 904)

Ōshikōchi no Mitsune 凡河内躬恒 (859-925)

Ki no Tsurayuki 紀貫之 (872-945)

Sanji vagy Sangi Hitoshi 参議等 vagy Minamoto no Hitoshi 源等 (880-951)

Bunya Yasuhide 文屋やすひで (885 körül)

Fujiwara no Okikaze 藤原興風 (890-920)

Udaishō Michitsuna no haha, vagyis parancsnok Michitsuna anyja 右大将道綱母 (kb. 935-995)

Fujiwara no Kintō 藤原公任 (966-1041)

Kiyowara no Fukayabu 清原深養父 (10. sz.)

Taira no Kanemori 平兼盛 (?-991)

Minamoto no Shigeyuki 源重之 (?-1000)

Ryōzen Hōshi 良暹法師 (kb. 990- kb. 1060)

Daini no Sanmi Fujiwara no Daini no Sanmi 大弐三位 (999-1082?)

Yūshi Naishinnō Ke no Kii 祐子内親王家紀伊 (1050 körül)

Fujiwara no Akisuke 藤原顕季 (1090-1155)

Dōin szerzetes Dōin hōshi 道因法師 (1090?-1179)

Fujiwara no Kiyosuke Ason 藤原清輔朝臣 (1104-1177)

Fujiwara no Toshinari vagy Fujiwara no Shunzei 藤原俊成 皇太后宮大夫俊成

Kōtai kōgū no Taiu Toshinari (1114-1204)

Saigyō hōshi 西行法師 (1118-1190)

Nijōin no Sanuki 二条院讃岐 (1141? -1217?)

Horikawa hercegnő, azaz Taiken Moin no Horikawa 待賢門院堀河 (1140 körül)

Fujiwara no Ietaka 藤原家隆 (1158-1237)

Shizuka Gozen 静御前 (1165 – 1211)

Kitsune, azaz Fujiwara no Kintsune 藤原公経 (1171-1244)

Fujuvara, azaz Fujiwara no Yoshitsune 藤原良経 Gokyōgoku-Sesshō Saki no
Daijōdaijin 後京極撰政前太政大臣 (1169-1206)

Yamazaki Sōkan 山崎宗鑑 (1458-1546)

Arakida Moritake 荒木田守武 (1472-1549)

Yasubara Teishitsu 安原貞室 (1609-1673)

Kitamura Kigin 北村季吟 (1623-1705)

Kaibara Ekiken 貝原益軒 (1630-1714)
Kawai Chigetsuni 川井智月尼 (1632-1706)
Ibara Saikaku 井原西鶴 (1642-1693)
Yamaguchi Sodō 山口素堂 (1642-1716)
Matsuo Bashō 松尾芭蕉 (1644-1694)
Itō Fugyoku 伊藤不玉 (1648?-1697?)
Ikenishi Gonsui 池西言水 (1650-1722)
Hattori Ransetsu 服部嵐雪 (1654-1707)
Ochi Etsujin 越智越人 (1656?-1702)
Kamijima Onitsura 上島鬼賁 (1660-1738)
Kōno Riyū 河野李由 (1660?-1705)
Naitō Jōsō 内藤文章 (1661-1704)
Takarai Kikaku 宝井其角 vagy Enomoto Kikaku (1661-1707)
Shida Yaha vagy Yaba 志太野波 (1662-1740)
Hōjō Dansui 北条団水 (1663-1711)
Tachibana Hokushi 立花北枝 (1665?-1718)
Nakagawa Otsuyū 中川乙由 (1674?-1739)
Suganuma Kyokusui 菅沼曲翠 (?-1719)
Yoshida Ryūsui 吉田流水 (1691 - 1758)
Fukuda Chiyoni, vagy Kaga no Chiyo 加賀千代女 (1701?-1775)
Sumi vagy Tan Taigi 炭太祇 (1709-1772)
Yagi Shokyūni 八木諸九尼 (1713-1781)
Yosa Buson 与謝蕪村 (1715-1783)
Ōshima Ryōta 大島蓼太 (1718-1787)

Karai Hachiemon 柄井八右衛門 *irói álneve* Senryū 川柳 (1718-1790)
Ōtomo Ōemaru 大伴大江丸 (1719-1805)
Yoshikawa Gomei 吉川五明 (1730-1803)
Kaya Shirao 加舎白雄 (1735?-1792)
Emori Gekkyō 江森月居 (1745-1824)
Natsume Seibi 夏目成美 (1748?-1816)
Endō Etsujin 遠藤曰人 (1757-1836)
Yamamoto Ryōkan 山本良寛 (1758-1831)
Kobayashi Issa 小林一茶 (1763-1828)
Saitō Jakushi 斎藤雀志 (1850-1908)
Meiji császár 明治天皇, *eredeti nevén* Mutsuhito 睦仁 (1852-1912)
Inoue Tetsujirō 井上哲次郎 (1855-1944)
Tanabe Ki-ichi 田邊機一 (1856-1933)
Masaoka Shiki 正岡子規 (1867-1902)
Natsume Sōseki 夏目漱石 (1867-1915)
Uzawa Shichō 鵜沢四丁 (1869-1944)
Satō Rakkotsu 佐藤肋骨 (1871-1944)
Komine Taiu 小峰大羽 (1873-?)
Takahama Kyoshi 高浜虚子 (1874-1959)
Nakauchi Chōji 中内蝶二 (1875-1937)
Yosano Akiko 与謝野晶子 (1878-1942)
Ōsuga Otsui 大須賀乙字 (1881-1919)
Kubota Kubonta 久保田九品太 (1881-1924)
Nakajima Toshi 中島兔士 (1884-?)

Kitahara Hakushū 北原白秋 (1885-1942)
 Ishikawa Takuboku 石川啄木 (1886-1912)
 Ono Bushi 小野燕子 (1888-1943)
 Horiguchi D. Niko 堀口大学 (1892-1981)
 Ukihashi 遊女浮橋 (?-?)
 Kakō 可幸 (?-?)
 Kinsha (?-?)
 Tama (?-?) kurtizán
 Ryūga (?-?)
 Seien (?-?)
 Moshi (?-?)
 Shinpei (?-?)
 Josen (?-?)

Versmutató

Inoue Tetsujirō (1855–1944)	Éji út	?
Inoue Tetsujirō	Magányos éjszaka	?
Hennjo (816-90)	Felhő	tanka
Fujivara/Fujuvara (1169-1206)	Vándoruton	tanka
Issza (1763-1828)		hokku
Ryota (1718-1787)	Fenyő	hokku
Hokusi (1665?-1718)		hokku

Niko H. Horigucsi/ Horigucsi (1892-1981)	Jajszó	szabad vers
Takamura (802-853)	Hold	tanka
Saigyó (1118-1190)	Bú	tanka
Mortake (1472-1549)	Szirom	hokku
Fuivara Okikatse (890-920)	Haj	tanka
Ismeretlen költő	Hab	?
Bashó (1644-1694)	Légy	hokku
Bashó	Tó	hokku
Bashó	Harmat	hokku
Bashó	Bogáncs	hokku
Sanuki	Szirt	hokku
Bashó	Aggastyán	hokku
Bashó	Prücsök	hokku
Bashó	Csatatér	hokku
Hitomaro (662-710)	Tükör	sedōka
Fujiwara Ietaka (1158-1237)	Szilvafa	tanka
Horikawa (1140 körül)	Húség	tanka
Saigyó Hoshi (1118-1190)	Álom	tanka
Minamoto No Shigeyuki (?-1000)	Tél	tanka
Sakanoye (8. sz.)	Szerelem	tanka
Névtelen (Kokinshū előtt)	Aggkor	tanka
Mucusu-Hito (1852-1912)	Víz	tanka
Niko Horigucsi (1892-1981)	Élet	szabad vers
Niko Horigucsi	Nyakék	szabad vers

Niko Horigucsi	Parázs	szabad vers
Hakusu Kitahara (1885-1942)	Vörös	zareuta
Niko Horigucsi	Festmény	szabad vers
Ecsuzsin (1656?-1739?)	Tájképcske	hokku
Ismeretlen költő	Álmatlanság	?
Ismeretlen költő, valójában Bunya Yasuhide (885 körül)	Ősz	tanka
Ismeretlen költő	Hold	?
Sa gyo (1118-1190)	Gondolatok	tanka
Nukada (630-690)	Várakozás	tanka
Mushimaro (730 körül)	Szomorufűz	tanka
Basho (1644-1694)	Telehold	hokku
Sammi (999-1082?)	Légyott	tanka
Ismeretlen	Vándor	?
Hitomaro (662-710)	Éj	tanka
Ryodsen (kb. 990- kb. 1060)	Ősz	tanka
Kinto (966-1041)	Vízesés	tanka
Basho (1644-1694)	Hó	hokku
Issza (1763-1828)	Béka	hokku
Kii (1050 körül)	Dáma	tanka
Buson (1715-1783)	Múlt	hokku
Misisuma (898–922)	Virrasztás	tanka
Sarumaru (?-?)	Iharfa	tanka
Akisuke (1055-1123)	Hold	tanka
Doin (1090?-1179)	Szerzetes	tanka

Niko Horiguchi (1892-1981)	Álmodó	szabad vers
Basho (1644-1694)	Olaj	hokku
Yaha (1662-1740)	Próza	hokku
Buson (1715-1783)	Próza	hokku
Ismeretlen költő	Kedvesem	?
Micsune (898–922)	Bánat	tanka
Komahi (kb. 825- kb.900)	Álom	tanka
Ismeretlen költő	Válás	?
Ozi (663-686)	Dalocska	tanka
Csukayuki (868-945)	Hó	tanka
Kibino	Emlék	<u>tanka?</u>
Basho	Vajákolás	hokku
Basho	Játék	hokku
Ransecsu (1654-1707)	Levél	hokku
Kiyosuke (1104-1177)	Tegnap	tanka
Ismeretlen költő	Barát	?
Hitosi (880-951)	Mulandóság	<u>tanka?</u>
Kanemori (? –991)	Párna	tanka
Tomonori (kb. 850–kb. 904)	Cseresznyefa	tanka
Ishikave (7. sz.)	Hold	<u>tanka?</u>
Sidzuka Gozen (1165 – 1211)	Nyomok	tanka
Narihira (825-880)	Tavaszi	tanka
Tosinari (1114-1204)	Bánat	tanka
Hitomaro (662-710)	Mikádó	tanka

Takahashi no Mushimaro (730) és nem népdal Gyermeksír		tanka
Ekiken (1630-1714)	Mult	<u>hokku?</u>
Jamazaki So-Kan (1458-1546)	Holdvilág esőben	<u>hokku?</u>
Basho (1644-1694)	Tavaszi képecske	hokku
Basho	Boldog folyó	hokku
Basho	Vihar a pusztán	hokku
Basho	Magány	hokku
Basho	Őszi est	hokku
Basho	Tél	hokku
Basho	Utolsó haiki	hokku
Ekiken	Szomorú dolgok	<u>hokku?</u>
Basho	Uton	hokku
Basho	Emlékezés	hokku
Basho	Jer, kisfiam...	hokku
Basho	Csend	hokku
Okura, valójában Sami no Mansei	Élet	hokku
Basho	Babonás holdfény	hokku
Basho	Tejut	hokku
Basho	Havas táj	hokku
Basho	Idill	hokku
	Szentjánosbogár	dodoitsu
	Madár	dodoitsu
	Tavaszi	dodoitsu
	Hűség	dodoitsu

	Sirály	dodoitsu
	Förgeteg	dodoitsu
	Szüret	dodoitsu
	Tücsök	dodoitsu
	Bucus	dodoitsu
	Tűzvész	dodoitsu
Ki-csi (1856-1933)	Gyémánt	haiku
Seidi (1748?-1816)	Udvariasság	hokku
Soseki (1867-1915)	Új cselédünk	haiku
Ryusiu (1691 - 1758)	Kisgyermek	hokku
Ryokwan (1758-1831)	Ablak	hokku
Sodo (1642-1716)	Kettecskén	hokku
Buson (1715-1783)	Fésű	hokku
Simpei	Arcok	hokku
Fugyoku (1648?-1697?)	Hamutálca	hokku
Kinsha (?-?)	Halászok	hokku
Buson (1715-1783)	Harang	hokku
Si-cso (1869-1944)	Lángész	haiku
Tama (?-?)	Papírsárkány	hokku
Kikaku (1661-1707)	Koldus	hokku
Buson (1715-1783)	Eső	hokku
Rokkocsu (1871-1944)	Piros kötény	haiku
Tai-a (1873-?)	Telefon	hokku
Kako (?-?)	Legyezőárus	hokku

Sirao (1735?-1792)	Hollófészek	hokku
Buson (1715-1783)	Vakember	hokku
Ocsuji (1881-1919)	Hangom	haiku
Basho (1644-1694)	Szegénység	hokku
Basho	Vadkacsák	hokku
Basho	Majom	hokku
Buson (1715-1783)	Rablóvezér	hokku
Buson	Sárga őszirózsa	hokku
Kyoshi (1874-1959)	Kígyó	haiku
Onicsura (1660-1738)	Ünnep	hokku
Dansiu (1663-1711)	Madárijesztő	hokku
Gomei (1730-1803)	Lepkék	hokku
Saikaku (1642-1693)	Hold	hokku
Taigi (1709-1772)	Rabmadár	hokku
Basho (1644-1694)	Magasan	hokku
Sokyju-Ni (1713-1781)	Ibolyák	hokku
Joso (1661-1704)	Bagoly	hokku
Buson (1715-1783)	Patak	hokku
Issa (1763-1828)	Légy	hokku
Siki (1867-1902)	Hajnalpír	haiku
Saikaku (1642-1693)	Tavaszi	hokku
Kigin (1623-1705)	Szerelem	hokku
Oemam (1719-1805)	Pille	hokku
Issa (1763-1828)	A dalnok	hokku

Joso (1661-1704)	Ezüst	hokku
Basho (1644-1694)	Szentjánosbogár	hokku
Basho	Remete	hokku
Csigo-Ni (1701?-1775)	Halott fiacskám	hokku
Basho (1644-1694)	A jóltevő	hokku
Moshi	Az emberélet	haiku
Basho (1644-1694)	Válás	hokku
Choji (1875-1937)	Ó-év	haiku
Yaha (1662-1740)	Zárt telek	hokku
Gekkyo (1745-1824)	Csalogánydal	hokku
Buson (1715-1783)	Tanyai képecske	hokku
Ocsuyu (1674?-1739)	Ősz	hokku
Riyu (1660?-1705)	Szú	hokku
Siki (1867-1902)	Apám	haiku
Kyokusui (?-1719)	Harsány éj	hokku
Onicsura (1660-1738)	Csalogány	hokku
Kubonta (1881-1924)	Valóság	haiku
Joso (1661-1704)	Vadkacsa	hokku
Ecsujin (1656?-1739?)	Tanács	hokku
Bushi (1888-1943)	Macska, napraforgóval	haiku
Basho (1644-1694)	Tücsök	hokku
Buson (1715-1783)	Őszi éj	hokku
Toshi (1884-?)	Ellentét	haiku
Ryuga	Orvos	haiku

Kikaku (1661-1707)	Kakuk	hokku
Onicsura (1660-1738)	Intelem	hokku
Ecsujin (1656?-1739?)	Szeretet	hokku
Tcsiyo (1701?-1775)	Kutvödör	hokku
Tcsiyo, valójában Ukihashi	Özvegység	hokku
Jocenn	Virág	<u>hokku?</u>
Takamura (802-853)	Számüzetés	tanka
Csikhecsu-ni (1632-1706)	Apácabéka	hokku
Kiyowara no Fukayabu	Nyári éj	tanka
Issa (1763-1828)	Egy milliomoshoz	hokku
Kyoku, valójában Senryū (1718-1790)	Gunyvers	<u>senryū?</u>
Bonze (1171-1244)	Hullás	tanka
Jakusi (1850-1908)	A vig csavargó	haiku
Sicso (1869-1944)	Szin	haiku
Scien	Pacsirta	hokku
Basho (1644-1694)	Nyomoruság	hokku
Teishitsu (1609-1673)	Hold	hokku
Basho (1644-1694)	Varjú	hokku
Raizan valójában Ikenishi Gonsui (1650-1722)	Apáca	hokku
Ishikawa Takuboku (1886-1912)	Édesanyám	tanka
Ishikawa Takuboku	Sárkány	tanka
Ishikawa Takuboku	Tékozló fiu	tanka
Masaoka Shiki (1867-1902)	Ellentét	haiku
Masaoka Shiki	Rekkenő éjszaka	haiku

Masaoka Shiki	Fehér pillangó	haiku
Masaoka Shiki	Utolsó dal	haiku
Masaoka Shiki	Tavaszi éjszaka	haiku
Yosano Takiko (1878-1942)	Elhagyott bárka	haiku

Felhasznált források

A Hét 1915. 17. szám 212., 36. szám 492.

A magyar irodalom története 1905–1919. 5. kötet. Főszerkesztő SÖTÉR István. Akadémiai, Bp., 1965.

A magyar nemzet története. Szerk. Szilágyi Sándor. Athenaeum, Bp., 1895.

Adler-Revon 1926 = Paul ADLER, Michel REVON: *Japanische Literatur.* Geschichte und Auswahl von den Anfängen bis zur neusten Zeit. Frankfurt, Frankfurter Verlags-Anstalt, 1926.

ARANY János: Prózai művek. Szépirodalmi, 1975.

Asataro MIYAMORI: *Anthology of Haiku, Ancient and Modern.* Tokyo, Maruzen, 1932. CSONGOR Barnabás: *Kínai műfordításainkról.* Filológiai Közlöny 1960.

- Asataro MIYAMORI: *Anthology of Haiku, Ancient and Modern*. Tokyo, Maruzen, 1932.
- Asataro MIYAMORI: *Masterpieces of Chikamatsu, the Japanese Shakespeare*. Kegan Paul, Trench, Trubner, London, 1926.
- Asataro MIYAMORI: *Masterpieces of Japanese Poetry, Ancient and Modern*. 2 vols. Maruzen, 1936.
- Aston 1899 = William George ASTON: *A History of Japanese Literature*. Yokohama: Kelly and Walsh, 1899
- Aston 1902 = *Littérature Japonaise*. Traduction de. Henry-D. Davray, Paris. Armand Colin, 1902
- BABITS Mihály: *Az európai irodalom története*. Nyugat, Bp., 1934–1935.
- BABITS Mihály: *Dante fordítása*. Nyugat 1912. 8. sz. 659-670.
- BABITS Mihály: *Könyvről könyvre* (sajtó alá rend. Belia György) Szépirodalmi, 1973.
- BARÁTH Ferenc: *Kosztolányi Dezső*. Pannonia, Zalaegerszeg, 1938.
- Barta János: *Klasszikusok nyomában*. Akadémiai Kiadó, 1976
- BARTA János: *Klasszikusok nyomában*. Akadémiai Kiadó, 1976.
- Bashō's Journey. The Literary Prose of Matsuo Bashō*. (ford.: David Landis Barnhill.) State University of New York Press. 2005. Basho's Haiku.
- Bethge 1907 = Hans BETHGE: *Die Lyrik des Auslandes in neuerer Zeit*. Hesse, Leipzig. (1907)
- Bonneau 1931 = Georges BONNEAU: *La farce japonaise dans le roman français contemporain*. Dans 'Mercure de France', 1931, dec. 15.
- Bonneau 1935 = Georges BONNEAU: *Anthologie de la poésie japonaise*. Paris, Geuthner, 1935. c. kötetben címmel ellátva, és részben módosítva közli az 1931-ben megjelent szövegeket.
- BORI Imre: *Kosztolányi Dezső*. Fórum, Újvidék, 1986.
- BRASSAI Sámuel: *Mégis valami a fordításról*. Szépirodalmi Figyelő 1861. 19-20., 27-28., 30-33., 48-50. sz.
- Bruce ROSS: *How to Haiku*. Tuttle Publishing, Boston, 2002.
- C.H.P. 1923 = Curtis Hidden PAGE: *Japanese Poetry*. Houghton Mifflin, Boston, 1923
- CSONGOR Barnabás: *Kínai műfordításainkról*. Filológiai Közlöny 1960. 220.
- Delegrave, Paris, 1910
- DÓCZY Jenő: *A verskritikáról*. Nyugat 1920. 5-6. szám, 332-334.
- Donald KEENE: *The Narrow Road to Oku*. Kodansha International, Tokyo, 1996.
- Earl MINER: *Comparative Poetics*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1990.
- Egyetemes irodalomtörténet*. Szerkesztette HEINRICH Gusztáv. Franklin Társulat, Bp.,

1903–1911.

ELEK Artúr: Poe „Holló”-jának legújabb fordítása. Nyugat 1913. 20. sz. 593.

Enderling 1905 = Paul ENDERLING: *Japanische Novellen und Gedichte*. Philipp Reclam, Leipzig, 1905 jun.

Függőkert. Szerkesztette CSIRKÉS Ferenc Péter. Mondat, Bp., 2005.

GÁLDI László: *Petőfi kisebb műfordításai*. Irodalomtörténeti Közlemények 1969. 73. évf. 4. sz., 407.

GELLÉRT Oszkár: *Über Allen Gipfeln...* Nyugat 1920. 5-6. szám, 335-336.

Georges BONNEAU: *Anthologie de la poésie Japonaise*. Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1935.

Georges BONNEAU: *Histoire de la littérature japonaise contemporaine (1868–1938)*. Payot, Paris, 1940.

Georges BONNEAU: *Le Problème de la Poésie Japonaise: technique et traduction*. Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1933.

Gundert 1929 = Wilhelm GUNDERT: *Die japanische Literatur*. Wildpark-Potsdam, 1929.

Haiku daisajiki 俳句大歳時記 (春、夏、秋、冬) 角川書店、東京、1964

HALÁSZ Gábor válogatott írásai. (Véber Károly 1959-es szerkesztését figyelembe vevő bővített második kiadás) Magvető, Budapest 1977.

Hauser 1904 = Otto HAUSER: *Die Japanische Lyrik von 1800-1900: Eine Studie und Übersetzungen*. Großenhain, Baumert und Ronge, 1904

Horigoutci 1921 = Nico D. HORIGOUTCHI: *Tankas, Petits Poemes Japonais*. 1921

HORIGUCHI Daigaku összes versei 1. 堀口大学全集 1. 小沢書店、東京、1982.

HORIGUCHI Daigaku zenshū 堀口大学全集 1. 小沢書店、東京、1982.

HORIGUCHI Daigaku: Pan no fue 堀口大学 : パンの笛 初山書店、東京、1919

http://archive.wul.waseda.ac.jp/kosho/bunko11/bunko11_a0145/bunko11_a0145.pdf

http://buson-kensho-u.com/park/park_04_kuhi.html

<http://hakusyu.net/Entry/66/>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Kántás_Balázs

<http://terebess.hu/english/haiku/matsuo.html>

<http://www.europarl.europa.eu>

http://www.geocities.jp/saint_flwer/poem/waka/yoshinoyama.html

<http://www.terebess.hu/english/haiku/matsuo.html>

<http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/basho.htm>

<http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/haikusyu/Default.htm>

<http://www2.yamanashi-ken.ac.jp/~itoyo/basho/shitibusyu/harunohi00.htm#%E5%B1%B1%E5%AF%BA%E3%81%AB>

- <http://www5c.biglobe.ne.jp/~n32e131/haiku/busonharu01.html>
- JÁNK Károly: *Vadnyom* (hetvenhét haiku). Koinónia, Kolozsvár, 2005.
- Japán haiku versnaptár*. Fordította TANDORI Dezső. Válogatta, japán eredetiből magyar prózára fordította és az utószót írta HALLA István. Magyar Helikon, Bp., 1981.
- KABOS Ede: *Über Allen Gipfeln*. Nyugat 1920. 7-8. szám 447.
- Kaifūsō 懷風藻 日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1964
- KARDOS István: *Az „Über Allen Gipfeln” mint dalszöveg*. Nyugat 1920. 7-8. szám 446-447.
- KARINTHY Frigyes: Kosztolányi: „Readingi fegyház”. Nyugat 1926. 12. szám, 1103–1104.
- Karl FLORENZ: *Geschichte der japanischer Litteratur*. C. F. Amelang, Leipzig, 1906.
- KÁRPÁTI Aurél: *Kínai és japán versek (Kosztolányi Dezső fordításában.)* Nyugat 1932. 5. sz. 284-286.
- Kenneth REXROTH: *One Hundred Poems from the Japanese*. C. E. Tuttle, Rutland, Vermont, Tokyo, 1956.
- Kenneth YASUDA: *The Japanese Haiku*. Tuttle Publishing, Boston, 1957.
- KLAUDY Kinga: *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica, Budapest, 1994.
- Kokinwakashū 古今和歌集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1989
- KONISHI Jin'ichi. *A History of Japanese Literature*. Princeton University Press, 1986. v. 2: *The Early Middle Ages*. Major historical survey.
- KOSZTOLÁNYI Dezső hírlapokban és folyóiratokban megjelent írásainak jegyzéke 1. A Hét, Nyugat, Pesti Hírlap, A Pesti Hírlap Vasárnapja, Új Idők. Összegyűjtötte ARANY Zsuzsanna, VÉGH Dániel, Bp., Ráció, 2008
- KOSZTOLÁNYI Dezső összes versei. (szerk.: Réz Pál) Osiris, Bp., 2000.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: A „Holló” (Válasz Elek Artúrnak). Nyugat 1913. 21. sz. 641-644.
- Kosztolányi Dezső: A téli rege új szövegéről. Vita és tanulmány Nyugat 1933. 19. sz. 308-319.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: Ábécé A fordításról és fordításról Új Idők, 1928. május 20. 621-624.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Bölcsőtől a koporsóig*. Szerkesztette RÉZ Pál. Noran, Bp, 2002.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Én, te, ő*. Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1973.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Ércnél maradóbb*. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1975.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Európai képeskönyv*. Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1979.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Füst*. Sajtó alá rendezte RÉZ Pál. Szépirodalmi, Bp., 1970.

- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Horvát Henrik antológiája*. (Neue ungarische Lyrik In Nachdichtungen von Heinrich Horvát) Nyugat 1919. 8. sz. 556-560.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők antológiája*. Révai, Bp., 1937.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Révai, Bp., 1942.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Révai, Bp., 1943.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Révai, Bp., 1944.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Révai, Bp., 1947.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Idegen költők*. Révai, Bp., 1966.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán költők*. Szépirodalmi, Bp., 1957.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Genius-Lantos, Bp., [1932]
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Révai, Bp., [1940]
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Révai, Bp., [1942]
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Révai, Bp., [1943]
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Kínai és japán versek*. Révai, Bp., [1947]
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Lenni vagy nem lenni*. Nyugat, 1930. febr. 16. 257.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Modern költők*. (2. tetemesen bővített kiadás) Révai, Bp., 1921.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Modern költők*. Élet, Bp., 1914.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Nyelv és lélek*. (3. bővített kiadás) Válogatta, sajtó alá rendezte RÉZ Pál. Osiris, Bp., 2002.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Színházi esték*. II. Szerkesztette Réz Pál. Szépirodalmi, Bp., 1978.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Tanulmány egy versről*. Nyugat 1920. 3–4. szám, 204-211.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Új japán versek*. Harminc haiku. Nyugat 1933. 7. szám, 386–389.
- KOSZTOLÁNYI Dezsőné: *Kosztolányi Dezső*. Révai, [Bp.], [1938]
- KOVÁCS László: Kovács László: *Kínai és japán versek /Kosztolányi Dezső könyve/*. Pásztortűz XIII. évf. 6. sz. 1932. ápr. 15. 88.
- LEVENDEL Júlia: *Így élt Kosztolányi Dezső*. Móra, Bp., 1985.
- Macuo Basó legszebb haikui*. Összeállította, bevezeti VIHAR Judit. Fortuna–Printer Art, Bp., 1996.
- Magyarország 1913. 304. szám 37.
- Manyōshū 万葉集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1999
- Matsuo BASHŌ összes művei 完訳日本の古典 第54巻 芭蕉句集, 小学館, 1984年
- Michel REVON: *Anthologie de la Littérature japonaise*. Librairie
- Milan KUNDERA: *A regény művészete*. (ford.: Réz Pál) Európa, Budapest, 2000.

- Miyamori Asatarō: Eiyaku kokin haiku 宮森麻太郎:英訳古今俳句一千吟、東京、1930.
- MÓRICZ Zsigmond: *Über Allen Gipfeln*. Nyugat 1920. 5-6. szám, 336.
- Nico D. Horigoutchi: *Tankas*. Erskine Macdonald, Ltd., London, 1925.
- Nico D. Horigoutchi: *Tankas*. Translated from the French by Louise Kidder Sparrow. Erskine Macdonald, Ltd., London, 1925)
- Nico-D. Horigoutchi: *Tankas: Petits Poèmes Japonais*. Éditions du Fauconnier, Paris, 1921.
- Nihon no koten. 日本の古典 [小林保治] 中経出版 東京, 2004.
- Nihon no shika 大岡信 日本の詩歌 岩波書店 東京 2005
- Nihonbungakushi 遠藤嘉基、池垣武郎:日本文学史、京都、中央図書、2003
- Oku no hosomichi wo aruku 奥の細道を歩く 新著者、東京、1989
- PÁSZTOR Árpád: *Wanderers Nachtlied*. Nyugat 1920. 7-8. szám 445-446.
- Pesti Hírlap Vasárnapja LIII. évf. 24. sz., 1931. jún. 14., 6.
- PRÖHLE Vilmos: *A japáni nemzeti irodalom kis tükre*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1937.
- RÁBA György: *A szép hűtlenek*. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai. Akadémiai, Bp., 1969.
- Rainbows* 堀口大学英訳詩集『虹』 Selected poetry of Horiguchi Daigaku. Yakusha, Stanwood, WA, 1994.
- RÉVAY József: *Szent Imre himnuszok. Kosztolányi Dezső fordításai. Athenaeum*. Nyugat, 1930. szept. 1. 369-370.
- RÓNAY László: „*Ki volt ez a varázsló?*” Kozmosz, Bp., 1985.
- SÁFRÁN Györgyi: Kosztolányi Dezső hagyatéka. Kosztolányiné Harnos Ilona hagyatéka. Hittel Dénes Kosztolányi-gyűjtemény. Az MTA Könyvtára Kézirattárának katalógusai 11., sorozatszerk. F. Csanak Dóra. Budapest, Akadémiai, 1978.
- SATO Hiroaki: *Bashō's Narrow Road*. Stone Bridge Press, Berkley, 1996.
- Selected Poems of Matsuo Basho* (ford. David Landis Barnhill) State University of New York Press. 2004.
- Senzaiwakashū 千載和歌集 新日本古典文学大系 岩波書店刊行 東京 1993
- Shinkokugobinran 新国語便覧 文英堂 東京 1998
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály: „*Minta a szőnyegen*.” A műértelmezés esélyei. Balassi, Bp., 1995.
- SZEGZÁRDY-CSENGERY József: *Kosztolányi Dezső*. Magyar Irodalomtörténeti Intézet, Szeged, 1938.
- SZEPES Erika–SZERDAHELYI István: *Verstan*. Gondolat, Bp., 1981.
- Tanka nyūmon 短歌入門 近藤芳美 筑摩書房 東京 1979

- TEREBESS Gábor: *Haiku a poggyászbán*. artORIENT, Budapest, 2005
- Természettudományi módszer az esztétikában k.j.-től*. Magyar Muzsa 1920. 1. évf. 269-270.
- TOSHIMARU Oseko: *Bashō no haiku*. Maruzen Co., Ltd., Chuoh Printing Co., Ltd., Tokyo, 1990.
- TÓTH Árpád: *Kosztolányi Goethe-cikkéről*. Nyugat 1920. 5-6. szám, 334-335.
- UEDA Makoto: *Bashō and His Interpreters, Selected Hokku with Commentary*. Stanford University Press, Stanford, 1991.
- Új Idők 1929. január 20. 112.
- Van Doren 1929 = Mark VAN DOREN: *An Anthology of World Poetry*. Cassel and Company Ltd, London, Toronto, Melbourne and Sydney, 1929
- Vasárnapi Újság 1908. 6. szám, 116.
- Waley 1919 = Arthur WALEY: *Japanese Poetry The 'Uta'*. The Clarendon Press, Oxford, 1919
- William J. HIGGINSON: *The Haiku Seasons*. Kodansha America, Inc., New York, 1996.
- ZÁGONYI Ervin: *Kosztolányi japán versfordításai – forrásaink fényében*. ItK 1986/3.
- ZÁGONYI Ervin: *Kosztolányi japán versfordításai – forrásaink fényében. (2.)* ItK 1990/1.
- ZÁGONYI Ervin: *Kosztolányi kínai és japán versfordításainak keletkezéstörténete; a japán közvetítő szövegek jegyzéke*. ItK 2008/4.

Köszönetnyilvánítás

Ez a disszertáció nem jöhetett volna létre a Japán Kormány Oktatásügyi Minisztériumának ösztöndíjai nélkül. A két japán egyetemen összesen 4 év alatt volt alkalmam összegyűjteni a disszertációhoz nélkülözhetetlen anyagokat. A Tokió Gakugei Egyetem és a Kiotói Egyetem professzorainak, valamint a Károli Gáspár Református Egyetemen témavezetőmként sokat segítő Vihar Juditnak köszönettel tartozom. Köszönöm témavezetőmnek Szegedy-Maszák Mihálynak, valamint Bengi Lászlónak, Józán Ildikónak és Arany Zsuzsannának, hogy kritikáikkal segítették a disszertáció terjedelmi bővítését. Itt szeretnék köszönetet mondani Kulcsár Szabó Ernőnek, segítsége nélkül nem sikerülhetett volna egy minden szempontból kiváló bizottság összeállítása. Hálás vagyok Buda Attilának, hogy kitűnő szerkesztőként minden publikációm és disszertációm hű olvasója, javítója, gondozója volt. Az ő segítsége felbecsülhetetlen értékű számomra. Neki köszönhetem, hogy megismerhettem a téma legkiválóbb ismerőjét, Zágonyi Ervint, akivel 2 éven keresztül lehettem olyan munkakapcsolatban, mely nekem nem csak szakmai iránymutatást, Kosztolányi életművéről való együtt gondolkodást jelentett, hanem emberi tartása, az irodalomtudomány iránt való alázata, türelme, és főleg el nem apadó tudásszomja életem végéig példa értékű lesz számomra. Kötelességemnek tartom, hogy amit ő elkezdett, azt folytassam, eredményei soha el nem évülésében segédkezzem. Őszinte tisztelettel adózom neki, s mint olyan nagytudású mesteremnek, aki egy kicsit

feledtetni tudta Nagypám fájó hiányát. Kiss Tamás költő-műfordító nagypám gyermekkoromtól kezdve rendhagyó irodalomóráin oltotta belém a kíváncsiságot a műfordítás iránt, első próbálkozásaimnak lelkes közönsége, majd fordításaim javítója volt. A „haikurászás” – ahogy ő hívta közös fordítói játékunkat – végül beépült mindennapjaimba. Ő, aki a nagybeteg Kosztolányitól őrzött egy neki szóló bátorító levelet, már a 30-as években fordított japán verseket. 2004-ben bekövetkezett halála óta lektorom tanítványa, Buda Ferenc, aki most már nem csak nagypám, hanem 2009 óta Zágonyi Ervin helyét is betölti. Nekik, a két tudós-óriásnak ajánlom disszertációm. És végül, de nem utolsó sorban a mindennapok megpróbáltatásaiban köszönöm férjem, Kiss Gábor István megértését és segítségét.

Tartalomjegyzék

I. FEJEZET	1
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ, A FORDÍTÓ	2
<i>BEVEZETÉS</i>	2
1. <i>KOSZTOLÁNYI FORDÍTÁSSAL KAPCSOLATOS HITVALLÁSA</i>	9
2. <i>FORDÍTÁSTUDOMÁNY ÉS MŰFORDÍTÁS</i>	20
3. <i>KOSZTOLÁNYI A „CSALÓ”?</i>	33
4. <i>SAJÁT VERSEK ÉS FORDÍTÁSOK</i>	36
II. FEJEZET	51
A JAPÁN VERS	51
1. <i>A JAPÁN VERSFORMÁKRÓL</i>	51
1.1. <i>A tanka</i>	55
1.2. <i>A sedōka</i>	56
1.3. <i>A hokku</i>	56
1.4. <i>A haiku</i>	57
1.5. <i>A szabad vers</i>	58
1.6. <i>A hokku/haiku fordításáról</i>	59
2. <i>A RÉGI JAPÁN IRODALOM GYŰJTEMÉNYEI</i>	71
2.1. <i>A Manyōshū</i>	71
2.2. <i>A Kaifūsō</i>	76
2.3. <i>A Kokinwakashū</i>	77
2.4. <i>Shūiwakashū</i>	80
2.5. <i>Senzaiwakashū</i>	80
2.6. <i>Sankashū</i>	80
2.7. <i>Shinkokinwakashū</i>	81
2.8. <i>Ogura hyakuninisshu</i>	83
III. FEJEZET	84

KOSZTOLÁNYI ÉS A JAPÁN VERS.....	84
1. <i>KOSZTOLÁNYI VISZONYULÁSA A JAPÁN KULTÚRÁHOZ.....</i>	85
2. <i>KOSZTOLÁNYI JAPÁN FORDÍTÁSAI.....</i>	90
3. <i>MEGJELENÉSEK HÍRLAPBAN ÉS FOLYÓIRATBAN.....</i>	100
4. <i>FORDÍTÁSKÖTETEK.....</i>	106
5. <i>A FORDÍTÁSOK BÍRÁLATAI.....</i>	111
6. <i>AZ ÚJ JAPÁN VERSEKHEZ ÍRT ELŐSZÓRÓL.....</i>	117
IV. FEJEZET.....	122
A JAPÁN VERSFORDÍTÁSOKRÓL.....	122
1. <i>A KÖZVETÍTŐ SZÖVEGEKRŐL.....</i>	122
2. <i>A JAPÁN EREDETI VERSEK BEAZONOSÍTÁSÁRÓL.....</i>	128
3. <i>A JAPÁN VERSEK KÖZLÉSÉRŐL.....</i>	134
ÖSSZEGZÉS.....	137
FÜGGELÉK.....	139
A KOSZTOLÁNYI ÁLTAL LEFORDÍTOTT 203 VERS KÖZVETÍTŐ NYELVEN ÉS EREDETIBEN.....	139
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	242
JAPÁN SZÖVEGEK FORRÁSA:.....	244
A VERSEK JEGYZETEI.....	246
KÖLTŐK NÉVJEGYZÉKE IDŐRENDI SORRENDEN.....	327
VERSMUTATÓ.....	331
FELHASZNÁLT FORRÁSOK.....	340
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	347
TARTALOMJEGYZÉK.....	349